IM-IGYEN SZÓLA ZARATHUSTRA

11 735

IM-IGYEN SZÓLA ZARATHUSTRA.

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR

NIETZSCHE

IM-IGYEN SZÓLA ZARATHUSTRA

1908.
GRILL KÁROLY KÖNYVKIADÓVÁLLALATA
BUDAPEST, IV., VERES PÁLNÉ-UTCA 16.

IM-IGYEN SZÓLA ZARATHUSTRA.

IRTA

NIETZSCHE FRIGYES

FORDITOTTA

DR WILDNER ÖDÖN.

1908.
GRILL KÁROLY KÖNYVKIADÓVÁLLALATA
BUDAPEST, IV., VERES PÁLNÉ-UTCA 16.

Kiadja a Göncöl Kiadó
Felelős kiadó: Bérczi Szaniszló

88/3459 Franklin Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Mátyás Miklós igazgató

Felelős szerkesztő: Vágó Zsuzsa

ISBN 936 01 9261 6

Feleségemnek és kicsinyeimnek,

Zarathustra egyik fejezetéről emlékezvén . . .

U. W. Ő.

Im-igyen szóla Zarathustra.

Első rész.

Zarathustra előljáró-beszéde.

1.

Mikoron Zarathustra harminc éves vala, odahagyá hazáját és hazájának tavát és a hegyekbe méne. Itt élvezé lelkét és magánosságát és nem fáradt belé tiz álló esztendeig. Végezetre azonban elváltozék szívében, egy reggel hajnal hasadtával kelvén, szembeálla a napnak és im-ígyen szólítá meg:

„Hatalmas csillagzat! Mi volna boldogságod, ha nem volnának azok, a kiknek világosságot adsz!

Tiz évig jövél ide barlangom fölé: megúntad volna fényed és ezt az utad nélkülem, sasom és kigyóm nélkül. Ám mi váránk téged minden reggel, elvevők fölösleged és áldánk téged érette.

Ime, bételtem bölcseségemmel, mint a méh, a mely szerfölött sok mézet gyűjtött; kezekre vágyom, a melyek felém nyúlnak.

Szeretnék ajándékozni és osztogatni, valamig az emberek bölcseinek újra örömük telik az ő balgaságukban és a szegényeknek az ő gazdagságukban.

Ezért a mélységbe kell szállanom, valamiképen te tészed este, a midőn a tenger mögé tünsz és még fényt viszel az alvilágnak is, te dúsgazdag csillagzat!

Te hozzád hasonlatosan *le* kell szállnom, így mondják ezt az emberek, akikhez *le* akarok szállani.

Áldj meg hát, te nyugodt szem, aki irigység nélkül nézed a túlságos boldogságot is.

Áldd meg a serleget, a mely túl akar áradni, hogy a viz aranyosan folyjék belőle és mindenüvé tükrözze gyönyörűséged fényét!

Ime! Ez a serleg ujra ki akar ürülni és Zarathustra ujra emberré akar lenni.“

Im-igyen kezdődék Zarathustra *le*szállása.

* * *

2.

Zarathustra magánosan szálla le a hegyről és senki sem vetődék útjába. Midőn azonban az erdőbe ért, hirtelen aggastyán álla vele szemközt, a ki elhagyta volt szent kunyhóját, hogy gyökereket keressen az erdőben. És az aggastyán igy szólítá meg Zarathustrát:

„Nem idegen nékem ez a vándor: évekkel ezelőtt erre ment vala. Zarathustra volt a neve; ámde elváltozék színében.

Akkoron hamvadat vitted a hegynek: ma pedig tüzedet akarod völgynek vinni? Nem féled-e a gyujtogató büntetését?

Igen, megismerem Zarathustrát. Tiszta a szeme és szájában nem lappang utálat. Vajjon nem lépked-e táncos módjára?

Elváltozott Zarathustra, gyermekké lőn Zarathustra, ébren van Zarathustra: mit akarsz hát az alvóknál? Úgy éltél a magánosságban, miként tengerben, s a tenger vitt téged. Óh jaj, szárazföldre akarsz lépni? Óh jaj, ismét magad akarod cipelni testedet?“

Zarathustra felelé: „Szeretem az embert.“

„S én“ — monda a szent — „ugyan miért vonultam erdőbe, vadonba? Nemdenem azért, mivelhogy nagyon, de nagyon szerettem az embert?

Most Istent szeretem: az embert nem szeretem. Az ember nékem túlságosan tökéletlen valami. Az emberszeretet megölne engem.“

Zarathustra felelé: „Mit beszéltem szeretetről! Ajándékot hozok az embereknek.“

„Ne adj nékik semmit“ — mondá a szent. — „Inkább végy le róluk valamit és hordozd velük együtt, ez lesz nékik a legüdvösebb, hacsak néked is üdvös lészen!

S ha már adni akarsz nekik, ne adj nékik egyebet alamizsnánál, s hagyd őket még ezért is koldulni.“

„Nem“ — felelé Zarathustra, — „én nem adok alamizsnát; ahhoz nem vagyok eléggé szegény.“

A szent nevete Zarathustrán, és így szóla:

„Láss neki hát, hogy elfogadják kincsedet! Gyanakvók ők a remeték iránt és nem hiszik, hogy ajándékozni jövünk.

Lépteink nagyon is magánosan hallszanak nékik az utcákon. S azonképen, amint éjjel, ágyaikból, ember lépését hallják, jóval napfölkelte előtt: ezt kérdezik maguktól, vajjon merre tart a tolvaj?

Ne menj az emberekhez és maradj az erdőben! Még jobb, ha az állatokhoz mégy! Mért nem akarsz, példámra, medve lenni a medvék között, madár a madarak között?“

„És mitévő a szent az erdőben?“ — kérdezé Zarathustra.

Felelé a szent: „Dalokat költök és dalolom őket, és ha dalokat költök, kacagok, sírok és dörmölök; im-így en dicsérem istent.

Énekkel, sírással, kacagva, dörmölve dicsérem az istent, a ki az én istenem. De mit hozol te nékünk ajándékul?“

Zarathustra hallván e szavakat üdvözlé a szentet és mondá: „Vajjon mi adni-valóm volna számotokra! De eressz-szetek el gyorsan, hogy csak ne vegyek el tőletek semmit!“ És ilyeténképen elválának egymástól, az aggastyán és a férfi, nevetve, ahogyan két fiú nevet.

Mikoron azonban Zarathustra egyedül maradt, im-így szóla szívéhez: „Vajjon lehetséges-e? Ez az öreg szent az erdejében még semmit sem hallott volna arról, hogy *isten meghalt?!*“

* * *

3.

Midőn Zarathustra a legközelebbi városba ért, a mely az erdők mellett fekszik, nagy tömeget találá ott a piacon egybegyűlve: mert híre ment vala, hogy kötéltáncost lehet látni. És Zarathustra szóla a néphez:

Hirdetem néktek az emberfölötti embert. Az ember olyas valami, a minek fölébe kell kerülni. Mit tettetek, hogy fölébe kerüljetek?

Eleddig minden lény teremtett valamit, őt fölülmulót: ti pedig ennek a nagy árnak apadása akartok lenni és inkább váltok megint állattá, semhogy az embernek fölébe kerüljetek?

Mi a majom az embernek? Nevetség avagy fájdalmas szégyen. És kell, hogy ugyanez legyen az ember az emberfölötti embernek: nevetség avagy fájdalmas szégyen.

Megtettétek az utat a féregtől az emberig és bennetek még sok van a féregből. Egykor majmok voltatok és még most is az ember majomabb akármelyik majómnál.

De még a ki a legbölcsebb köztetek, az is csak szakadék és felemás lény növény és kisértet közt. De vajjon azt mondom-e néktek, hogy kisértetekké avagy növényekké legyetek?

Ime, én az emberfölötti embert hirdetem néktek!

Az emberfölötti ember a föld értelme. Mondja akaratotok: az emberfölötti ember *legyen* a föld értelme!

Kérve kérlek benneteket, véreim, *maradjatok hívek a földhöz* és ne higgyetek azoknak, a kik túlvilági reményekről fecsegnek előttetek. Méregkeverők ők tudván, tudatlan.

Az élet megvetői ők, haló-félben levők ők és maguk is megmérgezettek, a kiket megelégelt a föld: hadd pusztúljanak tehát!

Valamikor az isten ellen való vétek volt a legnagyobb vétek, ámde isten meghalt és ekkor kihalának ezek a vétkezők is. Most a legborzasztóbb: a föld ellen vétkezni és a „kifürkészhetetlen“ beleit többre tartani, mint a föld értelmét!

Hajdanta a lélek megvetette a testet és akkoron ez a megvetés volt a legmagasabb dolog: — soványnak, iszonyatosnak, kiéhezettnek akarta a testet. Azt gondolta, hogy loppal így szabadúlhat a testtől és a földtől.

Óh, ez lélek maga is sovány, iszonyatos és kiéhezett volt: és kegyetlenség vala ennek a léleknek az ő gyönyörűsége!

Azonban mondjátok még ti is, én véreim: mit nyilvánít testetek a lelketekről? Nemdenem lelketek is csak szegénység, szenny és hitvány kedvtelés!

Bizony, bizony; az ember szennyes folyam. Tenger legyen valaki, hogy szennyes folyamot fogadhasson be és mégse szennyeződjék össze-vissza.

Ime, hirdetem néktek az emberfölötti embert: ő ez a tenger, belé merűlhet alá nagy megvetéstek.

Mi a legnagyobb, a mit megérhettek? Ez: a nagy megvetés órája. Az óra, a melyben még boldogságtokat is megutálhatjátok, valamint értelmeteket és erényeteket.

Az óra, a mikor mondjátok: „Mit ér az én boldogságom! Szegénység az, szenny és hitvány kedvtelés. Pedig éppen boldogságomnak kellene igazolni a létet!“

Az óra, a mikor mondjátok: „Mit ér az én értelmem! Vajjon éhezi-e az igazságot, miként az oroszlán az ő táplálékát? Szegénység az, szenny és hitvány kedvtelés!“

Az óra, a mikor mondjátok: „Mit ér az én meggyőződésem! Még sohasem gerjesztett vala őrületre. Mennyire bele fáradtam az én jómba és gonoszomba! Mindez szegénység, szenny és hitvány kedvtelés!“

Az óra, a mikor mondjátok: „Mit ér az igazságosságom! Nem látom, hogy izzó parázs lennék. Ámde az igazságos ember izzó parázs!“

Az óra, a melyben mondjátok: „Mit ér az én részvétem, vajjon a részvét nem kereszt-e, a melyre azt szögezik, a ki az embert szereti? Ámde az én részvétem nem keresztre-feszíttetés.“

Mondtátok-e már ezeket? Kiáltottátok-e ezeket? Óh, vajha már hallottalak volna így kiáltani!

Nem bűnötök, — elégedettségtek kiált az égre, még bűnötökben is fösvénykedéstek kiált az égre!

Ugyan hol van a villám, a mely nyelvével nyaldosna

titeket? Hol van az őrület, a melyet belétek kellene oltani?

Ime, hirdetem néktek az emberfölötti embert: ő ez a villám, ő ez az őrület!"

Mikoron Zarathustra im-így szólott, valaki a tömegből elkiáltá magát: „Eleget hallottuk már a kötéltáncost, hadd lássuk is már!" És mindenek nevettek Zarathustrán. A kötéltáncos pedig, a ki azt hitte, hogy néki szól a beszéd, dolgához láta.

* * *

4.

Zarathustra pedig nézé, nézé a népet és csodálkozék. Azután im-így szóla:

Az ember kötél, a mely állat és emberfölötti ember közé feszíttetett, — kötél mélységes mélység fölött.

Veszedelmes általmenés, veszedelmes útonlétel, veszedelmes visszapillantás, veszedelmes borzongás és megmegállás.

A mi nagy az emberen, az az, hogy ő csak híd és nem cél: a mit szeretni lehet az emberen, az az, hogy ő *által*menés és *le*menés.

Szeretem azokat, a kik nem tudnak élni, hanemha mint *le*menők, mert ők az *által*menők.

Szeretem a nagy megvetőket, mert ők a nagy tisztelők és nyilai a tulsó partra vágyakozásnak.

Szeretem azokat, a kik nem keresik valahol a csillagok mögött a mozgató okot, hogy letünjenek és feláldozzák

magukat, hanem feláldozzák magukat a földnek, hogy a föld egykoron az emberfölötti emberé legyen.

Szeretem azt, aki avégre él, hogy megismerje a dolgokat és aki avégre akarja megismerni, hogy egykoron éljen az emberfölötti ember. Im-így akarja tulajdon *le*szállását.

Szeretem azt, aki dolgozik és föltalál avégre, hogy az emberfölötti embernek építsen házat és számára készítsen elő földet, állatot és növényt: im-így akarja tulajdon *le*szállását.

Szeretem azt, a ki erényét szereti: mert erénye *le*szállásának akarata és nyila vágyakozásának.

Szeretem azt, a ki szemernyi szellemet sem tart vissza magának, hanem egészen erénye szelleme akar lenne: így szellemként lépked által a hídon.

Szeretem azt, a ki erényét hajlamává és végzetévé teszi: imigyen akar erényéért élni-halni.

Szeretem azt, a ki nem akarja, hogy kelleténél több erénye legyen. Egy erény több mint két erény, mert inkább csomó, a melyen a végzet csüng.

Szeretem azt, a kinek lelke pazarolja magát, a kinek nem kell köszönet, a ki nem ád *vissza:* mert örökkön ajándékoz és nem akarja magát megóvni.

Szeretem azt, aki szégyenkezik, ha a kocka jó szerencséjére vetődik s a ki ilyenkor kérdezi: avagy hamis játékos vagyok-e? — mert tönkre akar menni.

Szeretem azt, a ki aranyszavakat dob tetteinek elébe, s még mindig többet tart meg, mint a mennyit igért, mert *le*szállását akarja.

Szeretem azt, a ki a jövendő embereit igazolja és a multéit megváltja; mert a jelenéin akar tönkre menni.

Szeretem azt, a ki istenét feddi, mivelhogy szereti istenét: mert istenének haragjától kell tönkre mennie.

Szeretem azt, a kinek lelke sebében is mély s a ki apró éleményen is tönkremehet: így örömest megy át a hídon.

Szeretem azt, a kinek lelke csordultig megtelt, úgy hogy magát felejti és mindenek benne vannak: így mindenek vesztére válnak.

Szeretem azt, a kinek szabad a szelleme és szabad a szíve: így feje csak szívének csatornája, szíve pedig vesztébe hajtja.

Szeretem mindazokat, a kik olyanok, mint a nehéz csöppek, egyenként esvén a sötét felhőből, a mely az ember fölött csüng: ők hirdetik, hogy a villám jő és hirmondókként mennek tönkre.

Ime, én a villám hírmondója vagyok és nehéz csöpp a felhőből; és ennek a villámnak neve: *emberfölötti ember.*

* * *

5.

Mikoron Zarathustra e szavakat mondotta volt, ismét végignézett a tömegen és hallgatott. „Állonganak“ — mondá szivének — „röhögnek: nem értenek engem; nem vagyok száj, ezeknek a füleknek való.

Avagy előbb össze kell zúzni fülüket, hogy megtanuljanak szemükkel hallani? Avagy peregni kell dobok és kerepelni bűnbánat-prédikátorok módjára? Vagy talán csak dadogónak hisznek?

Van valamijök, a mire büszkék. Hogy is hívják

azt, a mi fölfújja őket? Műveltségnek hívják; ez tünteti ki őket a kecskepásztorok előtt. Ezért nem szeretik magukról ezt a szót hallani: „megvetés.“ Igy hát hadd szóljak büszkeségükhöz.

Igy hát szólok nékik arról, ami legméltóbb a megvetésre: ez pedig az *„utolsó ember.“*

És Zarathustra im-ígyen szóla a néphez:

Ideje, hogy az ember kitüzze célját. Ideje, hogy az ember elültesse legmagasabb reménysége csíráját.

Földje még elég kövér erre. Ámde ez a föld egykoron sovány és kimerült lészen s nem bír majd belőle nőni egyetlen magas fa.

Óh jaj! Eljövend az idő, mikoron az ember vágya nyilát már nem veti az emberen túl és íjjának húrja elfelejt zúgni!

Mondom néktek: kell, hogy még khaosz légyen az emberben, hogy táncoló csillagot tudjon szülni. Mondom néktek: bennetek van még khaosz.

Óh jaj! Eljövend az idő, mikoron az ember már nem szül csillagot. Oh jaj! Eljövend az ideje a legmegvetettebb embernek, a ki már magát sem tudja megvetni.

Ime megmutatom néktek az *utolsó embert.*

„Mi a szeretet? Mi a teremtés? Mi a vágyakozás? Mi a csillag?“ — ezeket kérdi az utolsó ember és hunyorgat. A föld akkoron kicsinynyé lőn és rajta ugrándozik az utolsó ember, a ki mindent kicsinynyé tészen. Fajtája kipusztíthatatlan, valamint a földi bolháé; az utolsó ember él legtovább.

„Föltaláltuk a boldogságot“ — mondják az utolsó emberek és hunyorgatnak.

Odahagyták vala a tájékokat, a hol kemény volt az élet: mert melegség kell nékik. Szeretik még a szomszédot és hozzá dörgölőznek, mert szükségük van a melegre.

Megbetegedni és csalódni: ezt bünnek tartják; nagy vigyázva járnak-kelnek. Balgatag az, a ki még kövön vagy emberen megbotlik! Koronkint egy kevés méreg: ez kellemetes álmokat okoz. S utoljára sok mérget, kellemetes halálra valót!

Még dolgoznak, mivelhogy a dolog szórakozás. Ámde szorgoskodnak, hogy a szórakozás ne támadja meg őket. Nem szokás már elszegényedni se meggazdagodni: mind a kettő túlságosan megerőltető. Ki akar még uralkodni? Ki még engedelmeskedni? Mind a kettő túlságosan megerőltető.

Nincs pásztor és egy a nyáj! Mindenki egyet akar, mindenki egyenlő: aki máskép érez, önkéntesen bolondokházába vonúl.

„Valamikor mindenki bolond volt“ — mondják a legnagyobb rókák és hunyorgatnak.

Bölcsek ők és tudói mindeneknek, a mik történtek: így hát nincs miért gunyolódni. Még civakodnak, ámde hamarosan kibékülnek — máskülönben a harag elrontja a gyomrot.

Megvagyon apró kedvtelésük nappalra és megvagyon apró kedvtelésük éjjelre: de tiszteletben tartják az egészséget. „Föltaláltuk a boldogságot“ — mondják az utolsó emberek és hunyorgatnak.

És itt végződik Zarathustra első beszéde, a melyet előljáró-beszédnek is hívnak: mert ezen a helyen félbeszakitá őt a tömeg kiabálása és magas kedve. „Add

nékünk ezt az utolsó embert, óh Zarathustra", — kiálták — „tégy minket ezekké az utolsó emberekké! Akkor aztán elengedjük néked az emberfölötti embert!" És mindenki ujongott és csettentett nyelvével. Zarathustra azonban elszomorodott és így szóla szívéhez: „Nem értenek engem: nem vagyok száj, ezeknek a füleknek való.

Bizonyosan túlontúl soká éltem a hegyek közt, nagyon is sokat hallgattam patakokat és fákat: most úgy beszélek nékik, mint a kecskepásztorok.

Mozdulatlan az én lelkem és derült, valamint a hegység délelőtt. Ők azonban úgy vélik, hogy hideg vagyok és borzasztó tréfákkal gunyolódó.

És íme reám néznek és nevetnek s miközben nevetnek, gyülölnek is. Nevetésükben jég lakozik."

* * *

6.

Ekkor azonban történt valami, a mi elnémíta minden szájat és merevvé tőn minden szemet. Azonközben ugyanis dolgához látott a kötéltáncos: kilépett volt egy kis ajtóból s nekiindúlt a kötélen, amely két torony közé vala feszítve, im-így-en, hogy a piac és nép fölött függ vala. Mikor pedig éppen utjának közepére ért, a kis ajtó még egyszer kinyilott és tarka fickó, komédiáshoz hasonlatos ugrott ki rajta s gyors léptekkel követé az elsőt. „Előre, bénaláb", — ordítá borzasztó hangon — „előre, lajhár, orozva kereskedő, viasz-arc! Vigyázz, nehogy sarkammal csiklandozzalak! Mit mívelsz itt tor-

nyok között? A toronyba való vagy,[1] oda kellene téged zárni, elzárod a szabad utat a náladnál különbnek!“ S minden szóval közelebb és közelebb ért hozzá: midőn pedig már csak egy lépésre volt mögötte, akkoron megtörténék a borzasztó, a mi minden szájat elnémíta és minden szemet merevvé tőn: — ördög módjára elbődüle és átugródék azon, a ki utjában állott. Ez pedig győzni látván versenytársát, fejét vesztette s a kötelet; eldobta rúdját és ennél még gyorsabban, kezek-karok örvényeképen bukék le a mélységbe. A piac és a nép hasonlatossá lőn a tengerhez, valamikor a vihar beléjezúdúl: Mindenek szanaszét és egymásra futának és leginkább oda, ahová a testnek le kellett csapódnia.

Zarathustra azonban nem mozdult és épen melléje hullott le a test, borzasztóan szétroncsolva, de még nem holtan. Egy kevéssé és a szétzúzott ember magához tért és látá maga mellett térdelni Zarathustrát. „Mit mivelsz itt? — kérdé végre, — „régen tudom, hogy az ördög gáncsot vet nékem. Ime poklokra cipel engem: akarsz-e megvédeni?“

„Szavamra, barátom“, — felelé Zarathustra — „mindezek nincsenek, a mikről beszélsz: nincsen ördög, se pokol. Lelkednek még gyorsabban lészen halála, mint testednek: ime, már ne félj semmitől!“

Az ember gyanakodva nézett föl. „Ha igazakat beszélsz“ — mondá azután — „akkor semmit sem veszítek, ha életemet veszítem. Alig vagyok több, mint az állat, melyet táncolni tanítanak ütéssel-veréssel és sovány falatokkal.“

[1] T. i.: a bolondok tornyába.

„Nem úgy“ — mondá Zarathustra — „te a veszedelmet hivatásoddá tetted; ebben nincs semmi megvetendő. Ime tönkre mégy hivatásodon: ezért enkezemmel akarlak eltemetni.“

Zarathustra szavára a haldokló nem felelt többé: azonban kezét mozgatta, mikéntha, hálálkodandó, keresné Zarathustra kezét.

* * *

7.

Azonközben beköszöntött az este és a piac sötétség leplébe rejtőzött: akkoron szétfutott a nép, mivelhogy egyszer még a kiváncsiság és ijjedtség is elfárad és elül. Zarathustra azonban a halott mellett volt a földön és gondolataiba merült vala, im-így időt felejte. Végezetre éjszaka lőn és hideg szél fútt a magános körül. Akkoron felállott Zarathustra és így szóla szivében:

„Valóban, szép halat fogott ma Zarathustra! Nem fogott egyetlen embert, de fogott holttestet.

Borzalmas az ember élete és még mindig értelem nélkül való: még egy komédiás-bolond is végzetessé válhatik számára.

Meg akarom tanítani az embert élete értelmére, aki: az emberfölötti ember, villám az emberfelhő sötétségéből. De még távol vagyok nékik és érzékeim nem szólanak az ő érzékeikhez; középütt feküszöm még én az ember, a bolond és holttest között.

Sötét az éj és sötétek Zarathustra utjai. Jövel,

hideg, merev pajtásom! Oda viszlek, a hol enkezemmel temetlek el.

* * *

Ezeket mondván, Zarathustra hátára emelte a holttestet és utnak indúlt. Nem ment pedig még száz lépést, a midőn egy ember lopódzék melléje és fülébe súga valamit — és lám, az a ki megszólítá, a torony bolondja vala. „Távozz ebből a városból, óh Zarathustra“ — mondá — „imhol már nagyon is sokan gyűlölnek. Gyűlölnek a jók és igazak: ellenségüknek és megvetőjüknek hívnak; gyűlölnek az igaz hitet hívők s a népek veszedelmének hívnak. Szerencséd volt, hogy nevettek rajtad: s bizony, beszéded bolondéhoz hasonlított. Szerencséd volt, hogy a döglött kutyához szegődtél; mikoron így megalázkodtál, magad mentéd meg magad mára. Âmde távozz ebből a városból, különben holnap átugródom rajtad, én eleven, rajtad, halotton.“ Igy szólván, eltűnt az ember; Zarathustra pedig tovább méne sötét utcákon.

A város kapujánál találkozának vele a sírások: fáklyájukkal szemébe világítának, megismerék Zarathustrát és fennen gúnyolák. „Zarathustra viszi a döglött kutyát: derék dolog, hogy Zarathustra sírásó lőn! Mivelhogy a mi kezeink túlságosan tiszták erre a pecsenyére. Zarathustra talán el akarja lopni az ördög falatját? Nosza! Kedves egészségére! Ha csak az ördög nem ügyesebb tolvaj mint Zarathustra! — Ellopja mindkettőjüket, fölfalja mindkettőjüket! — És összevihogának és összedugdosák fejöket.

Zarathustra azonban semmit sem felelt és követé utját. Mikoron pedig két órát ment vala erdők és mocsarak mellett, már nagyon is soká hallgatta a farkasok éhes ordítozását és őt magát is meglepte az éhség. Megálla tehát egy magános ház előtt, a melyben világosság égett.

„Rablómódra ront reám az éhség“ — úgymond Zarathustra. — „Erdőben és mocsarak között ront reám éhségem, mélységes éjszakában.

Csodálatos szeszélyei vannak éhségemnek. Sokszor csak ebédem után jön és ma naphosszat távolmaradt: vajjon hol lehetett?“

Ezek után Zarathustra kopogtatott a ház kapuján. Vén ember jött ki, világosságot tartván és kérdezé: „Ki jön hozzám és rossz álmomhoz?“

„Egy eleven meg egy halott“ — válaszolá Zarathustra — „Adj ennem és innom, mivelhogy napközben elfelejtkeztem róla. A ki az éhezőt táplálja, tulajdon lelkét üdíti: im-így szól a bölcseség igéje.“

Az öreg elment, de mindjárt visszatért és megkinálá Zarathustrát kenyérrel és borral. „Gonosz vidék ez éhezőknek“ — mondá — „ezért lakozom itten. Állat és ember jönnek hozzám a remetéhez. De monddsza társadnak is, egyék és igyék, ő fáradtabb náladnál.“ És felelé Zarathustra: „Társam meghalt, így hát nehezen fogom rábeszélhetni.“ — „Bánom is én“ — mondá az öreg zordonan; a ki házam ajtaján kopogtat, kell, hogy el is fogadja, a mivel megkínálom. Egyetek és váljék egészségtekre.“

Ezután Zarathustra megint két órát vándorlott és az útra, meg a csillagok világosságára bizta magát: mert gyakorlott éjszakai vándor vala és szeretett minden alvó dolog

arcába nézni. Hajnalhasadtakor még erdőben találta magát és nem látott többé útat. Akkoron fejéhez, kivájt fatörzsbe fektette a holttestet — mert óvni akarta a farkasoktól — maga pediglen lenyugvék a mohos földre. És hamarosan elaluvék fáradt testtel, de megingatlan lélekkel.

* * *

9.

Sokáig aludt Zarathustra és nemcsak a hajnal pirossága vonult át orcáján, hanem a délelőtt is. Végezetre azonban felnyilt a szeme. Zarathustra ámulva pillantott az erdőbe és a csöndbe, ámulva pillantott önmagába. Azután fölugrék, valamiképen a tengerjáró hajós, a ki egyszerre földet lát és ujongott, mivelhogy meglátott egy uj igazságot. És im-így szóla szivében:

Fényesség szállott szememre: bajtársak kellenek nékem és pedig elevenek, — nem halott társak és holttestek, a kiket oda viszek magammal, a hová akarom.

Eleven bajtársak kellenek nékem, a kik követnek, mivelhogy *enmagukat* akarják követni — és oda, a hová én akarom.

Fényesség szállott szememre: ne a tömeghez szóljon Zarathustra, hanem a bajtársakhoz! Ne legyen Zarathustra egy akol pásztora és kutyája! Hogy sokakat elcsaljak az akolból — e végre jöttem én. Hadd legyen haragosom a nép és a nyáj: hadd hijják a pásztorok rablónak Zarathustrát.

Pásztorokat mondok, ámde ők jóknak és igazaknak hivják magukat. Pásztorokat mondok én, ámde ők az igaz hitet hívőknek hivják magukat.

Nézzed a jókat és igazakat! Kit gyűlölnek legjobban? Azt, a ki széllyel tördösi értékeik tábláját, a törőt, a törvénytörőt — ez pedig: a teremtő. Nézzed minden hit hívőit! Kit gyűlölnek ők legjobban? Azt, a ki széllyeltöri értékeik tábláit, a törőt, a törvénytörőt: — ez pedig a teremtő.

Társakat keres a teremtő és nem holttesteket, nem nyájakat, nem hívőket. A vele-teremtőt keresi a teremtő, azokat a kik uj értékeket uj táblákra írnak.

Társakat keres a teremtő és vele-aratókat; mert íme, nála mindenek megértek az aratásra. Ámde szükölködik a száz sarló nélkül: így hát tépegeti a kalászokat és bosszankodik.

Társakat keres a teremtő és olyanokat, a kik sarlóikat köszörülni tudják. Megsemmisítőknek fognak nevezetni és a jó és rossz megvetőinek. Ámde ők az aratók és az ünneplők.

Vele-teremtőket keres Zarathustra, vele-aratókat és vele-ünneplőket keres Zarathustra: ugyan mitévő legyen nyájakkal, pásztorokkal és holttestekkel!

Én első társam, béke veled! Jól eltemetélek kivájt fatörzsedbe, jól elrejtélek a farkasok elől.

Ámde én megválok tőled, az idő beteljesedett. Hajnalhasadás és hajnalhasadás közt uj igazságot fedeztem föl.

Ne pásztor legyek, ne sírásó. Többé még beszélni sem akarok a néppel: utólszor szólottam halotthoz. A

teremtőkhöz, az aratókhoz, az ünneplőkhöz akarok szegődni: a szivárványt akarom nékik megmutatni s minden lépcsőfokát az emberfölötti emberhez vezető útnak.

A maguknak-lakóknak akarok dalolni és a párosan lakóknak: s a kinek még van füle a hallatlan dolgok számára, annak szivét nehézzé akarom tenni boldogságommal.

Célomnak tartok, a magam útján járok; a habozókat és tétovákat majd általugrom. Im-így menésem légyen az ő tönkremenésök!

* * *

10.

Ezeket mondotta vala Zarathusra szívében, midőn delelőjén állott a nap: akkoron kérdezőleg nézett a magasba — mert egy madár éles szavát hallotta feje fölött. És ime, sas keringett tágas körökben a levegőégben és kigyó csüngött rajta, nem zsákmányképen, hanem baráthoz hasonlatosan: mivelhogy a sas nyaka köré gyürüzve tartotta magát.

„Az én állataim!“ mondá Zarathustra és örvendezék szívében.

A legbüszkébb állat a nap alatt és a legbölcsebb állat a nap alatt — kivonultak hírszerezni.

Hirét akarják szerezni, vajjon Zarathustra él-e még. Hát csakugyan élek-e még?

Veszedelmesebbnek találtam az életet emberek, semmint állatok között, veszedelmes utakon jár Zarathustra. Hadd vezessenek állataim!“

Mikoron Zarathustra ezeket mondotta, eszébe jutának az erdei szent szavai, sóhaj szálla kebléből és im-ígyen szóla szivében:

Vajha bölcsebb lennék! Vajha bölcseségem oly mélységes volna, miként kigyómé.

Ámde lehetetlent kérek: kérem tehát büszkeségemet, hogy mindég együtt menjen bölcseségemmel!

És ha egykoron elhagy bölcseségem — óh, nagyon szeret elröppenni! — hadd repüljön büszkeségem még balgaságommal is! —

Im-ígyen kezdődék Zarathustra *le*szállása.

* * *

Zarathustra beszédei.

A három változásról.

A szellem három szineváltozását mondom néktek: hogyan válik a szellem tevévé, oroszlánná a teve és végezetre gyermekké az oroszlán.

Sok nehéz dolog rendeltetett a szellemnek, az erős teherbíró szellemnek, a melyben tisztelet lakozik: a nehezet és legnehezebbet áhítja ereje.

Mi nehéz? kérdezi a teherbíró szellem s letérdel, hasonlatosan a tevéhez és szereti, ha jól telerakják.

Mi a legnehezebb, ti hősök? kérdezi a teherbíró szellem, hadd vegyem magamra, hadd örvendeztessem erőmet.

Nemdenem ez-e: önmagunkat megaláznunk, hogy dölyfösségünkön sebet üssünk? Balgaságunkat kitüntetnünk, hogy bölcseségünkből gúnyt üzzünk?

Vagy talán ez: dolgunktól megválnunk, mikoron diadalt ül? Magas hegyre hágnunk, hogy a kisértőt kisértetbe vigyük?

Avagy talán ez: a megismerés makkján és fűvén élnünk és az igazság kedvéért lelkünket éheztetnünk?

Avagy talán ez: betegeknek lennünk, hazaküldenünk a vigasztalókat és barátságot kötnünk a süketekkel, a kik sohasem hallják, mit akarsz?

Avagy talán ez: szennyes vízbe mennünk, ha az az igazság vize és hideg békákat és meleg varangyosokat megtürnünk magunk mellett.

Avagy talán ez: szeretnünk azokat, a kik megvetnek bennünket és kezet nyujtanunk a kisértetnek, ha meg akar borzongatni?

Mindezeket a nehézségeket magára veszi a teherbíró szellem: valamiképen a teve, a mely telerakva a sivatagba siet, azonképen siet ő is tulajdon sivatagába.

Ámde a legmagánosabb pusztában másodszor változik a színe: oroszlánná lesz itt a szellem, szabadságot akar zsákmányúl ejteni és úrrá lenni tulajdon sivatagában.

Utolsó urát keresi itt: ellensége akar lenni utolsó istenének, diadalért akar küzdeni a nagy sárkánynyal.

Melyik a nagy sárkány, a kit a szellem nem akar többé urának és istenének hivni? „Neked *kell*“: így hivják a nagy sárkányt. Ámde az oroszlán szelleme azt mondja „én *akarok!*“

„Neked *kell*“ ez áll útjában aranyragyogással, pikkelyes állatképen és minden pikkelyen aranybetűkkel ragyog: „neked *kell!*“

Ezeréves értékek ragyognak ezeken a pikkelyeken és im-így szól a minden sárkányok leghatalmasabbja: „a dolgok minden értéke — ez ragyog rajtam.“

„Minden érték meg lőn már teremtve és minden megteremtett érték — ez vagyok én. Valóban, ne legyen már több: „én akarok!“ Im-így szól a sárkány.

Én véreim, mi szükség van, hogy oroszlán légyen a szellemben? Avagy nem elég-e a megterhelhető állat, a

mely lemond és tisztel? Uj értékeket teremteni — ezt még az oroszlán sem bírja: ámde szabadságot teremteni magának uj teremtésre — ezt bírja az oroszlán ereje.

Szabadságot teremteni magának és szent „*nem*"-et mondani még a kötelességgel szemben is: erre kell, óh én véreim, az oroszlán.

Jogot venni magának uj értékek számára — ez a legborzasztóbb vétel a teherbiró és tisztelő szellemnek. Bizony, rablás az néki és ragadozó állat dolga.

Legszentebbjeként szereté egykoron a maga „*kell*"-jét: íme, őrületet és önkényt kell találnia még a legszentebben is, hogy szabadságot raboljon szeretetéből: oroszlán kell ahhoz a rabláshoz.

De mondjátok, én véreim, mit bír még többet a gyermek, a mit még az oroszlán sem bírt? Minek kell, hogy a ragadozó oroszlán még gyermekké is légyen?

Ártatlanság a gyermek és felejtés, ujrakezdés, játék, magából kigördülő kerék, első mozgás, szent *igent*-mondás. Valóban, én véreim, a teremtés játékára kell a szent igent-mondás: íme *tulajdon* akaratát akarja a szellem, *tulajdon* világát nyeri magának a világját vesztett.

A szellem három színeváltozását mondám néktek: hogyan lesz a szellem tevévé, és oroszlánná a teve és az oroszlán végezetre gyermekké.

Im-igyen szóla Zarathustra. És akkoron a városban mulatott, a mely „tarka tehén"-nek neveztetik vala.

* * *

Az erény pulpitusairól.

Zarathustra hallá egy bölcs dicséretit, a ki jól tudna beszélni álomról, erényről: az a hire, hogy nagy a tisztelete és jutalma érette és minden ifjak körülülik pulpitusát. Hozzá méne Zarathustra és az ifjak gyülekezetében pulpitusa előtt ül vala. És im-így szóla a bölcs:

Tisztesség és szemérem adassék az álomnak! Ez az első! És mindenkinek térjetek ki, a kik rosszúl alszanak és éjjente virrasztanak!

Még a tolvaj is szemérmes az álommal szemben: mindenkor halkan lopja magát az éjszakán át. De orcátlan az éjnek őre, orcátlanul hordozza a kürtjét

Nem kis művészet aludni: bizony jó e végre egész nap virrasztani.

Tízszer kell magad nappal lebírnod: ez jól elfáraszt és a lélek mákja.

Tízszer kell viszont magaddal megbékülnöd: mert a lebírás keserü és rosszul alszik, a ki nem békült meg.

Tíz igazságot kell nappal találnod: különben még éjszaka is igazságot keresel és lelked majd éhen marad.

Tízszer kell nappal nevetned és vígadnod, különben megzavar éjszaka a gyomrod, a szomorúság apja.

Kevesen tudják ezt: minden virtusod összeszedd, hogy jól alhass. Hamis tanuságot teszek? Paráználkodom?

Bűnre kívánom felebarátom szolgálóját? Mindez rosszúl férne meg a nyugodt álommal.

És még ha meg van is minden virtusod: kell, még egyhez érts: hogy a virtusokat is tudd jókor aludni küldeni.

Nehogy egymással civódjanak, ezek a takaros fehér népek? És rajtad, óh boldogtalan!

Béke istennel és felebarátoddal és a szomszéddal: úgy kívánja a jó álom. S béke még a szomszéd ördögével is! Mert különben éjnek idején meglátogat téged.

Tisztesség és engedelmesség adassék az előljáróknak s még a görbe előljáróknak is! Igy kívánja a jó álom. Avagy tehetek-e arról, hogy a hatalom szeret görbe lábakon járni?

Mindenkoron azt hívom legjobb pásztornak, a ki juhait a legzöldebb mezőre viszi: ez egyezik a jó álommal. Nem kell nékem sok dicsőség, sem nagy kincs: ez meggyulasztja a lépet. De rossz alvás esik jó hírnév és egy kis kincs nélkül.

Kis társaságot szívesebben látok, mint rossz társaságot: de idejében kell jönnie-mennie. Igy egyezik a jó álommal.

Nagyon gyönyörködtetnek a lelki szegények is: előmozdítják az álmot. Boldogok ezek, különösen, — ha mindig igazat adunk nékik.

Igy telik az erényes napja. S ha az éj beköszönt, óvakodom, hogy ne hívjam az álmot! Nem kell néki

hívás, az álomnak, az erények urának! Hanem arra gondolok, amit nappal tettem és gondoltam. Kérődzve, türelmesen, valamiképen a tehén, kérdezem: ugyan mi is volt tíz magad-legyőzésed?

S mi volt tíz kibékülésed és tíz nevetésed, mikkel szívem örömet szerzett magának?

Ezeket és másokat megfontolva és negyven gondolattól ringatva, egyszerre meglep az álom, a hivatlan, az erények ura.

Az álom ujja megérinti szememet: ekkor elnehezül az. Az álom érinti ajkamat: akkor nyitva marad az.

Valóban, halk lábon jön hozzám a legkedvesebb tolvaj és ellopja gondolataimat: s üres fejjel állok, mint az a pulpitus.

De azután már nem sokáig állok: íme már fekszem.

Mikoron Zarathustra a bölcset ilyeténkép beszélni hallá, mosolygott szivében, mert közben így szólt szívéhez:

Bolondnak tartom ezt a bölcset az ő negyven gondolatával: de, úgy hiszem, jól tud az álomhoz.

Már az is boldog, a ki ennek a bölcsnek közelében lakozik! Az ilyen álom ragadós, s még vastag falon át is rád ragad.

Még pulpitusában is van varázs. S az ifjak nem hiába ülének az erény prédikátora előtt.

Bölcsesége ez: virrassz, hogy jól aludj! S bizony, bizony, ha az életnek nem volna értelme és az értelmetlenséget kellene választanom, én is legméltóbbnak tartanám a választásra ezt az értelmetlenséget.

Immáron jól értem, mit kerestek egykoron mindenek fölött, amikor az erény tanitóit keresték. Jó ál-

mot. kerestenek maguknak és hozzája mákvirágos erényeket!

Álomnélküli alvás vala a bölcseség: a pulpitusok minden dicsőitett bölcsei nem ismerték az élet jobb értelmét.

Bizony, bizony még ma is akadnak az erény e prédikátorához hasonlók, s nem mindig oly becsületesek mint ő —: ámde idejük elmúlt. S nem állanak már soká, immár fekszenek.

Boldogok ezek az álmosak: mivelhogy nemsokára elszunnyadnak.

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A másvilágról álmodozókról.

Egykoron Zarathustra is az emberen túl szőtte az álmát, mint minden másvilágról álmodozó. Az-idétt szenvedő és agyonkínzott isten művének láttam a világot.

Álomnak láttam az-idétt a világot és egy isten költeményének; színes füstnek, ami egy elégedetlen isten szeme előtt bodorog.

Jó és gonosz, — öröm és szenvedés — én és te: mindez színes füstnek tetszett nekem, alkotó szemek előtt bodorgónak. A teremtő el akarta szemét fordítani enmagáról, ekkor megteremté a világot.

Mámoros kéj a kínlódónak: elfordítani szemét tulajdon kínjától és elveszíteni önmagát. Mámoros kéjnek és maga-vesztésnek tetszett nékem egykoron a világ.

Ez a világ, az örökké tökéletlen, örök ellentmondás képmása és *tökéletlen* képmása — mámoros öröme tökéletlen teremtőjének: ilyennek tetszett nékem egykoron ez a világ.

Ezenképen szövém én is egykoron álmomat az emberen túl, mint minden másvilágról-álmodozó. Valóban az emberen *túl?*

Óh, én véreim! A kit én teremték, ez az isten emberi délibáb vala, mint minden isten!

Ember vala ő, s csak nyomorult töredéke az embernek és énemnek: tulajdon hamvamból és parazsamból kelt vala elém, ez a kisértet és bizony-bizony nem jöve *túlról!*

Vajjon mi történt azután, én véreim? Legyőzém magamat, a szenvedőt, tulajdon hamvamat vivém a hegybe, nagyobb lángot találék fel magamnak. És ime, ekkor *eltávozék* tőlem a kisértet!

Kín volna az most nékem és gyötrelem a meggyógyultnak, ilyen kisértetekben hinni: kín volna az most nékem és megalázás. Im-így szólok a másvilágról-álmodozókhoz.

Kín vala és tehetetlenség — ez teremte meg minden másvilágot és az a rövid mámora a boldogságnak, a melyet csak a nagyon szenvedő ismer meg.

Kimerülés, a mely egyetlen ugrással akar végezni, — halálugrással, a szegény tudatlan kimerülés, a mely már akarni sem akar: ez teremte minden istent és másvilágot.

Higgyetek nékem, én véreim! A test vala az, a mely a testen kétségbeesett, — tapogatva kereste kezével, az eszeveszett szellem újjaival az utolsó falakat.

Higgyetek nékem, én véreim! A test vala az, a mely a föld során kétségbeesett, — és hallá a lét hasának szózatát.

És ekkoron fejével át akart jutni az utolsó falakon és nemcsak fejével, — át, a másvilágra.“

Ámde az a „másvilág“ jól el van rejtve az ember elől; az az embertelenített embertelen világ, a mely egy isteni semmi; és a lét hasa nem szól az emberhez, hanemha embermódra.

Bizony, bizony, nehéz bebizonyítani minden létet és nehéz megszólaltatni. Mondjátok, én véreim, vajjon minden

dolog közt nincs-e legjobban bebizonyítva a legcsodálatosabb dolog?

Valóban ez az „én“ és az „én“ ellentmondása és zűrzavara még a legbecsületesebben beszél a maga létéről, ez a teremtő, akaró, értékelő „én“, a mely a dolgok mértéke és értéke.

És ez a legbecsületesebb lét, az „én“ — az beszél a testről, s kívánja a testet még akkor is, mikor költ és rajong és szárnyaszegetten repes.

Megtanul egyre becsületesebben beszélni, ez az „én“ és mennél többet tanulja, annál több magasztalni valót talál a testen és a földön.

Uj büszkeségre tanított engem az én „én“-em, ezt tanítom az embereknek: ne dugják többé fejüket a mennyei dolgok homokjába, hanem hordozzák szabadon, ezt a földi főt, a mely a földnek értelmét teremt!

Uj akaratra tanítom az embert: *akarják* ezt az utat, a melyet az ember vakon megtett, tartsák jónak azt és lopva ne térjének le többé róla, valamiképen a betegek, halódók!

Betegek és halódók valának ők, a kik megvették a testet és a földet és kitalálák az égieket és a megváltó vércsöppet: ámde még ezt az édes és sötét mérget is testtől és földtől vevék kölcsön!

Nyomoruságuktól akarának elfutni, a csillagok pedig igen távol valának nékik. Ekkor így sóhajtozának: „Vajha volnának isteni utak, a melyeken más, jobb létre lehetne lopódzkodni!“ Ekkor kitalálák álutaikait és véres itókáikat!

Hogy testüktől és a földtől immár elragadtatának, azt hivék ők, ezek a háládatlanok. De vajjon kinek köszön-

hették elragadtatásuk görcsös kéjeit? Testüknek és ennek a földnek.

Töredelmes szívű Zarathustra a betegek iránt. Bizony bizony nem gerjed haragra vigasztalásuk és hálátlanságuk nemein. Hadd gyógyúljanak, hadd győzedelmeskedjenek és hadd teremtsenek maguknak magasabb rendű testet!

Azért sem gerjed haragra Zarathustra a gyógyuló ellen, ha gyöngéden pillant csalóka álma után és éj közepén istene sírhalma körül leselkedik: ámde még könnyeiben is betegséget és beteg testet látok.

Sok beteges szerzet akadt mindig azok között, a kik költenek és az istent szomjuhozzák; őrülten gyűlölik a megismerőt és ama legfiatalabb erényt, a melynek neve: becsületesség.

Egyre hátra pillantanak, sötét idők felé: akkoron persze őrület és hit még más dolgok valának: az értelem őrjöngése istenhez hasonlóság és a kételkedés bűn.

Nagyon is jól ismerem ezeket az istenhez hasonlókat: azt akarják, higgyünk bennök és hogy a kételkedés bűn legyen. És azt is nagyon jól tudom, miben hisznek ők legerősebben.

Bizony, bizony, nem másvilágban és megváltó vércsöppekben, hanem — a testben hisznek ők is legerősebben és tulajdon testük nekik a „magánvaló."

Ámde beteges dolognak tekintik azt és szeretnének bőrükből kibújni. Ennek okáért figyelik a halál prédikátorait és prédikálnak maguk is másvilágról.

Ti pedig, én véreim, hallgassatok inkább az egészséges szavára: becsületesebb és tisztább szava van ennek.

Becsületesebben és tisztábban beszél az egészséges test, a tökéletes és egyenes szögü: és a föld értelméről beszél.

Im-ígyen szóla Zarathustra.

* * *

A test megvetőiről.

A test megvetőihez van mondókám. Nem akarom, hogy ezentúl mást tanuljanak és tanítsanak, hanem csak hogy vegyenek búcsút tulajdon testüktől — és im-így-yen némuljanak el.

„Test vagyok és lélek“ — így beszél a gyermek. S miért ne beszéljen az ember gyermek módjára?

Ámde, a ki felserkent, a tudó így szól: test vagyok egészen, s kivüle semmisem; és a lélek csak szó megmegjelölni egy valamit a testen.

A test nagy értelem, sokféleség egynemű értelemmel, háború és béke együttesen, egy akol és egy pásztor.

Én vérem! Tested szerszáma a te kis értelmed is, a melyet „elmé“-nek hívsz, kis szerszáma és játékszere nagy értelmednek.

Azt mondod: „én“ — és büszke vagy erre a szóra. De nagyobb az, a miben nem akarsz hinni — a te tested és annak nagy értelme: az *nem mondja*: „én“, de *cselekszik* mint „én“.

A mit az érzék érez, a mit az elme megismer, annak sohasincs vége önmagában. Ám az érzék és elme szeretnének rábeszélni, hogy ők minden dolog végső céljai: annyira hívságosak.

Szerszám és játékszer az érzék és elme: s még mögöttük vagyon a „magad“. A „magad“ az érzékek szemével keres, ő is a szellem fülével hallgat.

Egyre hallgat a maga és keres: összehasonlít, legyőz, hódit, rombol. Uralkodik és az „én“-eden is uralkodik. Gondolataid és érzelmeid mögött, én vérem, áll egy hatalmas uralkodó, egy ismeretlen bölcs — kinek neve „magad“. Testedben lakik, maga a tested.

Több értelem van testedben, mint legjobb igazságodban. S vajjon ki tudja, mire kell testednek legjobb igazságod?

A „magad“ nevet „én“-eden és büszke ugrándozásain. „Mit nekem a gondolat ez ugrásai és röptei? — mondja magának. Kerülő utak az én célomhoz. Én vagyok az „én“ póráza és eszméinek sugalmazója.

A „magad“ így szól az „én“-edhez: „itt érezz fájdalmat“. S akkor szenved és gondolkozik azon, hogy miképen szüntethetné meg szenvedését — és épen e végre *kell*, hogy gondolkozzék.

A „magad“ így szól az „én“-edhez: „itt érezz örömöt!“ S akkor örül és gondolkozik azon, hogy még sokat örüljön — és épen evégre *kell*, hogy gondolkozzék.

Egy szavam van a test megvetőihez. Hogy ők megvetnek, ebben áll a tiszteletük. Ugyan mi az, a mi tiszteletet és megvetést és értéket és akaratot teremt?

A teremtő „magatok“ teremté magának a tiszteletet és megvetést, teremte magának örömöt és jajt. A teremtő test teremté magának a szellemet, akarata egyik karjául.

Testnek megvetői! Még boldogságtokban és megvetéstekben is a „magatok“ valóságát szolgáljátok. Mondom

néktek: a „magatok“ akar meghalni és az fordúl el az élettől.

Nem bírja már azt, a mit legjobban szeret: magán túl teremteni. Ezt szereti legjobban, ez minden égő vágya.

De immár késönek látja erre az időt: — ezért a „magatok“ valósága le akar tünni, óh testnek megvetői!

Le akar tünni, s ezért levétek a testnek megvetői. Mivelhogy nem bírtok már magatokon túl teremteni.

S ime! ezért vagytok az élet és a föld haragosai. Tudattalan irígység vagyon megvetéstek sanda pillantásában.

A ti utatok nem az én utam, óh testnek megvetői! Nem vagytok nékem hidak az emberfölötti ember felé!

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

Az örömökről és indulatokról.

Én vérem, ha van erényed és az a te erényed, úgy az nem közös birtokod senki mással.

Persze, te nevén akarod szólítani és becézni; meg akarod cibálni a fülét és szórakozni akarsz véle.

És ime, nevét közösen bírod a néppel és magad is néppé és csordává lettél erényeddel együtt.

Jobb volna azt mondanod: „kimondhatatlan és megnevezhetetlen, a mi lelkem kínja és édessége s még beleimnek is éhessége".

Erényed álljon magasabban, semhogy a nevek bizalmaskodhassanak véle: s ha beszélned kell róla, ne szégyeld, ha dadogva teszed.

Szólj hát és dadogj: „Ez az én „jóm", ezt szeretem, így tetszik nékem igazán, csak így akarom én a jót.

Nem kell nékem, mint isten törvénye, nem kell nékem mint emberi szabály és szükség: nem kell nékem, hogy mutassa az utat földfeletti földek és paradicsomok felé.

Földi erény az, melyet én szeretek: kevés benne a bölcseség és legkevesebb a mindenek értelme.

Ámde ez a mondás nálam rakott magának fészket: ezért szeretem és bubusgatom — íme nálam ül aranyos tojásain."

Igy kell dadognod és erényedet dicsérned.

Egykoron indulataid valának és gonoszaknak nevezéd őket.

Most pedig csak erényeid vannak meg: ezek indulataidból nőttenek.

S származzál bár a hirtelen haragúak neméből, avagy a buják vagy a dühös hivők vagy bosszúszomjazók fajtájából:

Végezetre minden indulatod erénnyé vált és minden ördögöd angyallá.

Valamikor vad kutyák valának pincédben, de végezetre madarakká és kedves éneklőkké váltak. Mérgeidből főzéd balzsamod; búbánat-tehenedet fejéd, íme emlői édes tejét szívod.

S ezentúl nem nő belőled gonosz, hanemha a gonosz, a mi erényid harcából nő.

Én vérem, ha szerencsés vagy, úgy egy erényed van és semmi több: im-így könnyebben mégy át a hídon.

Kitüntető dolog, ha sok erényed van, ámde nehéz sors; és sokan mentek a pusztába és megölték magukat, mert belefáradtak, hogy erények csatái és csataterei legyenek.

Én vérem, vajjon rossz dolog-e a háború s a csata? De szükséges ez a rossz, szükséges az irígység és a bizalmatlanság és a rágalmazás erényeid között.

Lám, mint sóvárog mindegyik erényed a legmagasabb után: egész szellemed kívánja, hogy az *ő* hirnöke legyen, minden erőd kívánja haragban, gyűlöletben és szeretetben.

Féltékeny minden erény a másikra s a féltékenység

borzasztó dolog. S erényeket is tönkre tehet a féltékenység.

A kit a féltékenység lángja körülveszen, az végezetre skorpió módjára maga ellen fordítja mérgezett fullánkját.

Óh, én vérem, avagy nem láttad-e még, hogy az erény önmagát rágalmazza és szúrja agyon?

Az ember olyas valami, a minek fölébe kell kerülni s ezért szeretned kell erényeidet: mivelhogy miattuk mégy majd tönkre.

Im-ígyen szóla Zarathustra.

* * *

A halovány gonosztévőről.

Birák és áldozópapok! Nem akartok előbb ölni, mignem az állat lehorgasztotta fejét? Ime, a halovány gonosztevő lehorgasztotta fejét: szeméből a nagy megvetés szól.

„Énem olyasvalami, a mit le kell győzni; énem az ember nagy megvetése“: ez szól ebből a szemből.

Hogy önmagát elitélte, ez vala legmagasabb pillanata: ne engedjétek vissza a fenköltet alacsonyságába!

Nincs megváltás annak, a kit énje szenvedtet, hanemha a gyors halál.

Öléstek, birák, irgalom legyen és ne bosszú. S miközben öltök, vigyázzatok, hogy magát az életet igazoljátok!

Nem elég kibékülnötök azzal, akit megöltök. Szomoruságtok legyen az emberfölötti ember szeretete: im-igyen igazoljátok azt, hogy *még* éltek!

„Ellenség“, — ezt mondjátok, de azt ne, hogy „gonosztévő“; „beteg“, — ezt mondjátok, de azt ne, hogy „gaz“; „botor“, — ezt mondjátok, de azt ne, hogy „bűnös“.

És te, vörös bíró, ha hangosan mondanád, mi mindent tettél már gondolatban: minden kikiáltaná: „Pokolba a fertővel és a mérges féreggel!“

Azonban más a gondolat, más a tett és más a tett képe. Az ok kereke nem gördül közöttük.

Egy kép sápasztotta el ezt a sápadt embert. Egyforma nagyok valának, mikor elkövette, ő és a tett: ámde nem tudta elviselni képét, miután elkövette.

Immár mindig egy tett tettesének látta magát. Őrültségnek nevezem ezt: a kivétel lényeggé változék szemében.

A mért vonal lebűvöli a csirkét; a csapás, melyet ő mért, lebűvölé szegény eszét — a tett *utáni* őrületnek hívom ezt.

Halljátok, ti birák! Van még más őrület is: a tett előtti. De ti nem bujtatok eléggé mélyen ebbe a lélekbe!

Igy szól a vörös biró: „Ugyan minek ölt ez a gonosztévő? Rabolni akart.“ Ámde én azt mondom néktek: lelke vért kívánt, nem ragadományt: a kés boldogságát szomjuhozá!

Szegény esze azonban nem fogta föl ezt az őrültséget és rábeszélte őt. „Mit az a kis vér!“ — mondá — „nem rabolnál is egyúttal egy keveset? Nem állnál egy kicsit bosszút is?“

És ő hallgatott szegény értelmére: ólomként nehezedett reá szava — s gyilkolván, rabolt. Nem akarta szégyelleni őrültségét. És ime, bűnének ólma ránehezedik és szegény esze ismét oly merev, oly bénúlt, oly nehéz. Ha csak meg tudná rázni a fejét, úgy legördülne terhe: ámde ki tudná megrázni ezt a fejet?

Mi ez az ember? Raja a betegségeknek, a melyek a szellem által világszerte terjednek: így akarnak zsákmányt ejteni.

Mi ez az ember? Gomolyaga vad kigyóknak, a

melyek ritkán vannak békén egymás mellett — így hát szétválva mennek zsákmányt keresni világszerte.

Nézzétek ezt a szegény testet! Amit szenvedett és kivánt, azt magyarázta magának ez a szegény lélek — és gyilkos örömnek és a kés boldogsága után való sóvárgásnak magyarázta.

A ki most megbetegszik, azt megrohanja a rossz, a mi *most* rossz: fájdalmat akar okozni azzal, a mi néki fáj. De voltak más idők és volt más rossz és jó.

Egykor a kételkedés és maga-akarás gonoszat jelentett. Akkoron a beteg eretnekké és boszorkánynyá lőn: mint eretnek és boszorkány szenvedett fájdalmat és akart fájdalmat okozni.

De ez sehogysem fér fületekhez: a ti „jó"-toknak árt, azt mondjátok. De mit nékem a ti „jó"-tok!

Sok dolog a ti jótokon utálatra gerjeszt engem s bizony nem a rossza. Hisz kivánnám, volna őrületük, a mely tönkretenné őket, miként ezt a sápadt gonosztévőt.

Bizony, bizony, szeretném, ha őrületük neve igazság volna, vagy hűség, vagy igazságosság: de erényük olyan, hogy hosszú életüek lehessenek és hitvány kedvtelésben éljenek.

Karfa vagyok a folyón: fogjon meg, a ki tud! De mankótok nem vagyok.

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

Az írásról és olvasásról.

Minden írás közül csak azt szeretem, a mit valaki vérével ír. Irj vérrel: és meglátod, hogy a vér szellem.

Nem könnyű dolog idegen vért megérteni: gyűlölöm az olvasó naplopókat.

A ki ösmeri az olvasót, az többé nem tesz semmit az olvasóért. Még egy évszázad olvasó — s maga a szellem is bűzleni fog.

Hogy mindenkinek szabad olvasni, ez idővel nem csak az irást rontja meg, hanem a gondolkozást is.

Egykoron a szellem isten vala, azután emberré lőn, íme pedig még csőcselékké lészen.

Ha ki vérrel irja igéit, az nem szereti, hogy olvassák, hanem, hogy tanulják.

A hegyek között a legközelebbi út: csúcstól csúcsig; de erre az útra kell, hogy hosszú lábad legyen. A mondások legyenek csúcsok, s a kikhez szólanak: nagyok és magasnövésűek.

Ritka és tiszta levegő, közelvaló veszedelem, vidám, incselkedéssel teljes szellem: ezek illenek egymáshoz.

Manókat szeretnék magam körül, mert bátor vagyok.

A bátorság, a mi elhessegeti a kísérteteket, maga teremt magának manókat, miveihogy a bátorság nevetni akar.

Nem érzek már veletek: ez a felhő, a melyet magam *alatt* látok, ez a feketeség és ólom — ép ez a ti viharfelhőtök.

Ti fölfelé tekintgettek, ha föl akartok emelkedni.

Én pedig *le*nézek; mivelhogy már fölemelkedém.

Ki tud közületek egyszerre nevetni és lelkesülni?

A ki a legmagasabb hegyre hág, az nevet minden szomorú-játékot és szomorú-valóságot.

Gondnélkülinek, gúnyosnak, erőszakosnak: így akar a bölcseség; nőstény ő és mindig csak harcost szeret.

Mondjátok: „az élet nehéz teher.“ De hát mire volna délelőtti büszkeségtek és esteli megadástok?

Az élet nehéz teher: de hát ne tegyétek magatokat olyan gyöngéknek! Mindnyájan, férfi és nő, teherbiró szamarak vagyunk.

Vajjon miben vagyunk egyek mi és a rózsabimbó, a mely reszket, mivelhogy egy csöpp harmat nyugszik testén?

Igaz: nem azért szeretjük az életet, mert megszoktuk az életet, hanem, mert megszoktuk a szeretetet.

Mindig van egy kis őrültség a szerelemben. De mindig van egy kis okosság is az őrületben.

S én is, a ki jó szívvel vagyok az élet iránt, úgy látom, hogy pillangók és szappanbuborékok és az ő fajtájuk-emberek tudnak legtöbbet a boldogsághoz.

Ha ezeket a könnyü, bohó, hímes, lebegő lelkeket röpdösni látja: ez Zarathustrát könnyre, dalra csábítja.

Csak olyan istent tudnék hinni, a ki táncolni tud.

S mikoron ördögömet látám, komolynak, alaposnak, mélységesnek, ünnepélyesnek látám: a nehézség szelleme volt ő, — általa *ésnek* mindenek.

Nem haraggal ölsz, hanem nevetéssel. Rajta, öljük meg a nehézség szellemét!

Megtanulék járni: azóta futni engedem magam. Megtanulék röpülni: azóta nem várom, hogy toljanak, ha mozdulni akarok.

Ime könnyű vagyok, íme repülök, íme magam alatt látom magam, íme isten táncol képemben.

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A hegyi fáról.

Zarathustra észrevette volt, hogy egy ifju kerülgeti őt. És mikoron egy este egyedül mendegélt a várost körülzáró hegyek között, a melynek neve „a tarka tehén“: íme, menetközben találkozott ezzel az ifjúval, a mint egy fához támaszkodva ült és fáradt tekintettel nézett a völgybe. Zarathustra megfogá a fát, a mely alatt az ifjú ült és szóla im-igyen:

„Ha ezt a fát kezemmel meg akarnám rázni, nem bírnám.

Ámde a szél, a melyet nem látunk, kínozza és hajlítja, a merre csak akarja. Legjobban hajlíttatunk és kínoztatunk láthatatlan kezektől.“

Ekkor megdöbbenve fölkelt az ifjú és mondá: „Ime hallom Zarathustrát és ép most gondoltam reá.“ Zarathustra pedig felelé: „Miért, hogy ezért megijedsz? — Ám az emberrel úgyanúgy áll a dolog, miképen a fával.

Mennél jobban törekszik magasba, fénybe, annál erősebben törekszik gyökere a földbe, lefelé, a sötétbe, mélybe, — le a gonoszba.“

„Igen, a gonoszba!“ — kiáltá az ifjú. — „Hogyan lehetséges az, hogy felfedezted lelkemet?“

Zarathustra mosolygva mondá: „Egynémely lelket sohasem fognak fölfedezni, hanemha előbb föltalálják,“

„Igen, a gonoszba!“ — kiáltá ismét az ifjú. — „Valót beszélsz, Zarathustra. Magam sem bizakodom magamban, mióta a magasba törekszem és más senki sem bizakodik én bennem — vajjon miként van ez?

Tulságosan gyorsan váltok képet: mám ellene mond tegnapomnak. Gyakorta átugrom a fokokat, ha fölfelé megyek, — ezt egyetlen fok sem bocsátja meg nékem.

Ha fent vagyok, mindig egyedül találom magam. Senki sem szól hozzám, a magánosság jege borzongat. Mit is akarok a magasban?

Mennyire szégyellem fölhágásom és botorkálásom! Mint gúnyolom heves lelkendezésemet! Mint gyűlölöm! a röpülőt! Mily fáradt vagyok a magasban!“

Ezzel elnémula az ifjú. Zarathustra pedig nézegeté a fát, amelynél állának és szóla im-így en:

„Imhol ez a fa magában áll a hegyen; magasra nőtt ember, állat feje fölé.

És ha beszélni akarna, nem volna, a ki megértené: oly magasra nőtt vala.

Ime vár és vár, — vajjon mire is vár? Túlon-túl közel lakozik a fellegek székhelyéhez: nemdenem az első villámra vár?“

Zarathustra szavaira az ifjú heves taglejtéssel kiálta föl: „Igen, Zarathustra, valót beszélsz. *Le*szállásom sóvárogtam, a mikor *föl*, a magasba törekedtem, s te vagy a villám, akire vártam! Ime, mi vagyok én, mióta te megjelentél nékünk? A reád való *irígykedés* az, a mi engem

szerte zilált!“ Igy szólt az ifjú és keservesen sirt. Zarathustra azonban átkarolá őt és magával vivé.

Miután pedig egy ideig együtt menének, Zarathustra megszólala:

„Szívem szakasztja meg. Szavadnál jobban jelenti nékem szemed minden veszedelmedet. Még nem vagy szabad, te még *keresed* a szabadságot. Álmatlan-lázassá tőn téged keresésed és beteg virrasztóvá.

A szabad magasságba törekszel te, csillagokat szomjuhoz a te lelked. Ámde gonosz ösztöneid is szomjuhozzák a szabadságot.

Hogy ereszd szabadon, veszett ebeid azt akarják; gyönyörtől ugatnak pincéikben, ha szellemed minden bilincsét széttörni igyekszik.

Még fogolynak látlak, aki a szabadságot forgatja eszében: óh, okossá válik az ilyennek lelke, de alattomossá és gonosszá is.

Még a szellem szabadosának is meg kell tisztúlnia. Sok börtön és dohosság maradt még benne; tisztúlnia kell még szemének. Igen, én ösmérem veszedelmedet. De szerelmemre és reménységemre kérlek: ne vesd el szerelmedet és reménységedet!

Még nemesnek érzed magad, s még nemesnek éreznek a többiek is, a kik nehéz szívvel vannak irántad és horgas szemet vetnek utánad. Tudd meg, hogy a nemes mindenkinek útjában áll.

A jóknak is útjokban áll a nemes: és még ha jónak hívják is, ezzel csak távoztatni akarják.

Ujat akar teremteni a nemes és uj erényt. Régit akar a jó és azt, hogy a régi fentarttassék.

Ámde nem az a nemes veszedelme, hogy jóvá válik hanem hogy orcátlanná és gúnyolódóvá, megsemmisítővé.

Óh, én ösmerék nemeseket; elveszíték minden magas reménységüket.

Akkoron azután orcátlanul élék rövid élvezeteiket és céljukat alig veték *egy* napon túl.

„A szellem is kéj“ — mondák. Akkoron szellemük szárnyaszegett lőn: ime földön csúszik és rágástól rondán.

Egykoron azt hivék, hogy hősök lesznek: most pedig kéjhajhászók. Bánat és borzalom nekik a hős.

De szerelmemre és reménységemre kérlek: ne vesd ki lelkedből a hőst!

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A halál prédikátorairól.

Vannak a halálnak is prédikátorai: s a föld tele van olyanokkal, a kiknek az élettől-elfordulást kell prédikálni.

Tele van a föld a fölöslegesekkel, elromlott az élet a túlontúl-sokaktól. Bárcsak az „örökélet"-tel el-kicsalnák őket ebből az életből!

„Sárgák"-nak hivatnak a halál prédikátorai vagy „feketék"-nek. De én még más szinekben is mutatom őket.

Imhol: a félelmetesek, a ragadozó állatot hordozzák magukban s nincs egyéb választásuk, hanemha élvezet vagy a maguk marcangolása. És még élvezetük is a maguk marcangolása.

Még emberekké sem lettek, ezek a félelmetesek: hadd prédikálják az élettől-elfordulást s pusztuljanak maguk is!

Imhol: a sorvadó lelkűek; alig születtek s máris a fáradság és lemondás tanait sóvárogják.

Szivesen meghalnának s szeretnék, ha mi ezt az akaratukat helybenhagynók!

Vigyázzunk, nehogy fölébresszük ezeket a holtakat és megsértsük ezeket az eleven koporsókat!

Találkozik velük beteg vagy aggastyán, vagy holttest: rögtön azt mondják „nyilvánvaló lőn az élet hivsága."

Pedig csak az ő hivságuk lőn nyilvánvaló és szemöké, a mely a létnek ezt az egyetlen látványát látja.

Vaskos buskomorságba burkolózva és sóvárogva az az apró történeteket, a mik halált hoznak: így várakoznak fogukat összefogva.

Avagy: nyalánkságok után nyúlnak s közben gúnyolják gyerekségüket: csüngenek szalmaszál-éltükön és gúnyolódnak, hogy szalmaszálon csüngenek.

Ez a bölcseségük: „bolond, a ki élve marad, de még oly bolondok vagyunk! És éppen ez a legnagyobb bolondságunk az életben!“

„Az élet csupa kín“ — mondják mások és nem hazudnak: úgy hát tegyetek róla, hogy *ti* megszünjetek! Tegyetek róla, hogy az élet megszünjék, a mely csupa kín!

És tanítsa virtustok ezt: „öld meg *magad!* Lopd el *magad!*

„A kéj bűn“ — mondja az egyik, a ki a halált prédikálja — „menjünk hát félre és ne nemzzünk gyermeket!“

„Szülni fáradságos“ — mondja a másik — „minek még szülni? Hisz csak boldogtalanokat szülünk!“ — Ők is a halál prédikátorai.

„Részvétre van szükség — mondja a harmadik. „Vegyétek a mim van! Vegyetek, engem, a mi vagyok! Annál gyöngédebben köt magához az élet!“

Ha pedig részvétük való volna, megkeserítenék felebarátjuk életét. Gonoszság: ez volna igazi jóságuk.

Ámde ők szabadulni akarnak az élettől: mit bánják ők, hogy másokat még szorosabbra láncolnak bilincseikkel és ajándékaikkal!

És ti is, kiknek az élet verejtékes dolog és vad hajsza: nemdenem nagyon életuntak vagytok? Nemdenem nagyon megértetek a halál prédikációjára?

Ti mindnyájan, a kik szeretitek a verejtékes dolgot és a gyorsat, ujat, idegent, rosszul fértek meg magatokkal, szorgalmatok megfutamodás és vágya a magatok-felejtésének.

Ha erősebben hísztek vala az életben, kevésbbé vetitek magatokat zsákmányul a pillanatnak. De várni nincs elég tartalmatok — még lustálkodni sem!

Mindenütt hangzik a halál prédikátorainak szózata és a föld tele van olyanokkal, a kiknek halált kell prédikálni.

Vagy „az örök életet“: ez nekem egyre megy, hacsak hamar elpusztulnak!

Im-igyen szóla Zarathustra.

* * *

A háboruról s a harcosokról.

Nem kell nékünk, hogy legjobb ellenségeink kíméljenek, sem pedig azok, a kiket szívből szeretünk. Hadd mondjam meg hát néktek az igazat!

Harcos testvéreim! Szívből szeretlek benneteket, hozzátok hasonló voltam és vagyok. És én vagyok legjobb ellenségetek is. Hadd mondjam meg hát néktek az igazat!

Tudom, hogy gyűlöletet és irigységet tápláltok szíveitekben. Nem vagytok elég nagyok, hogy gyűlöletet és irigységet ne ismernétek. Legyetek hát elég nagyok, hogy ne szégyenkezzetek miattok!

Es ha nem tudtok a megismerés szentjei lenni, legyetek legalább a harcosai. Mert ezek az ilyen szentségnek bajtársai és előőrsei.

Sok katonát látok: bár látnék sok harcost! „Egyenruha"-nak hívják viseletüket: vajha ne lenne „egyenruha", a mit alatta rejtenek!

Szemetek mindig ellenséget keressen — a *ti* ellenségteket. És egynémelyitek első pillantásra gyűlöletet kelt.

A ti ellenségteket keressétek, a ti hadatokat viseljétek és a ti eszméitekért! És ha eszmétek elbukik, úgy becsületességtek még ezen is üljön diadalt.

Szeressétek a békét de csak azért, hogy uj háborúk eszköze. És a rövid békét jobban, mint a hosszantartót.

Nem munkára serkentelek, hanem harcra. Nem békére serkentelek, hanem győzelemre. Munkátok legyen harc, békétek legyen győzelem! Csak akkor ülhettek csöndben és békén, ha íjjatok és nyilatok van: különben fecsegtek és nyelvet mértek. Békességtek legyen győzelem!

Azt mondjátok: az igaz ügy szentesíti még a háborút is. Én pedig azt mondom néktek: az igaz háború szentesít minden ügyet.

A háború és a bátorság több nagy dolgot szültenek, mint a felebaráti szeretet. Nem szánalmatok, hanem vitézségtek menté meg eleddig a hajótörötteket.

Mi jó? kérditek. Vitéznek lenni jó dolog. Hadd beszéljenek a kis leányok: „jó dolog az, a mi szép is, megható is“.

Szívteleneknek hivattok: de szívetek igaz és én szeretem szívességtek szemérmét. Ti szégyenlitek áradástokat és mások szégyenlik apadásukat.

Rútak vagytok? Nosza, én véreim! Vegyétek magatokra a fenségeset, a rút köpönyegét!

És ha lelketek fölemelkedik, magas kedvre derül, fenségtekben gonoszság vagyon. Ismerlek titeket.

A gonoszságban találkozik a magas kedvü és a gyönge. Ámde félreértik egymást. Ismerlek titeket.

Csak olyan ellenségtek legyen, a kit gyülölni kell, s ne olyan, a ki megvetendő. Büszkéknek kell lennetek a ti ellenségtekre: akkor ellenségtek sikerei a ti sikereitek is.

Lázadás — ez a rabszolga előkelősége.

A tí előkelőségtek legyen engedelmesség! Még parancsotok is engedelmesség legyen!

A jó harcos fülének kedvesebb a „neked *kell*“, mint az „én akarom“. És ha valamit szeretnétek, azt előbb parancsoltassátok magatoknak.

Az élet szeretete legyen legmagasabb reményetek szeretete: és legmagasabb reményetek legyen az élet legmagasabb gondolata!

S legmagasabb gondolatát hadd parancsoljam én néktek — és ez így szól: az ember valami, aminek fölébe kell kerülni!

Éljétek hát élteteket, az engedelmesség és háború életét! Mit ér a hosszú élet!

Melyik harcos akarja, hogy kiméljék!

Én nem kiméllek, — szívből szeretlek, én harcos testvéreim!

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

Az uj bálványról.

Valahol vannak még népek és nyájak, de nem nálunk, én véreim: itt államok vannak.

Állam? Mi az? Nosza, nyissátok ki fületeket, mert most a népek haláláról szólok.

„Állam“, ez a neve a szörnyetegnek, amely leghidegebb minden szörnyeteg között. Hidegen hazudik is; és ez a hazugság csúszik-mászik ki szájából: „Én, az Állam, vagyok a Nép“.

Hazugság ez! Teremtők valának, a kik a népeket teremték és föléjök szegzének hitet és szeretetet: im-így szolgálák az életet.

De megsemmisítők ők, a kik cselt vetnek sokaknak és államnak nevezik: pallóst és száz éhes vágyat szegeznek föléjök.

Ahol van még nép, nem érti az államot és gyülöli mint álnok tekintetet s bünt az erkölcs és jog ellen.

Ezt a jelt adom néktek: minden népnek megvan a maga nyelve jót, gonoszat szólni: ezt nem érti a szomszéd. Erkölcsre, jogra tulajdon beszédet talált ki.

Ámde az állam a jó és gonosz minden nyelvén hazudik; s valamit beszél, hazudik — s valamije van, lopta azt.

Hamis rajta minden; lopott fogakkal harap, ő, a harapós. Hamisak még belei is.

Jó és gonosz nyelv zavara: ezt a jelt adom néktek mint az állam jelét. Valóban, halni-akarást jelent ez a jel! Valóban, a halál prédikátorainak int!

Szerfölött sokan születnek: a fölöslegesek számára találták ki az államot!

Lám, hogyan csalogatja magához a fölöslegeseket. Hogyan nyeli, rágdossa őket és kérődzik rajtok!

„Nincs a földön nagyobb nálamnál: az Isten rendező ujja vagyok én“, így bőg a fenevad. És nemcsak hosszúfülüek és rövid szemüek borúlnak előtte térdre! Óh, nagy lelkek ti, bennetek is dörmögi sötét hazugságait! Óh kifürkészi a dús szíveket, a melyek örömest tékozolják magukat!

Igen, titeket is kifürkész, a régi isten legyőzőit! Elfáradtatok a harcban, s fáradságtok íme az uj bálványt szolgálja!

Hősöket és érdemdúsakat szeretne maga körül az uj bálvány! Szivesen sütkérezik jó lelkiismeretek verőfényében, — ő, a hideg szörnyeteg!

Mindeneket meg akar *néktek* adni, ha *ti* imádandjátok, ő, az uj bálvány, im-így*en* vásárolja meg magának a ti erényetek fényét és büszke szemetek tekintetét.

Horogra akarja keríteni veletek a fölöslegeseket! Igen, pokoli praktika találtatott itt ki, a halál paripája, isteni tisztelet cicomájában csörögve!

Valóban, tömeges halál találtatott itt ki, a mely magát életként dicsőiti: valóban szívszerinti szolgálat ez a halál minden prédikátorának!

Államnak hívom, a hol mindenek méregivók, jók és gonoszok: államnak, a hol mindenek elveszejtik magukat,

jók és gonoszok: államnak, a hol mindenek lassú öngyilkossága „az élet"-nek hivatik.

Lám, ezek a fölöslegesek! Ellopkodják á föltalálók míveit és a bölcsek kincsét: miveltségnek hívják lopásukat — és minden nyavalyává és gonoszszá változik kezükben!

Lám, ezek a fölöslegesek! Mindig nyavalyásak, kihányják epéjüket és ujságnak nevezik. Elnyeldesik egymást s még megemészteni sem tudják egymást.

Lám, ezek a fölöslegesek! Gazdagságot szereznek és egyre jobban szegényednek véle. Hatalmat akarnak és először a hatalom feszítő vasát: sok pénzt — ezek a nemtehetősek!

Lám, mint másznak, ezek a gyors majmok! Átmásznak egymáson és im-ígyen vonszolják egymást iszapba és mélységbe.

Mindnyájan a trónhoz iparkodnak: ez a bogaruk — mintha a boldogság trónon ülne! Gyakorta iszap ül a trónon — és gyakorta a trón is iszapon.

Őrülteknek látom valahányát és mászó majmoknak és túlhevülteknek. Ronda szagát érzem bálványuknak, a hideg fenevadnak: ronda szagukat érzem valamennyiüknek, ezeknek a bálványimádóknak.

Én véreim! avagy meg akartok-e fúlni szájuk és éhes vágyaik gőzében? Még jobb, ha szétzúzzátok az ablakokat és a szabadba ugortok!

Ugyan térjetek ki a bűzösségnek! Távozzatok a fölöslegesek bálványimádásától!

Ugyan térjetek ki a bűzösségnek! Távozzatok ezeknek az emberáldozatoknak gőzéből!

Még most is szabad a föld nagy lelkeknek. Magoknak-lakók és párosan lakók számára még sok üres hely van, a melyek körül csöndes tengerek illata lengedez.

Még most is szabad a nagy lelkeknek a szabad élet.

Valóban, a ki kevéssel bír, annál kevésbbé bíratik: dicsértessék a szűkös szegénység!

Csak, a hol az állam megszűnik, csak ott kezdődik az ember, a ki nem fölösleges: ott kezdődik a szükséges ember dala, ez az egyetlen, pótolhatatlan dallam.

Ott, a hol az állam *megszünik*, — nosza tekintsetek oda, én véreim! Nem látjátok, nem látjátok a szivárványt és az emberfölötti emberhez vezető hidakat?

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A piac legyeiről.

Menekülj barátom, magánosságodba! Látom, hogy elbódultál a nagy emberek zsibongásától és hogy összevissza szurkáltak a hitvány legyek fullánkjai.

Hozzád méltón tud hallgatni veled erdő és szikla. Légy ujra olyan, mint a fa, amelyet szeretsz, a terebélyes: némán és hallgatva-figyelve borúl a tengerre.

A hol a magánosság megszűnik, ott kezdődik a piac; és a hol a piac kezdődik, ott elkezdődik a nagy színjátszók zsibongása és a mérges legyek zümmögése is.

A világon a legjobb dolgok sem érnek még semmit, ha nincs valaki, a ki először játékszínre hozza: nagy embereknek hívja a nép ezeket a játékmestereket.

Csak kevéssé érti meg a nép a nagyot: azaz a teremtőt. De sok az érzéke minden játékmester és a nagy dolgok komédiásai iránt.

Az uj értékek feltalálói körül forog a világ; — forgása szemmel nem látható. Ámde a komédiások körül forog a nép és a hírnév: ez a „világ folyása.“

Szellemes a komédiás, de szellemében kevés a lelkiismeret. Mindig csak abban hisz, a mivel a legerősebb hitet ébreszti — a maga iránti hitet.

Holnap megint ujat hisz és holnapután megint ujabbat. Érző inai gyorsan járnak, mint a népé és változékony a szimatja.

Fellökni, — ez néki annyi, mint: bebizonyítani. Elbolondítani, — ez néki annyi, mint: meggyőzni. És a vért minden ok közt a legjobbnak tartja.

Az olyan igazságot, a mi csak finom fülekbe csúszik, hazugságnak, buboréknak hívja. Valóban, csak olyan istenekben hisz, a kik nagy zajt csapnak a világon! Tele van a piac ünnepélyes csepűrágókkal — és a nép hivalkodik nagy embereivel! Őket tekinti a pillanat urainak.

Ámde a pillanat nyomja őket: így hát ők is nyomnak téged. S tőled is igent vagy nemet akarnak hallani. Oh jaj! te a mellette és ellene szóló okok közé akarod helyezni székedet?

Ezekre a föltétlenekre és tolongókra ne légy féltékeny. Te, az igazság barátja! Az igazság még sohasem ment karonfogva föltétlennel.

Ezeknek a hirtelenkedőknek miatta térj vissza bátorságos magánosságodba: csak a piacon támadnak reád igen?-nel vagy nem?-mel.

Lassan tapasztal minden mély kút: soká kell várnia, még megtudja, *mi* esék mélységébe.

Távol a piactól és dicsőségtől teljesedik minden nagy dolog: örök idők óta távol a piactól és dicsőségtől laknak az uj értékek föltalálói.

Menekülj barátom, magánosságodba: látom, hogy fene-legyek szurkálták össze-vissza. Menekülj oda, a hol érdes, erős szellő fújdogál.

Menekülj, barátom, magánosságodba! Nagyon is közel éltél a kis emberekhez és a hitványokhoz. Menekülj láthatatlan bosszújok elől! Színbosszúval telvék ellened. Ne emeld többé karodat ellenök! Se szerük, se számuk s nem a te osztályrészed, hogy légycsapójuk legyél.

Se szerük, se számuk ezeknek a kis embereknek és hitványaknak, pedig esőcsepp és giz-gaz már sok kevély nagy házat döntött romba.

Te nem vagy kő és máris kivájt a sok csepp. Valamikor még széttörve és szétrepedve látlak a sok csepptől.

Látom, hogy elkínoztak a fene-legyek, véresre sebeztek száz helyen; és büszkeséged még csak nem is haragszik.

Vért kívánnak tőled angyali ártatlansággal, vért sóvárognak vértelen lelkeik, ezért hát szurdosnak angyali ártatlansággal.

De te, mélységes, túlontúl mélyen szenvedsz még apró sebektől is; s mielőtt meggyógyítnád magad, íme másik mérges féreg mászik át kezeden. Túlontúl büszkének tudlak, semhogy ezeket a falánkokat megölnéd. Óvakodj azonban, nehogy végzeteddé váljék minden ádáz igaztalanságaikat viselned!

Dicséreteikkel is körülzsonganak: tolakodás a dicséretük. Ezzel csak bőröd és véred közelébe akarnak férkőzni.

Hizelegnek néked, mint valami istennek vagy sátánnak; pityeregnek előtted mint valami isten vagy sátán előtt. Ne törődj velök! Hizelgők ők és pityergők s nem egyebek.

Sokszor kedves színben alakoskodnak előtted. De ez vala mindig a gyávák okossága. Bizony, bizony, okosak a gyávák!

Sokan agganak rajtad szűk lelkükkel, — aggasztó vagy te nékik mindenha. Valamin sokat agganak, az mind aggasztóvá válik szemükben.

Minden erényedért fenyítenek téged. Csak egy dolgot bocsátanak meg néked tiszta szivből: botlásaidat.

Mivelhogy szelid vagy és igaz lelkü, így szólsz: „nem az ő bűnök, hogy életük olyan alacsony.“ Ámde az ő szűk lelkük im-így gondolkozik: „bűn minden magasabbrendű élet“.

És légy bár szelid hozzájuk, mégis úgy érzik, mintha megvetnéd őket; és jótéteményeidet rejtett kártételnyekkel fizetik vissza. Szótalan büszkeséged soha sincs innyükre; ujonganak, ha egyszer elég szerény vagy a hiuságra.

A mit valakin megösmérünk, meg is gyúlasztjuk rajta. Ennek okáért óvakodj a kis emberektől!

Előtted kicsinyeknek érzik magukat és alacsonyságuk parázsa láthatatlan bosszúra ízzik bennök.

Avagy nem veszed-e észre, hányszor némulának el, ha hozzájuk léptél és miként távozék erejük, hasonlatosan a kialvó tűz füstjéhez? Igen, barátom, a rossz lelkiismeretet jelented felebarátaidnak; mivelhogy hozzád méltatlanok. Ennek okáért gyűlölnek téged és szeretnék véredet szívni. Felebarátaid örökkön fene-legyek leendenek; valami nagy te rajtad, kell, növelje mérgüket és a légyhez való hasonlatosságukat.

Menekülj, barátom, magánosságodba és oda, a hol érdes, erős szellő fuvall. Nem a te osztályrészed, hogy légycsapójuk legyél.

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A szeplőtelen tisztaságról.

Szeretem az erdőt. A városokban rosszúl él az ember: ott túlságosan sok a párzó kedvü.

Nemdenem jobb-e gyilkos kezére kerülni, mint párzó kedvü asszonyi-állatéra.

S nézzétek ezeket a férfiakat: — szemük elárulja — nem tudnak jobbat e földön, mint asszonyi állatnál feküdni.

Iszap van lelkük mélyén és jaj, ha iszapjukban még szellem is lakozik!

Ha legalább állatokúl tökéletesek lennétek!

Ámde az állatoknak ártatlanság a tulajdonsága.

Talán azt javallom néktek, öljétek meg érzékeiteket? Én az érzékek ártatlanságát javallom néktek.

Szeplőtelen tisztaságot javallok-e néktek? A tisztaság némelyeknél erény, azonban sokaknál majdnem bűn.

Ezek ugyan megtartóztatják magukat: de a testi kívánság szuka-kutyája sandán tekintget minden tettükből.

Egészen erényük magaslatáig, egészen belé hideg lelkükbe követi őket ennek az állatnak békétlensége.

S mily kedvesen koldul a testi kívánság szukája egy kis lélekért, ha egy kis húst megtagadnak tőle!

Kedvelitek a szomorújátékokat és mindazt, a mi a szivet megszakasztja? Ám gyanakvó szemem a szukát keresi.

Szerfölött kegyetlen a szemetek és kéjre vágyva keres szenvedőket. Hátha csak kéjetek alakoskodik az együtt-szenvedés mezében.

Ezt a hasonlatot is mondom néktek: sokan, a kik ördögüket akarták kiüzni, ezenközben maguk is disznók lettek.

Ha kinek a maga-megtartóztatása nehezére esik, annak nem ajánlatos az: nehogy a pokolba vezessen, azaz a lélek iszapjára és párzó kedvére. Avagy szennyes dolgokról beszélek? Ezt nem tartom a legrosszabbnak.

A megismerő nem akkor húzódozik a víztől, ha az igazság szennyes, hanem ha sekély.

Bizony, bizony, vannak, kik fenékig tiszták: szelidebb lelküek, szívesebben s gyakrabban nevetnek, mint ti.

Ők a szeplőtelen tisztaságon is nevetnek és kérdezik: „Mi a szeplőtelen tisztaság!?“

Nemdenem balgaság a szeplőtelen tisztaság? Ámde ez a balgaság maga jött hozzánk, nem mi jöttünk ő hozzá.

Mi szívünk hajlékát ajánlók föl ennek a vendégnek: íme nálunk lakik, — maradjon, valamíg jól esik néki!“

Im-így szóla Zarathusra.

* * *

A barátról.

„Kelleténél egygyel mindig több van körülöttem“ — ím-így gondolkozik a remete. „Mindig csak egyszer egy, ez elvégre kettőt tészen!“

„Én“ és „engem“ mindig túlon-túl szapora beszédüek; miként lehetne kitartani, ha nem volna barátunk.

Mindig harmadmagával van a remete, ha egy barátja vagyon; ez a harmadik a parafa, a mely meggátolja, hogy a két másik beszélgetése ne sülyedjen a mélybe.

Óh, módfölött sok mélység fenyeget minden remetét. Ezért vágyódik olyan nagyon barátra és magasságra.

Másokba vetett hitünk elárulja, mi részt hiszünk magunkban. Barát után vágyódásunk a mi árulónk.

Gyakorta meg csak az irigységet akarjuk átugorni a szeretettel. És gyakorta támadunk és ellenséget szerezünk, elrejtendők, hogy megtámadhatók vagyunk.

„Légy legalább ellenségem“ — így szól az igazi tisztelet, a mely nem mer barátságot kérni.

Barátot akarsz? Akkor háborút is akarj viselni érette: s hogy háborút viselhess, *tudnod* kell ellenségnek is lenned.

Barátodban még tisztelned kell az ellenséget is. Avagy egészen hozzáléphetsz-e barátodhoz, a nélkül, hogy *át*-lépnéd?

Barátod legyen legjobb ellenséged. Legközelebb légy hozzá szíveddel, ha ellene tusakodol.

Nem akarsz barátod előtt leplet viselni? Megtiszteled azzal, hogy úgy adod magad néki, a milyen vagy? De hisz ezért pokolba kiván téged!

A ki nem leplezkedik, megbotránkoztat: lám, nagy okotok van a meztelenségtől félnetek! Persze, ha istenek volnátok, akkor szégyelnétek köntöstöket!

Nincs cicomád barátodhoz elég méltó: mert kell, hogy neki nyílvessző légy, az emberfölötti ember felé sóvárgó.

Nézted-e már valaha barátodat, ha aludt, megtudandó, minő az ábrázata? Mert mi más különben barátod ábrázata? A magad ábrázata, érdes és tökéletlen tükörtől visszaadva.

Láttad-e már valaha barátodat aludni? Avagy nem ijedtél-e meg, hogy barátodnak ilyen az ábrázatja? Óh, barátom, az ember olyas valami, aminek fölébe kell kerülni!

A kitalálás és a hallgatás mestere legyen a barát: nem kell mindent látni akarnod. Álmod árulja el, mit teszen barátod ébren.

Részvéted kitalálás legyen: a végre, hogy megtudd, vajjon barátodnak kell-e részvét? Lehet, hogy a száraz szemet és az örökkévalóság tekintetét szereti rajtad.

Barátoddal való részvéted rejtőzzék kemény héjba, törj ki rajta egy fogat. Igy lesz vele-szenvedésed finom és édes.

Tiszta levegő, magánosság, kenyér, orvosság vagy-e barátodnak? Némely ember a maga béklyóit sem tudja magáról leváltani és mégis barátja megváltója lészen.

Rabszolga vagy? Úgy nem lehetsz barát. Zsarnok vagy? Úgy nem lehetnek barátaid. Túlontúl soká rejtőzék rabszolga és zsarnok az asszonyi állatban. Ennek okáért az asszonyi állat még képtelen a barátságra: csak szerelmet ismer.

Az asszonyi állat szerelmében igazságtalanság és vakság lakozik minden iránt, valamit nem szeret. És még tudó szerelmében is van mindig megrohanás, villám és sötét éjjel a fényesség mellett.

Az asszonyi állatok még képtelenek a barátságra: macskák még mindig és azok is maradnak. Avagy legjobb esetben tehenek.

Az asszonyi állat még képtelen a barátságra. Ámde mondjátok meg nékem, ti férfiak, ki képes *ti* közületek a barátságra. Óh, mily szegények vagytok, ti férfiak, és mily fukar lelkűek! Amennyit ti barátotoknak adtok, azt én szivesen adom ellenségemnek s nem szegényedem ezzel.

Pajtásság van a világon: bár volna barátság!

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

Az ezeregy célról.

Sok országot látott vala Zarathustra és sok népet: im-igyen sok sok nép „jó“-ját és „gonosz“-át fedezte föl. S nem talált vala Zarathusra nagyobb hatalmat a földön, mint a jót és gonoszt.

Nem élhetne nép, a mely nem értékelne, ha pedig fönn akar maradni, nem szabad úgy értékelnie, ahogy a szomszéd.

Sok, a mit ez a nép jónak hivott, más nép szemében gúny és gyalázat vala: így tapasztaltam. Sokat találtam itt gonosz nevezettel bélyegezve, ott meg bíbor díszszel cicomázva.

Sohasem értette meg a szomszéd a szomszédot: lelke mindig csodálkozott szomszédja őrültségén és gonoszságán.

A javak táblája függ minden nép fölött. Ime, az a győzelmek táblája, íme, az a hatalom akaratának szózata.

Dicséretes a népnek az, a mit nehéznek tart; a mi elengedhetetlen és nehéz, azt jónak nevezi, s a mi végső szükségből szabadít, a ritka, a legnehezebb, — azt szentnek magasztalja.

A minek uralmát, győzelmét, ragvogását köszöni, szomszédjának borzalmára és irigységére: az neki magas, első, a mérték-érték, minden dolog értelme.

Valóban, én véreim, ha egyszer megösmeréd egy nép szükségeit és egét és szomszédját: úgy eltalálod maga-

lebirása törvényét és hogy miért hág ezen a lajtorján reménységei felé.

„Légy mindig első s magaskodj ki mindig a többiek fölött: féltő-írigy lelked ne szeressen mást, mint a barátot“ — ez az ige megreszketteté a görög ember lelkét: s ezzel követé nagysága ösvényét.

„Mondj igazat s bánj derekasan íjjal-nyíllal“ ezt tartotta kedvesnek is, nehéznek is az a név, a melytől nevem ered, — az a név, a mely nekem kedves is, nehéz is.

„Tisztelt apádat és anyádat, s testestől-lelkestől légy kedvökre“: a legyőzésnek ezt a tábláját függeszté egy másik nép maga fölé és hatalmassá és örökké lőn vele.

„Légy hű a hűség kedvéért, vess becsületet és vért gonosz és veszedelmes dolgok kockájára is“: magát így tanítva győzé le magát ismét egy másik nép, s így legyőzve lőn méhe áldott és nagy reménységekkel terhes.

Bizony, bizony, az emberek önmaguk adták maguknak minden „jó“-jukat és „gonosz“-ukat. Bizony, bizony, nem kapták azt, nem találták, nem esett az közéjük felülről, mint mennyei szózat.

Csak az ember tőn értékeket a dolgokba, hogy magát fentarthassa, — csak ő teremte értelmet a dolgoknak, emberi értelmet! Ennek okáért hívja magát „ember“-nek, vagyis: az értékelőnek.

Értékelni annyi, mint teremteni: halljátok, ti teremtők! Értékelni: ez minden értékelt dolog értéke és klenódiuma.

Csak az értékelés adja meg az értéket: és értékelés nélkül a lét diója üres héj volna. Halljátok, ti teremtők!

Az értékek változása — ez a teremtők változása. Mindig megsemmisít, a kinek sorsa, hogy teremtő legyen.

Először népek valának a teremtők s csak később egyének; valóban az egyén maga is a legifjabb teremtmény.

A népek egykoron a „jó“ tábláját függeszték maguk fölé. Uralkodni akaró szeretet és engedelmeskedni akaró szeretet teremtének maguknak ilyen táblákat.

Régebbi a csorda szeretete, mint az „én“ szeretete: s valamíg a jó lelkiösméret a csordánál vagyon, csak a rossz lelkiösméret mondja: „én“.

Valóban, a ravasz „én“, a szeretetlen, a mely a maga hasznát keresi sokak hasznában: ez nem szüli a csordát, hanem megöli.

Szerető lelkek valának mindig és teremtők, a kik a jót, gonoszat teremték. A szeretet tüze izzik minden virtusuk nevében és a harag tüze.

Sok országot látott vala Zarathusra és sok népet: nem talált vala Zarathustra nagyobb hatalmat a földön, mint a szerető lelkek míveit: „jó“ és „gonosz“ a nevük.

Valóban, szörnyeteg a hatalma ennek a dicséretnek és korholásnak. Mondjátok, én véreim, ki fékezi meg őt nékem? Mondjátok, én véreim, ki vet pányvát a fenevadnak ezer nyakába?

Ezer cél volt eleddig, mivelhogy a népek ezeren valának. Csak az ezer nyak pányvája hiányzik még, hiányzik az Egy Cél. Az emberiségnek még nincs célja.

De mondjátok hát, én vérem: ha az emberiségnek még nincs célja, él-e már ő — *maga* is?

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A felebaráti szeretetről.

Tolongtok felebarátotok körül s ezt a cselekedetet szép szavakkal jelölitek. De én mondom néktek: a ti felebaráti szeretetetek csak a magatokhoz való rossz szeretetetek.

A felebaráthoz menekültök önmagatok elől s szeretnétek ezt erénynyé tenni: ám én átlátom a ti önzetlenségteket.

A „Te“ öregebb, mint az „Én“; a „Te“ már szentté avattatott, de még nem az „Én“: ennélfogva felebarátjához tolong az ember.

Vajjon a közel-való felebarát szeretetét javallom-e néktek? Sokkal szivesebben javallom néktek a közel-való felebarát kerülését és a legtávolabbi szeretetét!

A közel-való felebarát szereteténél magasabbrendü a legtávolabbi és jövendő szeretete; s az ember szereteténél magasabbrendü előttem a dolgok és délibábok szeretete.

Ez a délibáb, mely előtted szállong, én vérem, szebb mint te; miért nem adod néki húsod és csontjaid?

Átalljátok és nem szeretetitek magatokat eléggé: ezért a felebarátot akarjátok szeretetre csábítani és tévedésével akartok aranyozkodni.

Bár csak átallnátok mindenféle felebarátot és szomszédjait; akkor magatokból teremtenétek barátot és túlbuzgó szívét.

Tanut hívtok, ha magatokról jót akartok mondani; és ha rácsábítottátok, hogy jót gondoljon rólatok, magatok is jót gondoltok magatokról.

Nemcsak az hazudik, a ki legjobb tudása ellenére beszél. És így beszéltek ti magatokról társaságban és magatokkal elámítjátok a szomszédot.

Im-így szól a bolond: „az emberekkel való közlekedés elrontja a jellemet, különösen, ha valakinek nincs".

Az egyik azért megy a felebarátjához, mert magát keresi, a másik azért, mert szeretné magát elveszejteni. A magatokhoz való hitvány szeretetek teszi számotokra a magánosságot fogsággá.

A távolabbiak rovására megy az, hogy közel-való felebarátotokat szeretitek; és ha már öten vagytok együtt, egy hatodiknak mindig meg kell halnia.

Ünnepségteiket sem szeretem; fölös számú komédiást találék ott és gyakorta a nézők is komédiás-módra viselkedének.

Nem a felebarátot hirdetem néktek, hanem a barátot. A barát légyen néktek a föld ünnepe és az emberfölötti ember sejtése.

Hirdetem néktek a barátot és kicsorduló szívét. Ámde értened kell hozzá, hogy spongya légy, ha kicsorduló szívektől akarsz szerettetni.

Hirdetem néktek a barátot, a kiben készen áll a világ, a jónak csészéje — a teremtő barátot, a kinek mindig kész világa van elajándékozni valója.

S valamiképen őt mint gyűrűt szétgördíté a világ, épúgy ujra összegördíté gyűrűkbe, mint a jónak létesülését a gonoszból, mint a célok létesülését a véletlenből.

A jövő és a legtávolabbi légyen mád oka: barátodban szeressed az emberfölötti embert, mint okodat.

Én vérem, a közel-való felebarát szeretetét nem javallom néktek: javallom néktek a legtávolabbi szeretetét.

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A teremtő lélek útjáról.

Akarsz-e, én vérem, a magánosságba menni? Akarod-e a magadhoz vezető utat keresni? Habozz még egy kevéssé és hallgass engem:

„A ki keres, az maga is könnyen elvész. Minden magánosság bűn“: így szól a csorda. S te már régóta a csordához tartozol.

A csorda szava még te benned is hangozni fog. És ha mondod: „az én lelkiösméretem már nem a tiétek“, panasz és fájdalom lészen az.

Lám, még ezt a fájdalmat is a közös lelkiösméret szülte: és ennek a lelkiösméretnek utolsó pislogása izzik még búbánatotokban. De te kész vagy búbánatod utját járni, a mely nem egyéb, mint a magadhoz vezető út? Mutasd meg hát nékem, hogy járni van jogod és erőd!

Avagy uj erő és uj jog vagy? Első mozgás? Önmagából gördülő kerék? Vajjon birsz-e még csillagokat is kényszeríteni, hogy körülötted forogjanak.

Óh, annyian szomjuhozzák a magasság kéjét! Annyi a nagyralátók görcse! Mutasd meg nékem, hogy nem vagy a kéjt szomjazók és nagyralátók közül való!

Óh, annyi a nagy gondolat, a mi csak azt teszi, a mit a fujtató: fölfú és üresebbé tészen.

Szabadnak hívod magad? Vezérlő gondolatodat akarom hallani s nem azt, hogy járomból menekedtél ki.

Olyan vagy-e, a kinek *szabad* volt járomból kimenekülni? Sokan vannak, a kik utolsó értéküket vetették el, ha szolgáló-készségüket elvetették!

Hogy mitől vagy szabad? Mit törődik ezzel Zarathustra! De szemed világosan hirdesse nékem: *mi végre* vagy szabad?

Meg tudod-e magadnak adni a te „gonosz"-odat és a te „jó"-dat, tudod-e akaratodat magad fölé szegezni törvényül? Tudsz-e magad bírája lenni és törvényed boszszúlója?

Borzasztó az egyedüllét a magad törvényének birájával és bosszúlójával. Ezenképen dobatik ki egy csillag az űrbe és az egyedüllét fagyos lehelletébe.

Ma még a vakok miatt szenvedsz. Te Egy: ma még ép a bátorságod és épek a reménységeid. Valamikor azonban magánosságod majd kimerít, valamikor büszkeséged majd meggörbül és bátorságod fogat fog csikorgatni. Valamikor jajongani fogsz: „egyedül vagyok!"

Valamikor magas tulajdonságaidat nem látod majd többé, alacsonyságuk pedig egészen megközelít téged; még fenséged is megreszkettet majd, miként egy kisértet. Kiáltani fogod: „minden hamis."

Vannak érzelmek, a mik a magános életére törnek; mert ha ez nem sikerül nékik, magoknak kell meghalniok! De vajjon tudsz-e te gyilkos lenni?

Ösméred-e már, én vérem, ezt a szót: „megvetés." És annak a kinját, hogy igazságosnak kell lenned olyanok iránt, a kik téged megvetnek?

Sokakat kényszerítsz, hogy megváltoztassák rólad való ismeretüket; ezt mélyen róvásodra rójják. Közel jöttél hozzájuk és mégis odébbmenél, ezt nem felejtik néked sohasem.

Te túlmégy rajtuk: ámde mennél magasabbra hágsz, annál kisebbnek lát az irígység szeme. Legjobban gyülölik azonban a szárnyalót.

Hogyan lehetnétek irántam igazságosak! — így kell szólnod — én igaztalanságtokat választom jussomúl.

Igaztalanságot és sarat dobnak ők a magános után: ámde, én vérem, ha csillag akarsz lenni, azért nem szabad nékik halványabban világítanod! És óvakodj a jóktól és igazaktól! Szíves-örömest feszítik keresztre azokat, a kik maguk találják fel erényeiket — gyülölik ők a magánost.

Óvakodj a szent együgyüségtől is! Mi sem szent neki, a mi nem együgyü; úgyszintén szeret játszani a tűzzel — a máglya tüzével.

Óvakodj szereteted rohamaitól is. Túlhamar nyujt kezet a magános annak, ki utjába vetődik.

Olyik embernek nem szabad kezed adnod, csak öklöd: s akarom, kogy öklödnek karma is legyen.

Ámde a legrosszabb ellenség, a kivel találkozhatsz, mindig önmagad lész; magadra leselkedve barlangban és erdőben.

Magános, az önmagadhoz vezető utat járod! S önmagad mellett vezet utad és hét ördögöd mellett.

Eretnek lész magadnak, bűbájos, jós, bolond, kételkedő, szentségtörő és gonosztévő.

Kell, hogy magad égesd el magad tulajdon lángodban: hogyan akarsz ujjá születni, ha nem levél előbb hamu?

Magános, te a teremtő utját járod: istent akarsz magadnak teremteni hét ördögödből!

Magános, te a szerető utját járod: önmagadat szereted és ezért veted meg magad, miként csak szeretők tudnak megvetni.

Teremteni akar a szerető, mivelhogy megvet! Mit tud az szeretetről, a kinek nem kellett épen azt megvetnie, amit szeretett!

Szereteteddel menj magánosságodba és teremtéseddel, én vérem; s csak későn fog utánad sántikálni az igazság.

Az én könnyeimmel menj magánosságodba, én vérem. *Szeretem azt, a ki magamagán túl akar teremteni és így megyen tönkre.*

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

Az öreg anyókáról és a fiatal nőről.

„Mit lopózkodol olyan félénken az esti szürkeségben, Zarathustra? S mit rejtegetsz olyan nagy-vigyázva köpönyeged alatt?

Vajjon ajándék-kincset, avagy gyermeket, mit néked szültek? Avagy most magad is a tolvajok ösvényét járod, te, a Gonosz barátja?

Bizony, bizony, én vérem! — mondá Zarathustra — kincs adatott nékem: egy kis igazság az, a mit hordozok. De ficánkoló, mint a kis gyermek; s ha száját fogom, annál hangosabban kiabál.

Midőn ma magamban menék utánna, az órában, hogy a nap lehanyatlik, öreg anyóka vetődék elém és im-így szóla lelkemhez:

„Sokat szóla Zarathustra, hozzánk, nőkhöz is, ámde még sohasem szóla nékünk a nőről.

Én pedig felelém néki: „A nőről csak férfiaknak beszéljünk.“

„De beszélj róla nékem is“ viszonzá; „elég vén vagyok, mindjárt elfelejtem.“

És én hajlék az agg anyóka szavára és im-így szólék:

A nő minden ize találós mese s rajta mindennek egy a megfejtése: ennek neve „terhesség.“

A férfi a nőnek csak eszköz: a cél mindenha a gyermek. De mi a nő a férfinek?

Kettőt akar az igazi férfi: veszélyt és játékot. Ezért akarja a nőt, mint a legveszedelmesebb játékot.

A férfi neveltessék a háborura, s a nő a harcos üdülésre: minden egyéb balgaság.

Méz-édes gyümölcs, ez nem kell a harcosnak. Ezért kell neki az asszonyi állat; még a legédesebbjük is keserű.

A férfinál jobban tud a gyermekekhez a nő, de a férfi gyermekesebb, mint a nő.

Az igazi férfi gyermeket rejt magában: ez játszani akar. Nosza, némberek, fedezzétek föl hát a gyermeket a férfiben!

Játékszer legyen a nő, tiszta és finom, hasonlatos a drágakőhöz, beragyogva egy világ fényétől, a mi még nincs itt.

Csillagfény ragyogjon szerelmetekben!

Reménységetek szava legyen: „hadd szüljem az emberfölötti embert!“

Szerelmetekben legyen vitézség! Szerelmetekkel menjetek neki annak, aki félelmet gerjeszt bennetek.

Szerelmetekben legyen becsület! Különben keveset ért az asszonyi állat a becsülethez. De az légyen becsületetek, hogy mindig jobban szeressetek, mint a hogy titeket szeretnek és sohse legyetek másodikok.

A férfi félje az asszonyt, ha az szeret: akkor meghoz minden áldozatot s minden más dolog értéktelen ő előtte.

A férfi félje az asszonyt, ha az gyülöl: mert a férfi lelke fenekén csak rossz, de az asszonyi állat gonosz.

Kit gyűlöl a nő leginkább? — Im-így szóla a vas a mágneshez:

„Téged gyűlöllek leginkább, mivelhogy vonzol, de nem vagy elég erős, hogy egészen magadhoz ragadj.“ A férfi boldogsága: „*én* akarok.“ A nő boldogsága: „*ő* akar.“ „Ime, ebben a pillanatban iőn tökéletessé a világ“ — ezenképen gondolkozik minden nő ha teljes szerelemből engedelmeskedik.

És engedelmeskednie kell a nőnek és mélységet találnia felszínéhez. Felszín a nő kedélye, mozgalmas, viharos réteg sekély vizek fölött.

Ám a férfi kedélye mélységes folyam, a mely földalatti barlangokban zúg: a nő érzi erejét, de esze nem fogja föl azt.

Ekkor így válaszola nékem a vén anyóka: „Sok kedveset monda Zarathustra s kiváltkép azoknak, a kik elég fiatalok hozzá.

Furcsa dolog; Zarathustra csak kevéssé ismeri a nőt, s mégis igaza van felőle! Nemdenem azért van ez, mivelhogy a nőnél nincs lehetetlen. És most fogadd köszönetem: apróka igazságom! Hisz elég vén vagyok hozzá.

Burkold be és fogd be a száját; különben nagyon fennen ordít, ez az apróka igazság.“

„Ó asszony, add nékem kicsiny igazságodat!“ — mondám én.

És im-így szóla az öreg anyó:

„Asszonyi állathoz mégy? Ne felejtsd el az ostort.“

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A mérges kigyó marásáról.

Történt, hogy Zarathustra elaludt egy fügefa alatt, mivelhogy meleg vala; és kezével takarta szemét. Akkor mérges kigyó csúszott hozzá és nyakába harapott, úgy hogy Zarathustra fájdalmában fölordított. Midőn kezét levette vala szeméről, ránézett a kigyóra: akkor az megismerte Zarathustra szemét, ügyetlenül kigyózék és el akart suhanni. „Várj csak“ — mondá Zarathustra — „még nem fogadád köszönetem! Te idejében költöttél föl, utam még hosszú!“ „Utad még rövid“ — mondá a kigyó szomorún; „mérgem öl.“ Zarathustra mosolyga: „Vajjon halt-e meg valaha sárkány kigyóméregtől?“ mondá. „De vedd vissza mérged! Nem vagy eléggé gazdag, hogy nékem ajándékozhasd!“ Ekkor a kigyó ujból nyaka körül tekerődzék és nyaldosá sebét.

Mikor Zarathustra egyszer ezt tanítványainak elbeszélte, kérdezék: És mi a tanulsága ennek a történetnek, óh Zarathustra?“ Zarathustra im-így válaszola: Az erkölcs megsemmisítőjének hivnak a jók és igazak: történetem erkölcstelen.

Ellenségetek lévén, ne fizessetek néki jóval a roszszért: mivelhogy ez megszégyenítené. Hanem bizonyítsátok be néki, hogy valami *jót* tőn veletek.

S inkább haragudjatok, semhogy megszégyenítsetek. És ha káromolnak benneteket, nem tetszik nékem, ha áldani akartok érette. Inkább káromkodjatok ti is egy keveset!

És ha nagy igazságtalanság esett rajtatok, tetézzétek öt kicsivel! Csúf látvány az, a kit csak az igazságtalanság nyom!

Tudtátok-e már? Megosztott igazságtalanság fél igazság. És az vegye az igazságtalanságot magára, a ki hordani tudja!

Egy kis bosszú emberségesebb, mint semilyen bosszú. És ha a büntetés nem egyszersmind sorsa és tisztessége a a törvénytörőnek, akkor büntetéstek sem kell nékem.

Előkelőbb, ha nem adsz magadnak igazat, semmint ha igazságot kapsz, kiváltképen, ha igazad vagyon. Csak elég gazdag légy hozzá.

Nem szívelem hideg igazságosságtokat s biráitok tekintetében mindig a bakót látom és hideg vasát.

Mondjátok, hol találkozik igazságosság, a mely hálás szemű szeretet?

Rajta, találjátok föl nékem a szeretetet, a mely nemcsak minden büntetést visel, hanem minden bűnt is!

Rajta, találjátok föl nékem az igazságosságot, a mely mindenkit fölment, kivéve azt, a ki ítél.

Akarjátok még ezt is hallani? Abban, a ki szíve mélyéből igazságos akar lenni, még a hazugság is emberszeretetté válik.

De miképen akarhatnék szívem mélyéből igazságos lenni! Miképen adhatom meg mindenkinek a magáét! Legyen nékem ez elég: megadom mindenkinek a magamét.

Végezetre, én véreim, óvakodjatok, hogy ne legyetek igaztalanok egy remetével szemben sem! Miképen feledhetne a remete! Miképen fizetne vissza!

A remete hasonlatos a mély kúthoz. Könnyű beléje követ dobni; de ha a fenékre szállt, mondjátok, vajjon ki fogja fölhozni?

Óvakodjatok, hogy remetét ne sértsetek! De ha megtettétek, jó, ha ráadásul még meg is ölitek!

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A gyermekről és a házaséletről.

Van egy kérdésem, egyedül számodra, én vérem: mint a mérő ónt, úgy vetem ezt a kérdést lelkedbe, hogy megtudjam, milyen mély.

Fiatal vagy, gyermeket és házaséletet kivánsz. Ámde én azt kérdezem tőled: olyan ember vagy-e, a kinek *szabad* gyermeket kivánni?

Vajjon diadalmas, magad lebiró, az érzékek parancsolója, erényeid ura vagy-e? kérdezlek én.

Avagy kivánságodból csak az állat és a szükség beszél? Avagy az elhagyatottság? Avagy a magaddalbékétlenség?

Akarom, hogy győzelmed és szabadságod sóvárogja a gyermeket. Eleven emlékeket épits győzelmednek és felszabadulásodnak.

Épits magadon túl. Ámde előbb kell, hogy magad is épitve légy, egyenesszögü termetre, lélekre.

Ne csak *tovább* plántáld magad, hanem föllebb! Ehhez segítsen téged a házasélet kertje!

Magasabb rendü testet teremts, első mozgást, önmagából kigördülő kereket — teremtőt kell teremtened.

Házasélet: igy hívom én azt, a mikor két akarat meg akarja teremteni az *egyet*, a ki több mint azok, a

kik teremték. Házaséletnek nevezem a felek tiszteletét egymás iránt, a tiszteletet azok iránt, a kik ilyen akarat akarói.

Ez legyen házasságod értelme és igazságod. Ámde a mit a szerfölött sokak — ezek a fölöslegesek — házasságnak hívnak — óh, minek nevezzem azt?

Óh, a léleknek ez a szegénysége kettesben!

Óh, ez a nyomorú kedvtelés kettesben!

Mindezeket házaséletnek hivják, s azt mondják, hogy házasságaik a menyországban köttetnek.

Nos, nem kell nekem a fölöslegeseknek ez a menyországa! Nem, nem kellenek nekem ezek a mennyei hálóba bogozott állatok!

Maradjon tőlem távol az az isten is, a ki odabiceg, feloldandó, a mit nem ő illesztett egybe!

Ne nevessétek az ilyen házasságot. Melyik gyermeknek ne lenne oka, hogy szülein sirjon!

Ime, ez az ember méltónak tetszett nékem és érettnek a föld értelmére: ámde a midőn feleségét megláttam, a föld bolondok házának tetszék nékem.

Bizony, bizony, szeretném, ha a föld görcsöktől rengene, ha egy szent és egy liba párzanak.

Ez a hős igazság-vadászni indúla s végezetre egy kis, cicomás hazugságot ejte zsákmányul. Házasságának hívja ezt. Amaz tartózkodó volt a társaságban és válogatósan válogatott. Ám egykor mindenkorra elrontá társaságát: házasságának hívja ezt.

Ismét egy másik szolgáló leányt keresett az angyal erényeivel. Ámde egyszerre egy asszony szolgálója lett és most már csak az kellene, hogy ettől még angyallá váljék.

Mostanság minden vevőt óvatosnak látok; mindnyájuknak ravasz a szemök. Ámde feleségét még a legravaszabb is zsákban vásárolja.

Sok rövid életü bolondság — ez nektek a szerelem. És házasságtok sok rövid életü bolondságnak vet véget, mert hosszú életü ostobaság.

Szerelmetek a nőhöz és a nő szerelme a férfihez: óh, vajha lenne együtt-szenvedés szenvedő és leples istenekkel! De többnyire megtalálja egymást két állat.

De még legjobb szerelmetek is csak elragadtatott hasonlat és fájdalmas izzás. Fáklya az, a mely magasabb utakra világítson néktek.

Egykoron magatokon túl szeressetek. Nosza, *tanuljatok* meg előbb szeretni! És ennek okáért kellett szerelmetek keserü kelyhét meginnotok.

Keserüség vagyon még a legjobb szerelem kelyhében is: im-ígyen sóvárgást gerjeszt az emberfölötti ember iránt, im-ígyen gerjeszt szomjúságot benned, a teremtőben!

Szomjúság a teremtőben, nyíl és sóvárgás az emberfölötti ember felé: mondd, én vérem, vajjon így akarod-e a házasságot?

Szentnek mondom az ilyen akaratot és az ilyen házasságot.

Im-ígyen szóla Zarathustra.

* * *

A szabad halálról.

Sokan halnak meg túlon-túl későn és némelyek korán.

Még idegenül hangzik e tanítás: „halj meg idejében!“ Halj meg idejében: ezt tanítja Zarathustra.

Persze, a ki nem élt idejében, hogyan halhatna meg valaha idejében? Vajha sohase született volna! — Ezt javallom én a fölöslegeseknek.

Ámde még a fölöslegesek is fontoskodnak halálukkal, s még a legüresebb dió is azt akarja, hogy föltörjék.

Fontos dolognak tartják valahányan a halált: ám még nem ünnep a halál. Még nem tanulták meg az emberek, hogyan kell a legszebb ünnepet ülni.

A beteljesítő halált mutatom néktek, a mely az élőknek ösztökéjévé és fogadalmává válik.

Diadalmasan halja halálát a beteljesítő, körülvéve reménykedőktől és fogadalmat tévőktől.

Olyan halált kellene megtanulni, hogy ne lenne ünnep, a melyben haldokló ne szentelne esküt az élőknek!

Igy halni a legjobb; a második pedig: harcban meghalni és nagy lelket tékozolni.

Ámde a harcolónak szintúgy, mint a győztesnek gyűlöletes a ti vigyorgó haláltok, a mely tolvajként sompolyog elő — és mégis úr módjára jön.

Az én halálomat dícsérem néktek, a szabad halált, a mely azért jön hozzám, mert *én* akarom.

És mikor fogok akarni? — Kinek célja van és örököse, az a halált a céljára és örökösére alkalmas időben akarja. És a cél és örökös iránti tiszteletből nem fog már száraz koszorúkat felakasztani az élet szentélyében.

Bizony, bizony, nem akarok hasonlítani a kötélverőkhöz: hosszában húzzák fonalukat és közben maguk mindig hátrább mennek.

Sok ember ki is öregszik igazságaiból és győzelmeiből: a fogatlan szájnak nincs már joga miden igazsághoz. S mindenki, a ki dicsőségre vágyódik, idején bucsúzzék el a tisztelettől és gyakorolja a nehéz művészetet, hogy idején — távozzék.

Akkor kell felhagyni, ha esznek minket, mikor a legjobban ízlik: jól tudják ezt, a kik azt akarják, hogy sokáig szeressék őket.

Persze van vackor izű alma, a melynek sorsa akarja, hogy az ősz utolsó napjáig várjon: és egyszerre ér, sárgul ráncosodik meg.

Némelyiknek szíve öregszik el legelőbb, másnak meg a szelleme. És némelyek aggastyánok már ifjúságukban: de késő ifjúság sokáig tart ifjan.

Olyiknak balúl üt ki az élet: fene-féreg rágódik szívébe. Igyekezzék hát, hogy annál jobban sikerüljön a halála.

Olyik sohasem édesedik meg, más már nyáron rothad. Gyávaság tartja csak ágán.

Szerfölött sokan élnek és szerfölött sokan csüngenek ágaikon. Bár jönne vihar lerázni a fáról mindezeket a rothadtakat és férgeseket.

Bár jönnének prédikátorai a *gyors* halálnak! Ezeket tartanám igazi viharoknak, megrázni az élet fáit. De csak a lassú halált hallom prédikálni és a békességes türést minden földi dolog iránt.

Óh, ti békességes türést prédikáltok a földiek iránt? A földiek azok, a miknek nagyon is sok türelme van veletek, ti káromló szájúak!

Bizony, bizony: túlontúl korán halt meg az a hebreus, a kit a lassú halál prédikátorai tisztelnek; és sokaknak végzetévé vált azóta, hogy túlontúl korán halt meg.

Még csak könnyeket ismert és a hebreus búskomorságát és a jók és igazak gyűlöletét — ez a hebreus Jézus: ekkor elfogta szivét a halálvágy.

Bárcsak maradt volna a pusztában és távol a jóktól és igazaktól! Talán megtanúlt volna élni és a földet szeretni — és nevetni is!

Higyjétek meg nékem, óh, én véreim! Túlontúl korán hala meg ő: enmaga visszavonja vala tanítását, ha az én koromig él! Elég nemes volt ahhoz, hogy visszavonja!

De még nem érett meg. Éretlenül szeret az ifjú, s éretlenül gyülöl embert és földet. Kedélye, lelke szárnya még kötve van és nehéz.

A férfiben azonban több van a gyermekből, mint az ifjúban, és kevesebb búskomorság: jobban ért halni, élni.

Szabadon eltökélt a halálra és szabad a halálban, szent „nem"-et mondó, ha már nincs ideje az „igen"-nek! Ezenképen ért halni, élni.

Hogy halástok ne légyen káromlása embernek, földnek, óh barátim: ezt kérem lelketek mézétől.

Halástokban izzék még lelketek és erényetek, hason-

latosan az esthajnal földre boruló pirosságához: vagy különben balul ütött ki meghalástok.

Ilyeténkép akarok magam is meghalni, hogy ti, barátim, a kedvemért jobban szeressétek a földet; és földdé akarok ismét válni, hogy abban légyen nyugodalmam, a mi szült.

Valóban, Zarathustrának volt célja, eldobta lapdáját: íme, barátim, ti öröklétek célomat, néktek dobom aranyos lapdámat.

Mindennél jobban szeretem látni, barátim, hogy az aranyos lapdát dobjátok! Igy hát engedek még magamnak egy kevés időt a földön: engedelmetek kérem érte!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

* * *

Az ajándékozó erényről.

1.

Mikoron Zarathustra bucsút vőn a várostól, mely szívének kedves vala és a mely „tarka tehén"-nek nevezteték — sokan követték, a kik tanítványainak mondák magukat és kikisérték őt. Igy érének egy keresztúthoz: akkor Zarathustra megmondá nékik, hogy immár egyedül szeretne menni, mivelhogy az egyedül-járás barátja vala. Tanítványai pedig bucsúajándékul botot adának néki, a melynek aranyos fogóján kigyó tekerőzék a nap körül. Zarathustra örvende a botnak és rátámaszkodék; majd im-igyen szóla tanítványaihoz:

Mondjátok csak: hogyan lőn az arany a legmagasabb értékü? Nemdenem azért, mivelhogy nem közönséges és nem hasznos és ragyogó és szelíd fényü: mindig ajándékozza magát?

Csak mint a legmagasabb erény képmása lőn legmagasabb értékü az arany. Aranyosan ragyog az ajándékozó tekintete. Aranyos fény köt békét hold és a nap között. Nem közönséges a legmagasabb erény és nem hasznos, ragyogó és szelíd fényü: az ajándékozó erény a legmagasabb erény.

Valóban belétek látok, tanítványaim: hozzám hason-

latosan az ajándékozó erényre törekedtek. Avagy mi közetek volna macskákhoz és farkasokhoz?

Azt szomjuhozzátok, hogy magatok legyetek áldozatok és ajándokok: és ennek okáért szomjuhozzátok, hogy minden kincset lelketekbe halmozzatok.

Olthatatlanúl szomjuhoz lelketek kincseket és klenódiumokat, mivelhogy olthatatlanúl szomjuhozza az ajándékozást.

Mindeneket magatokhoz és magatokba kényszeritetetek, hogy a ti forrástokból áramoljanak vissza mint szeretetetek adományai.

Valóban, minden érték rablójává kell válnia az ilyen ajándékozó szeretetnek; de üdvözlöm és üdvözítőnek mondom ezt a vágyakozást.

Van más vágyakozás, egy ágról-szakadt, éhező, a mely mindig lopni akar, a betegek amaz önzése, a beteg önzés.

A tolvaj szemével tekint minden ragyogóra, az éhség kínjával méri azt, a kinek bőven van ennie, s mindig az ajándékozó asztala körül somfordál.

Betegség beszél az ilyen éhségből és láthatatlan elfajzás; nyomorú testből beszél az önzésnek ez a tolvaj éhsége.

Mondjátok, én vérem: mi rossz nékünk és legroszszabb? Nemdenem ez az *elfajzás?* — És elfajzást keresünk, valahol az ajándékozó lélek hiányzik.

Fölfelé megy az útunk, a fajtól át a felsőbbrendű fajhoz. De borzalom nékünk az elfajuló lélek, a melyik így szól: mindent magamnak.

Fölfelé szárnyal a mi lelkünk: im-így hasonlata

testünknek, egy fölemeltetés hasonlata. Az ilyen fölemeltetések hasonlatai az erények nevei.

Im-így megy át a test a történeten, mint létesülő és harcoló. És a lélek — mije néki? — harcainak és diadalainak hirnöke, bajtársa és visszhangja.

Hasonlat a jó és gonosz minden neve: egyik sem mond ki mindent, valamennyi csak intelem. Balga, a ki tudást kiván tőlük!

Figyeljetek, én véreim, minden órára, valamikor lelketek hasonlatokban akar beszélni: mert ez erényetek forrása.

Testetek ekkor fölemelkedék és föltámada; gyönyörével elragadja a lelket, hogy teremtővé válik és becsül és szeret és mindenekkel jót tészen.

Ha szívetek megtelik és szélesre áradva hömpölyög, hasonlatosan a folyamhoz, áldás és veszedelem a mellette lakozóknak: ez a forrása erényeteknek.

Ha fölemelkedtek dicséret és korholás fölé és akaratotok úgy akar parancsolni mindeneknek, valamiképen a szerető lélek akarata: ez a forrása erényeteknek.

Ha a kellemeset megvetítek és a puha ágyat és nem tudtok magatoknak a puha dolgoktól elég távolra ágyazni: ez a forrása erényeteknek.

Ha egyetlen akarat akarói vagytok és minden szükségnek ez a kénye nektek kénytelenség: ez a forrása erényeteknek.

Valóban, új jó és gonosz ez! Valóban mély zúgás, új forrás hangja!

Hatalom az, ez az új erény; vezérlő gondolat és körülötte bölcs lélek: aranyos nap és körülötte a megismerés kigyója.

* * *

2.

Zarathustra itt egy kevéssé elhallgatván, szeretettel nézett tanítványaira. Annakutána im-így folytatá beszédét, — és hangja elváltozék:

Maradjatok hívek a földhöz, én véreim, erényetek hatalmával! Ajándékozó szeretetetek és megismeréstek szolgálja a föld értelmét! Im-így fohászkodom ti hozzátok.

Ne engedjétek, hogy azok elröpüljenek a földiektől s szárnyaikkal örök falakba csapdossanak! Óh, mindig oly számos vala az elröpült erény!

Hozzám hasonlatosan, vezessétek az elröpült erényt vissza a földre — igen, vissza a testhez és élethez: hogy megadja a földnek értelmét, emberi értelmét!

Százszor röpült el és tévedett eddigelé az elme, valamiképen az erény. Óh, testünkben még mindig bennlakozik mindez a sok agyrém és tévedés: testté és akarattá lőn benne.

Százszor próbálkozott és téveszté az utat eddigelé az elme, valamiképen az erény. Igen, próbatét vala az ember. Óh, sok tudatlanság és balhit lőn bennük testté!

Az évezredeknek nemcsak értelme — őrülete is ki-ki tör rajtunk. Veszedelmes dolog örökölni.

Még lépésről-lépésre harcolunk a vakeset-óriással, és az egész emberiségen eladdig az esztelenség, ész-nélküliség uralkodék.

Elmétek és erényetek szolgálja a föld értelmét, én véreim: és kezetek által helyeztessék ujonnan mindenek értéke! Ennek okáért legyetek vitézlők! Ennek okáért legyetek teremtők!

Tudással tisztúl a test; tudással próbálkozva magasztosúl; a megismerő minden ösztöne szentté avatódik; az emelkedett lelke vidor lészen.

Orvos, segíts magadon: akkor még betegeden is segítsz. Az légyen legjobb segítsége, hogy szeme lássa azt, aki önmagát meggyógyítja.

Ezer ösvény van még járatlan, ezer egészség és rejtett szigete az életnek. Kimeríttetlen, fölfedezetlen még mindig az ember és az emberi föld.

Vigyázzatok és figyeljetek, ti magánosok! A jövő felől szelek jőnek titkos szárnycsapással és a fínom fülekhez jó üzenet megyen.

Ti, a ma magánosai, ti, kik kiváltok, egykoron egy nép leendetek: belőletek, kik magatokat választátok ki, támadand a választott nép és belőle ez emberfölötti ember.

Valóban, a gyógyulás helye leend még a föld! És immár uj illat környékezi, üdvöt hozó, — és uj reménység!

* * *

Mikoron Zarathustra e szókat mondotta vala, elnémult, mint valaki, aki még nem ejtette ki utolsó szavát; sokáig forgatá botját kezében, habozva. Végezetre im-ígyen szól vala és hangja elváltozék:

Immár egyedül indulok el, tanítványaim! Most ti is távoztok és egyedül! Igy akarom.

Bizony, bizony, tanácslom néktek: távozzatok tőlem és védekezzetek Zarathustra ellen! És még jobb, ha szégyenlitek! Lehet, hogy megcsalt benneteket.

Kell, hogy a megismerés embere necsak ellenségeit tudja szeretni, hanem barátait is tudja gyülölni.

Hitvány hála az tanítónkkal szemben, ha örökké csak tanítványok maradunk. És miért nem akarjátok koszorúmat megtépdesni?

Tiszteltek engem; de mi lészen, ha tiszteletetek egy szép napon megdől? Vigyázzatok, nehogy faragott kép üssön agyon titeket!

Úgy mondjátok: hisztek Zarathustrában? De ki bánja Zarathustrát! Ti hívőim vagytok, de ki bánja az összes hívőket!

Ti még nem kerestétek magatokat: ekkor megtaláltatok engem. Igy cselekszik minden hívő; s ezért van minden hitnek olyan kevés értéke.

Ime parancsolom néktek: veszítsetek el engem és találjátok meg magatokat és csak, ha mind megtagadtatok vala engem, csak akkor térek vissza hozzátok.

Bizony, bizony, én véreim, az időben más szemekkel keresem elveszett bárányaimat; más szeretettel szeretlek majd titeket.

És valamikor még kell, hogy barátaim legyetek és *egy* remény gyermekei: az időben harmadszor fogok nálatok lenni, hogy véletek üljem meg a *nagy délnek* ünnepét.

És a nagy dél az lészen, midőn az ember pályája delelőjén áll állat és emberfölötti ember között és alkonyat felé vezető útját mint legfelső reménységét ünnepli: mivelhogy ez az ut uj hajnalra vezet.

Akkoron a *le*menő maga áldandja önmagát, hogy ő *át*menő; és megismerésének napja delelőn áll majd.

„*Meghalt minden isten: íme azt akarjuk, hogy az emberfölötti ember éljen*“ — ez legyen egykoron a nagy délben végső akaratunk!

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

Im-igyen szóla Zarathustra.

Második rész.

„— és csak, ha mind megtagadtatok vala engem, csak akkor térek vissza hozzátok.

Bizony, bizony, én véreim, az időben más szemmel keresem elveszett bárányaimat; más szeretettel szeretlek majd titeket.“

Zarathustra,
az ajándékozó erényről. (I. 104. l.)

A tükröt hordó gyermek.

Ezek után Zarathustra visszatért a hegybe és barlangja magánosságába és félrevonult az emberektől: várakozva, valamiképen a szántövető, a ki a magot elvetette vala. Lelke pedig megtelt türelmetlenséggel és vágyakozással azok után, a kiket szeretett: mivelhogy még sok adnivalója vala számunkra. Mert ez a legnehezebb: szeretetből marokra szorítani a kezet és ajándékozás közben megőrizni a szemérmet.

Im-így telének a magános hónapjai és évei; bölcsesége pedig öregbedék és fájdalmat okoza néki bőségével.

Egy reggel azonban már hajnal hasadta előtt fölébredt, soká gondolkozék heverő helyen és végezetre szóla szívéhez:

„Mi az, hogy úgy fölijedék álomból? Nem lépett-e elém tükröt tartó gyermek?

„Óh Zarathustra — mondá nékem a gyermek — „nézd meg magad a tükörben!“

Midőn pedig a tükörbe tekinték, elkiáltám magam és szívem megrázkódék: mivelhogy nem magamat látám benne hanem sátán torzképét és gúnyos hahotáját.

Valóban, nagyon is jól értem az álom jelét és intel-

mét: *tanításom* forog veszedelemben; konkoly szeretné, ha tiszta búzának hivatnék!

Ellenségeim elhatalmasodának es eltorzíták tanításom képét olyannyira, hogy szeretteimnek szégyelniök kell az én ajándékaimat.

Elveszítém barátaimat; ütött az órája, hogy elveszetteimet keresem!"

Igy szólván felugrék Zarathustra, de nem mint a szorongó, a ki levegő után kapkod, hanem inkább jós és dalnok módjára, kit megszállott az ihlet. Sasa és kigyója csodálkozva pillantának reá: mert ábrázatán — hajnal hasadásához hasonlatosan — jövendő boldogság tükröződék.

Mi esék meg velem, óh állataim? — mondá Zarathustra. — Nem változám-e szívemben! Nem lepett-e meg az üdvösség, valamiképen a vihar szele?

Bolondos az én boldogságom és bolondokat fog beszélni: még túlságosan fiatal — legyetek hát türelmesek iránta!

Sebet kapott a boldogságom: minden szenvedő legyen orvosom!

Leszállhatok ujra barátaimhoz és ellenségeimhez is! Zarathustra ujra beszélhet és ajándékozhat és kedveseinek megteheti a legkedvesebbet!

Türelmetlen szeretetem özönben árad túl, a mélységbe, napkelettől napnyugatig. Hallgatag hegységből és a fájdalom viharaiból zúg le lelkem a völgyekbe.

Nagyon is sokáig vágyakozám és nézék a távolba. Nagyon is soká valék a magánosságé: igy elfelejtém a hallgatást.

Száj lettem egészen és magas szikláról eső patak zuhogása: szavamat le akarom zúdítani a völgyekbe.

S hadd zúduljon szeretetem árja úttalan utakra! Hogyne találná meg az ár végezetre a tengerhez vezető utat?

Igaz, tó van bennem, magános, magával beérő; ámde szeretetem árja magával sodorja le — a tengerbe!

Új utakat járok, új ígém támad; megúntam, mint minden teremtő, a régi nyelveket. Elmém nem akar már elnyűtt talpon járni.

Túlontúl lassan fut nekem minden szó: kocsidba ugrom, vihar! És még téged is nógatni foglak gonoszságom ostorával!

Kiáltás, ujongás módjára akarok messze tengereken átszállani, valamíg megtalálom a boldogságos szigeteket, hol barátim időznek.

És ellenségeim ő közöttük! Ime, hogy szeretek mindenkit, valakihez csak szólnom szabad! Ellenségeim is hozzátartoznak a boldogságomhoz.

És ha legvadabb paripámra akarok felszállni, mindig legjobban segít dárdám: ez lábomnak mindenkor készséges szolgája: —

A dárda, mit ellenségeimre hajítok! Mily nagy a hálám ellenségeim iránt, hogy, íme, szabad dárdám hajítanom!

Túlságosan erős volt a felhőm feszültsége: a villámok kacaja között jeges záport zúdít a mélységekbe.

Hatalmasan emelkedik akkor mellem, hatalmasan fújja majd viharát a hegyeken által: ekkép könnyebbül meg.

Valóban, viharhoz hasonlatosan jő a boldogságom és szabadságom! De ellenségeim hadd véljék; a *Gonosz* őrjöng fejük fölött.

Igen, barátim, még ti is megijedtek majd vad bölcseségemtől; és talán megfutamodtok ellenségeimmel együtt.

Óh, vajha tudnálak pásztorsíppal visszacsalni! Óh, vajha bölcseség-oroszlánom megtanulna gyöngéden ordítani! Pedig már sokat megtanulánk együtt!

Vad bölcseségem megtermékenyült a magános helyeken; érdes sziklákon szülé kölykét, a legfiatalabbat.

Ime pedig veszettűl fut a kemény sivatagon át és keresve keresi a puha pázsitot az én vén vad bölcseségem!

Barátim, a ti szivetek puha pázsítjára, — a ti szeretetekre szeretné ágyazni legkedvesebb kincsét!

Im-ígyen szóla Zarathustra.

* * *

A boldogságos szigeteken.

Fügék hullnak a fáról, jók és édesek; s miközben hullanak, megreped vörös bőrük. Északi szél vagyok én érett fügéknek.

Miképen a fügék, azonképen hullanak öletekbe ezek az igék, barátim: igyátok hát levöket és egyétek édes húsukat! Ősz van köröskörül, tiszta ég és délután.

Ime, mily gazdagság van körülöttünk! És ebből a fölöslegből mi szép kitekinteni távoli tengerekre!

Egykoron istent mondának, ha távoli tengerekre tekintének; én azonban megtanítalak, hogy ezt mondjátok: „emberfölötti ember".

Isten: csak sejtelem; én pedig azt akarom, hogy sejtéstek csak addig érjen, valameddig teremtő akaratotok.

Tudnátok istent *teremteni?* Hallgassatok hát minden istenről! De teremteni tudjátok az emberfölötti embert. Talán nem ti magatok, én véreim! Ámde az emberfölötti ember apáivá és eleivé teremthetnétek át magatokat: és ez legyen java-teremtéstek! —

Isten: csak sejtelem; én azonban akarom, hogy sejtéstek az elgondolhatóság határába essék.

Tudnátok istent *elgondolni?* — Ámde azt jelentse az igazság-akarástok, hogy minden átváltoztassék embernek

elgondolhatóvá, embernek láthatóvá, embernek érezhetővé! Tulajdon érzékeiteket gondoljátok véges-végig!

És a mit világnak neveztetek, azt teremtsétek meg előbb magatok: légyen abból a ti értelmetek, a ti képetek, a ti akaratotok, a ti szeretetek! És valóban a ti üdvötökre, megismerők!

És miképen viselhetnétek el az életet reménység nélkül, ti megismerők? Sem a megfoghatatlanba nem szabad gyökereznetek, sem az értelmetlenbe.

Hogy pedig szívem mélyét kitárjam néktek, barátim: *ha* volnának istenek, miképen viselném el, hogy én ne legyek isten! *Tehát* nincsenek istenek.

Igaz, én vontam ezt a következtetést, de most ő vonsz engem.

Isten csak sejtelem: ám ki inná ennek a sejtelemnek minden gyötrelmeit a nélkül, hogy meghalna? Avagy elvétessék-e a teremtőtől az ő hite és a sastól az ő lebegése sas-messzeségekben?

Isten csak eszme; minden egyenest görbévé tészen és minden állót forgóvá. Hogyan? Az idő elmúlt volna és minden mulandó csak hazugság?

Ezt gondolni kergülés és szédület emberi váznak és még a gyomornak is fölfordulás; valóban, kerge betegségnek hívom én az ilyen sejtelmet.

Gonosznak hívom én és ember-ellenesnek: mindezt a tant az Egyről, Teljesről, Mozdulatlanról, Jóllakottról és Soha el nem múlóról!

Minden el nem muló — csak hasonlat! És a költők szerfölött sokat hazudnak.

Ámde időről és létesülésről szóljanak a legjobb ha-

sonlatok: magasztaljanak és igazoljanak minden mulandóságot!

Teremteni — ez a szenvedéstől való nagy megváltás és az élettől való megkönnyebbülés! De hogy a teremtő *legyen*, ehhez szenvedés kell és sok átváltozás.

Igen, kell, hogy sok keserű meghalás légyen éltetekben, óh teremtők! Legyetek hát szószólói és igazolói minden mulandóságnak.

Hogy a teremtő maga légyen a gyermek, a mely ujjá szülessék, e végre kell, hogy ő akarjon a szülő is lenni és a szülő fájdalma.

Valóban, száz lelken át ment az utam és száz bölcsőn és vajudáson. Nem egyszer vettem már búcsút, ösmérem a szívszakasztó végső órákat.

Ámde úgy akarja ezt teremtő akaratom, a végzetem. Vagy, hogy igazabban mondjam meg néktek: ép ezt a végzetet akarja az én akaratom.

Minden érző szenved bennem és börtönben tengődik: ám akaratom mindig szabaddá tészen és örömöt hoz nékem.

Az akarat fölszabadít: ez az akarat és szabadság igazi tanítása — így tanítja néktek Zarathustra.

Többé nem akarni, többé nem értekelni, többé nem teremteni! — óh, vajha örökkön távol maradna tőlem ez a nagy kimerülés!

A megismerésben is csak akaratom nemző- és létesülő-kedvét érezem és ha van ártatlanság megismerésemben, onnan van, hogy nemző akarat vagyon benne.

Istentől és istenektől el-messzecsábított engem ez az akarat; ugyan mi volna teremteni való, ha istenek — volnának!

Ámde ujra meg újra az emberhez hajt engem az én forró teremtő-akaratom; így hajtja az a pörölyt a kőhöz.

Óh, emberek, a kőben szunnyad képem, képeim képe! Óh, miért hogy a legkeményebb, legrútabb kőben kell szunnyadnia!

Ime pörölyöm kegyetlenül dühöng börtöne ellen. A kőről szilánkok röpülnek szerte-szét: mit törődöm véle?

Be akarom fejezni: mert árnyék jöve hozzám — a legcsendesebb és legkönnyebb dolog jött egykoron hozzám!

Az emberfölötti ember szépsége jött hozzám árnyékképen. Óh, én véreim! Mit bánom én már — az isteneket!

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A szánakozókról.

Barátim! Gúnyos beszéd éré barátotok fülét: „Nézzétek csak Zarathustrát! Nemdenem úgy jár-kél-e közöttünk, mikéntha állatok volnánk?“

De jobb így mondani: „A megismerő úgy jár-kél az emberek között, mint állatok között.“

És az ember maga a megismerőnek állat, a kinek pirospozsgás orcája vagyon.

Miért? Nemdenem azért, mivelhogy számtalanszor kellett pirúlnia?

Óh, barátom! Igy szól a megismerő: szégyen, szégyen, szégyen — ez az ember története!

És ezért parancsol magára a nemes, hogy ne szégyenítsen meg mást: szemérmet parancsol magára minden szenvedővel szemben.

Bizony, bizony, nem szívelem őket, az irgalmasszivüeket, a kik boldogok, szánakozván: tulságosan kevés bennük a szemérem. Ha kell is, hogy szánakozó legyek, legalább ne legyen az a nevem; és ha szánakozom is, akkor mentől távolabbról.

Szeretem orcámat is eltakarni és megfutamodom, mielött fölismertek: és mondom néktek, im-igyen cselekedjetek ti is, barátim!

Vajha sorsom mindenha olyanokat vezérelne utamra,

a kik — mint ti — nem szenvednek és olyanokat, kikkel *szabad* megosztanom reményem, lakomám, mézem!

Valóban, tettem egyetmást jót a szenvedőkért: ámde mindig úgy láttam, jobbat teszek magammal, ha megtanulok jobban örülni. Mióta csak emberek vannak, az ember túlságosan keveset örült: csupán ez, barátim, a mi eredendő bűnünk!

És ha megtanulunk jobban örvendeni, úgy legjobban elfelejtjük, hogy másoknak fájdalmat okozzunk és fájdalmat eszeljünk ki.

Ennek okáért lemosom kezemet, a mely a szenvedőn segített, s ennek okáért letörlöm még lelkemet is.

Mert, hogy a szenvedőt szenvedni látám, ezt szégyelém az ő szégyene miatt; és mikoron segiték rajta, sulyosan megbántám büszkeségét.

Nagy lekötelezés nem hálássá, hanem bosszúállóvá tészen; és ha az apró jótéteményt nem felejtik el, még őrlő szú válik belőle.

Legyetek tartózkodók az elfogadásban! Legyen tőletek kitüntetés, ha elfogadtok! — ezt tanácsolom azoknak, a kiknek nincs mit elajándékozniok.

Én azonban ajándékozó vagyok: szivesen ajándékozok mint barát a barátnak. De idegenek és szegények hadd szakasszák maguk fám gyümölcsét: ez kevésbbé szégyeníti meg őket. A koldus fajtáját azonban teljesen meg kellene szüntetni! Valóban, az ember boszankodik, ha ád nékik és boszankodik, ha nem ád nékik.

Épígy a bűnösöket és a rossz lelkiismeretűeket is! Higygyétek meg, barátaim: a lelkiismeret mardosásai marásra nevelnek.

A legrosszabb azonban a kicsinyes gondolat. Valóban jobb rosszat tenni, mint kicsinvesen gondolkodni!

Bár ti ezt mondjátok: „apró gonoszkodásokon való örömünk visszatart egy némely nagy gonosztettől.“ Ámde itt nem kellene takarékosságra törekednetek.

Tályog a gonosz tett: viszket, kapar, kitör, — becsületes a szava.

Ám gombához hasonlatos a kicsiny gondolat: csúszikmászik, meglapúl és szeretne seholsem lenni, — valamíg az egész test elkorhad, elfonnyad az apró gombáktól.

Annak pedig, kit ördög szállott meg, ezt súgom fülébe: „Még jobb, ha nagyra növeled ördögödet! Még számodra is nyitva áll a nagyság útja!“

Óh, én véreim! Mindenkiről kelleténél valamivel többet tudunk! És sok ember átlátszóvá válik szemünknek, de azért még éppenséggel sem tudunk rajta átmenni.

Nehéz az emberekkel élni, mivelhogy olyan nehéz hallgatni.

És nem azzal szemben vagyunk a legméltánytalanabbak, a ki ellenünkre van, hanem az iránt, a kihez semmi közünk.

Ha pedig van szenvedő barátod, ne légy szenvedésének nyugovó-nyoszolya, de kemény, tábori ágy: így szolgálod leginkább a javát

És ha barátod megbánt, mondd: „Megbocsájtom néked, amit ellenem tettél; de hogy magad ellen tetted — miként bocsájthatnám meg néked!“

Im-így szól minden nagy szeretet: az legyőzi még a megbocsátást és részvétet is.

Féken kell tartanod szívedet; mert ha megereszted gyeplőjét, mi hamar elragad a fejed!

Óh, vajjon széles e világon, hol történnek nagyobb balgaságok, mint a szánakozók között? És széles e világon mi okozott több bajt, mint a szánakozók balgaságai?

Jaj minden szerető szívnek, kinek nincs magassága, a mely részvéte *fölött* vagyon!

Im-így szóla hozzám a sátán egykoron: „Istennek is megvagyon a maga pokla; ez: az emberszeretete."

És a minap ezt a szót hallám tőle: „Isten meghalt; az emberrel való együtt-szenvedése ölte meg az istent."

Óvakodjatok hát a részvéttől: *onnan* még nehéz felhő borúl az emberekre! Valóban, én tudok az idők jeléhez!

S ezt a szót is jegyezzétek meg: minden nagy szeretet felette áll minden részvétnek: mert szeretete tárgyát még csak ezentúl akarja — megteremteni!

„Magamat áldozom szeretetemnek és *felebarátomat miként enmagamat*" ez a szava minden teremtőnek.

S minden teremtő kemény!

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A papokról.

Egykoron pedig Zarathustra jelt adott tanítványainak és íly szókat intézett hozzájuk:

„Imhol, papok! És bárha ellenségeim: csöndesen menjetek el mellettök és szunnyadó szablyával! Közöttük is vannak hősök; sokan közülök túlontúl szenvedtek —: ezért akarnak másokat is szenvedtetni.

Gonosz ellenség ők: nincs bosszúvágyóbb valami, mint alázatosságuk. És könnyen beszennyezi magát, aki nekik támad.

Vérem azonban rokonvér az övékkel; és kívánom, hogy az én vérem még az övékben is tiszteltessék.

És mikoron eltávoztanak, Zarathustrán erőt vőn a fájdalom; de nem soká küzködött fájdalmával, midőn ilyen igékre indúlt:

Siratom ezeket a papokat. Nincsenek inyemre, de ez a legkevesebb, mióta emberek közt vagyok.

De velük szenvedek és szenvedék: foglyok ők szemében és megbélyegzettek. Az, akit megváltónak hívnak, verte őket béklyókba:

Hamis értékek és csalóka igék béklyóiba! Óh, bárcsak megváltaná őket valaki még megváltójuktól is!

Azt hitték egykoron, szigeten vertek horgonyt, midőn

a tenger ide-oda hányta őket; íme pedig alvó szörnyeteg vala!

Hamis értékek és csalóka igék: ezek a legveszedelmesebb szörnyetegek halandók számára, — régen alszik és vár bennök a végzet.

Végre azonban eljő és leselkedik, fölfal és lenyel mindeneket, a mik rajta kunyhókat építének.

Óh, nézzétek csak a kunyhókat, miket ezek a papok építettek! Templomoknak hívják édes illatu barlangjaikat.

Óh, ez a meghamisított fény, ez a megdohosodott levegő! Itt, a hol a léleknek föl, magasságához szárnyalni nem szabad!

Mert im-így parancsolja hitük: „térdelve föl a lépcsőn, ti bűnösök!“

Bizony, bizony jobban szeretem látni a szemtelent, mint az ő szemérmük és áhitatuk kiforgatott szemét.

Ki teremtett magának ilyen barlangokat és vezeklő garádicsokat? Nemdenem azok, a kik el akartak rejtőzni és a tiszta ég előtt szégyenkezének?

És csak, ha a tiszta ég ismét széttört tetőkön át tekint be és le, fűre, pipacsra, elomló falak mentén — csak akkor fordítom szívemet ismét ennek az istennek háza felé.

Istennek hívták, a mi ellentmondott és fájdalmat okozott nékik: és valóban, sok hősies volt imádatukban!

És istenüket nem tudák másképen szeretni, hanemha keresztre feszíték az embert!

Holtakként szándékozának élni, fekete posztóval födék holttesteiket; még beszédeikből is halottas kamarák rossz illatát érzem.

És valaki közelükben él, feketę tavak közelében él, a mikből varangyos béka kuruttyolja édes, mély értelemmel a dalát.

Szebb dalokat kellene énekelniök, hogy megváltójukban hinni megtanuljak: megváltottabbaknak kellene látnom tanítványait!

Meztelenül szeretném őket látni: mert csak a szépségnek kellene bűnbánatot prédikálnia. De vajjon kit győz meg ez a maskarás szomorúság.

Bizony, bizony, megváltóik maguk sem jöttenek a szabadság országából és a szabadság hetedik egéből! Bizony, bizony, maguk sem lépkedtek soha a megismeré s szőnyegein!

Hézagokkal teli volt ezeknek a megváltóknak elméjük; de minden hézagba beletették csalóka álmukat, a hézagtöltőt, a kit istennek hívának.

Részvétükbe fúlt elméjük és ha áradoztak és túláradoztak a részvéttől, annak színén mindig valami nagy botorság úszkált.

Szerényen hajták és ordítozva nyájukat az ő csapásukon: mikéntha a jövőhöz csak egy csapás adatott volna! Valóban, még ezek a pásztorok is juhok valának!

Kis eszűek, tág lelkűek valának ezek a pásztorok: ámde barátim, mily kisméretű vala eleddig még a legtágabb lélek is.

Vérjeleket róttak az utra, a min mentek és balgaságuk azt tanítá, hogy vérrel bizonyíttatik az igazság.

Ámde a vér a legrosszabb tanúja az igazságnak; vér még a legtisztább tanítást is őrületté és a szívek gyűlöléségévé mérgezi.

És ha ki tűzön is megy át tanáért, ugyan mit bizonyít ez! Valóban több az, ha enlángodból jő entanod!

Forró szív és hideg fő: valahol összekerül e kettő, megszülemlik a forgószél, a „megváltó."

Bizony, bizony, valának nagyobbak is és magasabb születésüek azoknál, a kiket a nép megváltóknak hív, ezek az elragadó forgószelek!

És még nagyobbtól, mint minden megváltó vala, kellend megváltatnotok, én véreim, ha megakarjátok találni a szabadság útját!

Még sohasem élt emberfölötti ember. Mezítelenül látám mindkettőt, a legnagyobb és a legkisebb embert.

Még szerfölött hasonlatosak. Bizony, bizony, még a legnagyobb is, úgy találám, túlontúl ember!

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

Az erényesekről.

Égzöngéssel és mennyei tűzijátékokkal kell petyhüdt és alvó érző-inakhoz beszélni. Ám a szépség szava halkan szól: csak a legéberebb lelkekbe lopózik.

Halkan rezzent meg és nevetett ma pajzsom: ez a szépség szent nevetése és reszketése.

Rajtatok nevetett ma, erényesek, szépségem. Es szava imígyen jött hozzám: „Azt akarják, hogy — megfizessék őket.“

Azt akarjátok, ti erényesek, hogy megfizessenek! Jutalmat akartok erényetekért, eget a földért és örökkévalóságot mátokért?

És íme, haragusztok reám, mert tanítom, hogy nincs jutalmazó és fizető? S, bizony, bizony, még azt sem tanítom, hogy az erény önmagának jutalma.

Óh, ez a siralmam: a dolgok mélységébe jutalmat és büntetést hazudtak — és íme lelketek mélységébe is, ti erényesek.

Ámde a vadkan agyarához hasonlatosan szántsa föl szavam lelketek mélyét; ekevas legyen a nevem néktek.

Lelketek mélységének minden titkai hadd jöjjenek napvilágra és ha fölhányva és földarabolva feküsztök a napfényben, akkor majd hazugságtok is szét lesz választva igazságtoktól

Mert ez az igazságtok: ti túlságosan *tiszták* vagytok e szavak szennyére: „bosszú, bűntetés, jutalom, megtorlás.“

Ti szeretitek erényeteket, miként az anya gyermekét szereti; de ugyan ki hallotta valaha, hogy az anya fizetést akart volna szeretetéért?

A ti erényetek legkedvesebb kincsetek.

A gyűrű szomjusága vagyon ti bennetek: hogy magát ujra elérje, azért gyűrűzik és tekereg minden gyűrű.

És a kialvó csillaghoz hasonlatos erényetek minden műve; fénye örökkön úton van és vándorol — és vajjon mikor nem leend már úton?

Ezenképen erényetek fénye is még úton van, ha a munka bevégeztetett. S bárha mívetek feledve van és halott: fényének sugara még tovább él és vándorol.

Hogy erényetek a magatok valója légyen, s nem idegen dolog, bőr, lepel: ez a lelketek mélységéből vett igazság, ti erényesek!

De vannak, kiknek erény az ostor alatt való vonaglás és úgy vélem, hogy szerfölött sokat hallgattatok ezeknek az ordítozására!

Vannak ismét, kiknek erény: bűneik ellustulása; s ha gyűlöletük és féltékenységük egyszer kinyujtóztatja tagjait, „igazságosságuk“ fölserken és dörzsöli álomittas szemét.

És vannak, kik lefelé húzatnak; ördögeik húzzák őket. De mennél mélyebbre süllyednek, annál izzóban ragyog szemük és vágyuk istenük után.

Óh és ezek kiáltása is elhatott fületekbe, ti erényesek: „a mi én *nem* vagyok, az, az nékem isten és erény!“

Megint mások: terhesen és nyikorogva jőnek, miként a szekerek, a melyek köveket visznek völgynek: ezek

sokat beszélnek méltóságról és erényről, — féküket hívják erénynek!

Mások felhúzott napi órákhoz hasonlatosak; tiktakoznak és azt akarják, hogy tik-tak-ukat — erénynek hívjuk.

Óh, mily rútúl csordúl ki szájukból ez a szó: „erény"! És ha ezt mondják: „én igazságos vagyok", mindig olyanképen hangzik: „meg vagyok boszulva!"

Erényükkel akarják ellenségük szemét kikaparni: és csak azért emelkednek föl, hogy másokat lealázzanak.

És ujra mások mocsarukban ülnek és im-ígyen szólnak ki a nádasból: „Erény — ez: csöndesen csücsülni a mocsárban.

Mi nem harapunk senkit és kitérünk annak, ki bennünket akar harapni; és mindenben az a nézetünk, a mit belénk adnak."

Továbbad: vannak, kik az izgés-mozgást szeretik és azt gondolják: erény néminemü izgés-mozgás.

Térdük örökké imád s kezük magasztalja az erényt, ámde szivük mit sem tud róla.

Ismét vannak, akik erénynek tartják, mondani: „az erény szükséges", de alapjában csak abban hisznek, hogy rendőrre van szükség.

És némelyik, a ki nem bírja látni az ember magasságát, erénynek hívja, hogy alacsonyságát nagyon is közel látja: im-ígyen horgas tekintetét hívja erénynek.

Egyesek meg szeretnének épülni és felemeltetni s ezt erénynek hívják és mások fel akarnak döntetni — s ezt is erénynek hívják.

És így majdnem mindnyájan azt hiszik, hogy részük

van az erényben, és legalább is mindenki tudó akar lenni a „jó“-t és „gonosz“-at illetőleg.

De Zarathustra nem azért jött, hogy mindezeknek a hazugoknak és bolondoknak megmondja: ugyan mit tudtok ti az erényről! Mit tud*hat*tok ti az erényről!

Hanem azért, hogy ti, barátim, megunjátok az ócska igéket, miket a bolondoktól és hazugoktól tanultatok vala: Megunjátok e szókat: „jutalom“, „megtorlás“, „büntetés“, „bosszu“, „igazságosság.“

Megunjátok mondani: „valamely cselekedetet jóvá az önzetlenség tészen.“

Óh, barátaim! Hogy *tulajdon* valótok benn legyen a cselekedetben, miképen az anya benn vagyon a gyermekben: ugy tartom, ez legyen a ti igétek az erényről!

Bizony, bizony, elvettem tőletek vagy száz szót és erényetek legkedvesebb játékszereit, íme haragusztok reám, a hogy gyermekek szoktak haragudni.

A tenger partján játszadozának, — ekkor jöve a hullám és elragadá játékszerüket a mélységbe: íme sírdogálnak.

Ámde ugyanaz a hullám majd hoz nékik uj játékszereket és majd eléjök önt uj iromba kagylókat!

Igy azután megvigasztalódnak és ezenképen ti néktek is meg lesz majd vigasztalástok, barátim, — és uj iromba kagylótok! —

Im-ígyen szóla Zarathustra.

* * *

A csőcselékről.

Az élet az örömök forrása, de valahol a csőcselék is iszik belőle, ott minden kútak mételyesek.

Minden tisztát kedvelek; de nem akarom látni a vigyorgó pofákat és a tisztátalanok szomjuságát.

Szemöket vetették a kútba: most azután undok nevetésük felém fénylik a kútból.

A szent vizeket béfertőzték mohó szomjukkal és mikoron szennyes álmaikat gyönyörüségnek nevezték, megfertőzték még a szókat is.

Haragos lészen a láng, valamikor nedves szivüket tűzre tészik: maga a szellem is sustorog és füstöl, valahol a csőcselék odalép a tűzhöz.

Émelyítő és szotykos lészen kezökben a gyümölcs: tekintetük a gyümölcsfát esendővé teszi a szélnek és koronáját lombja-vesztetté.

És nem egy, aki az élettől elfordult, csak a csőcseléktől fordult el: nem akart kutat, lángot és gyümölcsöt a csőcselékkel megosztani.

És nem egy, a ki a pusztába ment és ragadozó állatokkal szenvedett szomjúságot, csak azt nem akarta, hogy mocskos tevehajcsárokkal üljön a viztartó körül.

És nem egy, a ki úgy jelentkezik, mint valami megsemmisítő és mint jégverés minden termőföldnek, csak a csőcselék torkára akarta tenni lábát és im-így betömni nyílásait.

És nem azon a falaton fuldokoltam legjobban, hogy megtudjam, hogy az életnek magának, szüksége van ellenségeskedésre és halálra és kínzó keresztekre:

Hanem megkérdém egykoron és majd, hogy meg nem fúlék kérdésemen: „hogyan? hát a csőcseléknek is kell élnie?

Hát szükség van mételyes kutakra és bűzlő lángokra, fertőzött álmokra és kukacokra az élet kenyerében?

Nem gyűlöletem, utálatom faldosott farkaséhséggel életemen! Óh, a szellemet is nem egyszer megúntam, mikor a csőcseléket is szellemesnek találom!

És hátat fordíték az uralkodóknak, látván, a mit most uralkodásnak hívnak: a hatalomért való kufárkodást és vásárt, amit a csőcselékkel folytatnak!

Idegen nyelvvel laktam a népek között, s bedugott fülekkel: hogy kufárkodásuk nyelve idegen maradjon nékem, valamint a hatalomért folyó vásáruk.

És orrom befogva kedvetlenül mentem minden tegnapon és mán át: valóban, bűzlik minden tegnap és ma a firkáló csőcseléktől!

Nyomorékhoz hasonlatosan, a ki megsüketült, megvakult, megnémúlt: élék sokáig, hogy ne kelljen együtt élnem hatalombíró, iró- és kéjenc-csőcselékkel.

Szellemem nehezen lépkedett a lépcsőkön és óvatosan; az öröm alamizsnái valának üdülései: az élet mankón sántikált a vaknak.

De mi történt velem? Miképen váltám meg magam az utálattól? Ki ifjítá meg szemem? Szárnyaim hogyan érék el a magasságot, a hol nem ül már csőcselék a kútnál?

Avagy utálatom maga növelt nékem szárnyakat és forrást sejtő erőket? Bizony, bizony a legmagasabba kellett röpülnöm, hogy ujra megtaláljam a gyönyörűség kútfejét!

Óh, megtaláltam! én véreim. Itt a legmagasabban fakad gyönyörüségem forrása! És van élet, miből nem iszik már velünk a csőcselék!

Majdnem túlontúl hevesen buzogsz nékem, óh gyönyörűség forrása! És gyakorta üríted a serleget azzal, hogy meg akarod tölteni!

És még meg kell tanulnom, hogy szerényebben közelítsek feléd; még túlontúl hevesen buzog szívem feléd: —

Szívem, amelyben nyaram ég, a rövid, forró, mélabús, boldogságos: mint vágyódik nyári szívem hűvösséged után.

Elmúlt tavaszom tétova szomorúsága! Elmúlt juniusi hópelyheim incselkedése! Nyár lettem egészen és nyári dél!

Nyár a legmagasabb helyen hűs forrásokkal és boldog csönddel: jövel, barátim, hogy a csönd még istenibb legyen!

Mert ez a *mi* magasságunk és a mi hazánk: túlmagas és meredek a lakásunk minden tisztátalannak és szomjúságának.

Csak vessétek tiszta szemeteket gyönyörüségem forrásába, én barátim! Hogy zavarodnék meg attól? Hadd nevessen reátok a *ő* tisztaságával.

A jövő fájára építjük fészkünket; sasok hozzanak csőrükben étket nékünk magánosoknak!

Valóban, nem olyan étek, miből szabad volna tisztátalannak és velünk ennie! Azt hinnék, hogy tüzet falnak és megperzselnék szájukat!

Valóban, nincs menedékünk tisztátalanok számára! Jégbarlang volna testüknek-lelküknek a mi boldogságunk!

S erős szelek módjára élünk majd fölöttük, szomszédjai a sasoknak, szomszédjai a hónak, szomszédjai a napnak: im-így élnek az erős szelek.

És szél módjára akarok közéjök fújni és szellememmel elvenni szellemök lélekzetét: így kivánja jövőm.

Bizony, bizony, erős szél Zarathustra minden alantfekvő szurdéknak és ezt a tanácsot adja ellenségeinek, s mindennek, mi köpköd és pököd: „vigyázzatok, nehogy szél *ellen* köpködjetek.“

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A földi tarka-pókokról.

Imhol a tarantella barlangja! Akarod magad is látni? Itt lóg hálója: rángasd, hogy megreszkessen.

Imhol jő önként: légy üdvöz, tarantella! Hátadon feketéllik háromszöged és jelvényed; és én tudom azt is, a mi lelkedben lakozik.

Bosszú lakozik lelkedben: valahová harapsz, fekete sebvar nő; mérged bosszúval teszi kergévé a lelket!

Im-ígyen példálózom néktek, *egyenlőség* prédikátorai! Tarantelláknak tartalak és álarcos bosszútlihegőknek!

De búvóhelyeiteket majd napfényre hozom; ezért kacagom szemetekbe magaslat-kacajomat.

Ezért rángatom hálótokat, hogy dühötök kicsaljon benneteket hazugság-barlangjaitokból és bosszútok kiugródjék „igazság“ igétek mögül.

Mert *hogy az ember megválttassék a bosszútól:* ez legmagasabb reménységem hídja és szivárványom hosszú viharok, cudar idők után.

De persze másként szeretnék a tarantellák. „Épen azt híjjuk igazságosságnak, hogy a világ megteljék bosszúnk viharával“ — im-ígyen beszélnek egymás között.

„Bosszúval akarjunk illetni és gyalázattal, valaki nem

egyenlő velünk“ — ezt fogadják meg egymásnak a tarantella-szívek.

És „az egyenlőség akarása“ — ez légyen ezentúl az erény neve; és valaminek csak hatalma van, rátámadunk majd kiáltásainkkal!“

Ti, egyenlőség prédikátorai, a tehetetlenség zsarnoki őrjöngése ordítozik belőletek im-így az „egyenlőség“ után: legtitkosabb zsarnoki kéjvágyatok alakoskodik im-így erényes szavak leplében!

Magatokba fojtott önhittség, visszatartott irigység, talán még apáitok önhittsége és irigysége: lángként tör elő belőletek és mint a bosszú őrülete.

A mit az apa elhallgatott, az fiában beszédessé válik; és gyakorta úgy látám, hogy a fiú a leleplezett titka apjának.

A lelkesülőkhöz hasonlítanak; azonban nem a szív lelkesíti őket, hanem a bosszú. És ha finomakká és hidegekké válnak, nem a szellem, hanem az irigység teszi őket finomakká és hidegekké.

Féltő irigységük a gondolkozók ösvényeire is vezeti őket; és ez féltő irigységük ismertető jegye — mindig túlontúl messze mennek: úgyhogy fáradságuk végtére kénytelen még hóra feküdni, csak hogy aludjék.

Minden jajukból bosszú hangzik, minden magasztalásukban bántás vagyon; s boldogságnak tartják, hogy birák lehetnek.

Ámde ezt tanácsolom néktek, barátim: ne bízzatok senkiben, a kiben a bűntetni akarás ösztöne hatalmas!

Rossz fajta és rossz nemzetség ez; tekintetükből bakó pillant ki és szimatoló eb.

Ne bízzatok senkiben, aki sokat beszél arról, hogy ő

milyen igazságos! Valóban, az ilyennek lelkéből nemcsak méz hiányzik.

S ha magukat „a jók"-nak és „igazak"-nak hívják is, ne feledjétek, hogy belőlük nem hiányzik egyéb, mint — a hatalom s legott kész farizeusok!

Barátim! Nem akarom, hogy összekeverjenek és összetévesszenek.

Vannak, kik ez életről szóló tanításomat prédikálják: de ugyanezek egyben az egyenlőség prédikátorai és tarantellák.

Hogy az élet igazát hirdetik, jóllehet barlangjukban ülnek, ezek a mérges pókok, és elfordúlva az élettől: ez azért van, hogy fájdalmat akarnak vele okozni.

Olyanoknak akarnak vele fájdalmat okozni, a kik most a hatalom birtokosai: mert ezeknél még leginkább otthonos a halálról szóló prédikáció.

Ha másképen volna, a tarantellák is mást tanítanának: és épen ők valának egykoron a világ leghangosabb becsmérlői és eretnek-égetői.

Az egyenlőség e prédikátoraival, nem akarom, hogy összekeverjenek és összevétsenek. Mivelhogy így szól *nékem* az igazságosság: „az emberek nem egyenlők."

S ne is legyenek azokká! Mert ugyan mi volna szeretetem az emberfölötti emberhez, ha másképen beszélnék?

Ezer hídon és pallón tolongjanak a jövőhöz és egyre több háború és egyenlőtlenség légyen közéjök helyheztetve: ezt adja ajkamra nagy szeretetem!

Képek és kisértetek kitalálói legyenek ellenségeskedéseik közben és még képeikkel és kisérteteikkel is harcolják egymás ellen a harcok harcát!

Jó és Gonosz, Gazdag és Szegény, Magasrangú és Alacsony és az értékek minden neve: fegyverek legyenek és csörgő jegyei, hogy az életnek únos-úntalan fölül kell magát múlnia!

Föl a magasba akarja magát építeni pillérekkel és lépcsőfokokkal, maga az élet; távoli messzeségekbe akar pillantani és oda: boldogságos szépségek felé — *ezért* kell néki magasság!

És mert magasság kell néki, kellenek néki lépcsőfokok és ellentmondásai a lépcsőfokoknak és hágóknak! Fölhágni akar az élet és fölhágva magát fölülmúlni.

És lám barátim! Itt, hol a tarantella barlangja vagyon, ódon templom romjai emelkednek — kívánom, pillantsatok oda megvilágított szemekkel!

Bizony, bizony, aki itt gondolatait kőbe tornyosította, tudója volt minden élet titkának, valamiként a legbölcsebb!

Hogy harc és egyenlőtlenség vagyon még a szépségben is és harc a hatalomért és a főhatalomért: ime, ezt tanítja nékünk legvilágosabb példával.

Ime, mily isteni módon törnek meg itt a boltívek, páros vidalban: mint nyomúlnak föl egymás ellen, fénynyel-árnynyal ezek az isteni nyomúlók.

Ilyen biztosan és szépen legyünk mi is ellenségek, barátim! Isteni módon akarunk egymás *ellen* nyomúlni!

Óh, jaj! Most engem is megmart a tarantella, régi ellenségem! Isteni biztossággal és szépen harapott ujjamba!

„Kell, hogy büntetés és igazságosság legyen“ — így gondolkozik: — „ne zengedezzen itt ingyen magasztaló énekeket az ellenségeskedésre!“

Igen, megbosszulta magát! És jaj, bosszujával még lelkemet is kergévé teszi majd!

Hogy pedig *ne* forogjak, én barátim, kössetek erősen ehhez az oszlophoz. Hadd legyek még inkább oszlopos szent, semmint a bosszúszomj forgatagja.

Bizony, bizony: Zarathustra nem forgószél; és ha táncos is, sohasem tarantella-táncos! —

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A híres-neves bölcsekről.

A népet szolgáltátok és a nép babonáját, valahányan, ti híres bölcsek! — és *nem* az igazságot! És épen ezért adózának néktek tisztelettel.

És annak okáért türék el hitetlenségteket, mivelhogy tréfa és kerülő út vala a néphez. Ekkép hagyja az úr rabszolgáit múlatni és még kedvét is leli pajkosságukban.

Ámde a ki a népnek gyűlöletes, miként a farkas az ebeknek: az a szabad szellem, a bilincs ellensége, a nemimádó, az erdőkben lakozó.

Őt kiugrasztani lyukából — ez volt mindig a népnek az „igaz iránti érzéke“: ellene uszítja még mindig legélesebb fogú kutyáit.

„Imhol az igazság, hisz a nép is itt vagyon! Jaj, óh jaj a keresőknek!“ — ez a szó hangzék kezdettől fogva.

Népetek tiszteletét akarátok igazolni: ezt hívátok „az igazság akarásá“-nak, ti híres-neves bölcsek!

És szívetek mindenha így szóla magához: „a népből származám: onnan származa reám isten szava is.“

Szamárhoz hasonlatosan csökönyesek és bölcsek valátok ti mindig, nép szószólói.

És sok hatalmas, a ki jól akara járni a néppel, paripája elé fogott még, szamárnak, egy-egy híres-neves bölcset.

És most szeretném, ti híres-neves bölcsek, ha végre egészen ledobnátok magatokról az oroszlán bőrét!

A ragadozó állat bőrét, a tarkát-foltost, és a kutató, kereső, hódító cafrangját!

Óh, hogy a ti igaz voltotokban higygyek, előbb össze kell törnötök tisztelő akaratotokat.

Igaznak hívom azt, a ki istentelen pusztákba megy és tisztelő szivét összetörte vala.

Sárga homokban, naptól megégve persze szomjasan kancsalít a forrásdús oázisok felé, a hol élők pihennek sötét fák alatt.

De szomjusága azért nem viszi rá, hogy ezekhez a jólélőkhöz legyen hasonlatos: mert valahol oázis vagyon, ott faragott képek is vannak.

Éhesnek, erőszakosnak, magánosnak, istentelennek akarja magát az oroszlán-akarat.

Hogy szabad legyen a szolgák boldogságától, megváltva istenektől és imádatuktól, félelem nélküli és félelmetes, nagy és magános: ez az igaz akarata.

Eleitől fogva pusztában lakának az igazak, a szabad szellemüek, a puszta urai; ám városban laknak a jól táplált, híres-neves bölcsek — az igavonók.

Mert ők mindenha, mint szamarak, húzzák — a *nép* talyigáját!

Nem, mintha ezért haragunnám reájuk: de őket akkor is szolgáknak és szerszám-hordóknak látom, ha aranyos szerszám fénylik rajtok.

És gyakorta jó szolgák és olcsók valának. Mivelhogy így szól az erény: „ha már szolgának kell lenned, keresd azt, kinek szolgálatod legtöbbet használ!

Urad szelleme és erénye növekedjék az által, hogy szolgája vagy: ekkép magad is nőszsz az ő szelleme és erénye révén!“

És valóban, híres-neves bölcsek, nép szolgái, ti magatok is növekedétek a nép szelleme és erénye által és a nép ti általatok! Dicsőségtekre mondom ezt!

De nép vagytok ti szememben még erényetekkel is, nép bárgyu tekintettel — nép, amely nem tudja, mi a *szellem!*

Szellem az élet, a mi maga vág belé az életbe: önnönkínjától öregbedik a maga tudása — tudtátok-e már?

És a szellemnek is boldogságot ád, ha fölkenetik és könnyekkel fölszenteltetik áldozati baromnak — tudtátok-e már?

És még a vak vaksága és keresése és tapogatozása is kell, hogy tanuságot tegyen a nap hatalmáról, amelybe pillantott — tudtátok-e már?

És kell, hogy a megismerő tanúljon meg hegyekkel *építeni!* Kis dolog az, hogy a szellem hegyeket helyhez át — tudtátok-e már?

Ti a szellemnek csak szikráit ismeritek; de nem látjátok az üllőt, a mi ő, és nem látjátok pörölye kegyetlenségét!

Valóban, nem ismeritek a szellem büszkeségét! De még kevésbbé birnátok elviselni a szellem szerénységét, ha egyszer megszólalna!

És még sohasem adatott néktek szellemeteket havas gödörbe vetnetek: nem vagytok erre elég melegek: így hát hidegsége gyönyöreit sem ösméritek. S úgy tartom, hogy mindenben kelleténél bizalmasabb lábon álltok a a szellemmel; és a bölcseséget gyakorta szegényházzá és és kórházzá tevétek rossz költők számára.

Nem vagytok sasok: így hát nem tapasztaltátok a szellem boldogságát az ijjedtség közepette. És a ki nem madár, ne tanyázzék mélységek fölött.

Langyosoknak látlak: ám minden mély megismerés hidegen buzog. Jéghidegek a szellem legbelső kutai: üdítői meleg kezeknek és a tett embereinek.

Tisztesen álltok előttem és mereven és egyenes háttal, ti híres-neves bölcsek! — titeket nem hajt erős szél és erős akarat.

Avagy sohasem láttatok vitorlát siklani a tengeren, dagasztva, fölfúva, reszketve a szél rohamától?

A vitorlához hasonlatosan, reszketve a szellem rohamától, siklik bölcseségem a tengeren által, — az én bősz bölcseségem!

De ti a nép szolgái, ti híres-neves bölcsek — miképen *tudnátok* ti velem menni! —

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

Az éjjeli ének.

Éj vagyon: íme hangosabb a szava minden szökőkútnak. És lelkem is szökőkút.

Éj vagyon: íme csak most ébred a szerelmesek minden éneke. És az én lelkem is egy szerelmes éneke.

Valami oltatlan, el nem oltható vagyon én bennem; ez akar megszólalni. Sóvárgás vagyon bennem a szerelem után, ez maga is a szerelem szaván beszél.

Fényesség vagyok: bárcsak volnék sötét éjjel! De az a magánosságom, hogy fényesség övez engem.

Óh, bárcsak volnék sötét és éjszakázó! Hogy szívnám akkor — a fényesség emlőit!

És még titeket is áldanálak, ti apró fénylő csillagok és világító bogarak odafent! — és mi boldog lennék fényajándéktoknak miatta.

De a magam fényében élek, visszaiszom magamba a lángokat, mik belőlem kitörnek.

Nem ösmérem az elfogadó boldogságát; s nem egyszer mondtam, hogy lopni még nagyobb boldogság lehet, mint kapni

Az az én szegénységem, hogy kezem sohasem piheni ki az ajándékozást; az az én irígységem, hogy váró szemeket látok és világított éjszakáit.

Óh, minden ajándékozó boldogtalansága! Óh, napom elborulása! Óh, mohó vágy a kívánság után! Óh farkaséhség a jóllakás után!

Elfogadnak tőlem egyet s mást: de vajjon hozzáférek-e szíveikhez is? Szakadék vagyon adás és elfogadás között s a legkisebb szakadékot legnehezebb áthidalni.

Éhség nő szépségemből: szeretném bántani azokat, a kiknek ragyogok; szívesen megrabolnám azokat, a kiket megajándékoztam: — im-így éhezem a gonoszságot.

Visszavonva kezem, ha már kéz nyúl feléje; habozva, miként a vízesés, a mely még zuhogva is habozik: — im-így éhezem a gonoszságot.

Ilyen bosszút eszel ki bőségem: ilyen alattomosság fakad magános voltomból.

Boldogságom, hogy ajándékozhatok, elhalt az ajándékozásban, erényem belefáradt bőségébe!

Ha ki mindig ajándékoz, annak az a veszedelme, hogy elveszíti szemérmét; ha ki mindig osztogat, annak keze-szíve hólyagos lészen csupa osztogatástól.

Szememnek nem csordúl már könnye a kérők szemérmétől; kezem tulságosan megkérgesült, hogy reszkessen, ha tele vagyon.

Hová lőn szemem könnye és szívem hamvassága? Óh, milyen magános minden ajándékozó! Óh, milyen néma minden ragyogó!

Sok nap kering az üres térben: mindenhez, mi sötét, szólnak fényességükkel, — nekem hallgatnak.

Óh ez a fényesség ellenségeskedése a világító ellen: könyörület nélkül megy a pályáján.

Szíve mélységében méltányosság nélkül minden ragyogó

iránt, hidegen napok iránt — im-így kering minden nap.

Viharhoz hasonlatosan repülnek a napok pályáikon, ez az ő *járásuk*. Kérlelhetetlen akaratukat követik, ez az ő hidegségük.

Óh, csak ti, ti sötétek, éjszakások, teremtetek meleget a ragyogóból! Óh, csak tejet és üdülést a fényesség emlőiből!

Óh, jég vagyon körülöttem, kezem megég a fagytól! Óh, szomjuság vagyon bennem, az a ti szomjuságtokat sóvárogja!

Éj vagyon: óh, miért, hogy fényességnek kell lennem. És hogy az éjszaka dolgait szomjuhozom! És hogy magános vagyok!

Éj vagyon: íme forrásként fakad belőlem kívánságom — a beszéd után kívánkozom.

Éj vagyon: íme hangosabb a szava minden szökőkútnak. És lelkem is szökőkút.

Éj vagyon: íme most ébred a szerelmesek minden éneke. És az én lelkem is egy szerelmes éneke.

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A táncdal.

Egy este Zarathustra tanítványaival az erdőben barangolt s kutat keresvén, néma fáktól, bokroktól környezett zöld rétre ért. A réten leányok táncolának egymással. Mihelyest a leányok Zarathustrát megismerték, abbanhagyák a táncot; Zarathustra azonban nyájasan intve hozzájuk lépett és e szókat mondá:

„Ne hagyjátok abba a táncot, kedves leánykák! Nem horgas szemű játékrontó jött közétek; nem vagyok a leányok ellensége.

Isten szószólója vagyok a sátánnal szemben: ez pedig a nehézség szelleme. Miképen lehetnék én, ti könnyüek, isteni táncok ellensége? Avagy ellensége szépbokáju leánylábaknak?

Igaz, erdő vagyok és sötét fák éjszakája: de ha ki nem riad meg sötétségemtől, rózsás lankákat is talál ciprusaim alatt.

És megtalálja a kis istent is, a kit a leánykák legjobban kedvelnek; a kút mellett fekszik, csöndesen, behunyt szemmel.

Valóban, fényes nappal elaludt mellettem, ez a naplopó! Vagy talán szerfölött sokat kergette a pillangókat?

Ne haragudjatok reám, ti szép táncolók, ha a kis

isten egy keveset kikap tőlem! Igaz, kiabál majd és sír, — ámde nevetésre gerjeszt még sírásában is!

És könnyes szemmel kérjen föl titeket egy táncra és magam akarok dalt énekelni táncához:

Táncdalt, csúfondáros nótát a nehézség szellemére, az én legfensőbb, legnagyobb hatalmi ördögömre, kiről azt mondják, hogy ő a világ ura!

És ez a dal az, a melyet Zarathustra énekelt, mikoron Kupido és a leánykák egymással táncot ropnak vala:

Szemedbe nézék az imént, élet! És úgy tetszék nékem, hogy feneketlen mélységbe bukom.

Ámde te kihúztál engem aranyos horgoddal, csufolkodva kacagtál, midőn feneketlen mélységnek hívtalak.

„Igy fecseg minden hal, — mondád — a miknek nem bir a fenekére jutni, azt hívja feneketlennek.

Pedig csak változékony vagyok és vad és mindenekelőtt nőstény és pedig nem erényes:

Bárha nálatok, óh férfiak, „mélység“ a nevem vagy „hűség,“ „az örök“, „a titokzatos.“

De ti, férfiak, mindig a magatok erényeivel ajándékoztok meg — óh, ti erényesek!

Im-igyen kacagott ő, a hihetetlen; én azonban sohasem hiszek néki és nevetésének, ha rosszat beszél maga felől.

És mikoron bősz bölcseségemmel négyszemközt beszélék, mérgesen mondá nékem: „Te akarsz, te kivánsz, te szeretsz, s csak ezért *magasztalod* az életet!“

Majd, hogy keményen válaszoltam és megmondtam volna az igazat a mérgesnek; s az ember nem válaszolhat keményebben, mintha bölcseségének „megmondja az igazat.“

Mert ez a hármunk viszonya. Lelkemből csak az életet szeretem — és, valóban, a legjobban akkor, ha gyülölöm!

Hogy pedig a bölcseség iránt jó szívvel vagyok és gyakran nagyon is jó szívvel: azért van, mivel nagyon, de nagyon emlékeztet az életre!

Megvan a maga szeme, nevetése, sőt még arany horgászó botocskája is:

És midőn egyszer az élet kérdezé tőlem: „Ki is az, a bölcseség?“ — lobbal felelém: „Óh igen a bölcseség!

Szomjuhozzuk és nem lakunk jól; fátyolon át nézünk, hálón át kapkodunk.

Vajjon szép-e! Mit tudom én! De este még a legvénebb potykákat is hálóba csalja.

Változékony ő és dacos; nem egyszer láttam, hogy harap ajkába és mint tolja fésűjét haja növésének ellenébe.

Lehet, hogy rossz és hamis, és egészben véve aszszonyi állat, de ha maga-magáról beszél rosszat, éppen akkor csábít leginkább.“

Midőn ezeket mondtam az életnek, gonoszul nevetett és lehunyta szemét. „Vajjon kiről beszélsz? — mondá — talán rólam?

És ha igazad is volna, szabad ezt így szemembe mondanod? De most beszélj a te bölcseségedről is!“

És akkor újra felnyitád szemed, oh szeretett élet!

És ujra úgy tetszék nékem, hogy megint feneketlen mélységbe bukom.

Im-így dalola Zarathustra. Mikoron pedig a táncnak vége lőn és a leányok távozának, elszomorodék szívében.

„A nap már rég lement“ — mondá végre — „a rét nedves, az erdők felől hűvösség csap meg.

Valami ismeretlen környékez és tünődve néz reám. Mit! Te még élsz, Zarathustra?

Mely okból? Miért? Mi által? Hova? Hol? Hogyan? Avagy nem boldogság-e még élni?

Óh, barátim, az este kérdez így belőlem. Nézzétek el szomorúságomat!

Beesteledett: nézzétek el nékem, hogy beesteledett!“

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A síri dal.

„Ott van a sírok szigete, a néma; ott vannak ifjuságom sírhantjai is. Oda viszem az élet örökzöld koszorúját.“

Szívemben ezt határozván: szállék tengeren túlra. Óh, ifjúságom látományai és jelenései! Óh, ti a szeretet megannyi pillantásai, óh, ti isteni szempillanatok! Mi hamar haltatok el számomra! Ma már mint halottaimról emlékezem rólatok!

Tőletek, legkedvesebb halottaim, édes illat száll felém, szívet és könnyeket oldó. Valóban, megrázza és feloldja a magánosan hajózó szivét.

Még mindig én vagyok a leggazdagabb és irígylésre legméltóbb — én a legmagánosabb! Hisz ti enyéim *valátok* és én még tietek vagyok: mondjátok, vajjon estenek-e a fáról valaki elébe olyan rózsás almák, mint az enyémek?

Még mindig szerelmetek örököse és dús talaja vagyok, emléketekre tarka, vadon nőtt erényekkel virágzó, óh ti lelkemtől lelkezettek!

Óh, mi arra teremttettünk, hogy egymás mellett maradjunk, ti bájos, idegen csodák; és nem bátortalan madarakhoz hasonlatosan jövétek hozzám és vágyamhoz, nem: mint bizodalmashoz!

Igen, hűségre teremtve, miképen én, és gyöngéd örökkévalóságokra: s most hűtlenségtekről kell neveznelek titeket, isteni pillantások és szempillanatok: még nem tanultam más nevet.

Bizony, bizony túlontúl korán esett nékem halálotok, ti szökevények. Mégis, ti nem futátok el tőlem, sem én nem futék el ti tőletek: ártatlanok vagyunk mi egymással szemben hűtlenségünkben.

Hogy *engem* megöljenek, ezért fojtottak meg titeket, óh reménységeim dalos madarai! Igen, reátok, kedvenceim, reátok ajzotta nyilait a kajánság — hogy szívembe találjon.

És bele találá! Hisz ti valátok mindig szívem kedvencei, birtokom és birva-tartatásom: ezért kellett fiatalon meghalnotok és túlontúl korán!

Legsebezhetőbb birtokomra ajzották nyilaikat: ti valátok az, kiknek bőre pehelyhez hasonlatos s még inkább a mosolygáshoz, a mely elhal egyetlen tekintetre!

Ellenségeimnek pedig ezt mondom: mi minden embergyilkolás ahhoz képest, a mit ti rajtam elkövettetek!

Gonoszabbat követtetek el rajtam, mint minden embergyilkolás: visszaadhatatlant vettetek el tőlem: — ezt mondom néktek, óh ellenségeim!

Hisz ifjúságom látományait és legkedvesebb csodáit gyilkoltátok meg! Játszó pajtásaimat vettétek el tőlem, a megboldogúlt lelkeket! Emléköknek szentelem ezt a koszorút és ezt az átkot.

Ezt az átkot ellenetek, óh ellenségeim! Hisz ti megrövidítétek örökkévalómat, miképen egy hang megtörik hideg éjszakán! Alig jőve hozzám, mint isteni pillantás megvillanása, — mint szempillanat!

Im-így szóla egy jó órában tisztaságom: „isteni légyen nekem minden lény".

S íme szennyes kisértetetekkel támadtatok reám, óh hová menekült akkor az a jó óra!

„Minden napom légyen szent" — ez volt egykoron ifjuságom bölcseségének szózata: valóban, vidám bölcseség szózata!

S íme, ellenségeim, ti elloptátok éjszakáimat és álmatlan kínokra váltátok: óh, hová menekült akkor az a vidám bölcseség?

Egykoron kedvező madárjelekre vágyódtam: s íme ti undok bagoly-rémet vezettetek utamra. Óh, hová menekült ekkor az én gyöngéd vágyódásom?

Egykoron megfogadtam, hogy leteszek minden utálatról: s íme azokat, kik hozzám közel és legközelebb állának, mérges kelevényekké változtatátok. Óh, hová menekült ekkor legnemesebb fogadalmam?

Egykoron vakon boldog utakon járék: s íme rondaságot dobátok a vak ösvényére; s most utálja a régi vak-ösvényt.

És mikoron megtettem a legnehezebbet és magam-lebirásom győzedelmét ünnepeltem: íme, ti azokat, akik szeretének engem, arra a kiáltásra birtátok, hogy nékik okozok legnagyobb fájdalmat.

Valóban, mindig ekkép cselekedtetek: megmérgeztétek java-mézemet és java-méheim szorgalmát.

Jótékony szívemhez mindég a legarcátlanabb koldusokat küldtétek; könyörületességemhez mindig a leggyógyithatatlanabb szemérmetleneket tologattátok. Igy sebeztétek meg erényem reménységét.

És ha még legszentebbemet is az áldozat oltárára tevém: a ti „jámborságotok“ tüstént zsírosabb ajándékokat tőn melléje: azonképen, hogy a ti zsírotok gőzébe fúlt még legszentebbem is.

És egykoron táncolni akartam, ahogyan még sohasem táncolék: minden egek fölött akartam eltáncolni. Ekkor rábeszéltétek legkedvesebb dalnokomat.

És íme borzalmas, tompa nótába kezdett; óh, mint valami mogorva kürt úgy tülkölt fülembe!

Gyilkos dalnok, a kajánság eszköze, te ártatlanok ártatlana! Már kiállottam a legjobb táncra: ekkor hangoddal meggyilkoltad elragadtatásomat:

Egyedül a tánccal tudom a legmagasabb dolgok mását mondani: — s íme legmagasabb hasonlatok kimondatlanul maradának tagjaimban!

Mondatlanul, megváltatlanul maradt legmagasabb reménységem! És meghala minden látományom és ifjúságom vigasztalása!

Hogy is viseltem el? Hogyan birtam ki és birtam le ilyen sebeket? Hogyan kelt ismét életre lelkem ezekből a sirokból?

Igen, sebezhetetlen, eltemethetetlen van bennem, sziklákat repesztő: ennek neve az *én akaratom:* Hallgatagon halad és változatlanúl az éveken át.

Enlábamon akarja megtenni útját az én öreg akaratom; keményszivü és bátor a szándéka és sebezhetetlen.

Csak sarkomon vagyok sebezhetetlen. Még mindig élsz és hű vagy magadhoz, te leghosszabb türelmű! Még mindig minden síron keresztültöréd magad!

Te benned él még ifjúságom megváltatlanja is, és

mint élet, mint ifjúság ülsz itt reménykedve sárga sírom-ladékokon.

Igen, még minden sír szétrombolója vagy nékem: légy üdvöz, akaratom! És csak ahol sír vagyon, vagyon föltámadás is. —

Im-ígyen dalola Zarathustra,

* * *

A maga-legyőzésről.

„Az igazság akarása“ ennek hívjátok, bölcsek bölcsei azt, a mi titeket hajt és ösztönöz?

„Minden létező elgondolhatásának akarása“: im-így hívom *én* a ti akaratotokat!

Minden létezőt először elgondolhatóvá akartok *tenni:* mivelhogy derék bizalmatlansággal kételkedtek, elgondolható-e már?

De kell, hogy engedelmes és hajlékony legyen néktek! Így akarja akaratotok. Simává kell lennie és a szellem szolgálatára, mint annak tükre és tükörképe.

Ez minden akaratotok, ti bölcsek bölcsei: a hatalom akarása; s még akkor is, ha jóról avagy gonoszról beszéltek és értékelésekről.

Meg akarjátok teremteni a világot, mely előtt térdelhettek: ez végső reménységtek és mámorotok.

Persze az oktalanok, a nép, hasonlatosak a folyóhoz, min csónak uszkál: s a csónakban beburkolva s ünnepélyesen ülnek az értékek.

Akaratotokat és értékeiteket rátevétek a létesülés folyamára; a hatalom ősrégi akarását árulja el nékem az, mit a nép jónak és gonosznak hiszen.

Bölcsek bölcsei, ti tettetek ilyen vendégeket ebbe a

csónakba és ti adtatok rájok cicomát és büszke neveket, — ti és uralkodó akaratotok!

S a folyó most tovább viszi csónaktokat: tovább *kell* vinnie. Mit használ, hogy a megtört hullám habzik és haragosan szegül ellene a csónak orrának!

Nem a folyó a ti veszedelmetek és jótok-gonosztok vége, óh bölcsek bölcsei: hanem maga az az akarat, a hatalom akarata, — a ki nem merített, nemző életakarat.

Ám, hogy jobban értsétek szavamat a jóról és gonoszról: egy szót mondok még néktek az életről s minden élő minéműségéről.

Fürkésztem az élet nyomát, utána jártam a legkisebb és legnagyobb utakon, hogy minéműségét megismerjem.

Százszoros tükörrel fogtam föl tekintetét, ha ajka zárva volt: hogy szeme legyen nékem beszédes. És szeme beszédes vala nékem.

De, valahol csak élőt találék, mindenütt hallám az engedelmesség szavát. Minden élő engedelmes.

És ez a második: annak parancsolnak, a ki önmagának nem tud engedelmeskedni. Ez az élő sajátsága.

Ez pedig a harmadik, a mit hallék: parancsolni nehezebb mint engedelmeskedni. És nemcsak hogy a parancsoló minden engedelmeskedő terhét viseli, és hogy ettől a tehertől könnyen agyonnyomatik: —

Kisértésnek, kockázatnak tartok minden parancsolást; és valahányszor az élő parancsol, önmagát kockáztatja.

S még ha magának parancsol is: még akkor is meg kell bünhődnie parancsolatáért. Önnön törvényének kell birájává, bosszulójává, áldozatává lennie.

Hogyan történik ez? kérdezém. Mi beszéli rá az élőt,

hogy engedelmeskedjék és parancsoljon és még parancsolva is engedelmességet gyakoroljon?

Halljátok hát szómat, bölcsek bölcsei! Vizsgáljátok szorgosan, nemdenem férkőzém az életnek szivébe és szivének egész gyökeréig?

Valahol élőt találtam, ott a hatalom akaratát is találtam; és még a szolgáló akaratában is megleltem az akaratot, hogy úrrá legyen.

Hogy az erősebbnek szolgáljon a gyöngébb, arra beszéli rá akarata, amely egy más, még gyöngébben akar urrá lenni: erről az élvezetről nem akar lemondani.

S valamint a kisebb odaadja magát a nagyobbnak, hogy élvezete és hatalma legyen a legkisebben: azonképen a legnagyobb is odaadja magát és a hatalom kedvéért — életét teszi kockára.

Ez a legnagyobb odaadása, hogy kisértés és veszedelem és a halálért való kockajáték.

És valahol feláldozó és szolgálat és szerelmes pillantások vannak: ott is megvagyon az urakodás akarata. Álutakon lopózkodik a gyöngébb a várba és be a hatalmasabb szivébe — és ott hatalmat lop.

És ezt a titkot mondá nékem maga az élet: „Lásd", — szólt — „én az vagyok, *a minek mindig magamagát kell legyőznie.*"

„Ti persze a nemzés akarásának avagy a célra, magasabbra, távolabbira, sokszerübbre való ösztönnek hívjátok: de mindez egy és titok.

„S még inkább letűnöm, semhogy erről az egyről lemondjak; s valóban, a hol letűnés vagyon és levélhullás, íme, ott élet áldozódik föl — a hatalomért!

„Hogy nékem harcnak kell lennem és létesülésnek és célnak és a célok ellenmondásának: óh, a ki akaratomat kitalálja, azt is kitalálja, mi *görbe* utakon kell annak járnia!

„Bármit is alkotok és bármint is szeretek valamit, — mihamar szembe kell kerülnöm vele és szeretetemmel: így akarja az én akaratom.

És te is, megismerő, te is csak ösvénye és lábnyoma vagy akaratomnak: bizony, bizony, hatalom-akarásom lépked a te igazság-akarásod lábán is!

Az persze nem találta el az igazságot, a ki ráröpítette ezt a szót „a lét akarása“: mert ilyen akarat — nincs!

„Mert, a mi nincs, az nem is akarhat; a mi pedig már létezik, hogyan akarhatna az még a létre törekedni!

„Csak, hol élet vagyon, vagyon akarat is; de nem az élet akarása, hanem — így hirdetem néked — a hatalom akarása!

„Az élők sok dolgot nagyobb kincsnek tartanak magánál az életnél; de még e kincsekből is kitetszik — a hatalom akarása!“

Erre tanított egykoron az élet: és innen, óh bölcsek bölcse, megfejtem néktek szivetek rejtélyét.

Bizony, bizony, mondom néktek: „jó“ és „gonosz“, mi nem volna mulandó — nincsen! Önmagából kell néki magát folyton-folyvást legyőznie.

A jóról, gonoszról szóló értékeléstek és szótok erőszakot mível, ti értékelők: és ez a ti titkos szerelmetek és lelketek csillogása, reszketése és túlbuzgósága.

Ám erősebb erőszak nő értekeléstekből és uj lebírás: az töri föl a tojást és tojáshéjat.

És a kinek sorsa, hogy teremtő legyen jóban, gonosz-

ban: valóban annak előbb megsemmisítőnek kell lennie és értékeket kell széttörnie.

Im-így en a legfőbb gonosz hozzátartozik a legfőbb jósághoz, ez pedig a teremtő jóság.

Beszéljünk csak róla, óh bölcsek bölcse, bár ez kényes dolog.

De hallgatni róla még rosszabb; minden elhallgatott igazságba méreg gyülemlik.

És hadd törjön össze minden, a mi igazságainkon összetörhet! Még sok ház van építendő!

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A fenségesekről.

Tengerem feneke csöndes! vajjon ki gondolná, hogy tréfás szörnyetegeket rejteget!

Rendíthetetlen a mélységem: de uszó rejtélyektől és mosolygástól ragyogó.

Ma fenséges, ünnepélyes embert láttam, a szellem vezeklőjét: óh, mint nevetett lelkem az ő csúnyaságán!

Peckes mellel és hasonlatosan azokhoz, a kik visszafojtják lélekzetüket: így állott ő, a fenséges, némán:

Teleaggatva rút igazságokkal, vadász-zsákmányával és gazdagon rongyos ruhákban; sok tövis is lógott rajta — de rózsát még nem láttam közte.

Még nem tanulta meg a nevetést és a szépséget. Komor arccal tért haza ez a vadász a megismerés erdejéből.

Vad állatokal való harcból tért haza, ám még komolyságából is vadállat tekint ki — le nem győzött vadállat!

Ugrásra kész tigrishez hasonlatosan áll még mindig; ámde nem szívelem a megfeszült lelkeket, izlésem nem kedvez mindezeknek a visszahuzódottaknak.

És még azt mondjátok barátim, hogy nem lehet vitatkozni izlésen és izlelésen? Hisz minden élet harc az izlés és izlelés körül.

Izlés: ez ép úgy súly, mint mérő serpenyő és mérő ember; és jaj minden élőnek, a mi a nélkül akarna élni, hogy súlyon, mérőserpenyőn és mérő embereken vitatkozzék!

S csak ha fenségét megelégeli, ez a fenséges: csak akkor kezdődik az ő szépsége — s csak akkor akarom megízlelni és izletesnek találni.

És csak, ha önmagától elfordúl, csak akkor fog önnön árnyékán átugrani — s valóban, bele az *ő* napjába!

Túlontúl sokáig ült vala árnyékban, a lélek vezeklőjének orcái elsápadoztak; majdnem, hogy éhen halt várakozása közben.

Tekintetében még megvetés vagyon; és utálat lappang szája szögletében. Bárha most nyugszik, nyugalma még nem feküdt a napra.

Miképen a bika tészen, úgy kellene cselekednie; és boldogságának földes íz kellene, nem pedig a föld megvetésének íze.

Fehér bikának szeretném látni, a mint fújva, bőgve jár az ekevas előtt: és még bőgése is magasztalna minden földi dolgot!

Orcája még sötét; a kéz árnyéka játszik rajta. Szemének tekintetén még árnyék ül.

S cselekedete is árnyékot mér reá; a kéz elsötétíti a cselekvőt. Még nem tett túl tettén.

Igaz, hogy szeretem rajta a bikanyakot: de most még az angyal szemét is látni akarom.

Hősi akaratát is el kell felednie: felemeltnek is kell lennie, nemcsak fenségesnek — az éthernek kellene őt emelnie; őt az akaratnélkülit!

Lebírt fenevadakat, megoldott rejtélyeket: de még a

maga fenevadjaival és rejtélyeivel is el kellene bánnia, még isteni gyermekekké kellene változtatnia.

Megismerése még nem tanúlt meg mosolygni és nem tanulta meg azt, hogy féltő irígység nélkül legyen; áradó szenvedélye még nem nyugodott el a szépségben.

Bizony, bizony, ne a jóllakásban hallgasson és merüljön el vágya, hanem a szépségben! A báj a fenköltek nagylelküségéhez tartozik.

Karját fejére nyugtatva: így kellene a hősnek megpihennie, így kellene még pihenését is legyőznie.

Ám a hősnek a *szép* a legnehezebb minden dolgok között. A szépet nem bírja kiküzdeni a heves akarat.

Egy kicsit több, egy kicsit kevesebb: ez itt épen a sok, a túlságos.

Laza izmokkal állani és lekantározott akarattal: ez néktek a legnehezebb, ti megismerők!

Ha a hatalom kegyessé válik és leereszkedik a szem látóhatárába: szépségnek hívom az ilyen leereszkedést.

És senkitől se kívánok annyira szépséget, mint épen tőled, te győzedelmes: jóságod legyen utolsó magadgyőzésed.

Minden gonoszat elvárok tőled: ezért kívánom töled a jót is.

Valóban, gyakorta nevetém a pipogyákat, a kik jóknak tartják magukat, mivelhogy béna karmaik vannak!

Az oszlop erényére kell törekedned: egyre szebb és finomabb lesz, de belőlről annál keményebb és teherbiróbb mentől feljebb emelkedik.

Igen, te fenséges, egykoron még szépnek kell lenned és önnön szépségednek kell tükröt tartanod.

Akkoron majd lelked isteni vágyaktól reszket; és imádat lészen még hiuságodban is!

Mert ez a lélek titka: csak, csak ha a hős elhagyta, csak akkor közeledik felé, álmában, — a hősfeletti.

Im-így szóla Zaraṭhustra.

* * *

A míveltség országáról.

Túlságosan messze repülék a jövőbe s borzadás szálla meg.

És mikoron körülnézék, íme a kor vala egyedüli kortársam.

Ekkor hátra, hazafelé futék — és egyre jobban sietve: ekkép eljövék hozzátok, ti jelenkoriak, s a míveltség országába.

Először fordulék hozzátok látó szemekkel és jó indulattal: valóban, vágyakozó szívvel jövék hozzátok.

Ámde mi történt velem? Bármikép félek is, nevetnem kellett! Szemem sohasem látott hasonló tarka-barkaságot!

Neveték és neveték, miközben lábom még reszketett és szívem is: „hisz itt van minden festékes fazék hazája!“ — mondám.

Ötven folttal telepackázva testeteken, arcotokon: így ülétek előttem ámulásomra, óh jelenkoriak!

És körülöttetek ötven tükör, mik színjátékotoknak hízelgének és azt visszahangozák!

Valóban, nem viselhetnétek jobb álarcot, ti jelenkoriak, mint a milyen enorcátok!

Teleírva a mult jeleivel és e jelek megint telepin-

gálva uj jelekkel: im-ígyen jól elrejtőzétek minden jelmagyarázó elől!

És ha ki vesék vizsgálója is: ki hiszi, hogy vesétek vagyon! Mintha színekből lennétek összesütve és színes cédulákból.

Fátyolaitok alól minden idők és népek tarkasága pillant ki; minden szokás és hit tarkasága fecseg taglejtésteikből.

Ha ki lehúzna rólatok fátyolt és lepelt és szint és taglejtést: éppen elég maradna belőletek — madárijesztőnek.

Valóban, magam vagyok a megijedt madár, a ki titeket mez és szin nélkül láttalak egyszer és elröppentem, mikor felém csontváz integetett csókot.

Jobb szeretnék napszámos lenni az alvilágban és a Hajdan árnyékainál! Hisz még az alvilágiak is kövérebbek és köpcösebbek nálatoknál!

A jövőnek minden félelmetessége s mindaz mi valaha megtévedt madarakat megborzongatott, valóban, még bizodalmasabb, mint a ti „valóság"-tok.

Mivelhogy így beszéltek: „A valóság emberei vagyunk tetőtől-talpig, hit és balhit nélkül": im-ígyen veritek melleteket és — óh, bizony mell nélkül!

Igen, hogyan *birnátok* hinni, ti tarka-barkák! — ti, kik festményei vagytok mindannak, a mit csak valaha hittek!

Két lábon járó cáfolatai vagytok a hitnek és minden idea inaszakadtai. *Hitetelenek:* im-ígyen hívlak *én* benneteket, valóság emberei!

Minden idők feleselnek lelkeitekben; és még minden idők álma és fecsegése valóbb vala éber-voltotoknál!

Terméketlenek vagytok: *ennek okáért* vagytok hit híjjával. Ám kinek teremtenie kellett, annak mindig meg volt a maga való-álma és csillagjele — és az hitt vala a hitben.

Félig tárt kapuk vagytok ti, miknél sírások várakoznak. És ez a *ti* valóságtok: „Minden megérdemli, hogy tönkremenjen.“

Óh, mint állottak előttem, ti terméketlenek, s mi ösztövér bordákkal! És közületek nem egy maga is belátta ezt.

És így szóla: „Bizonyára, míg aludtam, valami isten elcsent tőlem valamit! Valóban eleget, hogy abból asszonyi állatot képezzen magának!

„Csodálatos csontjaim hitványsága!“ — im-így szóla már nem egy jelenkori.

Igen, nevetni késztettek engem, jelenkoriak! És leginkább, ha önnönmagatok ámultak magatokon!

És jaj nékem, ha nem tudnék nevetni ámulástokon, és minden utálatost föl kellene hajtanom csészétekből!

De így könnyebben veszlek, mivelhogy *nehezet* kell vinnem; s mit bánom, ha még bogarak és szárnyas férgek is ülepednek batyumra!

Valóban nem érzem nehezebbnek tőlük! És nem miattatok, jelenkoriak, jövend reám a nagy fáradtság.

Óh, hová, hágjak még vágyammal! Minden hegyről kémlelek szülőföldeket.

Ám hazát seholsem lelek: állhatatlan vagyok minden városban és vándora minden kapunak.

Idegenek és nevetség nékem a jelenkoriak, kikhez imént még szívem űzött; és száműzve vagyok minden szülőföldről.

Így hát még csak *gyermekeim földjét* szeretem, a föl-

fedezetlent, a legtávolibb tengereken: vitorláim hadd keressék és keressék ezt!

Gyermekeimen akarom jóvá tenni, hogy apáim gyermeke vagyok: és minden jövőn jóvá tenni — *ezt* a jelenkort!

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A szeplőtelen megismerésről.

Midőn tegnap a hold fölkelt, azt hittem, napot fog szülni: oly terpeszkedve, viselősen feküdt a szemhatáron.

Ámde hazudott terhességével; s még hamarabb hízek a holdban lévő emberben, mint az asszonyban.

Persze, hitvány emberke ő is, ez a félénk éjszakázó. Valóban, bűnös lelkiismerettel mászkál a tetők fölött.

Mivelhogy kéjszomjas és féltékeny az a szerzetes a holdban; szomjuhozza a földet és a szeretők minden gyönyörűségét.

Nem, nem kell nekem ez a tetőjáró kandúr! Utálom mindazokat, a kik féligzárt ablakok körül sonfordálnak!

Jámbor képpel és némán járdal csillagok szőnyegén: — de én nem szenvedhetem a halklépésű férfilábakat, miken nem peng egyetlen sarkantyú!

Minden igaz ember lépése beszél; ám a macska csak úgy lopja léptét a földön. Lám, macska-módra jő a hold és csalárdul.

Ezt a hasonlatot mondom néktek, érzékeny képmutatók, néktek, a „tiszta-megismerés emberei"-nek! Titeket *én* — kéjszomjasoknak hívlak.

Ti is szeretitek a földet és a földit: jól átláttalak! —

de szégyenlősség vagyon szeretetekben és rossz lelkiismeret — a holdhoz vagytok hasonlatosak!

A földiek megvetését beszélték bele lelketekbe, azonban nem beleitekbe: pedig *ezek* a legerősebbek rajtatok!

Ime, lelketek szégyelli magát, hogy beleiteket szolgálja, s szégyenében jár álutakon, hazug utakon.

„Az volna nékem a legmagasabb“ — így szól hazug lelketek önmagához — „ha az életre vágy nélkül tekintenék és nem — kutyamódra — lógó nyelvvel.“

„Boldogságot lelni a nézésben, halott akarattal, az önzés kapzsisága nélkül — hidegen és hamuszürkén tetőtől-talpig, de mámoros hold-szemekkel!“

„Az volna nékem a legkedvesebb“ — így csábítja el magát az elcsábított — „ha a földet úgy szeretném, mint a hogy a hold szereti és csak szememmel érinteném szépségét.“

„És azt tartanám minden dolgok *szeplőtelen* megismerésének, hogy ne akarjak a dolgoktól semmit, hanemha úgy legyen szabad előttük fekünnöm, mint egy százszemű tükör fekszik.“

Oh, ti érzékeny képmutatók, kéjvágyók! Belőletek hiányzik a vágy ártatlansága: s íme, ezért rágalmazzátok a vágyat!

Valóban, nem mint teremtők, nemzők, a létesülésnek örvendők szeretitek a földet!

Hol van ártatlanság? Valahol nemző akarat vagyon. És a ki magán túl akar teremteni, annak akaratát tartom a legszentebbnek.

Hol van szépség? Amikor minden akaratommal *akarnom kell;* amikor szeretni akarok és tönkremenni; hogy egy kép ne maradjon csak kép.

Szeretni, tönkremenni: ez rímre jár már öröktől fogva. Szeretni akarni: ez annyi, mint késznek lenni a halálra is. Im-így en szólok hozzátok, gyávák!

S kiherélt sandítástok szeretne „szemlélődésnek“ hivatni! S a mit gyáva szemekkel meg lehet érinteni, az „szépnek“ kereszteltessék! Óh, ti nemes nevek megszeplősítői!

Ámde az legyen átkotok, ti makulátlanok, ti „tisztán megismerők“, hogy sohase szüljetek: még ha terpeszkedve, s viselősen feküsztök is a szemhatáron!

Valóban, szájatok tele van nemes szókkal: s elhigyjük, hogy szívetek árad túl, ti hazugok?

Az *én* szavaim pedig szegényes, megvetett, nyomorék szók: szívesen szedegetem lakomátok lehullott morzsáit.

Velök még mindig megtudom mondani az igazat a képmutatóknak! Igen, szálkáim, kagylóim és tüskés leveleim hadd csiklandozzák a képmutatók orrát!

Rossz szag környékez mindig titeket és ebédeiteket: hisz kéjvágyó gondolataitok, hazugságaitok és rejtett dolgaitok szállingóznak a levegőben!

Merészkedjetek előbb magatoknak hinni — magatoknak és beleiteknek! Mert ki önnönmagának nem hiszen, mindig hazudik.

Egy isten álarcát akasztottátok magatok elé, ti „tisztá k“, egy isten álcájába mászott el a ti megfogható, gyűrűző férgetek.

Valóban, csaltok, ti „szemlélődők“! Zarathustra is egykoron bolondja vala isteni bőrötöknek; s nem ismeré meg a kigyó-tekervényt, mely bőrötöket kitömte.

Egykoron azt hívém, egy isten lelkét látom játszani

játékaitokban, ti tisztán-megismerők! Egykoron azt hivém, nincs jobb művészet a tieteknél!

A kigyó rondaságát és rossz szagát elrejté előttem a távolság: és azt, hogy gyík csele csúszkál itt kéjsóváran.

De közeletekbe jövék: följő a napom, — íme néktek is följön — véget ért a hold szerelme!

Nézzétek csak! Rajtakapatva és sápadtan áll itt — a hajnalhasadással szemben!

Mert már jő, az izzó — az *ő* szeretete a földhöz közelg! Ártatlanság és teremtésvágy vagyon minden napszerelemben!

Nézzetek csak, mily türelmetlenül jő föl a tenger fölött! Nem érzitek szerelme szomjuságát és meleg lehelletét?

A tengert akarja szívni, mélységét magához fölinni a magasba: ekkor a tenger vágya ezer emlővel emelkedik.

Csókoltatni és szopatni *akar* ő a nap szomjától; léggé *akar* lenni, és magassággá és a fényesség ösvényévé és maga is fényességgé!

Bizony, bizony, a naphoz hasonlatosan szeretem én az életet és minden mély tengereket.

És ez *nékem* a megismerés: minden mélység jöjjön föl — az én magasságomhoz! —

Im-igyen szóla Zaratlustra.

* * *

A tudósokról.

Aludtam, s íme juh rágdosta fejem borostyán-koszorúját — rágdosta és ezt mondta: „Zarathustra nem tudós többé.“

Szólt és büszkén elballagott. Egy gyermek beszélte el nékem.

Örömest fekszem itt, hol gyermekek játszanak, az elomlott kőfal mellett, bogáncsok és piros pipacsok közepette.

Tudós vagyok én még a gyermekeknek és a bogáncsoknak és piros pipacsoknak. Ártatlanok ők még gonoszságukban is.

De a juhoknak már nem vagyok tudós: így akarja sorsom — áldott légyen az!

Mivelhogy ez az igazság: kiköltöztem vala a tudósok házából és az ajtót becsaptam hátam mögött.

Túlsoká ült a lelkem éhesen asztaluknál: nem vagyok hozzájuk hasonlóan kitanúlt, diót törni.

Szabadságot szeretek és friss föld fölött fuvaló levegőt; s még inkább szeretek ökörbőrökön aludni, mint az ő méltóságaikon és tisztességeiken.

Izzóvá hevítnek a magam gondolatai: gyakorta mintha lélekzetem vennék! Ilyenkor ki kell mennem a szabadba és el minden poros szobából.

Ők azonban hüvösen ülnek a hüvös árnyékban:

mindennek csak nézői akarnak lenni és óvakodnak, nehogy ott üljenek, a hol nap égeti a lépcsőket.

Miként azok, kik utcaszerte állonganak és a járókelőkre bámészkodnak: azonképen várakoznak ők is és bámészkodnak gondolatokra, miket mások gondoltak vala.

Ha hozzájuk nyúlsz: porzanak, miként a lisztes-zsákok és akaratlanúl: de vajjon ki gondolná, hogy poruk gabonától való és nyári földek sárga gyönyörüségétől?

Ha hogy bölcseknek mutatják magukat, kis mondásaik és igazságaik megborzongatnak: bölcseségük olykor úgy szaglik, mikéntha mocsárból származnék és csakugyan már a béka kuruttyolását is kihallani belőle!

Ügyesek ők és okos ujjúak: mit keres az *én* együgyüségem az ő sokügyüségüknél! Minden füzéshez és csomózáshoz és szövéshez értenek ujjaik: im-így kötik ők a szellem harisnyáit!

Jó órák ők: csak arról gondoskodj, hogy jól felhuzzad őket! Akkor azután hiba nélkül mutatják az órát s szerény lármát csapnak ezenközben.

Malmokhoz és nyomtatókhoz hasonlatosan dolgoznak ők: csak vessed nékik magjaidat! — ők azután tudnak hozzá, hogy a gabonát megőröljék és fehér port csináljanak belőle.

Jól vigyáznak egymás ujjaira és nem valami nagyon biznak egymásban. Apró csalafintaságokban találékonyok s olyanokra leselkednek, akiknek tudása bénalábú, — pókokhoz hasonlatosan leselkednek.

Mindig úgy látám, hogy óvatosan kotyvasztják a mérget; s ezenközben mindig üvegkeztyüket húznak ujjaikra.

Hamis kockával is tudnak játszani; s látám őket olyan buzgalommal játszani, hogy beléizzadának.

Idegenek vagyunk egymásnak és erényeik még jobban undorítanak, mint hamisságaik és hamis kockáik.

S midőn náluk lakám, *fölöttük* lakám. Ezt vevék tőlem zokon.

Mitsem akarnak hallani arról, hogy valaki fejük fölött járkáljon, így hát fát és földet és ganajt rakának közém és fejük közé.

Ilyeténképen tompíták lépteim hangját: és eleddig legrosszabbul hallának engem a legtudósabbak.

Minden hibájukat és gyöngeségüket rakák maguk közé és közém: — „ál-menyezet"-nek hívják ők ezt házaikban.

Mindazonáltal gondolataimmal az ő fejük *fölött* járok, és még ha enhibáimon is akarnék járni, még akkor is fölöttük lennék és fejük fölött.

Mivelhogy az emberek *nem* egyenlők: így szól az igazságosság. És a mit én akarok, azt *nékik* nem szabad akarniok.

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A költőkről.

„Mióta jobban ismerem a testet“ — mondá Zarathustra egyik tanítványának — „a szellem nékem már csak mintegy szellem: és minden „el nem múló“ is csak hasonlat,“

„Ezt már hallottam egyszer ajkadról“ — felelé a tanítvány; — de akkor hozzátetted: „és a költők nagyon is sokat hazudnak.“ Miért mondottad vala, hogy a költők nagyon is sokat hazudnak?

„Miért?“ — mondá Zarathustra. — „Miért? kérdezed. Nem vagyok azok közül való, akiktől szabad miértjüket tudakolni.

Avagy éleményem talán tegnapról való? Régen volt az, hogy nézeteim okait megéltem.

Nem volna-e valóságos hordó az emlékezetem, ha okaimat is magamnál akarnám tartani?

Már azt is sokallom, hogy nézeteimet megtartsam; és nem egy madaram elrepül.

És galambdúcomban néha odatévedt madarat is találok, mely idegen nékem és reszket, ha kezemet rá-teszem.

De mit is mondott vala néked Zarathustra egyko-

ron? Hogy a költők nagyon is sokat hazudnak? De hisz Zarathustra is költő.

Hiszed-e, hogy itt igazat mondott? Miért hiszed ezt?“

A tanítvány felele: „Hiszem Zarathustrát“. Zarathustra azonban rázá a fejét és mosolyga.

„A hit nem üdvözít engem“, — mondá — „s legkevésbbé a belém vetett hit.

De hahogy valaki egészen komolyan mondaná, hogy a költők nagyon is sokat hazudnak: igaza van, — *mi* nagyon is sokat hazudunk.

Mi túlságosan keveset is tudunk és rossz tanulók vagyunk: azért hát hazudnunk kell.

És melyik költő nem hamisítja meg borát? Nem egy mérges kotyvaszték kevertetett pincéinkben, nem egy leirhatatlan dolog esett meg ottan.

S mivelhogy keveset tudunk, ezért tetszenek szívünknek a szellemi szegények, — ha fiatal fehérnépek.

És még azokat a dolgokat is megkivánjuk, miket estenden vén asszonyok mesélnek egymásnak. Ezt hivjuk önmagunkon az „örök nőinek“.

És mikéntha volna a tudáshoz külön titkos bejárat, mely *elöntetik* azoknak, a kik valamicskét tanulnak: hiszünk a népben és az ő bölcseségében.

S ezt minden költő hiszi: hahogy valaki a fűben vagy elhagyatott bokorban fekve fülel, megtud valamit a dolgokról, mik föld és ég között lebegnek.

És ha gyöngéd gerjedelmeik támadnak, a költők mindig azt hiszik, hogy maga a természet szerelmes beléjök.

És fülükhöz lopózkodik, hogy titkot súgjon belé s

szerelmes hízelgéseket: ezzel hivalkodnak, páváskodnak minden halandó előtt!

Óh, annyi minden van ég és föld között, amikről csak a költők álmodoztak valamit!

És kivált az ég *fölött*, mert minden isten: költők hasonlata, költők leleménye.

Valóban, mindig vonz minket valami — a felhők birodalmához: ezekre rakjuk tarka léggömbjeinket és azután isteneknek és emberfölötti embereknek hívjuk őket.

Hisz ülhetnek felhőkön: elég könnyűek mindezek az istenek és emberfölötti emberek.

Óh, mennyire megelégeltem mindazt a ki nem elégültet, mindazt a ki nem elégítőt, a mi mindenáron esemény akar lenni! Óh, mennyire megelégeltem a költőket!

Zarathustra beszédét zokon vette az ifju, de hallgatott. És Zarathustra is hallgatott; és szeme befelé fordult, mikéntha messze távolba nézne.

Végtére sóhajta és lélegzetet vőn.

Azután mondá: Máról és hajdanról való vagyok, de van bennem valami, az holnapról és holnaputánról és valamikorról való.

Megelégeltem a költőket, a régieket valamiképen az ujakat: felszínesek ők nekem, valahányan és sekély tengerek.

Nem gondolkoztak eléggé a mélybe: ezért van, hogy érzésük nem sülyedt fenékig.

Egy kis kéj, egy kis unalom; ez vala tünődésük.

Kisértetek lehe és suhanása: ennek tartom minden hárfa-pengésüket; ugyan mit tudának eleddig a hangok bensőségéről!

S nem is eléggé tiszták nékem: felzavarják vizeiket, hogy mélyeknek lássanak.

És ezzel szeretnek kibékítőként szerepelni, ám előttem csak középszer keresői és keverők maradnak, felemások és tisztátalanok!

Óh, belevetém hálómat tengereikbe, jó halakat akarván fogni, de mindig valami öreg isten fejét húztam föl.

Igy az éhezőnek követ adott a tenger. És lehet, hogy maguk is a tengerből származnak.

Igaz, talál az ember gyöngyöt is bennök: annál hasonlóbbak ők maguk kemény kagylókhoz. És lélek helyett gyakran sós nyáikát találtam belsejükben.

És a tengertől eltanulták hívságát is: avagy a tenger nem a pávák pávája-e?

Még a legrútabb bivaly előtt is kibontja pávafarkát, sohasem telik be ezüstös selymes csipkelegyezőjével.

Dacosan nézi a bivaly, lelke közel van a homokhoz, még közelebb a sürüséghez, de legközelebb a mocsárhoz.

Mit neki szépség, tenger, páva ékessége! Ezt a hasonlatot mondom a költőknek.

Bizony, bizony, szellemük a pávák pávája és tengere a hívságnak!

Nézők kellenek a költő szellemének — még ha bivalyok is!

De megelégeltem ezt a szellemet: és eljőni látom az időt, mikoron megelégeli önnönmagát is.

Már elváltozva látám a költőket és önmaguk ellen szegzett tekintettel.

A szellem vezeklőit látám jőni: közülök jövének.

Im-igyen szóla Zarathustra.

Nagy eseményekről.

Van egy sziget a tengerben — nem messsze Zarathustra boldogságos szigeteitől — a melyen szüntelen tűzhányó hegy füstölög; erről mondják a népek, és különösen a vén anyókák a népből, hogy sziklatömbként az alvilág kapu elé vagyon helyheztetve: és magán a tűzhányón át lefelé vezet a szűk ösvény, a mely az alvilágnak ehhez a kapujához szolgál.

Akkortájt tehát, midőn Zarathustra a boldogságos szigeteken időzék, történt, hogy egy hajó horgonyt vetett a szigeten, amelyen a füstölgő hegy emelkedik; és legénysége kiszállott, hogy tengeri nyulakra vadásszon. Dél felé pedig, mikor a kapitány és emberei együtt valának, hirtelen egy embert látának a levegőn át közeledni és érthető szó hallék: „Siessetek! Itt az utolsó pillanat!“ De midőn az alak egészen közelükbe ért — gyorsan suhant el mellettük mint az árnyék, abban az irányban, a merre a tűzhányó feküvék — szörnyen megdöbbenve ismerék föl, hogy az Zarathustra; ugyanis mindnyájan látták vala már, — kivéve magát a kapitányt, — és szereték őt, a hogyan a nép szeret: hogy egyenlő részben van benne szeretet és félelem.

„Nézzétek csak!“ — mondá az öreg kormányos — „Zarathustra poklokra száll!“

Ugyanakkor, hogy ezek a hajósok a tűzszigeten kikötöttek, híre ment Zarathustra eltünésének; és barátai megkérdeztetvén, azt beszélék, hogy éjjel hajóra szállott, a nélkül, hogy megmondotta volna, hová szándékozik utazni.

Ennek okáért nyugtalanság keletkezék; három nap múltán pedig ehhez járult a matrózok esete — s most már mindenki azt mondá, hogy Zarathustrát elvitte az az ördög. Tanítványai ugyan nevették ezt a mende-mondát, sőt egyikük azt mondá: „még előbb hiszem, hogy Zarathustra vitte el az ördögöt! De valójában mindnyájan nagyon aggódának és vágyakozának utána: nagy volt ezért örömük, mikor ötödnapra megjelent körükben Zarathustra.

És ez a története Zarathustra beszélgetésének, mit a tűzkutyával folytatott vala:

A földnek — mondá — bőre vagyon; és ennek a bőrnek betegségei. Egyiket például úgy hívják, hogy „ember.“

És egy másikat úgy hivnak, hogy „tűzkutya“, erről sokat hazudozának egymásnak az emberek és hagyták, hogy hazudjanak nékik.

Ezt a titkot kifürkészendő szállék át a tengeren: és meztelenül láttam az igazságot, valóban; nyakig mezitláb.

Immár tudom, mi a tűzkutya: és hasonlóképen minden hányó és fölforgató ördög, a kiktől nemcsak öreg anyókák félnek.

Ki veled! tűzkutya, mélységedből! — kiálték — és valld meg, milyen mély a te mélységed! Honan van az, a mit itt felénk fújsz?

Bőven iszol a tengerből: ezt elárulja sós bőbeszéded: és valahányszor fölforgató és hányó ördögöket hallék,

hozzád hasonlónak találám őket: sós, hazug és sekély volt valahány.

Ti tudtok ahhoz, hogy kell bőgni és tűzzel elsötétíteni! Ti vagytok a legigazibb nagyszájúak és úntig megtanultátok a mesterséget, hogy kell az iszapot felkavarni.

Valahol vagytok, kell, hogy iszap legyen a közelben, és sok gombás, üreges és beszorult: ennek föl kell szabadúlnia.

„Szabadság", ezt bőgitek mindnyájan a legszívesebben: én azonban letevék a „nagy eseményekbe vetett hitről, mihelyest sok bőgés és füst környékezi.

És hidd meg nékem, pokoli lárma-barátom:

A legnagyobb esemény — nem a mi leghangosabb, — hanem a mi legcsöndesebb óránk.

Nem az uj lárma kitalálói: uj értékek föltalálói körül forog a világ; *hallhatatlanúl* forog.

És valld meg! Vajmi kevés történt, ha lármád és füstöd elvonúlt. Mert ki bánja, ha város lőn múmiává és oszlop hever a mocsárban!

És ezt az igét mondom még az oszlopok ledöntőinek. Bizonyosan legnagyobb balgaság sót dobni a tengerbe és oszlopokat a mocsárba.

Megvetéstek mocsarában feküdt az oszlop: de épen az a törvénye, hogy a megvetésből uj élet kél számára és eleven szépség!

Ime, istenibb arcvonásokkal áll föl és szenvedésre csábítóan; s bizony köszönetet mond még néktek azért, hogy ledöntöttétek, fölforgatók!

S ezt a tanácsot adom királyoknak, egyházaknak és mindannak, a mi gyöngült korú és erényű — tűrjétek

csak, hogy ledöntsenek! A végre, hogy ujra éledjetek s ujra hozzátok költözzék — az erény!

Igy beszéltem a tűzeb előtt: ekkor azonban dühösen félbeszakított és kérdezé: „Egyház? Mi a csoda ez?“ „Egyház?“ — felelém — „az valami állam-fajta, még pedig a leghazugabb.“ De hallgass, képmutató eb! Hisz fajtádat bizonyosan úgy is jól ösméred!

Hozzád hasonló képmutató eb az állam; hozzád hasonlatosan szeret füsttel és bőgve beszélni, — hogy elhitesse, mint te elhiteted, hogy a dolgok hasából jő a szava.

Mivelhogy mindenáron a legfontosabb állat akar lenni a földön, ő, az állam; s az emberek el is hiszik nékie.“

Szavaimra a tűzeb irigységtől mintegy őrjöngve ugrándozék. „Mit“ — ugatott — „legfontosabb állat a földön? S az emberek el is hiszik nékie?“ És oly sok gőz és oly borzasztó hangok jövének torkából, hogy azt hivém, megfúl dühében és irigységében.

Végtére lecsendesedett és loholása alább hagyott; mihelyest azonban elhallgatott, nevetve mondám: „Dühöngsz, tűzeb: ennélfogva igazam van veled szemben!

És hogy igazam maradjon is, hallj egy másik tűzebről: az igazán a föld szivéből szól.

Aranyat lehel lehellete és aranyos esőt: igy akarja szíve. Mit neki hamu és füst és meleg nyálka!

Nevetés röpköd ki belőle, mint valami tarka felleg; nem állhatja torkod köszörülését, okádásodat és beleid korgását!

S az aranyat s a nevetést — ezt a föld szivéből veszi, mert hogy tudjad — *a föld szíve aranyból való!*“

Ezt hallván a tűzeb, nem hallgathatott tovább.

Megszégyenülve húzta be farkát, bátortalanúl mondá „vau, vau!“ azzal lekuncsorgott barlangjába.

Im-ígyen meséle Zarathustra. Tanítványai azonban alig hallgaták: annyira vágytak néki a hajósokról, a tengeri nyulakról és a röpülő emberről mesélni.

„Mit tartsak róla! — mondá Zarathustra — avagy kisértet vagyok-e?

De lehet, hogy árnyékom vala. Hisz ti minden esetre hallottatok már egyetmást a vándorról és árnyékáról?

Ez azonban biztos: rövidebbre kell fognom, — különben még elrontja a hírem.“

És Zarathustra ujra rázta a fejét és csodálkozék. „Mit tartsak róla“ — mondá megint.

Miért, hogy a kisértet kiáltá: „Itt az ideje! Ez az utolsó perc!“

„Ugyan *mire* az — utolsó perc?“

Im-ígyen szóla Zarathustra.

* * *

A jós.

„— és nagy szomorúságot láték az emberekre borúlni. A legjobbak belefáradának munkáikba.

Tanítás terjede el, hit futa mellette: „minden üres, minden mindegy, minden *volt!*“

Igaz, hogy arattunk: de miért üszkösödött és barnult meg minden élet? A gonosz holdból mi hullott le a múlt éjszaka?

Hiábavaló volt minden munka, borunk méreggé lőn, gonosz pillantás perzselé el földjeinket és szíveinket.

Megannyian kiszáradánk; s ha tűz hull reánk, hamuhoz hasonlóan porzunk szét: — igen, még a tűzet is kifárasztanók.

Minden kutunk elapadt, a tenger is hátrált. Minde föld ragadni akar, de a mélység nem akar nyelni.

„Óh, hol van tenger, melyben megfulladhatnánk“: így hangzik panaszunk sekély mocsarak fölött.

Bizony, annyira elfáradtunk, hogy meg sem tudunk halni, íme virrasztunk és tovább élünk sirboltokban!

Ily szókat hallott Zarathustra egy jóstól; és jóslata szivére hatott és elváltoztatá. Szomorúan járt-kelt és fáradtan; és hasonlatossá vált azokhoz, a kiről a jós beszélt vala.

Valóban — mondá tanítványainak — egy kevéssé és eljövend ez a hosszú alkonyat. Óh, mint menthetem magammal világosságomat!

Csak belé ne fulladjon ebbe a szomorúságban! Hisz távoli világoknak kell fényeskednie és még a legtávolibb éjszakáknak is!

Ilyeténkép szomorodott szívvel járt-kelt Zarathustra; és három nap nem vőn magához sem ételt, sem italt; nem volt pihenése és elnémula. Végezetre mély álomba esék. Tanítványai pedig hosszon virrasztva ülének körötte és aggódva várák, hogy fölébredne és ujra szólana és meggyógyulna szomorúságától.

És ez az a beszéd, melyet Zarathustra mondott, mikoron fölébredett; hangja pedig mikéntha messze távolból jött volna tanítványaihoz:

Halljátok csak álmomat, barátim, és segitsetek értelmét felfejteni!

Mert rejtély nékem ez az álom; értelme belé van rejtve-fogva és nem röpköd fölötte szabad szárnyakkal.

Azt álmodtam, hogy minden életről lemondék. Éjjeli és temető-őrré lettem vala, ott a halál magános hegyi várán.

Ott fönn őrizém koporsóit: a dohos sírboltok zsúfolva valának az ilyen győzedelmi jelektől. Üveg koporsóból legyőzött élet pillanta reám.

Porral lepett örökkévalóságok szagát lélekzém! tikkadva és porral lepve feküvék lelkem. S ugyan ki is szellőztethette volna ott lelkét!

Körülöttem mindig világos éjszaka vala: mellette

magánosság kuporga; és harmadikúl hörgő halálcsönd, leggonoszabb barátom.

Kulcsokat hordozék, minden kulcs közt a legrozsdásabbakat; és velök föl tudtam nyitni a legcsikorgóbb kaput is.

Ádáz krákogásképen futott a hang hosszú folyosókon végig, ha a kapu szárnyai szétnyíltak: csunyán csipogott ez a madár; nem akarta, hogy fölköltsék.

De még borzasztóbb és szivet szorongatóbb volt, ha hallgatott és köröskörül csend lőn és magam ülék ebben az alattomos némaságban.

Igy telt és mászott időm, ha ugyan volt még idő egyáltalában: mit tudom én! Végtére azonban megesett, a mi fölserkentett.

Háromszoros ütés hallatszék, hasonlatos az ég dörgéséhez és háromszor visszhangzott és üvöltött a boltozat: ekkor a kapuhoz menék.

Alpa! — kiáltám, — ki hordozza hegynek hamvát? Alpa! Alpa! ki hordozza hegynek hamvát?

És megforgatám a kulcsot és emelém a kaput és erőlködém! De még ujjnyira sem nyíla meg:

Akkoron zúgó szélvész szakítá szét szárnyait; fütyölve és élesen sikolva fekete koporsót vetett elém:

És zúgás és éles fütty közben megrepedt a koporsó és ezerszeres hahotát hányt ki.

És gyermekek, angyalok, baglyok, bolondok és gyermeknagyságú pillangók ezernyi torzából hallék a hahota és gúnykacaj és zúgás ellenem.

Rémítően megrémülék ettől: földre dobott. És borzalmamban úgy ordíték, mint még sohasem.

De enkiáltásom fölébresztett: — és magamhoz térék.

Im-így mesélé Zarathustra álmát és azután elhallgatott: mivelhogy még nem tudá álma magyarázatát. Legkedvesebb tanítványa azonban gyorsan fölemelkedék, megragadá Zarathustra kezét és mondá:

„Tulajdon életedet magyarázza nékünk ez az álom, óh Zarathustra.

Nem magad vagy-e az éles füttyű szélvész, mely fölszakítja a halál várának kapuit?

Nem vagy-e magad az iromba gonoszságokkal s az élet angyalfarzaival telt koporsó?

Valóban, ezerszeres gyermeki kacagáshoz hasonlóan lép Zarathustra minden halottas kamarába, kacagva ezeket az éjjeli és sír-őröket és az egyebeket, akik komor kulcsokkal csörögnek.

Kacajod megrémíti és föllöki majd őket; ájulás és ébredés bizonyítják majd, hogy hatalmad vagyon fölöttük.

És még ha eljövend is a hosszú alkonyat és a halálos fáradság, akkor sem fogsz egünkön leáldozni, te szószólója az életnek!

Uj csillagokat láttatál velünk és az éj uj gyönyörűségeit; valóban, a nevetést is tarka kárpitként feszítéd fölénk.

Immár mindig gyermeknevetés fakad majd a sírokból; immár mindig erős szél győz majd minden halálfáradságon: ennek magad vagy a záloga és jósa!

Valóban *magukat ellenségeidet álmodád meg:* ez volt legnehezebb álmod!

De valamiképen fölébredtél tőlük és magadhoz tértél,

azonképen kell, hogy ők ébredjenek — és hozzád térjenek maguktól!“

Igy szólt az ifjú és íme a többiek mind Zarathustra köré tolongának és megragadák kezét és rá akarák beszélni, hogy hagyja el ágyát és szomorúságát és térjen vissza hozzájuk. De Zarathustra idegen tekintettel ült nyoszolyáján. Olyan volt, mintha valaki hosszú idegen útról tér haza, tanítványaira nézett és nem ismeré meg őket. Midőn azután fölemelék és lábára állíták, íme, egyszerre eltávozék a szeme: mindent megértett, a mi történt vala, végig simogatá szakállát és erős hangon mondá:

„Nosza! Ennek hát megvan az ideje; de gondoskodjatok, tanítványaim, jó ebédről, még pedig hamarosan! Im-ígyen akarok vezekelni a rossz álmokért!

A jós pedig oldalomon egyék és igyék: s valóban, mutatok még néki tengert, miben megfúlhat!“

Im-ígyen szóla Zarathustra. Azután pedig hosszan ránézett az álom magyarázójára és közben fejét rázta.

* * *

A megváltásról.

Midőn Zarathustra egyszer átment a nagy hidon, körülvevék őt a nyomorékok és koldusok és egy púpos im-ígyen szólítá meg:

„Nézd, Zarathustra! A nép is tanúl tőled és kezd hinni igédben: de hogy egészen higygyen benned, egy a hijja — még minket nyomorékokat is rá kell beszélned! Ime, szép választékod van és alkalmad, valóban, több mint egy üstökű! Teheted, hogy vakok lássanak és bénák fussanak; és arról, a kinek sokja van a háta mögött, egy keveset le is vehetsz: — úgy hiszem, — ez volna az igazi módja, hogy a nyomorékok hitelt adjanak Zarathustrának!

Zarathustra pedig im-ígyen felele a beszélőnek: Ha elveszed a púpos púpját, eszét veszed el — így tartja a nép. És ha a vaknak visszaadod szeme világát, kelleténél több rossz dolgot lát majd a földön: úgy hogy megátkozza azt, a ki meggyógyította. Az pedig, a ki a bénát futóvá teszi, a legnagyobb kárt teszi benne: mert alig hogy futni tud, elragadják bűnei, ezt tartja a nép a nyomorékokról. És miért ne tanulna Zarathustra is a néptől, ha a nép tanúl Zarathustrától?

S mióta emberek közt vagyok, ez nékem a legkevesebb, hogy látom: „ennek félszeme hiányzik, annak meg

fél füle, egy harmadiknak a lába, s ismét vannak, kik nyelvüket, vagy orrukat, vagy fejüket veszíték.

Még rosszabbat is látok és láték és nem egy olyan ocsmányságot, hogy nincs kedvem mindegyikről beszélni sőt némelyikről hallgatni sem: tudniillik azokról az emberekről, kiknek mindenük túlkevés, azonkivül, hogy egygyük túlsok — az emberekről, a kik nem egyebek, mint egy nagy szem, vagy egy nagy száj vagy egy nagy has, vagy valami egyéb más nagy; fonák-nyomorékoknak hívom az ilyeneket.

És midőn magánosságomból jöttem és első ízben léptem erre a hídra: nem hivék szememnek és oda néztem és ujra oda és végre mondám: „Ez egy fül! Fül, olyan nagy, mint egy ember!“ Még jobban oda néztem: és csakugyan, a fül alatt mozgott még valami, a mi szánalomra méltóan kicsi és nyomorúlt és vézna vala. És valóban, a roppant nagy fül kis és vékony száron ült —, a szár pedig ember vala! A ki nagyitót tőn szemére, még egy kis, irígy arcocskát is megismerhetett, és hogy egy töpörödött lelkecske ingott-bingott a száron.

A nép pedig azt mondá nékem, hogy a nagy fül nemcsak ember, hanem nagy ember, lángész. Én azonban sohasem hittem a népnek, ha nagy emberekről beszélt — és megmaradtam hitemnél, hogy fonák-nyomorékkal vagyon dolgom, a kinek mindene túlkevés, csak egygye túlsok.

Miután Zarathustra igy beszélt vala a púposhoz, és azokhoz, kiknek ez szócsövük és szószólójuk vala, mélységes rossz kedvvel fordult tanítványaihoz és monda:

Bizony, bizony, barátim úgy járok-kelek az emberek között, mint emberek töredékei és elszakadt tagjaik között!

Az a borzasztó szememnek, hogy az embert darabokra törve látom, és szétszórva, mintegy csata- és vágótéren.

És ha szemem a „mostan“-tól a „hajdan“-hoz menekül: mindig ugyanazt találja: dirib-darabokat és elszakadt tagokat és rémítő véletleneket — de nem embereket!

A „mostan“ és a „hajdan“ a földön — óh, barátim, — ez *nékem* a legelviselhetetlenebb; és nem tudnék élni, ha nem volnék látnoka annak, a minek el kell jönie.

Látnok, akaró, teremtő, maga is jövő és a jövőhöz vezető híd — és, óh, maga is még mintegy nyomorék ezen a hidon: Zarathustra mindez.

És ti is gyakorta kérdezétek egymást: „Ki nekünk Zarathustra? Kinek hivjuk?“ És, miként én magam, ti is feleletek kérdéstekre: „Vajjon igéző-e? Avagy beteljesítő? Hódító? Avagy örökös? Ősz? Avagy ekevas? Orvos? Avagy lábbadozó beteg?

Költő? Avagy igaz ember? Szabadító? Avagy megfékező? Jó? Avagy gonosz?“

Úgy járok-kelek az emberek között, mint dirib-darabjai között a jövőnek: annak a jövőnek, mit én látok.

És arról költök és arra törekszem, hogy egygyé költsem és összehordjam, ami dirib-darab és rejtély és szörnyű véletlen.

És hogyan viselhetném el, hogy ember legyek, ha az ember nem volna egyben költő is és rejtély fejtő és a véletlen megváltója!

A múlt embereit megváltani és minden „volt“-ot „úgy akartam, hogy legyen“-né teremteni, ezt hínám csak megváltásnak!

Akarat — így hivják a szabadítót és öröm hírhozóját; ezt tanítám nektek, barátim! De most tanuljátok hozzá: az akarat még maga is fogoly.

Az akarat fölszabadít: de hogy hivják azt, a mi még a szabadítót is bilincsekbe veri?

„Volt“: így hivják az akarat fogcsikorgatását és legmagánosabb búbánatát. Tehetetlen lévén azzal szemben, a mi megtétetett — minden múltnak sanda nézője.

Visszafelé nem tud az akarat akarni; hogy nem tudja megtörni az időt és az idő mohó vágyát, — ez az akarat legmagánosabb búbánata.

Az akarat megszabadít: mit talál ki maga az akarat, hogy megszabadúljon búbánatától és gúnyolja börtönét?

Óh, minden fogoly megbolondúl! Bolondúl szabadítja meg magát a fogoly akarat is.

Hogy az idő nem fut vissza, ez az ő titkos dühe: „az, a mi volt,“ — így hívják a követ, mit nem tud elgörgetni.

Igy hát a titkos indulat és roszkedv köveit görgeti és bosszút áll mindenen, a mi nem érez hozzá hasonlóan indulatot és rossz kedvet.

Im-így lett az akaratból, a megszabadítóból, egy jajtévő: és mindenen, a mi csak szenvedni tud, bosszút vesz azért, hogy nem tud visszafelé akarni.

Ez, igen, csak ez merő *bosszú:* az akarat akaratossága az idő és az ő „volt“-ja ellen.

Valóban, nagy őrültség lakozik akaratunkban; és minden emberi átka lőn, hogy ez az őrültség szellemet sajátított el!

A *bosszú szelleme:* óh barátim, ezen töprengtek el-

eddig az emberek legtöbbet; és a hol szenvedés volt, ott, szerintük, mindig büntetésnek is kellett lennie.

„Büntetés“ — így nevezi önmagát a bosszú; hazug szóval mímel magának jó lelkiismeretet.

És mert mindenben, a mi akar, vagyon szenvedés, mivelhogy nem tud visszafelé akarni, — ennélfogva azt tartották, hogy maga az akarat és minden élet — büntetés!

És azután felhő felhőre tornyosúlt a szellemen: míg végre az őrület elkezdé prédikálni: „Minden elmulik, ennélfogva minden megérdemli, hogy elmúljék!

És az is merő igazság, az időnek az a törvénye, hogy gyermekeit föl kell falnia.“ Ezt prédikálá az őrület.

„A dolgok erkölcsi rendjét jog és büntetés adja. Óh! hol van megváltás a „dolgok folyásától“ és a „lét“ büntetésétől!“ Ezt prédikálá az őrület.

„Lehet-e megváltás, ha van örök törvény? Óh! elgördíthetetlen a „volt“ köve: öröknek kell lennie minden büntetésnek is!“ Ezt prédikálá az őrület.

„Nincs tett, a melyet meg lehetne semmisíteni: hogy lehetne a büntetéssel meg nem tetté tenni! Az, az teszi örökké a „lét“ büntetését, hogy a létnek örökké megint tetté és bűnné kell lennie!

„Ha csak az akarat végre nem váltja meg magát és az akarás nem-akarássá nem lészen“: hisz ismeritek, én véreim, az őrület e dajkameséjét!

Tova vezetélek titeket ezektől a dajkaméséktől, mikor — azt hirdetém nektek, hogy: „az akarat teremtő.“

Minden „volt“ dirib-darab, rejtély, szörnyű véletlen — valamíg a teremtő akarat nem mondja: „hisz úgy akartam!“

— Valamíg a teremtő akarat nem mondja: „Hisz így akarom! Igy fogom akarni!“

De vajjon mondta-e már ezt? És mikor fogja mondani? Leveté-e már az akarat tulajdon balgaságának szerszámát?

Lőn-e már az akarat a maga megváltójává és örömhírmondójává? Feledé-e már a bosszú szellemét és a fogak csikorgatását?

És vajjon ki tanítá, hogy megbékéljen az idővel, ki tanítá magasabbra, mint minden megbékélés?

Minden megbékélésnél magasabbat kell annak az akaratnak akarnia, a mely a hatalom akarása — de hogyan éri el ezt? Ki tanítaná magát még akarásra is?

— Ámde beszédének e helyén történt, hogy Zarathustra hirtelen félbeszakítá magát és mintha borzasztóan megrémült volna. Rémült szemekkel nézett tanítványaira; szeme nyílként furta át nyilt és titkos gondolatukat. Ám kis vártatva már megint nevetett és megjuhodva mondá:

„Nehéz emberekkel élni, mivelhogy hallgatni oly nehéz, különösen a szószátyároknak.“

Im-így szóla Zarathustra. A púpos pedig végig hallgatta a beszélgetést és ezenközben elfödte arcát, mikor azonban Zarathustrát nevetni hallá, kiváncsian pillantott föl és lassan mondá:

„De miért beszél Zarathustra velünk másképen, mint tanítványaival?“

Felelé Zarathustra: „Mit csodálkozol ezen! Púposokkal szabad púposan beszélni!“

„Jó — mondá a púpos — és tanitványokkal szabad iskolásan beszélni.

De miért beszél Zarathustra másképp a tanítványaival mint enmagával?“

* * *

Az emberi bölcseségről.

Nem a magasság: a lejtő a borszasztó.

A lejtő, melyen a szem *lefelé* zuhan és a kéz *fölfelé* nyúl. Ekkor a szív szédül ágas akaratától.

Óh, barátaim, vajjon kitaláljátok-e szívemnek ágas akaratát?

Az, az az *én* lejtőm és az én veszedelmem, hogy szemem a magasságba zuhan, kezem pedig a mélységbe szeretne kapaszkodni és reá támaszkodni.

Az emberekbe kapaszkodik akaratom, láncokkal füzöm magam az emberekhez, mivelhogy valami fölragad, föl az emberfölötti emberhez: mert oda törekszik az én másik akaratom.

És a végre élek vakon az emberek között, mintha nem ismerném őket: hogy kezem ne veszejtse egészen hitét, hogy van szilárd dolog.

Nem ismerlek titeket, emberek: ez a sötétség és vigasztalás gyakorta környékez engem.

Minden gaznak ott ülök a kapu küszöbén és kérdem: ki akar engem megcsalni?

Ime első emberi bölcseségem, hagyom, hogy megcsaljanak, hogy ne kelljen óvakodnom a csalóktól.

Óh, ha óvakodnám az emberektől, miképen lehetne

az ember léghajóm horgonya! Tulságosan könnyen ragadna föl és el!

Az a gondviselés lebeg sorsom fölött, hogy nem kell magamra gondot viselnem.

És a ki az emberek között nem akar elepedni, annak meg kell tanulnia minden pohárból inni; és a ki emberek között tiszta akar maradni, kell, tudjon ahhoz, hogy szennyes vizzel is mosakodjék.

És gyakorta im-ígyen vigasztalám magam: „Rajta! Nosza! Öreg szív! Elvétetted a sorsod? élvezd, mint a te — boldogságodat!“

És ez másik emberi bölcseségem: jobban kimélem a *hiúkat*, mint a fenhéjázókat.

Nemdenem sértett hiuság az anyja minden szomorújátéknak? De a hol büszkeség sértődik, ott valami jobb is nő, mint a büszkeség.

Hogy az élet jó látvány legyen, jól kell játszani játékát: de erre jó színjátszók kellenek.

Jó játékosnak találtam minden hiú embert: játszanak ők, és azt akarják, hogy szívesen nézzék őket, — egész lelküket eltölti ez az akarat.

Színre hozzák magukat, kitálalják magukat; közelükben szeretem az életet nézni, — meggyógyít a búskomorságtól. Azért kimélem a hiúkat, mert búskomorságom orvosai és az emberhez bilincselnek, mint valami színjátékhoz.

És azután: ugyan ki méri a hiún szerénysége egész mélységét!

Tőletek akar hitet meríteni önmaga iránt; pillantástokból táplálkozik, kezetekből faldossa a dícséretet.

Még hazugságtoknak is hisz, hahogy jól hazudtok neki, mert szíve mélyében így sóhajtozik: „mi vagyok *én!*“

És ha az az igazi erény, a melyik nem tud magáról: nos, a hiú nem tud a maga szerénységéről!

Harmadik emberi bölcseségem pedig az, hogy a *gonosz* nézésétől nem térit el félénkségtek.

Boldog vagyok, hogy láthatom a csodákat, miket forró nap költ ki: tigriseket, pálmákat, csörgő kigyókat.

Az emberek között is van forró nap szép szülöttje és sok csodálni méltó a gonoszon.

Ámbátor, valamiképen legnagyobb bölcseiteket sem látom olyan nagyon bölcseknek, úgy az emberek gonoszságát is jobbnak találom hirénél.

És gyakorta kérdezém fejem rázva: minek csörögtök csörgő kigyók?

Valóban, a gonosznak is van jövője! És a legforróbb delet még nem fedezték föl az ember számára.

Mennyit hivnak ma már a legnagyobb gonoszságnak, pedig szélessége csak egy tucat lábnyi és hossza három hónap.

Egykoron azonban majd nagyobb sárkányok születnek. Mert, hogy az emberfölötti embernek ne hiányozzék sárkánya, az óriás sárkány, méltó hozzá: még kell, sok forró nap perzselje a nyirkos őserdőket.

Vadmacskáitoknak előbb tigrisekké kell válniok és mérges varangyaitoknak krokodilusokká: hogy a jó vadásznak jó vadászata essék!

És ti, jók és igazak! Rajtatok sok a nevetséges, hát még attól való félelmetek, mit eddig „ördög“-nek hittak!

Oly idegen lelketeknek a nagy, hogy nektek az emberfölötti ember jóságában is *rettenetes* lenne!

És ti, bölcsek és tudósok, elmenekülnétek a bölcseség napjának perzselésétől, miben az emberfölötti ember élvezve föröszti meztelenségét!

Ti legmagasabb rendü emberek, kikkel szemem valaha találkozék, íme, kételkedem bennetek és titkon nevetlek benneteket: azt hiszem, emberfölötti emberem előtt — ördög volna a nevetek!

Borzongás futott végig rajtam, midőn ezeket a legjobbakat mez nélkül látám: ekkor szárnyaim nőttenek, hogy ellebegjek messze jövőkbe.

Messzibb jövőkbe, délibb délre, miről egy alkotó valaha álmodott: oda, hol az istenek minden mezüket szégyenlik!

De *titeket* lepelben akarlak látni, felebarátim és embertársaim, és szépen felcicomázva és hiúknak és tekintélyeseknek, mint „a jók és igazak."

És lepelben akarok köztetek ülni magam is, hogy titeket és magamat *félreismerjelek:* mert ez az ntolsó emberi bölcseségem.

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A legcsöndesebb óra.

Mi történt vélem, barátim? Megzavarodva láttok engem, s elűzve, kedvetlenül engedve, távozásra készen, óh, — a *tőletek* távozásra készen!

Igen, Zarathustrának még egyszer vissza kell mennie magánosságába: de a medve ez egyszer kedvetlenül megy vissza barlangjába!

Mi történt vélem? Ki parancsolja ezt? Óh, mérges úrnőm akarja így, ő szólott hozzám; említém már néktek nevét?

Tegnap este tájban szólott hozzám legcsöndesebb órám: ez a neve rettentő úrnőmnek.

És úgy történék, — mert mindent meg kell néktek mondanom, hogy szívetek ne kérgesedjék meg a hirtelen való iránt!

Ösméritek az álomba merülő ember rémületét?

Velőkig megrémül, hogy a föld kisiklik alóla és elkezdődik az álma.

Ezt mondom néktek hasonlatúl. Tegnap, a legcsöndesebb órában, a föld kisiklék alólam: elkezdődött az álmom.

A mutató haladt, életem órája lélekzetet vőn — sohasem hallék ily csöndet magam körűl: úgy hogy szívem megrettent.

Azután hangtalan szózat szóla hozzám: „*Tudod-e Zarathustra?*“

És fölordíték ettől a susogástól és vérem visszaszökött orcámról: de hallgaték.

Ekkor ismét hangtalan szózat szóla hozzám: „Te tudod Zarathustra, de nem beszélsz!“

Végtére azután dacosan felelém: „Igen, tudom, de nem akarom kimondani!“

És ekkor ujra hangtalan szózat szóla hozzám: „Te nem *akarod*, Zarathustra? És azután igaz-e ez? Ne rejtőzz dacod mögé!“

És én sírék és reszketék, mint a gyermek és mondám: „Óh szeretném, de ha nem bírom! Csak ezt engedd el nékem! Meghaladja erőmet!“

Ekkor ujra hangtalan szózat szóla hozzám: „Mit törődsz magaddal, Zarathustra! Mondd ki szavad és törj össze!“

És felelém: „Óh, hát az *én* szavam? Ki vagyok *én?* Méltóbbra várok; nem vagyok méltó, hogy rajta csak össze is törjek.“

Ekkor ujra hangtalan szózat szóla hozzám: „Mit törődsz magaddal? Még nem találtak elég alázatosnak. Az alázatosság bőre a legvaskosabb.“

És felelém: „Mit nem türt már alázatosságom bőre? Magasságom lábánál lakom: mily magasak csúcsaim, még senki sem mondá meg nékem. De völgyeimet jól ösmérem“.

Ekkor ujra hangtalan szózat szóla hozzám: „Óh, Zarathustra, kinek hegyeket kell áthelyeznie, az völgyeket és sikságokat is tud áthelyezni.“

És felelém: „Szavam még nem helyeze át hegyeket és a mit beszéltem, még nem éré el az embereket. Igaz, hogy elmentem az emberekhez, de még nem érék hozzájok.“

Ekkor ujra hangtalan szózat szóla hozzám: „Mit tudsz te *erről!* A harmat akkor hull a fűre, ha az éjszaka legnémább.“

És felelém: „Kigunyolának, mikor a magam útját megtaláltam és jártam: pedig igazában reszketének lábaim.

És így szólának hozzám: elfeledted az utat, íme elfeleded a járást is!“

Ekkor ujra hangtalan szózat szóla hozzám: „Mit törődsz csúfolódásukkal! Olyan vagy, a ki az engedelmességet elfeledted: íme parancsolnod kell!

Tudod-e, ki a legszükségesebb mindenkinek? A ki nagyot parancsol.

Nagyot véghezvinni nehéz; de a nehezebb: nagyot parancsolni.

Ezt bocsáthatni meg néked a legkevésbbé: meg van a hatalmad, s nem akarsz uralkodni.“

És felelém: „Híjjával vagyok az oroszlán hangjának, hogy parancsolhatnék.“

Ekkor ujra mintegy susogás szóla hozzám: „A legcsöndesebb szavak idézik föl a vihart. Galamblábon jövő gondolatok kormányozzák a világot.

Óh Zarathustra, menj mint árnyéka annak, minek jönnie kell: úgy parancsolsz majd és parancsolván elöljársz.“

És felelém: „Szégyenkezem.“

Ekkor ujra hangtalan szózat szóla hozzám: „Még gyermekké kell lenned és szemérem-nélkülinek.

Még benned van az ifjuság gőgje, későn levél fiatal: de a ki gyermekké akar lenni, annak még ifjuságát is le kell győznie.“

És sokáig töprengtem reszketve. Végre azután azt mondám, a mit először mondék: „Nem akarok.“

Ekkor hahota hallék körülöttem. Óh jaj, mint tépé szét ez a hahota beleimet és mint hasitá föl szívemet!

És utoljára szóla hozzám: „Óh Zarathustra, gyümölcsöd érett, de te nem vagy érett gyümölcsödre!

Igy megint vissza kell térned magánosságodba: mert még meg kell puhulnod.“

És ujra hahota hallék és futás: azután csend lőn körülöttem, mintegy kétszeres csönd. Én azonban a földön feküdtem és a verejték csorgott tagjaimról.

— Ime mindent hallottatok, miért kell visszatérnem magánosságomba. Semmit sem hallgattam el előttetek, barátim.

De azt is hallottátok tőlem, *ki* minden ember közt a leghallgatagabb — és az akar lenni!

Óh barátim! Még volna mondani valóm, még volna adni valóm néktek! Miért nem adom? Avagy fukar vagyok?

Ezt mondván, Zarathustrát elfogta a fájdalom ereje és a barátaitól bucsúzás közelsége, azonképen, hogy hangos sírásra fakadt; és senki sem tudta megvigasztalni. Éjszaka azután magában távozék és elhagyá barátait.

* * *

Im-igyen szóla Zarathustra.

Harmadik rész.

„Ti fölfelé tekintgettek, ha föl akartok emelkedni.

Én pedig *le*nézek, mivelhogy már fölemelkedém.

Ki tud közületek egyszerre nevetni és lelkesülni?

A ki a legmagasabb hegyre hág, az nevet minden szomorú-játékot és szomorú-valóságot.“

Zarathustra,
az olvasásról és irásról. (I. rész, 51. l.)

A vándor.

Éjfél táján Zarathustra a sziget hátának vevé útját, hogy kora reggel a túlsó partra érjen; mivelhogy ott szándékozott hajóra szállani.

Jó rév vala ott, a melyből idegen hajók is szerettek kiindúlni; ezek magukkal vitték, a ki a boldogságos szigetekről tengerre akart szállani.

Midőn tehát Zarathustra a hegy hátán fölfelé mendegélt, útközben megemlékezék a sok magános vándorlásról, miben ifjuságától kezdve része vala, s megemlékezék arról, mennyi hegyet, hátat és csúcsot hágott már meg.

Vándor vagyok és hegymászó, mondá szivének, nem szeretem a síkságot és úgy látszik nem tudok sokáig nyugton ülni.

És bármi légyen is még sorsom és éleményem, — vándorlás lészen benne és hegymászás: végezetre az embernek nincs egyéb éleménye, mint maga-maga.

Elmúlt az idő, midőn még véletlenek eshettek meg vélem; és mi eshetnék még ölembe, a mi nem volna már tulajdonom!

Csak hazatér végre, hazatér — az én „én"-em, és a mi része sokáig idegenbe járt és szerteszórva minden dolog és eset között.

És még egyet tudok: most utolsó csúcsom előtt állok és az előtt, a mi legtovábbra tétetett félre számodra: Óh, legkeményebb utamnak kell nekivágnom! Óh, legmagánosabb vándorlásomat kezdtem meg!

A ki pedig fajtámból való, az nem menekül az ilyen órától: az órától mely igy szól hozzá: „Csak most járod a nagyságodra vezető utat! Csúcs és mélység — ime egygyé olvasztatott!

A nagyságodra vezető utat járod: íme végső menedéked lőn, ami eleddig végső veszedelmed vala.

A nagyságodra vezető utat járod: íme, kell, az bátorítson leginkább, hogy mögötted nincs már út!

A nagyságodra vezető útat járod: itt ne leselkedjék senki sarkad után! Lábad maga törlé ki mögötted az utat, és fölébe ez vagyon írva: „lehetetlenség.“

És ha most már minden lajtorja híjjával vagy, tudnod kell hozzá, hogy még a tulajdon fejeden járj: ugyan, hogy akarnál máskép fölfelé hágni?

Tulajdon fejeden és tulajdon szíveden keresztül! Most a legpuhábbnak is meg kell keményednie benned.

A ki mindig sokat kímélte magát, az utóvégre a sok kimélet miatt betegeskedik. Dicsértessék, a mi keménynyé tészen! Én nem dicsérem a földet, a hol vaj és méz folyik!

Ha ki *sokat* akar látni, meg kell tanulnia, hogy magától *el*tekintsem: — erre a keménységre szüksége van minden hegymászónak.

A kinek pedig a megismerés mívénél tolakodó a szeme, hogy láthatna minden dologból többet felszínénél!

Te azonban, Zarathustra, minden dolognak fenekét

és hátterét akarád látni: ezért hát át kell hágnod magad — előre, föl, valamig még a csillagaid is *alattad*-valók lesznek!

Igen! *Le*nézni magamra, sőt csillagjaimra: csak, ha oda érnék, csak ezt hívnám majd az én *csucsomnak:* az *utolsó* csúcsom van még hátra.

Im-így szóla magához Zarathustra hegynek-menet, kemény igékkel vígasztalván szívét: mivelhogy szíve vérzett, mint még sohasem. És a hegy hátának tetejére jutván, íme, előtte feküvék a másik tenger szétterjedve: és ő nyugodtan állt és sokáig hallgatott. Az éjszaka pedig hideg vala ebben a magasságban és tiszta és csillagoktól ragyogó.

Megismerem a sorsom, — mondá végre búsongva. — Rajta! Kész vagyok. Ime elkezdődék utolsó magánosságom!

Óh, ez a fekete, szomorú tenger itt alattam. Óh ez a fekete, éjjeli borús kedv! Óh sors és tenger! Ime hozzátok kell *le*szállanom!

Legmagasabb hegyem előtt állok és leghosszabb vándorlásom előtt: ezért még mélyebbre kell szállnom, mint valaha: — mélyebbre a fájdalomba, mint valaha, bele egészen legfeketébb hullámáig! Igy kivánja sorsom: Rajta! Kész vagyok.

Honnan jőnek a legmagasabb hegyek? — kérdezém egykoron. — Ime megtanulám, hogy a tengerből jöttenek.

Ez a tanúság rajta van kövükön. Kell, hogy a legmagasabb a legmélyebből jusson föl magasságába.

Igy szóla Zarathustra a hegy csúcsán, a hol hideg vala, mikoron pedig a tengerhez közel ért és végre a szirtek alatt állott, azonközben elfáradt és még erősebben vágyódék, mint az imént.

Most még minden alszik, mondá; a tenger is alszik. Szeme álomittasan és idegenül néz reám.

De melegen lehell, azt érzem. És azt is érzem, hogy álmodik. Álmában hánykolódik kemény párnáin.

Hallga! Hallga! Hogy nyög a rossz emlékektől! Vagy talán mert rosszat vár?

Óh, veled szomorkodom, sötét szörnyeteg, és magamra is haragszom te miattad.

Óh, hogy kezem nem elég erős! Valóban szívesörömest megváltanálak rossz álmaidból!

És midőn Zarathustra ezeket mondá, búsan-keserüen nevete maga-magán. Hogyan Zarathustra! — mondá, — hát még a tengert is vigasztalni akarod énekeddel?

Óh, te kedves bolond Zarathustra, te bizó boldogok boldoga! De ilyen valál mindenha: mindig bizodalmasan közelítettél minden borzasztóhoz.

Minden szörnyeteget meg akartál simogatni. Egy kis meleg lehellet, egy kis puha lágy pihe szőr a lábon: — és mindjárt kész valál szeretni és csalogatni.

A szeretet a magános veszedelme, a szeretet *minden élő iránt!* Valóban kacagni-való, milyen bolond és szerény vagyok a szerelemben.

Im-igyen szóla Zarathustra és ujból kacagott: azután megemlékezék elhagyott barátairól, — és mintha gondolatával vétkezett volna ellenök, neheztelt gondolataira is. És mihamar megesék, hogy a nevető elsírá magát: — indulattól, vágytól sírdogála Zarathustra keservesen.

* * *

A látomásról és a talányról.

1.

Híre terjedvén a hajósok között, hogy Zarathustra a hajón van — mert egyazon időben szállott vele hajóra egy ember, a ki a boldogságos szigetekről jött, — nagy kíváncsiság és várakozás keletkezék. Zarathustra azonban hallgatott két napig és hideg és süket vala a szomoruságtól, úgy, hogy sem pillantásaikra, sem kérdéseikre nem válaszolt. Második nap este azonban bár még szótlanul ujra megnyitá fülét: mivelhogy sok különös és veszedelmes dologról lehetett hallani e hajón, mely messziről jött és még messzebbre igyekezett. Zarathustra pedig barátja vala mindazoknak, a kik messze-utat tesznek és nem akarnak veszedelem nélkül élni. És lám, utoljára a hallgatás megoldá az ő nyelvét és szivének jege megtörék: — ekkor im-igyen kezde beszélni:

Néktek, a merész keresőknek, kisértőknek, s a ki csak valaha csalárd vitorlákkal borzalmas tengerekre szálla,

néktek, a talány-ittasoknak, a homály-kedvelőknek, a kiknek lelkét fuvola csalogatja minden tévelygés barlangjához:

— mert ti nem akartok gyáva kézzel fonál után kapkodni; és ha *kitalálni* tudtok, gyülölitek, hogy arra okok fonalán rávezessenek —

néktek, csak néktek beszélem el a talányt a mit *láték*, — a legmagánosabbnak látomását.

Komoran menék minap halott-halavány alkonyatban, — komoran és keményen, összeszorított ajkakkal. Nemcsak *egy* napom áldozott le.

Egy ösvény, mely dacosan vezetett föl zuhanó kőtörmeléken keresztül, gonosz, magános ösvény, melyen nem nőtt már se fű, se fa: egy hegyi ösvény csikorgott lábam daca alatt.

Némán lépkedve kavicsok gúnyos nyikorgása közt, széttaposva a követ, melyen elcsúszott: im-így kényszeríté magát lábam fölfelé.

Fölfelé: — hogy dacoljon a szellemmel, mely lefelé húzá, a mélységbe húzá, a nehézség szellemével, sátánommal, esküdt ellenségemmel.

Fölfelé: — ámbátor rajtam ült, a félig törpe, félig vakondok; bénán, bénítóan, fülembe ólmot, agyamba ólmos gondolatokat csöpögtetve.

„Óh Zarathustra — mormogá keserü gúnynyal, szótagot szótag után hebegve — óh, bölcsesség köve! Magasra dobtad magad, de minden földobott kőnek — esnie kell!

Óh Zarathustra, bölcseség köve, te parittyakő, te csillagromboló! Magadat dobtad magad oly magasra, de minden földobott kőnek — esnie kell!

Magadra ítéltetve és tulajdon megkövezésedre: óh Zarathustra, messze dobtad ugyan a követ, — de *te reád* esend az vissza!“

Erre elhallgatott a törpe; és ez soká tartott. Hallgatása azonban nyomasztó volt nékem; és az ilyetén együttlétben az ember valóban magánosabb, mint magában!

Fölfelé hágtam, tovább, tovább, álmodék, gondolkodám, — de minden nyomott. Beteghez valék hasonlatos, kit elfáraszt gonosz kínja, és kit álmából még gonoszabb álom ébreszt föl. —

De van bennem valami, a mit bátorságnak hínak: ez eleddig agyonütött bennem minden bátortalan kedvet. Ez a bátorság parancsolá, hogy végre megálljak és így szóljak: „Törpe! Te! Vagy én!“ —

Mert bátorság a legjobb agyonütő szerszám, — bátorság, a mely *támad:* mivel minden támadás pengő játék.

Az ember pedig a legbátrabb állat; ezzel bírt le minden állatot. Pengő játékkal bírt le minden fájdalmat is; az emberi fájdalom pedig a legmélyebb fájdalom.

A bátorság agyonüti a mélység szédületét is: és hol nem áll az ember mélységek szélén! Avagy látni nem annyi-e, mint — mélységeket látni?

Bátorság a legjobb agyonütő szerszám: a bátorság agyonüti az együtt-szenvedést is. Az együtt-szenvedés pedig a legmélyebb mélység: a milyen mélyre belenéz az ember az életbe, olyan mélyre néz a szenvedésbe is.

Bátorság a legjobb agyonütő szerszám, a bátorság, a mely támad; az még a halált is agyonüti, mert így szól:

„*Ez* vala az élet? Rajta! Még egyszer!“

Az ilyen szóban pedig sok a pengő játék. Kinek füle van az hallja. —

* * *

2.

„Megállj, törpe! — szólék. — „Én! Vagy te! De én vagyok az erősebb kettőnk között —: te nem ösmé-

red mélységes gondolataimat! Azt — te nem bírnád elviselni!“ —

Ekkor megkönnyebbített valami történet: mert a törpe leugrott vállamról, a kíváncsi! És ott gunyasztott előttem egy kövön. És éppen kapubejárás előtt állánk meg.

Lásd ezt a kaput! Törpe! — folytatám —: ennek két arca vagyon. Két út találkozik itt: ezeken még senki sem ment végig.

Ez a visszavezető hosszú utca: örökkévalóságig tart. És az a hosszú utca kifelé — ez egy másik örökkévalóság.

Ellentmondanak egymásnak ezek az utak: éppen egymás fejéhez ütődnek: — és itt, ennél a kapunál találkoznak. A kapu fölött ez vagyon irva: „Pillanat.“

De ha ki egyikükön tovább menne — és mindig távolabb: hiszed-e, törpe, hogy ezek az utak örökké ellentmondanak egymásnak?“ —

„Minden egyenes hazudik“ — mormogá hányi-vetin a törpe. — „Minden igazság görbe, az idő maga is körvonal.“

„Te, nehézség szelleme! — mondám haraggal, — „ne vedd túlságosan könnyen a dolgot! Különben ott hagylak gunnyasztani, a hol gunnyasztasz, te béna — pedig én *magasra* vittelek!

Lásd, — folytatám — ezt a pillanatot! Ettől a pillanat-kaputól hosszú, örök utca vezet *visszafelé:* mögöttünk örökkévalóság vagyon. Nem kell-e, hogy az, a mi mindenek közül megeshetik, már egyszer megesett, megtétetett, mellettünk elfutott légyen?

És ha már minden volt: mit tartasz, törpe, erről a pillanatról? Nem kell-e, hogy már egyszer ez a kapubejárás is volt légyen?

És vajjon nincsenek-e mindenek oly erősen egymásba bogozva, hogy ez a pillanat minden jövendőket maga után vonjon? Tehát — még magát is?

Mert mindennek, a mi futni tud: ezen a hosszú úton *kifelé* is — *kell* még egyszer futnia! —

És ez a lassú pók, a mely a holdvilágban mászik, és maga ez a holdvilág, és én és te a kapubejárásnál, egymással susogva, örök dolgokról susogva — nem kell-e, hogy már egyszer mi is voltunk légyen —

és nem kell-e visszajönnünk és azon a másik utcán futnunk, kifutnunk, magunk előtt, ezen a hosszú borzadályos utcán, — nem kell-e *örökkön-örökké visszatérnünk?*"

Im-így beszélék és egyre halkabban, mivelhogy féltem tulajdon gondolataimtól és rejtett gondolataimtól. Ekkor, hirtelen, kutyát hallék a közelben *vonítani.*

Hallottam-e valaha kutyát így vonítani? Gondolatom visszafutott. Igen! Mikoron még gyermek valék és legtávolabbi gyermekkoromban — akkor hallottam egyszer kutyát így vonítani: és látám is, borzas, felemelt fejét, reszketve, a legnémább éjszakán, mikor kutyák is hisznek a kisértetekben:

— úgy, hogy megesék a szívem. Mert éppen akkor ment el a ház fölött a teli hold, halálos csöndben, éppen akkor állott meg, ő, a kerek izzás, — csöndben lapos tetőn, miként idegen tulajdonon:

ezen rémült meg akkor a kutya: mert a kutyák hisznek a tolvajokban és kisértetekben. És mikoron másodszor is hallám ezt a vonítást, megesék a szívem.

Hova lőn ekkor a törpe? És a kapubejárás? És a pók? És minden susogás? Avagy álmodtam? Fölébredék?

Vad szirtek közt állék egyszerre, magamban, síváran, a legsívárabb holdvilágban.

De *egy ember feküvék itt!* És ott! A kutya ugrándozva, borzasan, szükölve, — mert látta, hogy közeledem — majd megint vonított, majd *kiáltott:* hallék-e valaha kutyát így kiáltani segítségért?

És valóban, a mit láték, olyant még nem láttam soha. Fiatal pásztort láték, a ki vonaglott, fuldoklott, rángatózott, eltorzúlt arccal; szájából pedig fekete, nehéz kigyó lógott ki.

Láték-e valaha ennyi utálatot és halovány borzadályt *egy* arcon? Bizonyosan aludt! Ekkor a kigyó bemászott torkába — és mélyen belélharapott.

Kezem rángatta a kigyót és egyre rángatta: — hiába! nem rántá ki a torokból. Ekkor bődült belőlem a szó „Harapd! Harapd!

Harapd le a fejét! Harapd!“ — így bődült belőlem a szó, borzadásom, gyülöletem, utálatom, szánalmam, minden jóm és gonoszom egyetlen kiáltással bődült belőlem.

Ti bátrak körülöttem! Ti keresők, kisértők és a ki csak valaha csalárd vitorlákkal ki nem kutatott tengerekre szálla! Ti talány-kedvelők!

Találjátok hát ki talányomat, mit akkor láték, magyarázzátok meg a legmagánosabb látomását!

Mert látomás vala és jövőlátás: — vajjon *mit* láték akkor hasonlatban? És *ki* az, a ki egyszer még eljövendő?

Ki a pásztor, kinek im-így torkába mászott a kigyó? *Ki* az az ember, kinek im-így torkába mászik majd minden legnehezebb, legfeketébb?

A pásztor pedig beleharapott, ahogyan kiáltásom ja-

vallá; derekasan belélharapott! Messzére köpte a kigyófejét, — és fölugródék. —

Nem pásztor többé, nem ember többé, — hanem szinében elváltozott, egy ragyogó fényességtől környékezett valaki, a ki *kacagott!* Ember még nem kacagott úgy a földön, miképen *ő* kacagott!

Óh, barátim, hahotát hallék, mi nem vala emberi hahota, — — és ime szomjúság epeszt, sohasem szunnyadó vágyakozás.

Epeszt a vágy ez után a nevetés után, óh, hogyan viselem el még az életet! És hogyan viselhetném el most — a halált! —

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A kéretlen üdvösségről.

Ilyen talányokkal és keserüséggel szívében szálla Zarathustra tengerre. Midőn pedig a boldogságos szigetektől és barátaitól négy napi járásra vala, akkor már lebírta minden fájdalmát —: diadalmasan és erős lábon állá megint a sorsát. És az időben im-így szóla Zarathustra ujongó lelkéhez:

Magam vagyok megint és magam akarok lenni, magam a tiszta éjszakával és szabad tengerrel; és megint délután van körülöttem.

Délután találám először barátimat, délután másodizben is: — az órában, a mikor minden fényesség enyhül.

Mert a mi boldogság még úton van ég és föld között, az még derüs lelket keres szállásául: boldogságtól enyhült minden fényesség.

Óh életem délutánja! Egykoron az *én* boldogságom is völgynek szállott, hogy szállást keressen magának: akkor találá föl ezeket a vendégszerető nyílt lelkeket.

Óh életem délutánja! Mit nem adnék oda, hogy Egyet szerezzek: gondolataimnak ezt az eleven ültetvényét és legmagasabb reménységemnek ezt a hajnalhasadását!

Társakat keresett egykor a teremtő és az *ő* remény-

sége gyermekeit: s íme, úgy esett, hogy nem találá őket, hanemha maga teremté őket.

Im-így en művem közepén tartok, gyermekeimhez menet és tőlük jövet: gyermekei kedvéért kell magának Zarathustrának beteljesednie.

Mivelhogy igazában csak gyermekünket és mívünket szeretjük: és a hol nagy a magaszeretet, ott az várandós állapot jele, — úgy találám.

Gyermekeim még első kikeletükben zöldelnek, közel állva egymáshoz és közösen rázatva szelektől, fácskái kertemnek és legjobb földemnek.

És valóban! Valahol ilyen fácskák állnak egymás mellett, ott *van* boldogságos sziget.

Egykoron azonban ki akarom ásni őket és mindegyiket magába állítani: hogy tanuljon magasságot és dacot és óvatosságot.

Görcsösen és görnyedten és hajlékony keménységgel álljon azután mindenik a tenger partján, eleven világító tornyául a győzhetetlen életnek.

Ott, hol a viharok a tengerre zúdulnak és a hegy orrmánya vizet szürcsöl, ott tartson mindenik egyszer éjjel-nappal őrséget, hogy *ő* megpróbáltatassék és megismertessék.

Meg kell ismertetnie, meg kell próbáltatnia, vajjon az én fajtám és származásom-e, — vajjon hosszú akarat ura-e, szólván is néma és engedékeny akképen, hogy adva *vesz:* — hogy egykoron társam legyen és Zarathustra teremtő és ünneplő társa: olyan, a ki az *én* akaratomat az *én* tábláimra irja; mindenek teljesebb beteljesedésére.

És az ő és hozzája hasonlók kedvéért kell *magamnak* is beteljesednem: ezért térek most ki boldogságom elől és kínálkozom minden balsorsnak — hogy *én* is utóljára megpróbáltassam és megismertessem.

S bizony, bizony, ideje volt, hogy menék és a vándor árnyéka és legnagyobb unalma és legcsöndesebb órája — minden rábeszélt: „itt a legfőbb ideje!“

A szél kulcslyukomon fúva mondá: „Menj!“

De én gyermekeimhez láncolva feküvék: a sóvárgás veté nekem ezt a cselt, a sóvárgás szeretet után, hogy zsákmánya legyek gyermekeimnek és elveszszek bennök.

Sóvárogva kívánni — ez nékem már annyi, hogy elveszítettem magam. *Enyéim vagytok gyermekeim!* Ez a birtok töltsön el nyugalommal, s ne zavarjon semmiféle kívánság.

Ám a nap heve forrón rátüzelt szeretetemre, a maga nedvében főtt Zarathustra, — ekkor árnyék és kétség elröpült fejem fölött.

Már-már dérre, télre vágyódtam: „óh, hogy megint dér és tél ropogtasson és csikorgasson engem!“ — sóhajték: — ekkor fagyos ködök szálltak föl belőlem.

Multam törte föl sírját, nem egy elevenen eltemetett fájdalom ébredett föl —: csak kialudta magát s csak alakoskodott halotti köntösben.

Im-így minden jel ezt kiáltá felém: „itt az idő!“ Én azonban — nem hallám; mig végre megmozdult mélységem és furdalt a gondolatom.

Óh, mélységes gondolat, ki az *én* gondolatom vagy! Vajjon mikor lesz erőm, hogy áskálni hallván többé ne reszkessek?

Torkomig ver a szívem, ha áskálni hallak! Még hallgatásod is fojtogat, te mélységesen hallgató!

Még sohasem kisérlém meg, hogy *föl*szólítsalak: elég már, hogy magammal hordoztalak! Még nem valék elég erős az utolsó oroszlán-bátorságra és oroszlán-pajkosságra.

Elég borzasztó vala már nékem nehézséged: egykoron azonban meglelem majd az erőt és oroszlán-hangot, a mely téged *fölhív!*

S ha csak egyszer lebírtam ezt, még nagyobbat is lebírok; és *győzelem* legyen beteljesedésem pecsétje! —

Ezenközben még bizonytalan tengeren hajtatom; a vak eset hizeleg nékem, a simanyelvű; előre és hátra nézek, — s még nem látok véget. Még nem ütött utolsó harcom órája, avagy talán éppen most üt? Valóban, csalárd szépséggel néz rám köröskörül tenger és élet!

Óh, életem délutánja! Óh est előtti boldogság! Óh dagadó tenger réve! Óh béke a bizonytalanságban! Mily bizalmatlan vagyok mjndnyájatok iránt!

Miképen ő maga előtt tuszkolja szerelmesét, gyöngéden még keménységében is, a féltékeny, — azonképen tuszkolom én magam előtt ezt a boldog órát.

El veled, boldog óra! Benned kéretlen üdvösség jöve hozzám! Mert legmélyebb fájdalmamat akarva állok itt: — rossz időben jövél!

El veled, boldog óra! Inkább végy szállást ott — gyermekeimnél! Siess! és még este előtt áldd meg őket az *én* boldogságommal!

Ime közelg az est: a nap leáldozik.

Vége — boldogságomnak!

Im-így szóla Zarathustra.

És egész éjjel várá balsorsát; de hiába várá. Az éjszaka világos és csöndes maradt, a boldogság maga pedig egyre közelebb jöve.

Reggel felé azonban Zarathustra szívére mosolygott és gúnyosan mondá: „A boldogság sarkom után fut. Ez azért van, hogy én nem futkosom fehérnép után. Mert a boldogság fehérnép.“

* * *

Napkelet előtt.

Óh, Ég fölöttem, te tiszta! Mély! Te fényesség mélysége! Téged nézvén isteni vágyaktól borzongok.

Magasságodba akarom vetni magam — ez az *én* mélységem! Tisztaságodba akarok rejtőzni — ez az én ártatlanságom!

Mert isten elleplezi szépségét: így rejted el csillagaidat. Nem beszélsz: *így* hirdeted nékem bölcseségedet.

Hullámzó tenger fölött keltél föl ma nékem, szeretet és szemérmed kinyilatkoztatásképen szól hullámzó lelkemhez.

Hogy szépnek jösz hozzám, szépségedbe rejtőzve, hogy némán szólsz hozzám, nyilvánvalóan bölcseségedben: „Óh, hogy ne találnám ki lelked minden szemérmét! Napkelet előtt jövél hozzám, a legmagánosabbhoz.

Barátok vagyunk kezdettől fogva: közös a bánatunk, borzadásunk és fenekünk; még napunk is közös.

Nem beszélünk egymáshoz, mivelhogy nagyon is sokat tudunk —; hallgatunk egymással szemben, átmosolyogjuk egymásnak tudásunkat.

Nem vagy-e a tüzemhez tartozó fényesség? Lelked nem testvére-e belátásomnak?

Együtt tanulánk mindent; együtt tanulók, mint kell

magunk fölé magunkhoz fölszállani és felhőtlenül mosolyogni: felhőtlenül *le*mosolyogni derűs szemekkel és mérföldnyi távolságból, midőn alattunk kényszer és cél és bűn esőként gőzölögnek.

És ha egyedűl vándorlék: vajjon *mire* éhezett lelkem éjszaka és csal-utakon? És ha hegyeket hágék, vajjon *kit* kerestem mindig a hegyekben, ha nem téged?

És minden vándorlásom és hegyhágásom: szükség volt csak és gyámoltalan kisegítője: — *röpülni* akar egész akaratom, beléd röpülni!

És mit gyülölék hevesebben, mint vándor-felhőket és mindent, mi téged beszennyez? És tulajdon gyülöletem is gyülölém, mivelhogy beszennyeze téged!

Haragszom a vándor-felhőkre, ezekre a sompolygó vadmacskákra: elrabolják tőled és tőlem, a mi közös tulajdonunk — a rengeteg, határtalan „igent"- és „ámen"-mondást.

Haragszunk ezekre a közvetítőkre és keverőkre, a vándor-felhőkre: ezekre a felemásokra, mik sem áldani, sem isten igazában káromkodni nem tanulnak.

Még jobb szeretnék beborúlt ég alatt hordóban ülni, jobb szeretnék ég nélkül a mélységben ülni, mintsem hogy téged, fényesség ege, vándor-felhőktől besszenyezve lássalak!

És sokszor kedvem kerekedék, cikkcakkos arany villám-drótokkal lefeszítenem őket, hogy az égzöngéshez hasonlatosan, üthessem katlan-hasukon a dobot:

— mint dühös dobverő, mivelhogy elrabolják nékem „igen"-edet és „ámen"-edet, te Ég fölöttem, Te tiszta! Fényes! Te fényesség mélysége! — mivelhogy elrabolják tőled az *én* „igen"-emet és „ámen"-emet.

Mert még jobb szeretek dörgést és égzöngést és viharos átkokat, mint ezt az aggodalmas-kételkedő macskanyugalmat; és az emberek között is legjobban gyűlölök minden halkan lépőt és felemást és kételkedő, habozó vándor-felhőt.

És „ha ki nem tud áldani, az tanuljon meg átkozni!“ — ez a derűs tanítás hullott ölembe a derüs égből, ez a csillag ragyog egemen még koromsötét éjszakákon is.

Én azonban áldó- és igent-mondó vagyok, ha csak te körülöttem vagy, te tiszta! fényes! Te fényesség mélysége! — minden mélységbe beviszem még áldó igent-mondásomat.

Áldóvá levék és igent-mondóvá: és sokat küzdék és küzködésem célja az, hogy kezeim egykoron szabadok legyenek: áldani.

Áldásom pedig ez: az ember mint tulajdon ege álljon minden dolog fölött! álljon mint kerek tetője, azúr harangja és örök biztossága; és boldog az, a ki ezenképen áld.

Mert mindenek az örökkévalóság forrásánál és túl a Jón és Gonoszon kereszteltettek; s Jó és Gonosz csak közbenső-árnyékok és nyirkos borulatok és vándor-felhők.

Valóban, áldás és nem káromlás, ha hirdetem: „a véletlen ege, az ártatlanság ege, a történetesség ege, a csapongás ege áll mindenek fölött.“

„Történetesen“ ez a világ legrégibb nemessége, ezt adám vissza minden dolognak, megváltám a cél rabigájától.

Ezt a szabadságot és égi derűt borítám azúr harangképen mindenek fölé, mikoron hirdetém, hogy nincs „örök akarat“, mi fölöttük és általuk akarna.

Ezt a csapongó kedvet és ezt a bolondságot tevém helyére annak az akaratnak, midőn hirdetém: „mindenek mellett egy a lehetetlen — az értelmesség!“

Egy *csöpp* értelem ugyan, egy-egy szemernyi bölcseség szétszórva csillagról csillagra — ez a kovász minden dologba bele van keverve: a bolondság kedveért van bölcseség minden dologba keverve!

Egy kis bölcseség bizony lehetséges; de ezt a boldogító biztonságot találám minden dologban: hogy még jobban szeretnek a véletlen lábán — *táncolni.*

Óh! Ég fölöttem, te tiszta! Te magas! Az nékem tisztaságod, hogy nincs örök értelem-pók és értelem-pókháló:

— hogy tánctér vagy nékem isteni véletlenek számára, hogy isteni asztalom vagy isteni kockák és kockavetők számára.

De te elpirulsz? Talán mondhatatlant mondtam? Káromlálak, midőn áldani akartalak?

Avagy négyszemközti szemérem az, mi elpirít téged? — Mennem s hallgatnom parancsolsz-e, mert íme, jő a *nappal?*

A világ mély —: és mélyebb, semmint valaha a nappal gondolta vala. Nem mindennek szabad megszólalnia a nappal előtt. De a nappal jő: váljunk el hát!

Óh, Ég fölöttem, te szemérmes! Izzó! Óh, napkelet-előtti boldogságom! A nappal jő: váljunk el hát!

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A kisebbítő erényről.

1.

Midőn Zarathustra megint száraz földet ért, nem indúlt tüstént hegyének és barlangjának, hanem sok utat és kérdést tőn, és tudakolá ezt is, azt is, úgy hogy tréfásan ezt mondá magáról: „láss folyót, a mely sok tekervényben foly vissza forrásához.“ Mert meg akarta tudni, mi történt ez alatt az *emberrel:* vajjon nagyobb lőn-e vagy kisebb. És egyszerre csak egész sor uj házat pillantott meg, elcsodálkozék és mondá:

Mit jelentenek ezek a házak? Bizony, bizony nem nagy lélek tette oda, a maga képéül!

Avagy talán balga gyermek szedte elő játékos fiókjából? Bárcsak tenné egy másik gyermek megint vissza a játékos fiókjába!

És ezek a szobák és kamarák: vajjon járhatnak-e itt ki-be *férfiak?* Úgy vélem, selyembábúknak valók, avagy nyalánk macskáknak, a melyek bizonyosan magukon is *hagynak* nyalánkkodni.

És Zarathustra megállott és gondolkodék. Végre bánatosan mondá: „Minden kisebb lőn!

Mindenütt alacsony kapukat látok: a ki az *én* fajtám, még átmegy ugyan rajta, de — meg kell hajolnia.

Óh, mikor térek megint hazámba, hol nem kell többé meghajolnom — nem kell többé meghajolnom a *kicsinyek előtt!*“ — És Zarathustra sóhajtva pillantott a távolba.

És egyazon a napon mondá beszédét a kisebbítő erényről.

* * *

2.

E nép sorait járom és nyitva tartom a szemem: nem bocsátják meg nékem, hogy nem irígylem erényeiket.

Harapósan utánam kapnak, mivelhogy mondom nékik: kis embereknek kis erényekre van szükségük — és mert sehogysem akarom fölfogni, hogy kis emberek *szükségesek* lennének!

A kakashoz vagyok hasonlatos, amely idegen udvarba kerülvén, utána kapkodnak a csirkék; de nem veszem zokon ezektől a csirkéktől.

Udvarias vagyok irántuk, mint minden apró bosszúság iránt; a kicsiség ellen tüskésnek lenni: sündisznónak való bölcseségnek tartom.

Mindnyájan rólam beszélnek, ha este körülülik a tűzet — rólam beszélnek, de senki sem gondol — én reám!

Ez az uj csönd, melyet megismerék: körülöttem csapott lármájuk köpönyeget borít gondolataim fölé.

Zajonganak maguk között: „mit akar ez a komor felhő? vigyázzunk, hogy ne hozzon reánk valami járványos betegséget!“

És minap egy asszony magához rántá gyermekét,

a ki felém tartott: „Vigyétek el a gyermekeket“ — kiáltá — „az ilyen szemek elperzselik a gyermekek lelkét.“

Köhécselnek, ha beszélek: úgy vélik, a köhentéssel gátat vetnek az erős szeleknek — mit sem találnak ki boldogságom zúgásából!

„Még nincs időnk Zarathustra számára“ — vetik ellen; de mit nekem az az idő, a melynek Zarathustra számára „nincs ideje?“

És ha magasztalnak is: hogyan nyughatnám az *ő* magasztalásukon? Tüskés öv nékem az ő dicséretük: még akkor is karcol, ha levetem magamról.

És azt is megtanultam közöttük: az a ki dicsér, úgy tesz, mintha visszaadna, pedig igazában azt akarja, hogy őt ajándékozzák meg még jobban!

Kérdezzétek meg lábamat, vajjon kedvére van-e, ahogy dicsérnek és csalogatnak! Valóban, az ilyen taktusra és tik-takra nem akar se táncolni, se állni. A kis erényre szeretnének csábítani dicséretükkel: a kis boldogság tik-takjára szeretnék lábamat rábeszélni.

E nép sorait járom és nyitva tartom a szemem: *kisebbek* lettek és egyre kisebbekké válnak: — *ennek pedig oka tanitásuk a boldogságról és erényről.*

Mivelhogy az erényben is szerények — mert jóleső kényelem kell nékik. Kényelemmel pedig csak szerény erény fér meg.

Igaz, hogy a maguk módjára ők is megtanulnak lépni és előre-lépni: ezt azonban én *botorkálásuknak* hivom. — Mindenkinek lábatlankodnak, a kinek sietős a dolga.

És közülök nem egy előremegy és ezenközben

hátranéz kificamult nyakkal: az ilyenbe szeretek belerohanni.

Láb és szem ne hazudjanak s ne hazudtolják meg egymást. Kis embereknél azonban sok a hazudozás.

Olyik közülök akar, de legtöbbjük csak akartatik. Olyik közülök igaz, de legtöbbjük rossz komédiás.

Van közöttük tudtán kivül való komédiás és komédiás akarata ellenére — az igazak mindig ritkák, különösen az igaz komédiások.

Férfiból édes kevés van itt: ezért férfiasodnak el asszonyaik. Mert csak az, a ki elég férfi, fogja a nőben a *nőt* — *megváltani.*

És ezt a színlelést találám bennük legrosszabbnak: hogy azok is, a kik parancsolnak, azok erényeit színlelik, a kik szolgálnak.

„Én szolgálok, te szolgálsz, mi szolgálunk“ — így imádkozik az uralkodók színlelése is — és jaj, ha az első úr *csak* az első szolga!

Óh, képmutatásukba is jól bekandikált szemem kiváncsisága; és jól eltalálám minden légy-boldogságukat és zümmögésüket napsütötte ablaktáblák körül.

Amennyi jót látok, megannyi gyöngeséget is látok. A mennyi igazságosságot és részvétet, megannyi gyöngeséget is.

Símák, jogosak és jóságosak egymás iránt, mint a homokszemek símák, jogosak és jóságosak homokszemek iránt.

Szerényen kis boldogságot ölelni — ez nekik „megadás!“ — és ezenközben már szerényen kancsalítva lesnek egy uj kis boldogságot.

Tulajdonkép csak egyet akarnak a jámborok: hogy

senki se bántsa őket. Ennélfogva mindenkit megelőznek és jót tesznek véle.

De ez *gyávaság:* jóllehet „erény"-nek hívatik.

És ha valamikor keményen beszélnek, ezek a kis emberek: *én* csak rekedtségüket hallom ki beszédükből — — mert hát minden szélhuzat rekedtekké teszi őket.

Okosak ők, erényeik okos ujjúak. De nincs öklük, ujjaik nem tudnak hozzá, hogy öklök mögé bujjanak.

Erény nékik az, a mi szegénynyé és szelíddé tészen: ezzel a farkast kutyává és magát az embert az ember legjobb házi állatává szelídítik.

„Mi székünket *középre* tevők — ezt mondja nékem mosolygásuk — és époly távolra a haldokló bajvivótól, mint a vig disznóktól!"

Ez pedig — középszerűség, jóllehet erénynek hivatik.

* * *

3.

E nép sorait járom és némely szót ejtek: de ők sem venni, sem megtartani nem tudnak.

Csodálkoznak, hogy nem jövék vágyakat és vétket kárhoztatni; és csakugyan, azért sem jövék, hogy zsebmetszőktől ójjak!

Csodálkoznak, hogy nem vagyok kész okosságukat még öregbíteni és élesíteni: mintha nem bővelkednének okoskodókban, a kiknek hangja fülemben palavesszőként csikorog a táblán.

És ha kiáltám: „Átkozzatok meg minden gyáva

ördögöt magatokban, a kik szeretnének szükölni és kézösszetéve imádni“: viszontag azt kiáltják: „Zarathustra istentelen“.

És kiváltképen magadást-tanítóik kiáltják ezt —; de éppen nekiek szeretem fülükbe kiáltani: Igen! *Én vagyok* Zarathustra, az istentelen!

Óh ezek a megadást-tanítók! Tetűmódra mindenüvé odabújnak, a hol valami kicsiny és beteg és varas: és csak utálatom tart vissza tőle, hogy agyonropogtassam.

Nosza! Ez az én prédikációm az *ő* fülüknek: én vagyok Zarathustra, az istentelen, a ki így szól: „ki istentelenebb nálam, hadd élvezzem oktatását!“

Én vagyok Zarathustra, az istentelen, hol találok magamhoz hasonlót? És mindazok hozzám hasonlók, akik maguk szabják meg akaratukat és levetkőzik a megadást.

Én vagyok Zarathustra, az istentelen, én még minden véletlent is a *magam* fazekában főzök. És csak ha ott megfőtt, van inyemre, mint az *én* eledelem.

És valóban, nem egy véletlen úrhatnám-módra jöve hozzám: de még úrabb módra szólt rá az én *akaratom*, s íme már kéregetve térdepelt előttem.

Kérve, hogy szállást, szívet leljen nálam és hízelegve beszél rá: „Lásd Zarathustra, úgy jövök hozzád, mint a legjobb barát a baráthoz!“

De mit beszélek, a hol senki füle az *én* fülem! így hát kikiabálom minden szélnek: Mindig kisebbek lesztek, ti kis emberek! Lemorzsálódtak, ti kényelmesek! Még látlak tönkre menni:

— a ti sok apró erényeteken, a ti sok apró mulasztásokon, a ti sok apró megadástokon!

Nagyon is sokat kimél, nagyon is sokat enged: ez a ti talajotok! De hogy fa *nagyra* nőjjön, kemény sziklák közé kemény gyökereket kell vernie!

S a mit elmulasztotok, az is szövi minden emberjövő szövetét; semmitek is pókháló és pók, a mely a jövő véréből él.

És ha vesztek, az olyan, mintha lopnátok, ti apró erényesek; de még tolvajok közt is így szól a *becsület:* „csak ott lopj, a hol nem lehet rabolni.“

„Majd adódik a dolog“ — ez is a megadás tanítása. De én azt mondom néktek, ti kegyesek: az *veszen* magának s egyre többet veszen tőletek!

Óh, vajha minden *fél*-akarást levetkőznétek és elszánnátok magatokat a lustaságra, épúgy, mint a tettre.

Óh, vajha megértenétek igém: „Tegyetek, a mit akartok, de legyetek előbb olyanok, a kik *tudnak akarni!*

„Ám szeressétek felebarátotokat, miképen önmagatokat, — de előbb legyetek olyanok, a kik *önönmagukat szeretik.*

— Szeretik, a nagy szeretettel szeretik! a nagy megvetéssel. — Im-így szóla Zarathustra, az istentelen!

De mit beszéllek ott, a hol senki füle nem az *én* fülem! Itt még egy órával túlságosan jókor vagyon számomra.

A magam kajdásza vagyok e nép közt, a magam kakas-szója sötét utcákon.

De eljövend az ő órájuk! És eljövend az enyém is! Óráról-órára kisebbek, szegényebbek, terméketlenebbek lesznek, — szegény giz-gaz! szegény talaj!

És *nemsokára* úgy állanak előttem, mint száraz fű

és pusztaság, és valóban! magukba-fáradtan — és viznél még inkább szomjuhozva a *tüzet!*

Óh, áldott órája a villámnak! Óh délelőtti titok! — Egykoron még futó tüzeket csinálok belőlük és tüznyelvvel hirdetőket:

— egykoron még tüzes nyelvvel hirdessék: Jön, közel van, Ő, a *Nagy Dél!*

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

Az olajfák hegyén.

A tél, a kelletlen vendég, otthonomban ül: kezem kék baráti szoritásától.

Tisztelem őt, ezt a kelletlen vendéget, de szeretem magára hagyni. Szeretek elfutni tőle; és, ha az ember *jól* fut, megmegmenekül tőle!

Meleg lábbal, meleg gondolatokkal oda futok, hol szélcsend vagyon, — olajfám napos zugolyához.

Ott nevetem szigorú vendégemet, és hálás vagyok néki, hogy odahaza elfogdossa legyeim és sok apró lármát elcsittít!

Mert nem szereti, ha muzslica zümmög, vagy épen kettő; még az utcát is kiüriti, hogy a hold fénye is fél ott éjjente.

Kemény vendég ő — de én tisztelem és nem imádkozom a kényesek módjára a potrohos tűzbálványhoz.

Inkább vacogjon egy keveset fogam, mintsem hogy bálványt imádjak! — így parancsolja természetem. És kiváltképen nem szívelem a buja, gőzölgő, dohos tűzbálványokat.

A kit szeretek, jobban szeretem télen, mint nyáron, jobban és bátrabban gúnyolom most ellenségemet, mióta a tél házamban ül.

Valóban, bátran, még akkor is, ha ágyba csúszom; még akkor is kacag és incselkedik bebujt boldogságom; nevet még csalóka álmom.

Én csúszó-mászó? Életemben soha nem csúsztam-másztam hatalmasok előtt; és ha valamikor hazudtam, szeretetből hazudtam. Ennek okáért vagyok vidám még téli ágyamban is.

A szerény ágy jobban melegít, mint a gazdag, mivelhogy féltékeny vagyok szegénységemre. És télen a leghűbb hozzám.

Incselkedéssel kezdek minden napot, hideg fürdővel gunyolom a telet: ezért morog szigorú barátom.

S szeretem csiklandozni is viaszgyertyácskával: hogy végre kibocsássa nékem az eget hamvasszinü szürkületből.

Mert különösen incselkedő kedvű vagyok reggel: kora reggel, a mikor vödör nyikorog a kút száján és gőzölgő paripák nyerítenek szürke utcákon:

Türelmetlenül várom ilyenkor, hogy kivirradjon a derült ég, a havas szakállú téli ég, az agg és fehér hajú — a téli ég, a hallgatag, a mely még napját is oly gyakran elhallgatja!

Talán tőle tanultam a hosszú, derűs hallgatást? Avagy ő tanulta tőlem? Avagy mindketten magunktól találtuk ki?

Minden jó dolog ezer forrásból ered, — minden pajzánság örömében ugrik a létbe: hogy tenné azt csak egyszer!

Jó és játszi dolog a hosszú hallgatás is; és a téli éghez hasonlatosan nézni világos, kerekszemű képpel: —

hozzá hasonlatosan elhallgatni a napot és hajthatatlan napakaratát: valóban ezt a művészet és ezt a téli pajzánságot jól megtanulám!

Legkedvesebb incselkedésem és mesterkedésem: hallgatásom megtanulta, hogy ne árulja el magát hallgatással.

Szavakkal és kockákkal peregve szedem rá az ünnepélyes várakozókat: mindezek elől a szígorúképű vigyázók elől elillan akaratom és célom.

Hogy senki be ne lásson lelkem mélységébe és végső akaratába, — e végre találám ki magamnak a hosszú, derűs hallgatást.

Nem egy eszélyest találék: ez fátyolt vőn arcára és megzavará vizeit, hogy senki ne lásson át rajta és belé.

De éppen ő hozzá jöttenek az eszélyesebb gyanakvók és diótörők: éppen neki halászták el legrejtettebb halát.

A derültek, a derekak, az átlátszók — ezek előttem a legeszélyesebb hallgatók: a kiknek olyan *mély* a fenekük, hogy még a legtisztább viz — sem árulja el azt!

Te havas szakállú, hallgatag téli ég, te kerekszemű fehér fej fölöttem! Óh te mennyei hasonlata lelkemnek és játszi kedvének!

És nem *kell*-e elbujnom, mint a ki aranyat nyelt vala — hogy ne hasítsák föl lelkem?

Nem *kell*-e falábon járnom, hogy ne lássák hosszú lábam, — mindezek az irígykedők, fenekedők, kik körülvesznek?

Ezek a füstös, szobától fülledt, elhasznált, megpené-

szedett, besavanyodott lelkek — hogy bírná elviselni irígységük az én boldogságomat!

Igy hát csak a jeget és a telet mutatom nékiek csúcsaimon — *nem* pedig azt, hogy hegyem minden napövet magára övez!

Csak téli viharaim fütyülését hallják: *nem* pedig azt, hogy meleg tengereken hajózom át, miképen vágyódó, nehéz, forró déli szelek.

Még szánakoznak viszontagságaimon és vak esetemen: — az *én* igém pedig így szól: „engedjétek hozzám a vak esetet: ártatlan ő, mint a kisdedek!“

Hogy *bírnák* elviselni a boldogságom, ha nem környékezném viszontagsággal, téli szükséggel, jegesmedve sapkával és havas menny-köpennyel!

— ha nem könyörülnék magam is *részvétükön:* ez irígykedők és fenekedők részvétén!

— ha magam nem sóhajtoznám és nem vacogtatnám fogam előttük és nem *hagynám* magam türelmesen részvétükbe pólyázni!

Ez az én lelkem bölcs pajzánsága és jóakarata, hogy *nem rejti* el telét és fagyos viharait; nem rejti el fagyott bütykőit sem.

Egyik magánossága a beteg futása; a másik magánossága a beteg *elől* való futása.

Hadd *halljanak* vacogni és sopánkodni a téli hidegtől, mindezek a szegény bandzsal gazfickók körülöttem! Ezzel a sopánkodással és fogvacogtatással még fűtött szobáikból is menekülök.

Hadd szánjanak engem és hadd sopánkodjanak rajtam fagyott bütykőim miatt: „még *megfagyni* látjuk a megismerés jegén!“ — így siránkoznak.

Ezenközben pedig én meleg lábbal keresztül-kasúl futkosom a magam olajfa-hegyén: olajfa-hegyem napos zugolyában dalolgatok és nevetek minden részvétet.

Im-így dalola Zarathustra.

* * *

Az átmenésről.

Zarathustra im-így, sok szép és sok fajta város során lassan lépkedve, kerülő utakon visszatért hegyébe és barlangjába. És íme, ezenközben észre sem véve magát elérkezék a *nagy város* kapujához: itt azonban tajtékzó bolond ugrék elébe kitárt karokkal és útját állá. Ez pedig ugyanaz a bolond vala, a kit a nép „Zarathustra majmá"-nak hivott: mivelhogy ellesett vala néminemű beszédéből és hangjából és szívesen kölcsönzött bölcsesége kincséből is.

S a bolond im-így szóla Zarathustrához:

„Óh Zarathustra, ímhol a nagy város: itt nincs semmi keresni valód és itt mindeneket elveszthetsz.

Miért akarál átgázolni ezen az iszapon? Irgalmazz lábadnak! Inkább köpd le a város kapuját és — fordulj vissza!

Ez itt pokol a remete-gondolatok számára: itt nagy gondolatokat elevenen apróra főznek.

Itt elrothad minden nagy érzelem: itt csak zörgő vázú érzelmecskéknek szabad zörögniök.

Nem érzed-e már a szellem vágóhidait és lacikonyháit? Avagy nem gőzölög-e ez a város levágott szellem gőzétől?

Nem látod-e a lelkeket petyhüdt piszkos rongyokként

lógni? — És még ujságokat gyártanak ezekből a rongyokból!

Nem hallod-e, mint lőn itt a szellem szójátékká? Utálatos szó — moslékot hány ki! — És még ujságokat gyártanak ebből a szó-moslékból.

Kergetik egymást és nem tudják, hová? Hevítik egymást és nem tudják, miért? Csörömpölnek bádogjukkal, csörögnek aranyukkal.

Fáznak és égetett szeszben keresnek meleget; hevülnek és fagyott szellemekben keresnek lehülést; mindnyájan betegek a közvéleménytől és mégis sóvárogják azt.

Minden bujaság és bűn otthon van itt; de vannak itt erényesek is, van itt sok alkalmazkodó alkalmazott erény:

Sok alkalmazkodó erény van itt iró-ujjakkal és kemény üleppel és türedelmesen váró hússal, megáldva kis mellcsillagokkal és kitömött ülepnélküli tagokkal.

Van itt sok jámborság is és hivő lévnyalás, hizelgéssütet a seregek ura előtt „Felülről“ csöpög a csillag és a kegyes lév: felülre vágyódik minden csillagtalan kebel.

A holdnak meg van az udvara és az udvarnak meg vannak a maga borjúi: mindent, ami az udvartól jő, imád a koldus-nép és minden ravasz koldus-erény.

„Én szolgálok, te szolgálsz, mi szolgálunk“ — így fohászkodik minden ravasz erény föl a fejedelemhez: hogy a jól megérdemelt csillag végre a szük mellre tüzessék!

Ám a hold forog még minden földi körül: s úgy forog a fejedelem is a legföldibb dolog körül —: ez pedig a kalmár aranya.

A seregek ura nem ura az aranyrudaknak; a fejedelem tervez, ámde a kalmár végez.

Óh Zarathustra! mindenre, a mi világos és erős és jó te benned: köpj a kalmárok városára és hagyd hátad mögött!

Itt minden vér csosztatottan, lagymatagon, tajtékozva csorog minden erekben: pökj a nagy városra, a mely nagy szemétdomb, a hol minden moslék mocska összefolyik!

Köpj a behorpadt lelkek és szűk mellek városára, a szuró szemek, a ragadós ujjak városára —

a tolakodók, az orcátlanok, a firkáló és ordító népség, a túlfütött törekedők városára: — a hol minden rozoga, rohadó, kéjsóvár, komor, porhanyó, gyúladásos, gyúlékony gyülevészhad meggyülemlik: —

— pökj a nagy városra és hagyd hátad mögött!“

Ekkor azonban Zarathustra félbeszakítá a tajtékzó bolondot és befogá száját.

„Hallgass el végre!“ — kiáltá Zarathustra — már rég megutáltam beszédedet és fajtádat!

Miért lakozál olyan sokáig a mocsár mellett, hogy magadnak varancsos békává kellett válnod?

Avagy nem csorog-e már a te ereidben is posványos, tajtékos mocsár-vér, hogy im-így megtanulál kuruttyolni és mocskolódni?

Mért nem menél az erdőbe? Mért nem szántád a földet? Avagy nincs-e tele a tenger zöldelő szigetekkel?

Megvetem megvetésed; és ha engem tudsz óva inteni, miért nem óvtad-intetted vala magadat?

Csak a szeretetből szálljon föl megvetésem és intő madaram: de nem a mocsárból! —

Majomnak mondanak, te tajtékzó bolond; én azonban röfögő disznómnak mondalak —, röfögéseddel még elrontod a bolondok dícséretit, mi számból folyik.

Mi röfögtetett meg legelőször? Az, hogy senki *hizelgésével* be nem teltél: — azért ülepedtél ebbe a pocsolyába, hogy legyen okod sokat röfögni, —

Legyen okod sok *boszúra!* Mert bosszú minden tajtékzásod, hívságos bolond; jól átlátlak!

De bolond beszéded árt *nékem*, még ha igazad van is! És ha Zarathustra szavának százszor is igaza *volna: te* az én szavammal mindig — igazságtalanságot *cselekednél!*"

Im-így szóla Zarathustra; végig nézett a nagy városon, elsóhajtá magát és soká hallgata. Végre azonban megszólala:

Utálom ezt a nagy várost is, nem csak ezt a bolondot. Sem egyiken, sem másikon nincs mit javítani, nincs mit rontani.

Jaj ennek a nagy városnak! — Vajha látnám már a tűzoszlopot, a melyben meg fog emésztetni!

Mivelhogy ilyen tűzoszlopoknak kell a Nagy Delet megelőzniök. De ennek meg van a maga ideje, a maga sorsa. —

S ezt a tanítást adom néked, te bolond, bucsuszóra:

a hol az ember már nem szerethet, onnan — *menjen odébb!* —

Im-így szóla Zarathustra és odébb mene a bolondtól és a nagy várostól.

* * *

Az elpártolókról.

1.

Óh, hát már minden hervadt és szürke, a mi még az imént zöldelt és tarkállott a réten? Pedig a reménység mennyi mézét hordám innét méhkasaimba!

Ezek az ifjú szívek már mind megvénhedtek — nem, nem vénhedtek meg, csak elfáradtak, elposványosodtak, elkényelmesedtek: úgy mondják: „ujra jámborok lettünk.“

Csak az imént láttam őket kora reggel bátor lábbal kifutni: ámde megismerésük lába elfáradt, s íme még reggeli bátorságukat is vádolják!

Bizony, bizony, közülök nem egy úgy emelé lábát, mint egy táncos, bölcseségem mosolya inte néki — ekkor meggondolá magát. S éppen most látám, a mint görnyedvecsúszva — vezekel a keresztnél.

Egykoron muzslicák és ifju költők módjára fény és szabadság körül röpködtenek. Egy kicsit vénültek, egy kicsit hültek: s máris sötétben bódorgók, mormogók és suton ülők.

Talán hitét veszté szívök, hogy engem elnyelt a magánosság, mint valami cethal? Fülük talán hosszanvágyakozva *hiába* várá szavam és harsonám híradását?

— Óh! Mindenha csak kevesek szívének van kitartó

kedve; ezeknek esze is türelmes marad. De a többi mind *gyáva.*

A többi: ezek mindig a legtöbbek, a mindennapiak, a fölösek, a fölöslegesek — mindezek gyávák!

A ki az én fajtámból való, annak olyanfajta élemények is vetődnek utjába, mint nékem: úgy, hogy első társai szükségképen holttestek és csepűrágók lesznek.

További társai pedig — hivőknek fogják hívni magukat: nyüzsgő raj ez, sok szeretet, sok merészség, sok szakáltalan száju tisztelet.

Ne kösse szivét ezekhez a hivőkhöz, a ki az én fajtámból való az emberek között; ne higyjen ezeknek a kikeleteknek és tarka réteknek, a ki a csélcsap, pipogya emberfajtát ismeri!

Ha mások *tudnának* lenni, máskép is *akarnának.* A felemások elrontanak minden egészet. De hát, ha a levelek megsárgulnak, ok ez a panaszra?

Hadd halljam őket, Zarathustra, s ne panaszkodj! Jobb, ha sürgető széllel közéjök fuszsz —

— és fujj e levelek közé, óh Zarathustra, hogy minden *hervatag* még gyorsabban fusson előled.

* * *

2.

„Ujra jámborak lettünk" — ezt vallják az elpártolók; és közűlök nem egy még túlontúl gyáva, hogy ilyeténkép valljon.

Az ilyeneknek szemükbe nézek, — az ilyeneknek sze-

mükbe mondom és orcájukra pirítom: ujra *imádkozók* vagytok!

Ámde imádkozni: szégyen! Nem mindenkinek az, de az nékem és néked és mindenkinek, a kinek lelkiismerete fejében lakozik. *Néked* szégyen, hogy imádkozol.

Jól tudod: bensőd gyáva ördöge, a ki szereti kezét összetenni és ölbe tenni és több kényelemre vágyódik — ez a gyáva ördög susogja füledbe: „*van isten!*“

Ezen a réven pedig a fénykerülő szerzethez tartozol, amelyet a fényesség nem hagy nyugodni; íme most napról-napra mélyebbre kell dugnod fejedet éjszakába és ködbegőzbe!

És valóban, jól választád meg az órát: mivelhogy éppen most röpülnek ki ujra az éj madarai. Ütött minden fénykerülő népség órája, az esti ünnepi szünet, a mikor nem — ünnepel-szünetel az ember.

Érzem és szagolom; ütött vadászó cserkészésük órája, nem ugyan vad vadászaté, hanem jámbor, béna, szaglászó, halklépésü, halkimájú vadászaté —

alamuszi lelkekre menő vadászaté: megint fölállítottak minden szív-csapdát! S valahol megemelem a kárpitot, éjjeli pille röppen ki onnan.

Talán együtt lapult meg egy másik éjjeli pillével? Mert itt is ott is szagolok apró, elbúvott felekezeteket; és valahol kamrácska van, ott prézsmitáló barátok is vannak és prézsmitáló barátok szaga.

Hosszú estéken egymás mellett üldögélnek és mondják: „hadd legyünk ujra olyanok, mint a kisdedek és hadd mondjuk ujra: „édes istenem!“ s ajkuk-gyomruk már romlott a jámbor cukorsütemény-készitők nyalánkságaitól.

Avagy hosszú estéken csalárd leselkedő keresztespókot figyelnek, a mely a pókoknak okosságot prédikál és ezt tanítja: „keresztek közt jó hálót szőni!“

Avagy nappal horoggal ülnek mocsarak partján és azt hiszik, hogy ők *mélyek;* de azt, a ki ott halász, a hol nincs hal, még felületesnek sem hívom!

Avagy megtanulják jámbor-jókedvvel pengetni hárfájukat egy dal-költőről, a ki szeretné magát fiatal asszonykák szivébe hárfázni: — mivelhogy megúná a vén asszonyokat és mézes-mázos beszédüket.

Avagy megtanulnak borzongani egy nagytudományu félbolondtól, a ki sötét szobában várja, hogy szellemek jelenjenek néki, miközben az ő szelleme egészen elpályázik.

Avagy vén vagáló dudást hallgatnak, a ki siró széltől tanulá el a hangok sirámait; most szél szerint dudálja gyászos sirámait.

És némelyik még éjjeli őr is lőn: az ilyenek értenek most ahhoz, hogy kell tülkölni, éjjel cirkálni és ócska dolgokat fölébreszteni, a melyek már rég elaludtak.

Öt szót hallék ócska dolgokról tegnap éjjel a kert falánál: ilyen öreg szomorú száraz éjjeli őrök öt szavát.

„Arra, hogy apa, nem gondoskodik eleget gyermekeiről: emberi apák jobban gondoskodnak!“ —

„Már nagyon is öreg! Egyáltalában nem gondoskodik már gyermekeiről“ — im-így felele a másik éjjeli őr.

„Hát *vannak* gyermekei? Senki sem tudja bebizonyítani, ha maga be nem bizonyítja! Régtől fogva szeretném, hogy világosan bebizonyítaná egyszer.“

„Bebizonyítani? Mintha bizony *az* valaha bebizonyított volna valamit! Bebizonyítani nehezére esik; sokat tart arra, hogy *higygyenek* néki.“

„Igen, igen! A hit üdvözíti, a beléje vetett hit. Ez az öreg emberek szokása! Igy szoktuk mi is!“

— Im-ígyen beszéle egymással a két vén éjjeli őr és fényellenző és búsan fúvának tülkükbe: így esék meg ez a kert falánál.

Az én szívem pedig ugrándozék kacagtában és meg akart szakadni és nem tudta, hová? és leomlott a rekeszizmomba.

Bizony, bizony, még az lesz a halálom, hogy megfúlok kacagtomban, ha szamarat mámorosan látok és éjjeli őröket ilyeténkép hallok istenben kételkedni.

Hát nem múlt el már *réges-régen* az ilyen kétségek kora is? Kinek szabad ilyen ócska, elaludt, fénykerülő dolgokat fölébreszteni!

Hisz a régi isteneknek már régen bealkonyodott: — és valóban jó és vidám istenek-alkonyata jutott osztályrészükül!

Nem „alkonyodtak“ halálra — ezt csak hazudják! Sőt inkább: egyszer halálra — *nevették* magukat!

Ez akkor esék meg, a mikor magától egy istentől eredt ez a legistentelenebb ige; az ige: „*Egy* az isten! Kivülem ne legyenek idegen isteneid!“

Egy öreg szakállas morgó, féltékeny isten feledkezék meg im-ígyen:

És akkor minden isten kacagott és hánykolódék a székén és kiáltá: „Hát nem az-e az isteni, hogy istenek vannak, de isten nincs?“

A kinek füle van, hallja.

Im-így beszéle Zarathustra a városban, melyet kedvelt és a melyet úgy is hívnak „Tarka Tehén". Innen pedig csak kétannyi járóföldre volt barlangjától és állataitól; s lelke folytonosan ujjongott, hogy hazatérése oly közel vagyon.

* * *

A hazatérés.

Magánosság! Te *hazám*, magánosság! Nagyon is sokáig éltem vadúl vad idegenben, hogy ne térnék hozzád könnyes szemmel haza!

Fenyegess csak ujjaddal, miként az anyák fenyegetik fiaikat, mosolyogj csak reám, miként az anyák mosolyognak magzataikra, monddsza nékem: „És vajjon ki volt az, aki egykoron szélvihar módjára rohant tova tőlem?

— „aki váláskor kiáltá: túlsoká ülék magánosságban, ezért elfeledém a hallgatást! *Ezt*, ugy-e hogy megtanulád már?

„Óh Zarathustra, mindent tudok: és hogy a sok ember közt *elhagyatottabb* valál, te *Egy*, mint nálam valaha!

„Más az elhagyatottság és megint más a magánosság: Ime, *ezt* tanulád meg! És hogy emberek közt mindig vadidegen lész:

„— vadidegen akkor is, ha szeretnek: mivelhogy mindenekfölött és elsősorban *kiméletet* akarnak!

„Itt azonban magadnál és otthonodban vagy; itt mindent kimondhatsz és mindent fenékig kiönthetsz, itt misem szégyel rejtett, makacs érzelmeket.

Itt mindenek kedveskedve jőnek beszédedre és hízelegnek néked: mivelhogy hátadon akarnak lovagolni. Itt minden hasonlaton lovagolsz minden igazsághoz.

„Itt mindenekhez egyenesen és nyiltan szólhatsz: és valóban, dicséretképen hallja fülük, hogy valaki mindenekkel — egyenesen beszél!

„De más dolog az elhagyatottság. Mert, tudod-e még, Zarathustra? Mikoron madarad fejed fölött vijjogott, midőn az erdőben álltál tétovázván, merre menj, tanácstalanúl, holttest közelében:

„— midőn mondád: hadd vezessenek állataim! Veszedelmesebbnek találtam az életet emberek között, mint állatok között: — *Ez* vala elhagyatottság!

„És tudod-e még, Zarathustra? Mikoron szigeteden ülél, üres vödrök közt boros kútként, adogatva-osztogatva szomjasok közt adogatva-osztogatva:

„valamig végre magad ülél szomjuhozva mámorosok gyülekezetében és éjjente panaszkodál „elfogadni nemdenem nagyobb boldogság, mint adni? És lopni nemdenem még nagyobb boldogság, mint elfogadni?“ — *Ez* vala elhagyatottság.

„És tudod-e még, Zarathustra? Mikoron eljöve legcsöndesebb órád és elűze magadtól, mikoron gonosz susogással mondá néked: „Szólj és törj össze!“

„— mikoron minden várakozásodat és hallgatásodat megbánatá veled és még alázatos bátorságodat is elbátortalanitá: *Az* vala elhagyatottság!“

Óh magánosság! *Hazám*, te magánosság! Mi boldogitón és gyöngéden szól hangod!

Nem kérdezzük egymást, nem vádoljuk egymást, nyiltan megyünk együtt nyilt ajtókon át.

Mert nálad minden nyilt és világos; és itt az órák is könyebb lábon futnak. Mivelhogy sötétben nehezebb az idő terhe, mint világosságban.

Itt ki-fölpattan előttem minden lét szava és szó-szekrénye: itt minden lét igévé akar lenni, itt minden létesülés tőlem akar beszédet tanulni.

Ott lenn azonban — ott minden beszéd hiábavaló! Ott feledni és odébbmenni a legbölcsebb dolog: Ime, *ezt* tanulám meg!

A ki mindeneket meg akarna érteni az emberen, annak mindenbe bele kellene nyúlni. De erre nagyon is tiszta a kezem.

Még lehelletük belehellését sem szenvedhetem; óh, hogy oly soká élék lármájuk és büzös lehelletük között!

Óh, boldogító csönd körülöttem! Óh, tiszta illatok körülöttem! Óh, mint vesz a kebel mélyéből tiszta lélekzetet ez a csönd. Óh, mint hallgatózik ez a boldogító csönd.

De ott lent — ott mindent beszél, ott semmit se hallgatnak meg. És ha ki öreg haranggal harangozza is be bölcsességét: a piaci kalmárok túlcsörgetik filléreikkel!

Náluk minden beszél, de már nincs ember, a ki értsen is. Mindenek vizbe esnek, de semmisem esik már mély kútba.

Náluk minden beszél, de semmisem sikerül, semmisem jut befejezésre. Minden kotkodácsol, de van-e még olyan, aki nyugodtan akarna tojásán ülni, hogy azt kiköltse?

Náluk minden beszél, ők mindent agyonbeszélnek. És ha mi még tegnap túlkemény vala magának az időnek is és fogának, ma már szétnyuzva, szétrágva lóg ki a maiak szájából.

Náluk minden beszél, ők mindent elárulnak. És ha mit valaha titoknak hivának és mély lelkek rejtekének, ma az utcai trombitásoké és utcai pillangóké.

Óh emberi lény, te csodálatos! Te sötét utcák zajongása. Ime ismét hátam mögött vagyon — legnagyobb veszedelmem hátam mögött vagyon!

Kimélés és könyörület mindig a legnagyobb veszedelmem és minden emberi lény akarja, hogy kiméljék és könyörüljenek rajta.

Magamba fojtott igazságokkal, bolond kézzel, elbolondított szívvel és a részvét apró hazugságainak halmazával élék mindig az emberek között.

Alakoskodva ülék közöttük, arra készen, hogy *magam* félreismerjem, csak hogy *őket* elviselhessem és örömest biztatám magam: „te bolond, nem ismered az embereket!“

Pedig az ember akkor ismeri félre az embert, ha emberek közt él: minden emberben tulságos az előtér, — mi haszna *ott* messzelátó, messzevágyó szemeknek.

És ha félreismertek engem: én jó bolond, e miatt jobban kiméltem őket, mint magamat: mivelhogy keménységre valék szokva magam ellen, és gyakorta magamon állék bosszút a kiméletért.

Mérges bögölyöktől összeszurdosva és kőhöz hasonlatosan kivájva a kajánság sok csöppjétől: ülék közöttük és még bizonykodám magam előtt: „a kicsi nem tehet kicsiségéért.“

És kivált azok, akik magukat a „jók“-nak hivják, legmérgesebb bögölyeim, szűzi ártatlansággal szúrnak, szűzi ártatlansággal hazudnak; hogyan *tudnának* ők, én irántam — igazságosok lenni!

A ki a jók között él, azt a részvét hazudni tanítja. A részvét nyomottá teszi a levegőt minden szabad léleknek. Mivelhogy a jók ostobasága feneketlen.

Hogy elrejtsem magam és szabadságom: *ezt* tanulám meg odalent: mert mindenkit szegénynek találtam lélekben. Azzal hazudott szánalmam, hogy mindenkiről tudám, — hogy mindenkin meglátám és megérzém, hogy a szellemből mit *elégelt* már meg és mit *sokallt!*

Merev bölcseik! Bölcseknek hivám őket, nem mereveknek — igy tanulék meg szavakat lenyelni. Sirásóikat kutatóknak és vizsgálóknak hivám — igy tanulék meg szavakat cserélni.

A sirások betegséget ásnak maguknak. Öreg törmelék alatt kártékony gőzök lappangnak. Ne kavard föl a mocsarat! Élj hegyen!

Boldogan szívom be ujra a hegyi szabadságot! Arcom végre megváltatott minden emberi lény szagától!

Éles szellőktől miként pezsgőbortól csiklandozva: tüsszent lelkem, — tüsszent és ujjongva kivánja magának: Kedves egészségedre!

Im-igyen szóla Zarathustra.

* * *

A három gonoszról.

1.

Álmomban, utolsó, hajnali álmomban egy hegyfokon állék — a világon túl; mérleget tarték és *megmérém* a világot.

Óh, miért hogy túlkorán jöve hozzám a hajnal pirossága: ő, a féltő-irígy fölserkentett izzásával: Mindig féltő-irígy hajnali izzó álmaimra.

Hogy megmérheti az, akinek ideje van, megfontolhatja a jó fontoló, szárnyakkal elérheti az erős szárnyú, rejtélyét megfejtheti az isteni diótörő: ilyennek találá álmom a világot: —

Álmom, a merész vitorlázó, félig hajó, félig szélvész, lepkemódra hallgatag, nemes sólyomként nyugtalan: íme, ma mégis milyen nagy vala a türelme, milyen sok vala az ideje arra, hogy fontolójára vegye a világot!

Avagy talán titkos bölcseségem biztatá, nevető, éber nappali bölcsességem, amely gúnyol minden „végtelen világot?“ Mivelhogy így szól: „valahol erő van, a *szám* is mesterré lészen: mert több ereje vagyon.“

Mily biztosan nézte álmom ezt a véges világot, sem ujra, sem régire nem kíváncsiskodva, nem féive, nem kérve: —

— mintha érett alma kinálkoznék kezemnek, érett aranyalma, enyhén hűs, bársonyos bőrü: — ilyenként kinálkozék nékem a világ.

— s nem vala annyira rejtvény, hogy az ember szeretetét elriasztotta volna, s nem vala annyira megfejtett, hogy az emberi bölcseséget elaltatta volna: — emberi jó dolog vala nékem ma a világ, amelyre annyi kigyót-békát kiáltanak!

Milyen hálás vagyok hajnali álmomnak, hogy ilyenképen mérém ma korán a világot! Emberi jó dologként jöve ma hozzám ez az álom és szívem vigasztalója!

És hogy példáját kövessem nappal és legjava tulajdonait eltanuljam tőle: íme, a serpenyőbe tészem most a három legrosszabb dolgot és emberien jól lemérem.

A ki áldani tanított, megtanított káromkodni is: melyik három dolgot káromolják legtöbbet a világon? Ezeket akarom a serpenyőbe tenni.

Kéj, uralom-szomj, önzés!: ezt a három dolgot káromolták eddig legtöbbet; ezek valának leghíresebbek és leghírhedtebbek, — ezt a hármat akarom emberien jól lemérni.

Rajta! Itt van előhegységem, s ott van a tenger: ez felém hömpölyög, cafatosan, hizelegve, a hű öreg százfejü eb-szörnyeteg, akit szeretek.

Rajta! Mérlegem hömpölygő tengeren akarom tartani: és tanút is hívok, szemtanút — téged, remete-fát, téged erős illatút, a terebélyeset, akit szeretek!

Melyik hidon megy egykoron a „most“? Mi kényszer alatt kényszeríti magát a magas az alacsonyhoz? És mit jelent még a leggunyosabbnak is ez, hogy „felnőni.“?

Ime a mérleg nyelve nyugodt és egyenlőt mutat: három sulyos kerdést veték belé, három sulyos válasz vagyon a másik serpenyőben.

* * *

2.

Kéj: ezt a tövise, ez a nyársa a test minden ciliciumos megvetőjének; „világi hivság"-ként káromolja valahány másvilág-hivő: mivelhogy az minden tévtanítót kikacag és orránál vezet.

Kéj: lassu tűz a csőcseléknek, amelyen megégettetik; minden szúette fának, minden bűzlő cafatnak készenálló párosító és rotyogtató kemence.

Kéj: a szabad sziveknek ártatlan és szabad valami, a föld édenkerjte, minden jövő túláradó hálája a „ma" iránt.

Kéj: csak a fonnyadtnak édes méreg, de az oroszlán akaratunak nagy sziverősítő és áhítatosan kinált borok-bora.

Kéj: a magasabb boldogság és legmagasabb reménység előképének nagy boldogsága. Mert sokaknak igérteték házasság és több mint házasság-sokaknak, akik idegenebbek egymásnak, mint férfi és nő: — és ki fogta föl valaha egészen, *mily idegenek* egymásnak férfi és nő!

Kéj: — de bekerítem gondolataimat és még szavaimat is: hogy kertjeimbe a disznók és rajongók be ne törjenek!

Uralomszomj: a kőszivüek kőszivüinek lángostora; a kegyetlen kín, amely a legkegyetlenebbekre vár: eleven máglyák fekete lángja.

Uralomszomj: a gonosz bögöly, amely a leghiúbb

népekre tétetik; minden bizonytalan erény gunyolója; a mely minden paripán és minden kevélységen nyargal.

Uralomszomj: földrengés, ami minden korhadtat és kivájtat megtör és kihány; te dörgő, dübörgő, büntető felszabadítója festett koporsóknak; villámló kérdőjel korai feleletek mellett.

Uralomszomj: minek pillantása előtt az ember csuszik-mászik, meglapul, szolgál, s mélyebben fetreng, mint kigyó és disznó: — mig végre felordít belőle a nagy megvetés.

Uralom-szomj: a nagy megvetés borzasztó tanítója, amely városoknak és birodalmaknak szemükbe prédikálja: „el veled“ — mig azután magukból is ez az ordítás kél: „el *velem*;“

Uralom-szomj: amely azonban fölszáll a tisztákhoz és magánosokhoz is, az önelégült magaslatokra is, izzón mint a szeretet, amely csábitóan biboros üdvösségeket fest a föld egére.

Uralom-szomj: de ki hívná *szomjúságnak* azt, ha a magas a hatalomért *le*kivánkozik! Valóban nincs semmi beteges és szomjas az ilyen vágyban és alászállásban!

Hogy a magános magaslat ne különüljön el örökre s ne érje be magával örökké: hogy a hegy a völgybe szálljon és a magánosság szelei alantra: —

Vajh! ki találna jó kereszt- és erénynevet az ilyen vágyakozásra? „Ajándékozó erény“ — ennek mondotta egykoron a mondhatatlant Zarathustra.

És ugyanakkor történék — bizony először történék! — hogy szava az *önzést* is magasztalá, az ép egészséges önzést, a mi hatalmas lélekből fakad: —

— hatalmas lélekből, amelyhez magas, szép diadalmas, tetszetős test illik, a mely körül minden dolog tükörré válik:

— a ruganyos, rábeszélő test, a táncos, a melynek hasonlata és kivonata a maga-élvező lélek. Az ilyen test és lélek maga-élvezése önmagát hívja „erény"-nek.

A jó és rossz szavaival, mint szent berkekkel veszi magát körül az ilyen maga-élvezés; boldogsága nevével száműz magától minden megvetendőt.

Száműz magától minden gyávaságot; ezt mondja: rossz — annyi mint gyáva! Megvetendő néki az, a ki mindig aggódik, sóhajtozik, sopánkodik s a legapróbb hasznot is fölkaparítja.

Megvet azután minden jajgató bölcseséget, mert valóban, van olyan bölcseség is, a mi sötétben virágzik, éjszakai árnyék-bölcseség: a mely mindig ezt sóhajtozza: „Minden hívságos!"

A sanda gyanut kevésbe veszi, valamint azt, a ki esküt akar szembenézés és kézadás helyett, — mivelhogy ez gyáva lelkek sajátsága.

Még kevesebbre becsüli a szolgálatkészt, az ebként simulót, a ki mindjárt hátára fekszik, az alázatosat; és olyik bölcseség is alázatos, kutyás, jámbor és szolgálatkész.

Azt meg éppen utálja, gyülöli, a ki soha sem akar védekezni, a ki mérges nyálat és gonosz pillantásokat lenyeldes, a hosszú türelmü, a mindent türő, a mindennel beérő: mivelhogy ez szolgalelkek sajátsága.

Egyre megy, hogy valaki istenekkel és isteni rugásokkal szemben szolga, avagy emberekkel és bárgyú emberi véleményekkel szemben: *minden* szolgalelkűséget leköp ő, ez a boldog önzés!

Rossz néki minden, a mi görnyedt és görnyedő, szolgai, a rab pislogó szeme, a nyomott szív és az a hamis engedékenység, a mely széles, gyáva ajakkal csókol.

És álbölcseség néki minden, mit szolgák és aggok és fáradtak eszeltek ki: és kivált a papok egészen gonosz, babonás, szellemeskedő háboruja!

Az álbölcsek, mindezek a papok, világfájdalmasok, a kiknek, a lelke némberi avagy szolgai, óh mennyit ártottak praktikáikkal öröktől fogva az önzésnek!

És szerintük éppen az lenne erény és hivatnék annak, hogy az önzésnek ártanak! És jusst emel, hogy „önzetlennek"-nek hivassék, mindez a világfájdalmas gyáva és keresztespók!

De mindezekre eljövend a nap, a változás, a birói pálca, *a Nagy Dél:* akkoron sok minden megnyilatkozand!

És a ki az „én"-t szentnek és üdvözítőnek mondja és az önzést boldogítónak, valóban, azt mondja, mint jövendőmondó: *Ime, jő, már-már itt a Nagy Dél!*

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A nehézség szelleméről.

Szájam — a népé: túlságosan durva és szivből jövő a szavam selymes nyulak számára. És még idegenebbül hangzik minden tintahalnak és pennarágónak.

Kezem — bolondkéz: jaj minden asztalnak, falnak és mindennek, a hol még elfér bolond-eszmecsere, bolond-szenny!

Lábam — lóláb; azzal kacagok és ügetek árkon-bokron át, keresztül-kasúl, és veszett kedvű vagyok ilyen gyorsan futván. Gyomrom — bizonyára sasgyomor. Mivelhogy legjobban kedveli a bárányhúst. De bizonyos, hogy madár gyomra.

Ártatlan dolgokkal táplálkozva és kevéssel, türelmetlenül — készen, hogy elröppenjen — íme ilyen vagyok én: hogyne lenne bennem valami a madártermészetből!

És kivált az madártermészet, hogy ellensége vagyok a nehézség szellemének: és valóban ádáz ellensége, esküdt ellensége, ellensége öröktől fogva! Óh hová röpült és tévedt el már ellenségeskedésem! Tudnék erről dalt énekelni — és akarom is énekelni, bárha magam vagyok üres szobában és tulajdon füleimnek kell énekelnem.

Vannak persze dalosok, a kiknek csak telt ház láttára enged föl torkuk, válik beszédessé a kezük, kifejezővé

a szemük, ébred a szívük: — nem vagyok ezekhez hasonlatos.

2.

Ha ki egykoron röpülni tanítja az embert, az elmozdított minden határkövet; minden határkő maga is levegőbe röpül előtte, a földet ujra fogja keresztelni — „könnyü"-nek fogja keresztelni.

A strucmadár gyorsabban fut mint a leggyorsabb ló, de még ő is befúrja nehéz fejét a nehéz földbe: ezenképen az ember is a ki még nem tud röpülni.

Nehéznek látja a földet és az életet; ezért *akarja* a nehézség szellemét! Ha ki pedig könnyű akar lenni, madár akar lenni, annak önmagát kell szeretnie: — im-így tanítom *én*.

Persze, nem a betegek és sóvárgók szeretetével: mivelhogy ezeken a maguk szeretete is — bűzlik!

Tanuld meg magad szeretni — im-így tanítom én — ép és egészséges szeretettel: a végre, hogy kitarts magadnál és ne kalandozz ide s tova.

Az ilyen kalandozás a felebaráti szeretet keresztnevét veszi magára: eleddig ezzel a szóval hazudtak és ámítottak legjobban, s kiváltkép azok, a kik az egész világnak nehezére esének.

És valóban, nem mára-holnapra szóló parancsolat, hogy *tanuld* meg magad szeretni. Sőt inkább valahány művészet közt ez a legfinomabb, legravaszabb, legvégső és legtürelmesebb.

Mert tulajdonosának minden tulajdon jól el vagyon rejtve; s minden kincses bánya közt legutoljára ássuk föl a magunkét; — így akarja a nehézség szelleme.

Már majdnem a bölcsőben nehéz szavakat és értékeket adnak velünk útravalóúl: „jó“ és „gonosz“ ennek az örökségnek a neve. Ezekért bocsátják meg nékünk, hogy élünk.

És azért engedik magukhoz a kisdedeket, hogy jókor eltiltsák őket a maguk-szeretetétől: így akarja a nehézség szelleme.

És mi — mi hűségesen hordozzuk, a mit ránk adtak, kemény vállakkal, zord hegyeken át! És ha elönt a verejték, azt mondják nékünk: „Igen, az élet terhe nehéz!“

De csak az ember hordozza nehezen a maga terhét! Mivelhogy fölösen sok idegen dolgot cipel vállán. A tevéhez hasonlatosan térdel le és tűri, hogy jól tele rakják.

Különösen az erős, teherbíró ember, kiben áhítat lakozik: fölösen sok *idegen* nehéz szót és értéket rak magára, — s íme az élet sivatag néki! És csakugyan! Sok *tulajdon* dolog terhe is nehéz! És az ember sok belső dolga olyan mint az osztriga, azaz utálatos, síkos, és nehezen megfogható,

— azonképen, hogy nemes díszű nemes héjnak kell helyette helyt állania. De ezt a művészetet is tanulni kell, hogy valakinek *legyen* héjja és szép látszata és okos vaksága.

Viszont az is sokszor tévedésbe ejt az emberen, hogy némely héj csekély és szomorú és nagyon is héj. Sok rejtett jóságot és erőt sohasem találnak ki; a legpompásabb csemegét nem izlelik meg!

Tudják ezt az asszonyi állatok, az édesek: kicsit több kövérség, kicsit több soványság — óh mennyi sors lappang ilyen kicsiségben!

Az embert nehéz fölfedezni és önmagának a legnehezebb: a szellem gyakorta hazudik a lélekről. Így akarja a nehézség szelleme.

De az fölfedezte magát, a ki így szól: „ez az *én* jóm és az *én* gonoszom“: ezzel elnémította a vakondokot és a törpét, a ki így szól: „mindenkinek jó, mindenkinek gonosz.“

S bizony azokat sem szívelem, a kiknek minden jó s ez a világ éppen a legjobb. Az ilyeneket hívom én a mindennel-beérőknek.

A mindennel-beérés, a mi mindent izletesnek talál, nem a legjobb ízlés! Tisztelem a finnyás, válogatós nyelveket és gyomrokat, mik „én“-t, „igen“-t és „nem“-et mondani megtanulának.

De mindent megrágni, megemészteni — ez igazán disznó-természet! Mindig i—á-val „igen“-t bólintgatni — ezt csak a szamár tanulta meg és a vele rokonszellemek!

Rozsda-sárga és vér-piros: ez az *én* gusztusom — az vért kever minden színbe.

De a ki fehérre meszeli a házát, meszelt lelket árul el nékem.

Egyik mumiákba szerelmes, a másik kisértetekbe, s mindkettő ellensége minden húsnak és vérnek — óh! mennyire utálom mindkettőt. Mert én szeretem a vért!

És nem akarok ott lakni, időzni, a hol folyton köpködnek: ez az *én* gusztusom, — még inkább élek tolvajok és eskűszegők között. Senkinek sincs arany a szájában.

S még undorítóbbak nékem a lévnyalók: és a legundorítóbb állatot, a mit találék, élősdinek keresztelém: az nem akart szeretni és mégis szeretetből akart élni.

Boldogtalannak hívok mindenkit, a kinek nincs más választása, mint hogy vadállat legyen vagy vadállat-szelídítő: nem ütném föl ilyennél a sátorfám.

Boldogtalanoknak hívom azokat is, a kiknek mindig *várniok* kell, — nem az én szájam íze szerintiek: mind ezek a vámosok és kalmárok és királyok és más ország- és boltbakterek.

Valóban, magam is megtanultam a várást istenigazában — de csak a *magamra*-várást. És megtanultam, hogy mindenen álljak, járjak, fussak, ugorjam, másszam, táncoljak.

Ez pedig az én tanításom: a ki egykoron a röpülést akarja megtanulni, az előbb tanuljon állni, járni, futni, mászni, táncolni: — nem éred el egyszerre szárnyaddal a röpülést!

Kötéllétrán tanultam sok ablakot megmászni, fürge lábbal hágtam magas árbocokra; a megismerés magas árbocain ülni nagy boldogság nékem, —

apró láng módjára lobogni magas árbocokon: kis fényesség ugyan, s mégis nagy vigasztalás hányatott hajósoknak és hajótörötteknek!

Sokféle úton-módon értem el igazságomat: nem egy lajtorján hágtam a magasba, a honnan az én szemem az én messzeségembe kalandozik.

És csak nem szívesen tudakolám az utat, — ez megint nem volt ínyemre! Inkább magukat az utakat kérdezém meg, kisértém meg.

Minden léptem kisértés és kérdés vala — és valóban, felelni is *tanulni* kell az ilyen kérdésekre! De éppen ez — az én gusztusom —

— nem jó, nem rosz, hanem az *én* gusztusom, a mit nem szégyellek, nem titkolok.

„Ez — íme ez az *én* utam, — merre van a tied?“ — így felelek azoknak, a kik tőlem „az“ utat tudakolják. „Az“ út tudniillik — nincs!

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

Ódon és uj táblákról.

1.

Imhol ülök és várok, körülvesznek ódon összetört táblák, s uj, félig teleirtak is. Vajjon mikor jön el az én órám?

— *le*menetelem, tönkremenetelem órája: mivelhogy még egyszer el akarok menni az emberekhez.

Ime erre várok: mert előbb kell, hogy jelek jőjjenek nékem, hogy az az *én* órám, — a nevető oroszlán a galambsereggel.

Azonközben magammal beszélgetek, mint a kinek ideje van. Senki sem mesél ujat: így hát magamat mesélem enmagamnak.

* * *

2.

Mikoron az emberekhez jövék, öreg balhiten ülve találám őket: mindnyájan azt hivék, már régen tudják, mi jó, mi rossz az embernek.

Öreg, fáradt dolognak tartának minden beszédet az erényről, s ha ki jól akart aludni, lefekvés előtt még „Jó"-ról, „Gonosz"-ról beszélt vala.

Ezt az álmosságot rebbentém én föl, tanítván: mi

Jó, mi Gonosz, *azt még nem tudja senki:* hanemha az, a ki teremt!

Ez pedig az, a ki az ember célját megteremti és a földnek megadja értelmét és jövőjét: s csupán ez *teremti meg, hogy* valami Jó vagy Gonosz.

És meghagyám nékik, döntsék föl vén pulpitusaikat és mindent, valahol csak az az ócska balhit ült vala; meghagyám nékik, nevessenek nagy erénymestereiken és szentjeiken és költőiken és világmegváltóikon.

S hogy komor bölcseiken nevessenek, azt is meghagyám nékik: és mindenkin, a ki valaha fekete madárijesztőként óva-intve ült vala az élet fáján.

Nagy temetőjük útjára ülék, dög és keselyű mellé — és kacagék minden „hajdan"-ukon és korhadt, esendő dicsőségén.

Bizony, bizony a bűnbánat prédikátoraihoz és bolondokhoz hasonlatosan kiálték kigyót-békát minden nagy és kicsiny dolgukra — hogy legjobbjuk is annyira kicsiny! Hogy legnagyobb gonoszságuk is annyira kicsiny! — ilyeténképen kacagék.

Bölcs vágyódásom ordíta és kacaga belőlem imígyen, a mely hegyeken született vala, valóban, vad bölcseség! — az én nagy, zugó szárnyu vágyódásom.

És gyakorta kacagás közben el-tova-föl ragada engem: akkor bizony borzongva repülék, nyilként, napsugártól mámoros elragadással:

— el-ki távoli jövőbe, mit még nem látott álom, melegebb Délre, mit valaha képirók megálmodának: oda, hol a táncoló istenek minden mezet röstelnek: —

hogy hasonlatokban beszéljek és költők módjára sán-

titsak és dadogjak: és bizony, bizony, szégyellem, hogy még költőnek kell lennem!

Hol minden létesülést körülöttem istenek táncának és istenek magas kedvének láték és a világot szabadjára eresztve, játszva, futkosva és önmagához visszamenekülve:

— mint sok isten örökös egymástól-futását, egymáskeresését, mint sok isten boldog ellenmondását, maguk ujra-tartását ujra együvé-tartozását:

Hol minden idő úgy tünék föl nékem, mintha boldog gúny volna a percekre, hol a szükségszerűség maga volt a szabadság, a mely boldogan játszadozék a szabadság tövisével; —

Hol én is viszontlátám régi ördögömet és ősi ellenségemet, a nehézség szellemét és mindeneket, miket teremtett: a kényszert, a szabályt, a szükséget, a következményt, a célt, az akaratot és a jót és a gonoszt: —

Mert nem kell-e valaminek lenni, a mi *fölött* eltáncolni lehessen? Nem kell-e a könnyüek, legkönnyebbek kedvéért — vakondoknak és lomha törpéknek is létezniök?

* * *

3.

S ott vala az is, a hol ezt a szót: „emberfölötti ember“ fölszedém az útról és azt, hogy az ember olyas valami, a minek fölébe kell kerülni,

— hogy az ember híd és nem cél: a ki boldognak magasztalja magát dele és estéje miatt, mint uj hajnalhasadás felé vezető út

— a Zarathustra szót a Nagy Délről, s valamit még

az ember fölé függeszték, biboros második esthajnalhoz hasonlatosan.

Valóban uj csillagokat is láttaték velük uj éjszakákkal együtt; és felhő és nap és éjjel fölé feszítém még a nevetést, mint tarka kárpitot.

Megtanitám őket minden költeményemre, iparkodásomra: egygyé költeni, összehordani a mi az emberben töredék, és rejtély és szörnyű véletlen, —

— mint költő, rejtélyfejtő és a véletlentől megváltó megtanítám őket, hogy a jövő teremtésén munkálkodjanak és hogy mindent, a mi *volt* — teremtve megváltsanak.

Megváltsák az ember múltját és minden „volt"-ot átteremtsenek, valamig az akarat így nem szól: „De hisz így akartam! Igy fogom akarni."

— Ezt hívám én előttük megváltásnak, s úgy tanítám, hogy csak ezt hijják megváltásnak.

Ime az én megváltatásomra várok, — hogy utoljára hozzájok menjek.

Mert még egyszer akarok az emberekhez menni, *közöttük* akarok tönkremenni, haldokolva nékik akarom adni legdúsabb ajándékomat.

Ezt a naptól lesém el, ha leszáll, ő, a dúsgazdag, aranyat szór ekkor a tengerbe, kimeríthetetlen gazdagságából — azonképen, hogy még a legszegényebb halász is *arany*lapáttal evez! Mert így látám egykoron és könnyes szemem nem lakék jól a látvánnyal.

A naphoz hasonlatosan akar Zarathustra is leszállani: imhol ül most és vár; körülveszik ódon összetört táblák és uj táblák is, — félig teleírtak.

* * *

4.

Imhol egy uj tábla: de hol vannak az én véreim, a kik őket velem völgynek és hús-szívekbe viszik?

Ezt követeli nagy szeretetem a legtávolibb iránt: *ne kiméld közelvaló felebarátodat!* Az ember olyan valami, a minek fölébe kell kerülni.

Sokféle az útja-módja a túlszárnyalásnak: láss *te* néki! De csak bohóc gondolja; „az embert *által is lehet ugrani.*“

Bird le magad még felebarátodban is: és ha rabolhatsz jogot, ne adasd azt magadnak!

A mit te tész, azt nem teheti néked senki se viszont. Lám, nincs visszafizetés.

A ki nem tud magának parancsolni, az csak engedelmeskedjék. És olyik *tud* magának parancsolni, de még sok a hijja, hogy engedelmeskedjék is magának!

* * *

5.

Im-igyen akarja a nemes természet: semmit sem akar *ingyen*, legkevésbbé az életet.

A ki a csőcselékből való, ingyen akar élni; de mi többiek, a kiknek az élet adá magát, — mindig azon töprengünk, *mi* legjobbat adjunk *viszont* érette.

És valóban, előkelő szó az, a mi így szól: „a mit *nékünk* az élet igér, azt *mi* meg akarjuk — az életnek tartani!“

Ne akarj élvezni ott, a hol nem adsz élvezni valót. És — *ne akarj* élvezni!

Mivelhogy az élvezet és az ártatlanság a legszemérmesebb dolgok: egyik sem akarja, hogy keressék. Kell, hogy *meglegyenek* bennünk, — de még jobb, ha vétket és fájdalmat *keresünk!*

* * *

6.

Óh, én véreim, a ki első valamiben, az mindig föláldoztatik. Mi pedig elsők vagyunk.

Megannyian titkos áldozati oltárokon vérzünk; megannyian égünk és sülünk ódon faragott képek tiszteletére.

Javarészünk még fiatal, ez izgatja a vénhedt torkokat. Húsunk zsenge, bőrünk csak bárányból: — hogy ne izgatnók mi az öreg bálványok papjait!

S még bennünk lakozik ő, az öreg bálványpap, a ki javarészünket lakomára süti. Óh, én véreim, hogy ne lennének az elsők: áldozatok!

De így akarja a fajtánk; és én szeretem azokat, a kik nem akarják magukat megóvni. A *le*menőket szeretem teljes szívemből: mivelhogy *át*menők.

* * *

7.

Hogy igazak legyenek — erre csak kevesen *képesek!* S a ki tud is az lenni, az még nem akarja! S legkevésbbé tudnak azok lenni: a jók.

Óh, ezek a jók! — *Jó emberek soha sem mondják az igazat;* s betegség a szellemnek, ha ilyen jó.

Ezek a jók engednek, megadják magukat, szivük kajdácsol, lelkük mélye engedelmeskedik: de a ki engedelmeskedik, *az nem hallja önmagát!*

Mindennek, a mit a jók gonosznak neveznek, össze kell jönnie, hogy az igazság megszülessék: óh, én véreim, azután elég gonoszok is vagytok-e *erre* az igazságra?

A vakmerő merés, a hosszas gyanakvás, a kegyetlen „nem“, a keserű indulat, az elevenbe vágás — mi ritkán egyesül *az!* Pedig ilyen magból — nemződik az igazság!

A gonosz lelkiismeret szomszédságában növekedék eddig minden *ismeret!* Törjétek össze, törjétek össze nékem az ódon táblákat, ti megismerők!

* * *

8.

Ha a vízen van gerenda, ha palló és karfa vezet át a folyón: bizony, senkinek sem hisznek, ha így beszél: „Minden folyóban van.“ Hanem még az együgyűek is ellentmondanak néki. „Hogyan? — mondják az együgyűek — minden folyóban volna? Hisz a gerenda és palló a folyó *fölött* van!“

„A folyó fölött minden szilárd, a dolgok minden értéke, a hidak, fogalmak, minden „jó“ és „gonosz“: mindez *szilárd!*“

S ha eljő a kemény tél, a folyó — állatszelidítője: akkor még a legélesebb elméjűek is megtanulnak gyanakodni; és, valóban, nemcsak az együgyűek mondják akkoron: „Nem *áll-e* minden?“

„Alapjában minden áll“ — ez igazi téli tanítás, jó terméketlen időknek, jó vigasztalás téli álmot aluvók és suton űlők számára.

„Alapjában véve minden áll“ —: *de ez ellen* prédikál az olvadás szele.

Az olvadás szele, bika, aki nem szántó bika — megvadult bika, törő-zúzó, aki dühödt szarvával jeget tör! S a jég — pallót tör!

„Óh jaj! Óh öröm! Az olvadás szele fú!“ — prédikáljátok, én véreim, utcaszerte!

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

9.

Van egy régi képzelődés, annak neve „jó“ és „gonosz.“ Jövendőmondók és csillagjósok körül forgott eddig ennek a képzelődésnek a kereke.

Egykoron *hittenek* jövendőmondóknak és csillagjósoknak: és *ezért* hittenek ebben: „Minden végzetszerű: így kell tenned, mert kénytelen vagy vele!“

Azután ismét bizalmatlanok valának minden jövendőmondó és csillagjós iránt: és *azért* hivék, hogy „minden szabadság: bírsz, mert akarsz.“

Óh, én véreim, eleddig csak képzelődtek a csillagokról és jövendőről, nem pedig tudtak is: *éppen ezért* eleddig csak képzelődtek a jóról és gonoszról, nem pedig tudtak is!

* * *

10.

„Ne rabolj! Ne ölj!“ — ezeknek az igéknek egykor szent volt a nevük; az emberek fejet-térdet hajtának nékik és saruikat leveték előttük.

Ámde azt kérdezem tőletek: volt-e valaha nagyobb rabló és emberölő, a minők ezek a szent igék valának?

Avagy nincs-e minden életben magában — rablás és emberölés? És hogy ilyetén igéknek szent volt a nevük, vajjon nem öletett-e meg ezzel maga az *igazság?*

Vagy talán a halál prédikációja volt, hogy szentnek mondaték, a mi minden élet ellen szólt és ellene adott tanácsot?

Óh, én véreim, törjétek, törjétek össze nékem az ódon táblákat!

* * *

11.

Azért szánok én minden elmúltat, hogy látom: ki van szolgáltatva, —

— ama nemzetség kénye-kegyelmének, szellemének, őrületének, a mely eljövend és mindent, a mi *volt*, a maga hídjává magyaráz át!

Nagy zsarnok jöhet, csalafinta szörnyeteg, a ki kegyelmével és kegyetlenségével minden multat addig kényszerítene és gyötörne, valamig az ő hídja és előjele és hirnöke és kakasszója lenne.

Ez pedig a másik veszedelem és másik részvétem: — a ki a csőcselékből való, annak emlékezete visszanyúlik tán a nagyapjáig, — a nagyapjával pedig megszűnik néki az idő.

Im-így minden múlt ki van szolgáltatva; mivelhogy eljöhet az idő, a mikor a csőcselék leend az úr és sekély vizekbe fojt majd minden időt.

Ezért, óh én véreim, ezért kell egy *uj nemesség*, a mi minden csőcseléknek és minden zsarnoknak ellensége és a mely uj táblákra ujonnan írja ezt a szót: „*nemes*“.

Sok nemesre van szükség és sokfajta nemesre, *hogy nemesség lehessen!* Vagy, miként egykor hasonlatképen mondám: „Éppen az az isteni, hogy vannak istenek, de nincs isten!“

* * *

12.

Óh, én véreim, uj nemességre avatlak és utallak titeket: kell, hogy nemzői és tenyésztői és magvetői legyetek a jövendőnek, —

valóban, nem olyan nemességre, a mit kalmármódra kalmárpénzen megvehettek: mivelhogy csekély az értéke mindennek, valaminek ára vagyon.

Ezentúl ne az adja becsületetek, a honnan jöttök, hanem a *hová* mentek! Akaratotok és lábatok, a mely túl akar rajtatok menni — adja uj becsületetek!

Bizony, bizony, ne az, hogy fejedelmet szolgálátok — mit nekünk még a fejedelmek! — vagy hogy annak, a mi fennáll, védőbástyái levétek, hogy szilárdabbúl álljon!

Ne az, hogy nemzetségtek az udvarnál udvaroncca lőn és ti megtanultatok iromba flamingóhoz hasonlatosan, órákhosszat, sekély tavakban állani:

— mert állani-*tudni* érdem az udvaroncoknál; és minden udvaronc azt hiszi, a halál utáni boldogsághoz tartozik, — hogy *szabad lesz* ülnie!

S ne az, hogy egy lélek, a kit ők szentnek magasz-

talnak, eleiket szent földre vezette, a melyet én nem magasztalok „szent föld“-nek: mivelhogy azon a földön, a hol a fák legrosszabbja nőtt vala: a keresztfa — nincs mit szentnek magasztalni! — és valóban, bárhová vezeté ez a „szentlélek“ lovagjait, hadaik *élén* mindig — kecskék és libák és kótyagos fejűek futának!

Óh, én véreim, nemességtek ne *hátra* tekintsen, hanem *ki, előre!* Száműzetve legyetek minden szülő- és öregszülő-földről!

A *gyermekföldet*, gyermekeitek földjét szeressétek: ez a szeretet légyen uj nemességtek, — a fölfedezetlen, a legtávolibb tengereken fekvő földeket! Azt mondom néktek: ezt keressék, keressék szüntelenül vitorláitok!

* * *

13.

„Minek élni? Minden hívságos! Élni annyi mint szalmát csépelni; élni annyi mint megégetődni és még sem melegedni.“

Ilyen ócska fecsegés ma még mindig „igazság“-számba vétetik; s hogy ócska és dohosszagú *éppen ezért* nagyobb a tisztelete. A korhadás is nemesít. — Gyermekeknek szabad így beszélniök: ők *kerülik* a tüzet, mert megsütötte őket! Sok a gyerekes a bölcseség salabektereiben.

És ha ki mindig „szalmát csépel“ hogy szólhatná meg a csépelést! Az ilyen bolondnak be kellene kötni a száját!

Az ilyenek asztalhoz ülnek, de nem hoznak semmit se magukkal, még derekas étvágyat sem: és íme igy szól-

ják meg a világot: „Minden hivságos!“ De jól enni, jól inni, óh én véreim, valóban nem hívságos művészet!

Törjétek, törjétek össze nékem a sohasem vigadók tábláit!

* * *

14.

„A tisztáknak minden tiszta“ — úgymond a nép. Én pedig mondom néktek: a disznóknak minden disznósággá válik!

Ennek okáért prédikálják a rajongók és fejhorgasztók, a kik szivüket is lehorgasztják: „maga a világ is sáros szörnyeteg.“

Mert ezek mind tisztátalan lelkűek; különösen pedig azok, a kik nem ismernek nyugodalmat, pihenést, hanemha *hátúlról*, *túlról* nézik a világot, — ezek a túlvilág-hivők.

Nékik szemökbe mondom, bárha nem hangzik kedvesen: a világ abban hasonlít az emberhez, hogy hátulja van — *ennyi* igaz!

Igaz, van a világon sok sár: *ennyi* igaz! De azért a világ még nem sáros szörnyeteg!

Van abban bölcseség, hogy a világon sok pocsolya bűzlik: de az utálat maga szárnyakat növel és forrástsejtő erőket!

A legjobban is van még valami utálatos, és a legjobb is még valaki, a kit túl kell szárnyalni!

Óh, én véreim, sok bölcseség vagyon abban, hogy sok sár vagyon a világon!

* * *

15.

Hallám, hogy kegyes túlvilág-hivők ilyeténkép beszélnek lelkiismeretükhöz és pedig rosszaság, hazugság nélkül, — jóllehet nincs a világon rosszabb, sem hazugabb:

„Hagyd a világot! Egy ujjadat se emeld reá!“

„Hadd őket, hadd fojtogassák, szurdossák, nyúzzák, vakarják egymást: egy ujjadat se emeld ez ellen! Ez majd megtanítja őket, hogy lemondjanak a világról.“

— Törjétek, törjétek össze nékem, óh én véreim, a kegyeseknek ez ódon tábláit! Szedjétek ízekre igéitekkel a világot ócsárlók igéit!

* * *

16.

„A ki sokat tanúl, az megtanúlja, hogy letegyen minden heves kívánságról“ — ezt sugdossák egymásnak ma minden sötét utcában.

„A bölcseség elfáraszt, semmi sem éri meg a fáradságot; ne kivánkozz semmi után!“ — ezt az uj táblát találám még nyilt piacokon is.

Törjétek össze, én véreim, törjétek össze ez az *uj* táblát is! A világot únók függeszték oda és a halál prédikátorai és a porkolábok: mert íme az rabigába hajtó prédikáció is!

Mivelhogy rosszúl tanulának és nem a legjobbat és mindent túlontúl korán és mindent túlontúl hamarosan; mivelhogy rosszúl *evének*, azért ronták el gyomrukat,

— mert rossz gyomor a szellemük: *az* javalja a halált! Mert bizony, bizony: a szellem gyomor!

Az élet az öröm kútfeje: de a kiből rossz gyomor szól, a búbánat apja, ennek minden forrás mételyes.

Megismerni: *öröm* az oroszlán akaratának! De a ki elfáradt, azon idegen akarat az úr s minden hullám játszadozik véle.

És az mindig a gyenge emberek természete, hogy eltévednek utaikon. És végezetre még azt kérdezi fáradságuk: „miért menénk valaha egyáltalában utakon! Minden egyre megy!“

Ezek fülének kedves az íge: „Semmi sem éri meg a fáradságot! Ne akarjatok!“ De ez rabigába hajtó prédikáció.

Óh, én véreim, friss pezsgő szél Zarathustra minden fáradt utasnak; még sok orrot csavarint tüsszentésre!

S még falakon is átfú az én szabad lehelletem, és börtönökbe és bebörtönzött lelkekbe!

Az akarat felszabadít: mivelhogy akarni annyi, mint alkotni: így tanítom néktek. És *csak* a végre tanuljatok, hogy alkothassatok.

És még a tanulást is csak tőlem *tanuljátok*, a jóltanulást! — A kinek füle van, az hallja!

* * *

17.

Itt áll a csolnak, — oda át talán a nagy Semmibe vezet az út. — De vajjon ki akar ebbe a „talán“-ba beszállani?

Közületek senki sem akar a halál csolnakjába szállani! Hogyan lennétek hát világ-únottak!

Világ-únottak! És még a földtől sem váltatok meg!

Még mindig a földet sóvárgóknak látlak titeket, szerelmeseknek tulajdon föld-unalmatokba!

Nem hiába, hogy lelóg az ajkatok: — egy-egy apró földi vágy ül még rajta! És szemetekben nem uszkál-e apró felhője az el nem felejtett földi örömnek?

Sok jó találmány van a földön; egyik hasznos, a másik kellemes: ezekért kell a földet szeretni.

És sok jól kitalált dolog van rajta, a mi olyan mint a fehérnép keble: hasznos és kellemes is egyszersmind.

De ti világ-unottak! Ti föld restjei!

Rajtatok vesszővel kell hegedülni! Vesszőcsapásokkal kell lábatokba kedvet önteni.

Mert ha nem vagytok betegek és kiélt fickók, a kiket megúnt a föld, akkor ravasz lajhárok vagytok vagy torkos elrejtőzött kéjenc-macskák. És ha nem akartok ismét vigan *futni*, úgy szálljatok poklokra!

Ámde nagyobb *bátorság* kell ahhoz, hogy az ember az életet befejezze, mint uj versét: tudja ezt minden orvos és minden költő.

* * *

18.

Óh, én véreim, vannak táblák, miket az elfáradás és vannak táblák, miket a bűzlő lustaság teremtett: bárha egyformán beszélnek is, nem akarják, hogy egyformán hallgassák őket.

Lássátok ezt az elepedőt! Már csak arasznyira van céljától, de nagy fáradságától dacosan lecsücsült a porba: ez a bátor!

Nagy-fáradtan ráásít útra, földre, célra és önmagára: egy tapodtat sem akar tovább tenni, — ez a bátor!

Ime a nap ráizzik és ebek nyaldossák verejtékét: de ő itt hever dacosan és inkább eleped!

Valóban, még hajánál fogva kell majd egébe felhúznotok ezt a hőst!

De jobb, ha fekve hagyjátok ott, a hová feküdt vala, hogy rájöjjön szemére az álom, a vigasztaló, üdítő záporával:

Hagyjátok fekve, valamíg magától fölserken, — a míg magától visszavon minden fáradtságot és mindazt, a mi fáradságot hirdet belőle!

Csak az ebeket kergessétek el tőle, én véreim, a lusta sompolygókat és a dongó légysereget: —

— a „müveltek“ mindezt a dongó raját, a mi minden hős verejtékén — lakmározik.

* * *

19.

Köröket vonok magam köré és szent határokat; egyre kevesebben hágnak föl velem egyre magasabb hegyekbe: hegységet építek egyre szentebb hegyekből.

De bárhová hágtok is velem, én véreim: vigyázzatok, hogy ne tartson veletek *élősködő*!

Az élősködő, csúszómászó, simulékony féreg, a mi beteg, kisebzett gödreiteken akar hízni.

És *az* a mestersége, hogy kiszimatol föltörekvő lelkeket, a mikor fáradtak: bánatotokba, kishitetekbe, gyöngéd szemérmetekbe rakja ronda fészkét.

Valahol gyönge az erős, túlszelid a nemes, odarakja fészkét: az élősködő ott lakik, a hol a Nagynak apró kisebzett gödrei vannak.

Mi minden létező legmagasabb példánya s mi a legalacsonyabb? Az élősködő a legalacsonyabb; a ki pedig a legmagasabb példány, az táplálja a legfőbb élősködőt.

Az a lélek, a melyiknek leghosszabb a lajtorjája és a legmélyebbre nyúlik: miképen lehetne, hogy ne ezen ülne a legtöbb élősködő?

— a legterebélyesebb lélek, a melyik legtávolabbra tud önmagában futni, tévelyegni, kalandozni; a legszükségszerűbb, a mely csupa kedvből rohan a véletlenbe: —

— a létező lélek, a melyik a létesülésbe merül; a bíró lélek, a melyik az akaratba és kívánságba *akar* merülni: —

— az örvényből menekülő, a melyik enmagát a legtávolibb körben ujra utóléri; a legbölcsebb lélek, a melyet a bolondság legédesebben unszol: —

— az enmagát legjobban szerető, a melybe minden dolog áramlik és visszaáramlik és árad és apad: óh miképen lehetne, hogy ne a *legmagasabb lelken* rágódnának a leghitványabb élősködők?

* * *

20.

Óh, én véreim, kegyetlen vagyok-e? De azt mondom: a mi esik, azt még taszítsátok is!

A „ma“ minden dolga — esik, szétesik: ki akarná még tartani! De én — én még taszítani is *akarom*!

Ösméritek, milyen élvezet köveket gurítani meredek mélységbe? A „ma“ emberei, lássátok, mint gurulnak mélységembe!

Előjátéka vagyok jobb játékosoknak, óh én véreim! Példájuk! *Cselekedjetek* példámra!

És a kit nem tanítottok meg röpülni, azt tanítsátok meg — *gyorsabban esni*!

* * *

21.

Szeretem a bátrakat: de nem elég, hogy üss, vágj, — azt is kell tudnod, *kit* ütsz-vágsz!

És gyakorta több bátorság kell ahhoz, hogy szablyádat hüvelyében tartsad és ellépkedj valaki mellett, *hogy* méltóbb ellenfélre gyüjtsd erődet!

Csak olyan ellenségetek legyen, a ki gyülöletreméltó, de nem olyan, a ki megvetendő is: büszkéknek kell lennetek az ellenségetekre: erre tanítálak már egyszer.

A méltóbb ellenségre gyüjtsétek erőtöket, barátim! Ezért sok mellett el kell lépnetek. — Különösen a sok csőcselék mellett, a ki népről, népekről lármáz fületekbe.

Tartsátok tisztán a szemeteket az ő érveiktől, amelylyel valamit védenek, támadnak. Sok itt az igazság, sok itt a hamisság: a ki nézi, dühre gerjed.

Belénézni, beléverni — az itt egy dolog; ezért távozzatok az erdőbe és altassátok el szablyátokat!

Menjetek *a ti* utatokra! Hadd menjenek a nép és népek a magukén! — valóban sötét utakon, miken nem villog a reménység egyetlen sugara.

Hadd uralkodjék itt a kalmár, a hol minden, a mi még fénylik — kalmár aranya! Nem a királyok korát éljük: a mi ma népnek nevezi magát, nem érdemel királyt.

Lám, mint cselekednek ezek a népek maguk is a kalmárok példájára: még minden szemétből is fölszedik a legapróbb hasznot!

Egymásra lesegetnek, egymástól lesegetnek el egyetmást — ezt „jó szomszédság"-nak hivják. Óh boldog, távoli idők, a mikor a nép azt mondá: „*úr* akarok lenni a népeken!"

Mert, én vérem: uralkodjék a legjobb; a legjobb *akar* is uralkodni! És valahol máskép hangzik az íge, ott — *nincs* meg a legjobb.

* * *

22.

Ha *azok* — ingyen kapnának kenyeret! Óh, jaj! Mi után orditoznának *azok*! Kenyérkereset: ez az ő igazi mulatságuk; s hadd keressék keservesen!

Ragadozók ők: „munká"-jukban is van még rablás, keresetükben — is van még rászedés! Hadd keressék hát keservesen!

Legyetek hát jobb ragadozók, finomabbak, okosabbak, *emberhez hasonlóbbak;* mert az ember a legjobb ragadozó.

Már minden állat erényeit elragadta az ember: mivelhogy minden állat közt az ember sorsa volt a legkeservesebb.

Már csak a madarak vannak fölötte. S ha az ember még röpülni is megtanúl, óh jaj, vajjon *hova föl* — röpülne ragadozó kedve!

* * *

23.

Ilyennek akarom a férfit és a nőt: derék harcosnak az egyiket, derék szülőnek a másikat, s mindkettőjüket derék fejen-lábon táncolónak.

És kárbaveszett napunk légyen, a midőn nem táncoltunk egyszer! És hazug légyen nékünk minden igazság, a melyet nem kisért nevetés.

* * *

24.

Házasságkötéstek: vigyázzatok, ne legyen rossz kötés! Nagyon hamar kötétek: ezért *következik* belőle házasságtörés!

És még jobb a házasság-törés, mint a házasság-hajlás, házasság-hazudtság! — Egyszer egy asszony ezt mondta nékem: „igaz, hogy megtörtem a házasságot, de előbb a házasság tört meg — engem!“

A rosszúl párosítottakat mindig a leggonoszabb bosszúvágyóknak látám: mindenkin megtorolják, hogy már nem futkoshatnak külön-külön.

Ennek okáért akarom, hogy a becsületesek így szóljanak egymáshoz: „most szeretjük egymást: *lássuk*, hogy megőrizzük szeretetünket! Avagy igéretünk bal-látás volna?“

— „Adjatok nékünk haladékot és rövid házasságot, hogy lássuk, vajjon rátermettünk-e a nagy házasságra! Nagy dolog az, mindig négyszemközt lenni!

Im-így szól a tanácsom minden becsületesnek; és ugyan mi lenne szeretetem az emberfölötti emberhez és minden eljövendőhöz, ha mást tanácsolnék és beszélnék!

Hogy ne csak tovább nemzzetek, hanem *fölfelé* — erre, óh véreim, erre segítsen titeket a házasság kertje!

* * *

25.

A ki megismeré a múlt eredetét, lám, az végezetre a jövendő forrásait fogja keresni és uj eredeteket.

Óh, én véreim, egy kevéssé és *uj népek* támadnak majd és uj források zuhognak uj mélységekbe.

Mert a föld rengése sok kutat betemet, sokat elszikkaszt: de belső erőket és rejtett dolgokat is hoz napvilágra!

A föld rengése uj forrásokat tár föl. Vén népek földrengéséből új források fakadnak.

És a ki így kiált: „Imhol egy forrás sok szomjuhozónak, *egy* szív sok sóvárgónak, *egy* akarat sok eszköznek," — köréje nép sorakozik, azaz: sok próbálkozó.

Ki tud parancsolni, ki tud engedelmeskedni — ez *tétetik itt próbára!* Óh, mely hosszú kereséssel, találgatással, nem-találással, tanulással és ujra próbálással!

Az emberi társadalom: próbálkozás — ezt tanítom — hosszas keresés: de a parancsolót keresi! —

— próbálkozás, óh én véreim! És *nem* „társadalmi

szerződés“! Törjétek össze, törjétek össze nékem a puha szívüeknek és felemásoknak ezt a szavát!

* * *

26.

Óh, véreim! kik fenyegetnek a legnagyobb veszedelemmel minden emberi jövendőt? Nemdenem a jók és igazak? —

— nemdenem azok, akik ezt mondják, és érzik is szivükben: „mi jól tudjuk már, mi jó és mi igaz s birjuk is ezt; jaj azoknak, a kik itt még keresnek!

Pedig bárminő kárt tesznek is a gonoszok: a jók-okozta kár a legkárosabb kár!

És bárminő kárt tesznek is a világ rágalmazói: a jók-okozta kár a legkárosabb kár.

Óh, én véreim, a jók és igazak szívébe látott az, a ki egyszer ezt mondá: „farizeusok.“ De nem érték meg őt.

Még a jók és igazak sem értheték meg őt: lelkük jó lelkiismeretük kalitkájába van fogódva. A jók ostobasága feneketlenül bölcs.

Az igazság pedig ez: *kell*, hogy a jók farizeusok legyenek, — nincs más választásuk!

Kell, hogy a jók keresztre feszítsék azt, a ki tulajdon erényt talál ki magának! Ez az igazság!

S a második, a ki földjüket fölfedezte, a jók és igazak földjét, szivét és talaját: az vala, a ki kérdezé: „kit gyülölnek legjobban?“

A *teremtőt* gyűlölik a legjobban, azt, a ki táblákat tör és ócska értékeket, a törőt — törvénytörőnek hívják.

A jók ugyanis — nem *tudnak* teremteni: ők mindig a vég kezdete: —

— keresztre feszítik azt, a ki uj értékeket ír uj táblákra, föláldozzák magu*knak* a jövőt, — keresztre feszítik az ember minden jövendőjét!

A jók — ők mindig a vég kezdete valának.

* * *

27.

Óh, én véreim, és megértétek-e ezt az igét? És a miket egykoron az „utolsó emberről" mondék? — —

Kik fenyegetik a legnagyobb veszedelemmel az ember minden jövendőjét? Nemdenem a jók és igazak?

Törjétek össze, törjétek össze nékem a jókat és igazakat! — Óh, én véreim, és megértétek-e ezt az igét?

* * *

28.

Menekültök előlem? Megijedtetek? Reszkettek ettől az igétől?

Óh, én véreim, mikoron azt mondám néktek, hogy törjétek össze a jókat és a jók tábláit: csak akkor szállítottam az embert magas tengerére.

És íme csak most jön reá a nagy rémület, a nagy maga-körül-nézés, a nagy betegség, a nagy utálat, a nagy tengeri betegség.

Hamis martokat és hamis biztosságokat hirdetének néktek a jók; a jók hazugságainak révében születtetek és

ott óvtak titeket. Gyökeréig összehazudának és elgörbítének mindent a jók.

Ámde, a ki ezt a földet fölfedezé, hogy „ember“, az fölfedezé ezt a földet is, hogy „az ember jövendője“. Ime, legyetek tengerjáró hajósok, derék és türedelmes hajósok!

Emelt fővel járjatok már korán, óh én véreim, tanuljatok meg emelt fővel járni! A tenger viharzik: sokan akarnak rátok támaszkodva fölemelkedni! A tenger viharzik: minden tengerben van. Nosza! Rajta! Ti vén hajós-szívek.

Mit nekünk a szülőföld! *Oda* tart kormányrudunk, a hol *gyermekeink földje* van! Oda felé, oda *ki* viharzik, tengernél viharosabban, a mi nagy vágyódásunk!

* * *

29.

„Miért vagy oly kemény!“ — mondá egyszer a gyémántnak a fűtőszén — „avagy nem vagyunk-e közeli rokonok?“

Miért vagytok oly lágyak? Óh, én véreim, ím-igyen kérdezlek *én* titeket: vagy nem vagytok-e az én véreim?

Miért vagytok oly lágyak, tágítók és engedékenyek? Miért vagyon annyi hazudság, letagadás szivetekben? Miért vagyon oly kevés végzet pillantástokban?

És ha nem akartok végzet lenni és kérlelhetetlenek: miképen — győzhetnétek ti velem?

És ha keménységtek nem akar villámlani és szélylyel-választani és szétvágni: miképen — teremthetnétek vélem egykoron?

Mert a teremtők kemények. És boldogak lehettek, hogy kezeteket rányomhatjátok évezredekre, mint valami viaszkra —

— boldogak, hogy évezredek akaratára írtok, mint valami ércre, — keményebbre, mint az érc, nemesebbre, mint az érc. Nincs igazán kemény, hanemha a legnemesebb.

Ezt az uj táblát függesztem fölétek, óh én véreim: *Legyetek kemények!*

* * *

30.

Óh, én akaratom! Te minden szükségnek megfordítója, te szükségszerűségem! Óvj meg engem minden apró győzelemtől!

Te lelkem végzete, a melyet sorsnak nevezék! Te bennem lévő! Te fölöttem lévő! Óvj meg, tartogass engem nagy sorsra!

És utolsó nagyságodat, akaratom, tartogasd legvégső mívedre, — hogy kérlelhetetlen lehess győzedelmedben! Óh, kit nem győzött le még a győzedelme!

Óh, kinek szeme nem sötétült el ebben a mámoros félhomályban! Óh, kinek lába nem tántorodék meg és felejtett el — állani!

— Hogy egykoron kész legyek, érett legyek a Nagy Délben: kész és érett, mint az izzó érc, villámmal viselős felhő és tejjel-teli emlő: —

— kész önmagamra és legrejtettebb akaratomra: nyílvesszeje után sóvárgó íjj, csillaga után sóvárgó nyílvessző: —

— csillag, kész és érett delelőjén, izzó, általszúrt és boldogított megsemmisítő napsugár-nyilaktól: —

— nap maga is és kérlelhetetlen nap-akarat, kész győzve megsemmisíteni!

Óh, akarat, te minden szükségnek megfordítója, *én* szükségszerűségem! Tartogass engem nagy győzedelemre!

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A lábbadozó.

1.

Egyszer reggel, nemsokára, hogy a barlangba visszatért, Zarathustra, mintha őrjöngene, úgy ugrék föl nyoszolyájáról, borzasztóan elordítá magát és úgy hadonásza, mikéntha még valaki volna a nyoszolyán, a ki nem akarna onnan fölkelni. És Zarathustra hangja azonképen hangzék, hogy állatai megrémülve jöttek oda és minden barlangból és szurdékból, a melyek Zarathustra barlangjával szomszédosak valának, minden állat elsuhana, — röpdösve-repesve, csúszva-mászva, ugrálva, minek milyen lába vagy szárnya vala. Zarathustra pedig szóla ím-ígyen:

Nosza, kelj föl, legrejtettebb gondolatom, mélységemből! Én kakasod és reggeli szürkületed vagyok, álomszuszék: föl, föl! Hangom majd fölkukorékol téged!

Nyisd meg füledet: hallgass! Mert hallani akarlak téged! Föl, föl! Van itt elég mennydörgés, hogy sírok is megtanuljanak hallgatni!

És törüld ki szemedből az álmot és minden bárgyúságot, vakságot! Hallj engem szemeddel is: hangom meggyógyítja még a vakonszülötteket is.

És ha már ébren vagy, akarom, hogy örökké ébren maradj. Nem az *én* természetem, hogy nagyanyám-nagy-

anyját serkentgessem, hogy azt parancsoljam nékik: aludjanak tovább!

Mozdúlsz, nyujtózkodol, hörögsz? föl! föl! Ne hörögj, beszélned kell nékem! Zarathustra szólít, az istentelen!

Én, Zarathustra, az élet szószólója, a szenvedés szószólója, a kör szószólója — téged szólítlak, legrejtettebb gondolatom!

Üdvöz legyek! Jösz, — hallak! Mélységem *beszél*, utolsó mélységem ragadtam napvilágra!

Üdvöz legyek! Jövel! Addsza kezedet — — ha! engedd! Haha! — — Utálat, utálat, utálat — — — óh jaj nékem!

* * *

2.

Azonban alig hogy ki mondta e szavakat, halottként bukott a földre és sokáig élettelenül feküvék. Midőn pedig ujra magához tért, sápadt vala és reszketett és fekve maradt és soká nem akart enni, inni. Hét napig vala ilyen; állatai azonban nem hagyák el se éjjel, se nappal, hanemha a sas kirepült, hogy táplálékot hozzon. És a mit hozott és összerabolt, odatevé Zarathustra nyoszolyájára: úgy, hogy Zarathustra végezetre sárga és piros bogyók, szőllők, almácskák, szagos füvek és pinia-tobozok között fekűvék. Lábánál pedig két bárány terült el, miket a sas nagy nehezen rabolt a pásztoroktól.

„Óh Zarathustra“ — mondák — „imhol már hét napja fekszel így, nehéz pillákkal: avagy nem akarsz-e végre megint lábadra állani?

Lépj ki barlangodból: a világ mint virágos kert vár reád. A szellő nehéz illatokkal játszadozik, mik feléd tartanak; és minden patak utánad szeretne futni. Mindenek utánad vágyakoznak, mivel te hét napig egyedül maradtál, — lépj ki barlangodból! Mindenek orvosaid akarnak lenni!

Talán uj megismerés látogatott meg, savanyú és nehéz? Élesztős tésztaként feküvél, lelked megkelt és minden szélén túldagadt". —

— Óh, állataim, — felelé Zarathustra — csak fecsegjetek im-igyen tovább és hadd halljatok! Fölüdít, hogy csevegtek: a hol csevegnek, a világ nekem már virágoskert.

Mily kedves, hogy vannak szavak és hangok: avagy a szavak és hangok nem szivárvány és délibáb-hidak-e olyan dolgok között, mik örökre szét vannak választva?

Minden lélekhez más világ tartozik; minden léleknek minden más lélek másvilág.

S a leghasonlóbbak között hazudik legjobban a látszat; mivelhogy a legkisebb szakadékot a legnehezebb áthidalni.

Számomra — hogyan volna egy kivülem-való? Nincs kivül-való! De ezt elfelejtjük minden hangnál: mily kedves, hogy feledünk!

Avagy nem azért ajándékoztatának a dolgoknak nevek és hangok, hogy az ember gyönyörködjék a dolgokban? Szép bolondság a beszéd: vele eltáncol az ember mindenek fölött.

Mily kedves minden beszéd és a hangok minden hazugsága! Hangokkal tarka szivárványon táncol szeretetünk. —

— „Oh Zarathustra“ — felelék az állatok viszontag, — „azoknak, kik a magunk-módjára gondolkoznak, mindenek maguktól táncolnak, jönnek, mennek, kezet adnak, nevetgélnek, el-elfutnak — és visszajőnek.

Minden megy, minden visszajő; örökké forog a lét kereke. Minden meghal, minden ujra fölvirágzik; örökké pereg a lét éve.

Minden eltörik, minden ujra összeillesztetik: örökké ugyanaz a háza épül föl a létnek. Minden elválik, minden ujra üdvözli egymást; örökké hű marad magához a lét gyürűje.

Minden szempillanatban kezdődik a lét; minden „itt“ körül az „ott“ golyója forog. A közép mindenütt van. Körbe megy az örökkévalóság örvénye.“ —

— Óh ti csélcsapok és kerepelők! — válaszolá Zarathustra és ujra mosolygott, — mi jól tudjátok, minek kellett hét nap alatt betelnie: — és mint mászék torkomba az a szörnyeteg és mint fojtogatott! De én leharaptam a fejét és elköptem magamtól.

És ti — ti már sípláda-dalt faragtatok belőle? Én pedig imhol fáradtan fekszem ettől a harapástól és elköpéstől, betegen a magam megváltásától.

És ti még végig nézitek mindezeket? Óh állataim, hát ti is kegyetlenek vagytok? Nézői akartatok lenni nagy fájdalmamnak, miként az emberek cselekszik? Mert az ember a legkegyetlenebb állat.

Szomorújátékok, bikaviadalok és keresztrefeszítések tevék eddig boldogabbá a földön; és midőn kitalálá magának a poklot, íme, ez lőn töldi menyországává.

Ha a nagy ember ordít —: röptében ott van a kicsi

és nyelve kéjtől kilóg a szájából. Ő azonban „részvétének“ hívja.

A kis ember, különösen a költő — mi buzgón vádolja az életet szavakkal! Ám hallgassátok, de ne legyetek süketek az élvezet iránt sem, ami minden vádban rejlik!

Az élet ilyen vádolóit az élet egy szemhunyorítással lebírja. „Szeretsz engem? — mondja az orcátlan — „várj még egy keveset, még nincs számodra érkezésem“.

Az ember a legkegyetlenebb állat maga iránt és ha csak ezt hallod, hogy valami „bünös“-nek és „kereszthordó“-nak és „vezeklő“-nek hívja magát, ne légy süket a kéj iránt, a mely ebben a panaszban és vádban rejlik!

És én magam, — talán én is vádolni akarom ezzel az embert? Óh, állataim, csak azt az egyet tanultam meg eleddig, hogy az embernek a legrosszabb is kell a maga javára, —

— hogy minden legrosszabb teszi legjobb *erejét* és a legmagasabbat alkotónak legkeményebb kövét: és hogy kell, hogy az ember jobbá *és* gonoszabbá váljék: —

Nem azért szögeztetém erre a kínzófára, hogy megtudjam, hogy az ember gonosz, — hanem kiálték, miként ember még nem kiálta:

„Óh, miért hogy legnagyobb gonoszsága is oly kicsiny! Óh, hogy legnagyobb jósága oly kicsiny!“

Az embertől rám jött nagy csömör — *az* fojtogatott és mászott torkomba: és a mi jövendőt a jövendőmondó mondott: „Minden egyre megy, semmi sem érdemli a fáradságot, a tudás fojtogat.“

Nagy szürkület sántikált előttem, halálrafáradt, halálvágytól mámoros szomorúság, a mely ásító szájjal beszélt. „Örökkön-örökké visszatér az ember, akibe belefáradtál, a kis ember“ — így ásíta szomorúságom és vonszolá lábát és nem tudott elaludni.

Barlanggá változék szememben az ember, földje melle besülyedt, minden élő emberi csonttá, porrá és korhadt múlttá lőn nékem.

Sóhajtozásom ott ült minden emberi síron és nem bírt többé fölkelni, sóhajtozásom és kérdezősködésem ott kuruttyolt, fojtogatott, rágdosott és panaszkodott éjjel-nappal: — „óh, az ember örökkön-örökké visszatér! A kis ember örökkön-örökké visszatér!“ —

Mez nélkül látám egykoron mindkettőjüket, a legnagyobb és a legkisebb embert: túlságosan hasonlítának egymáshoz, — nagyon is emberi vala nékem még a legnagyobb is!

Túlontúl kicsiny a legnagyobb is! — Ez vala embercsömöröm! És még a legkisebbnek is örökös visszatérése! Ez vala minden léttől való csömöröm!

Óh, utálat! utálat! utálat — —

Im-így szóla Zarathustra és sóhajtozék, megborzonga; mivelhogy betegségére gondolt. Ekkor azonban állatai nem hagyák tovább beszélni.

„Ne folytasd, te lábbadozó!“ ezt felelék néki állatai, — „hanem menj ki, a hol a világ virágos kertként várakozik reád.

Menj ki a rózsák és méhek és galambrajok közé! Különösen pedig az énekes madarakhoz: hogy eltanuld tőlük az *éneket*.

Mert ének való a lábbadozónak; az egészséges hadd beszéljen. És ha az egészséges is kívánja a dalt, még is más dalokat kíván, mint a lábbadozó.“

— „Óh ti csélcsapok és kereplők, hallgassatok!“ — felelé Zarathustra és mosolygott állatain. — Mi jól tudjátok, mi vigasztalást találék ki magamnak hét napon!

Hogy ujra énekelnem kell, — *ezt* a vigasztalást találám ki magamnak és *ezt* a lábbadozást: avagy talán ebből is tüstént sípláda-dalt akartok faragni?

— „Ne folytasd“ — ismétlék állatai — „még jobb, ha lantot készítsz magadnak, te lábbadozó, új lantot!

— mert, íme, Zarathustra! Uj dalaid uj lantra szorúlnak!

Énekelj, áradj túl, óh Zarathustra, gyógyítsd lelkedet uj dalokkal: hogy elviseld nagy sorsodat, a mi még nem volt embernek sorsa!

Hogy néked, mint elsőnek kell ezt az igét hirdetned — miképen lehetne, hogy ez a nagy sors ne válnék legnagyobb veszedelmeddé és betegségeddé!

Lám, tudjuk, mit tanítsz: hogy mindenek örökkönörökké visszatérnek és mi is ő velük és hogy már számtalanszor léteztünk és mindenek mi vélünk.

Hírdeted, hogy a létesülésnek egy nagy éve van, szőrnyeteg nagy év: ennek, homokórához hasonlatosan, ujra fordulnia kell, hogy ujra le-kifusson: —

— úgy hogy mindezek az évek hasonlatosak önmagukhoz, a legnagyobbak, valamiképen a legkisebbek, — úgy hogy, magunk is minden nagy évben hasonlatosak vagyunk önmagunkhoz a legnagyobban, valamiképen a legkisebben.

És ha most meg akarnál halni, óh Zarathustra, azt is tudjuk, mit mondanál magadnak — de állataid kérvekérnek, ne halj még meg!

Azt mondanád és reszketés nélkül sőt boldogan fölsóhajtva: mert nagy kő, nagy hőség vétetnék el tőled, te tűrők tűrője!

„Ime meghalok és eltűnöm“ — mondanád — „és egy pillanat alatt semmivé leszek. A lélek ép oly halandó, a milyen a test.

Ámde az okok csomója visszatér, a melybe be vagyok bogozva, — az majd ujra megteremt engem! Én is az örökös visszatérés okai közé tartozom!

Ujra visszatérek, ezzel a nappal, ezzel a földdel, ezzel a sassal, a legnagyobban és legkisebben egyaránt

— örökkön-örökké visszatérek erre a, szakasztott erre az életre, a mely ugyanaz a legnagyobban és legkisebben egyaránt, hogy ujra mindenek örök visszatérését hirdessem —

— hogy ujra hirdessem az igét a nagy földi és emberi Délről, hogy ujra hirdessem az embernek az emberfölötti embert.

Kimondám az igét, összetör az igém: így akarja örök sorsom —, mint hirmondó megyek tönkre!

Ime, ütött az óra, hogy a lemenő önmagát áldja meg. Im-így*en* — *végződik* Zarathustra lemenetele.“

A mint az állatok ezeket az igéket kimondották vala, elhallgatának és várák, hogy Zarathustra mondana nékik valamit: de Zarathustra nem hallá, hogy hallgatának. Sőt nyugodtan fekűvék, behunyt szemmel, hasonlóan

az alvóhoz, jóllehet nem aluvék; mivelhogy éppen lelkével tanácskozott. A kigyó pedig és a sas, a midőn ilyen hallgatagnak láták, tisztelék a nagy csöndet, a mely őt körülvevé és szép vigyázva eltávozának.

* * *

A nagy vágyról.

Óh, lelkem, megtanítálak, hogy a „ma“-t „egykor“-nak és „hajdan“-nak ejtsed és körtáncot ropj minden „itt“, „ott“ fölött.

Óh, lelkem! megváltálak minden zugolytól, lesöprék rólad port, pókhálót és félhomályt.

Óh, lelkem, lemosám rólad a kicsinyes szemérmet és a zug-erényt és rábeszélélek, hogy meztelenül állj a nap szeme elé.

Viharral, a mi „szellem“-nek neveztetik, fúvék hullámzó tengeredre; minden felhőt elfúvék s megfojtám magát a fojtogatót, kinek neve a „bűn.“

Óh, lelkem, jogot adtam néked, hogy „nem“-et mondj, mint a vihar és „igen“-t, valamiképen a nyílt ég „igen“-t mond: világossághoz hasonlatosan csöndesen állsz és jársz „nem“-et mondó viharok közepette.

Óh, lelkem, visszaadtam szabadságodat a teremtett és még nem teremtett dolgokban: és ki ösméri úgy, miként te, a jövendőnek gyönyörüségét?

Óh, lelkem, megtanítálak a megvetésre, a mi nem úgy jő, mint a féregrágás, megtanítálak a nagy, a szerető megvetésre: ez legjobban szeret ott, a hol legmélyebben megvet.

Óh, lelkem, megtanítálak úgy rábeszélni, hogy szavaddal átcsábítod magadhoz az okokat: valamiképen a nap, a mely még a tengert is fölcsábítja szavával a maga magasságára.

Óh, lelkem, elvevék tőled minden szófogadást, térdhajtást és „ur"-azást; azt a neved adám néked magadnak: „sors fordítója", magad is „sors."

Óh, lelkem, új neveket adék néked és a „kerületek kerületé"-nek, az „idők köldökzsinórá-"nak és „azúrharang"-nak.

Óh, lelkem, földedet itatám minden bölcseséggel, minden uj borral és a bölcseség minden, emberemlékezetnél régibb erős boraival.

Óh, lelkem, minden napot reád önték és minden éjszakát és minden hallgatást és minden vágyat; — s fölnövél, mint a szőllőtő.

Óh, lelkem! roskadásig telve s gazdagon állsz most itt, dagadó tölgyü szőllőtő, tömött barna aranyszemekkel: — tömötten és nyomatva boldogságodtól, bőséged miatt várakozva és várakozásod miatt szemérmesen.

Óh, lelkem, nincs lélek, amely szeretőbb és átfogóbb és tartamasabb volna náladnál. Lehetne-e máshol jövő és múlt egymáshoz oly közel, mint a mily közel te benned vagyon?

Óh, lelkem, od'adék néked mindent és kezem reád ürítém: — és ime! Ime mosolyogva mondod nékem és búbánattal telve: „Kettőnk közül ki adós a köszönettel? — nem tartozik-e köszönni az ajándékozó, hogy az elfogadó elfogadta ajándékát? Vajjon az ajándékozás nem szükség-e? Vajjon az elfogadás nem — könyörület-e? —

— Óh, lelkem, értem búbánatod mosolygását: a te túlságos gazdaságod maga is vágyakozván tárja ki kezét!

Bőséged pezsgő tengereken pillant végig és keres és vár; a túlságos bőség vágyakozása beszél mosolygó szemed-egéből!

És valóban, lelkem! Van-e ki látta mosolygásodat és nem olvad könnyekre? Még az angyalok is könnyekre olvadnak mosolygásod túljóságán.

Jóságod és túljóságod nem akar panaszkodni, nem akar sírni és, lelkem, mosolygásod mégis könnyekre vágyódik és zokogásra reszkető ajkad.

„Avagy nem minden sírás panasz-e? És minden panasz vád?“ Im-így beszélsz magadhoz és ezért, lelkem, inkább akarsz mosolyogni, semhogy fájdalmadat kiöntenéd.

— könnyek zuhogó árjába öntenéd minden fájdalmad, mit bőséged okoz és a szőllőtő sürgetése vincellér után és vincellér kése után!

De ha nem akarod kisírni bíboros búbánatodat, úgy *énekelned* kell, óh, lelkem! Ime, magam is mosolygok, ilyeneket jósolván néked:

— énekelni, zugó énekkel, valamig minden tenger elnémul, hogy vágyadat hallgassa, —

— valamig csöndes, vágyódó tengereken lebeg a csolnak, az aranyos csoda, a melynek aranyát körültáncolja minden jó-rossz csodadolog: —

— valamint sok nagy és kis állat és minden, minek könnyű, csodalába van, a mi ibolyaszinü ösvényeken tud futni, —

— elfutni az aranyos csodához, az önkénytes cs$_{ol}$-

nakhoz és urához: ez pedig a vincellér, a ki gyémántos késsel várakozik, — a te nagy oldód, lelkem, a névtelen — kinek még csak jövendő énekek fognak nevet találni! És valóban, lehelletedben már jövendő énekek illatoznak, — már izzol és álmodol, már szomjasan iszol a vigasztalás minden mély csengő kútjából, búbánatod már jövendő énekek boldogságában pihen!

Óh, lelkem, íme megadék néked mindent, megadám az utolsót és minden kezem kiűrítém reád: — *hogy azt mondám néked: énekelj* — íme ez vala utolsóm!

Hogy azt mondám néked: énekelj, mondd, mondd csak: melyikünk adós most — a köszönettel? De még jobb, ha énekelsz, énekelj nékem, lelkem! És hadd, hogy én köszönjek!

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

Másik táncdal.

1.

„Szemedbe pillanték a minap, óh élet: aranyat láték csillogni éjszakai szemedben, — szivem megálla ennek gyönyörétől: — aranyos csolnakot láték csillogni éjszakai vizeken, sülyedő, merülő, ujra intő, aranyos himbáló csolnakot!

Lábamra, a tánc bolondjára, vetél egy pillantást, nevető, kérdő, olvasztó, himbáló pillantást:

Csörgőd csak kétszer csörgeték meg kis kezeddel, — s íme lábam már himbálódzék a tánc dühétől.

Sarkam ágaskodék, lábam ujjai hallgatának, hogy megértsenek: hisz a táncos füle ott vagyon — a lába ujjaiban.

Hozzád ugrám: te visszahőköltél ugrásom elől; és futó, menekülő hajad kigyója felém kigyózék!

Elugrám tőled és kigyóidtól: s íme itt állál már, félfordulattal, vágygyal telt szemmel.

Görbe pillantásokkal — görbe utakra tanítsz; görbe utakon lábam — ármányt tanúl!

félek, ha közelemben vagy, szeretlek távolból; futásod csábít, kérésed megdöbbent: — szenvedek, de mit nem szenvednék éretted szívesen!

A kinek hidegsége gyújt, gyűlölete elcsábít, futása köt, csúfolkodása — megindít:

— ki ne gyülölne téged, te nagy kötő, behálozó, kisértő, kereső, találó! Ki ne szeretne téged, te ártatlan, türelmetlen, szeles, gyermekes bűnös!

Hová vonszolsz most engem, te féktelen, rakoncátlan? És íme megint futsz előlem, te édes vadóc és hálátlan!

Utánad táncolok, követlek gyenge nyomon is. Hol vagy? Addsza kezed! Vagy csak egy ujjadat!

Imhol barlang és csalit: eltévedünk! — Várj csak! Állj! Nem látsz-e baglyokat és denevéreket surrogni?

Te bagoly! Te denevér! El akarsz bolondítani? Hol vagyunk? Kutyáktól tanulád ezt a vonítást és kaffogást.

Kedvesen vicsorítod rám fehér fogad, gonosz szemed fürtös sörény közül szökik rám!

Árkon-bokron át táncolunk: én vagyok a vadász — kutyám vagy zergém akarsz-e lenni?

Most mellém! Gyorsan, te ugró! Most föl! És át! — óh jaj! Én vágódom el, ugorván!

Óh, láss fekve, te magas kedv és láss kegyelmet kérni! Szívesen mennék véled kellemesebb ösvényeken!

— a szerelem ösvényein csöndes, színes bokrok között! Vagy ott a tó mentén: aranyhalak uszkálnak, és táncolnak benne!

Elfáradtál? Odaát juhok és esthajnal hasadása: nem szép-e aludni, ha a juhászok furulyáznak. Annyira elfáradtál? Elviszlek, csak bocsásd le karodat! Szomjuhozol, — volna valamim, de szád nem akarja inni!

— Óh ez az átkozott fürge, hajlékony kigyó és búvó

boszorkány! Hová levél? De orcámon kezedtől két petytyet és foltokat érzek!

Valóban belefáradtam, hogy mindig megjuhodott juhászod legyek! Te boszorkány, eleddig énekeltem néked, most *te* fogsz — ordítani!

Ostorom ütemére fogsz táncolni és ordítani! Csak nem feledtem el az ostort? — Nem!“ —

* * *

2.

Ekkor az élet im-így válaszola nékem és közben befogá kicsinyke fülét:

„Óh Zarathustra! Ne pattogj ostoroddal oly rettenetesen! Hisz tudod: a lárma megöli a gondolatokat, — és éppen oly gyöngéd gondolataim támadtak!

Mindketten igazi mihasznák vagyunk. Túl a jón és gonoszon találók szigetünket és zöld mezőnket — mi ketten egyedül! Ezért hát már jóknak kell lennünk egymáshoz!

És ha nem is szeretjük egymást szívből, — kell-e, hogy haragudjunk egymásra, ha nem is szeretjük egymást szívből?

És hogy jó vagyok hozzád és gyakorta kelleténél jobb is, tudod jól: és pedig azért, mert bölcseségedre féltékeny vagyok. Óh, bölcseség, ez a vén bolond!

Ha bölcseséged egyszer elfutna tőled, óh, akkor szeretetem is gyorsan elszöknék.“

Az élet erre gondolatokba mélyedve pillantott maga mögé és maga köré és halkan mondá: „Óh, Zarathustra, nem vagy hozzám elég hű!

Nem szeretsz engem annyira, a hogy mondod; tudom, arra gondolsz, hogy csakhamar elhagyj engemet.

Van egy régi, súlyos, súlyos kongó harang: fölkong-fölbong éjjente egészen barlangodig: — ha hallod, hogy ez a harang éjfélt üt, akkoron egy és tizenkettő között arra gondolsz —

— arra gondolsz, óh Zarathustra, jól tudom: hogy csakhamar elhagyj engemet!"

„Igen" — felelém habozva — „de azt is tudod —" És valamit sugék fűlébe, boglyas, sárga, bohó hajtincsei közé.

„Te *tudod* ezt, óh Zarathustra? Ezt senki sem tudja — —"

És egymásra nézénk és a zöld rétre nézénk, a melyen éppen hideg alkonyat futott végig és sírdogálánk egymással. — Akkoron pedig kedvesebb vala nékem az élet, mint minden bölcseségem valaha.

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

Egy!

Ember! Figyelj a szóra!

Kettő!

Mit mond az éjji óra?

Három!

Mélységes álmom

Négy!

Váltotta virradóra —

Öt!

Létünk mi mély!

Hat!

Nap nem gondolta volna.

Hét!

Fájdalma mélyre nyúl —

Nyolc!

Mélyebbre az örömvágy:

Kilenc!

Bú mondja: „Múlj!“

Tíz!

A *kéj* örökkön élni vágy —

Tizenegy!

Örökké élni vágy!

Tizenkettő!

* * *

A hét pecsét.

(Vagy: az Igen és Ámen dala.)

1.

„Ha jós vagyok, s telve azzal az igazmondó szellemmel, a mely magas hegyek nyergén két tenger közt vándorol:

Mult és jövő közt vándorol mint nehéz felhő, — tikkasztó völgyeknek ellensége s mindennek, a mi fáradt s nem tud se élni, se halni:

villámra s megváltó fénysugárra készen, sötét méhében villámokkal terhesen, a melyek Igen-t mondanak, Igen-t nevetnek, igazmondó jós-villámsugarakra készen:

— s boldog az im-így terhes! S valóban soká kell annak nehéz viharfelhőként hegyek fölött csüngenie, a ki egykor a jövendő fényét akarja meggyujtani!

Óh hogyne vágyódnám szerelmesen az örökkévalóság után, s a gyűrük nászgyűrüje után — s a visszatérés gyűrüje után?

Még sohasem lelém meg a nőt, a kitől gyermeket szerettem volna, ha csak nem ez az a nő, a kit szeretek: mert szeretlek, óh Örökkévalóság.

Mert szeretlek, óh Örökkévalóság!

* * *

2.

Ha haragom valaha sirokat bonta, határköveket elmozgata, s ódon táblákat összetörve meredek mélységekbe gurita:

Ha gúnyom valaha elporhadt szavakat szétfúva és seprője levék a keresztes pókoknak s tisztító szele ódon, dohos sirboltoknak:

Ha valaha ujjongva ülék régi istenek sirhalmain, világot-áldóan, világot szeretőn a vén világ-rágalmazók emlékoszlopai mellett:

— mert még a templomokat s az istenek sirjait is szeretem, ha az ég tiszta szemével bepillant összetört tetőikön; örömest ülök, fűhöz, pipacshoz hasonlatosan templomok romjain —

Óh, hogyne vágyódnám szerelmesen az örökkévalóság után, s a gyűrük nászgyűrüje után — a visszatérés gyűrüje után?

Még sohasem lelém meg a nőt, a kitől gyermeket szerettem volna, ha csak nem ez az a nő, a kit szeretek: mert szeretlek, óh Örökkévalóság.

Mert szeretlek, óh Örökkévalóság!

* * *

3

Ha valaha lehellete jöve hozzám a teremtő lehelletnek s annak az égi szükségnek, a mely még véletleneket csillagtáncra kényszerit:

Ha valaha kacagék a teremtő villámkacajával, a melyet a tett hosszu dörgése dübörögve, de engedelmesen követ:

Ha valaha a föld isteni asztala mellett istenekkel kockázék, hogy a föld renge, és megszakada és tűzfolyamokat fúva,

— mert isteni asztal a föld s remeg a teremtő uj szavaktól és isteni kockavetésektől:

Óh hogyne vágyódnám szerelmesen az örökkévalóság után, s a gyűrük nász-gyűrüje után, a visszatérés gyűrüje után?

Még sohasem lelém meg a nőt, a kitől gyermeket szerettem volna, ha csak nem ez az a nő, a kit szeretek: mert szeretlek, óh Örökkévalóság!

Mert szeretlek, óh Örökkévalóság!

* * *

4.

Ha valaha hosszan ivék abból a habzó fűszeres vegyítő-korsóból, a melyben minden dolog jól el vagyon vegyítve:

Ha kezem valaha hozzáönté a legtávolabbit a legközelebbihez és a tüzet a szellemhez és örömöt a fájdalomhoz és legrosszabbat a legjóságosabbhoz:

Ha magam is szeme vagyok annak a megváltó sónak, a mely elvégzi, hogy a vegyítő-korsóban mindenek jól vegyüljenek: —

— mert vagyon oly só, a mi a jót a rosszal összeköti, s még a legrosszabb is érdemes a füszerezésre s az utolsó túlhabzásra;

Óh hogyne vágyódnám szerelmesen az örökkévalóság után s a gyűrük nászgyűrüje után — a visszatérés gyűrüje után?

Még sohasem lelém meg a nőt, a kitől gyermeket szerettem volna, hacsak nem ez az a nő, a kit szeretek: mert szeretlek, óh Örökkévalóság.

Mert szeretlek, óh Örökkévalóság!

* * *

5.

Ha kedvelem a tengert, s mindent, a mi tengerszerü, s legjobban azt, ha haragosan ellenem mond:

Ha bennem vagyon a kereső kedv, a mely a fölfedezetlen felé hajtja a vitorlákat, ha kedvemben benne vagyon a tengerjáró kedv:

Ha ujongásom valaha így kiálta föl: „a part eltünék, íme lehulla rólam az utolsó bilincs —

— a végtelen hullámzik körülöttem, messze — távolra ragyog tőlem a tér és idő, rajta! fel! öreg szív!“

Óh hogyne vágyódnám szerelmesen az örökkévalóság után, s a gyürük nászgyürüje után — a visszatérés gyürüje után?

Még sohasem lelém meg a nőt, a kitől gyermeket szerettem volna, ha csak nem ez az a nő, a kit szeretek: mert szeretlek, óh Örökkévalóság.

Mert szeretlek, óh Örökkévalóság!

* * *

6.

Ha erényem a táncos erénye, s én gyakran ugráltam mindkét lábammal aranysmaragd ujongással:

Ha kajánságom nevető kajánság, rózsabokrok és liliomok közt lakozó:

— a nevetésben tudniillik együtt vagyon minden gonosz, de megszentelve s fölmentve a maga boldogsága által;

S ha az az alfám és omegám, hogy minden nehéz könnyüvé, minden test táncossá, minden szellem madárrá váljék; pedig valóban ez az én alfám és omegám!

Óh hogyne vágyódnám szerelmesen az örökkévalóság után s a gyűrük nászgyűrüje után — a visszatérés gyűrüje után?

Még sohasem leltem meg a nőt, a kitől gyermeket szerettem valna, ha csak nem ez az a nő, a kit szeretek: mert szeretlek, óh Örökkévalóság.

Mert szeretlek, óh Örökkévalóság!

* * *

7.

Ha valaha csendes egeket feszíték magam fölé s a magam szárnyaival röpködém a magam egeibe:

Ha játszva úszám mély fénytávolokba s szabadságom megtelék madár-bölcseséggel: —

— s a madár-bölcseség így szól: „Lám, nincs se fönt, se lent! Vesd magad ide s tova, ki, vissza, te könnyü! Énekelj! ne beszélj többé!“

— nem készült-e minden szó csak a nehezeknek? Nem hazudik-e minden szó a könnyü fülének! Énekelj! ne beszélj többé!“

Óh hogyne vágyódnám szerelmesen az örökkévalóság

után, s a gyűrük nászgyűrüje után — a visszatérés gyűrüje után?

Még sohasem lelém meg az aszonyt, a kitől gyermeket szerettem volna, hacsak nem ez az a nő, a kit szeretek: mert szeretlek, óh Örökkévalóság.

Mert szeretlek, óh Örökkévalóság!

* * *

Im-ígyen szóla Zarathustra.

Negyedik és utolsó rész.

„Óh, vajjon széles e világon hol történnek nagyobb balgaságok, mint a szánakozóknál? És széles e világon mi okozott több bajt, mint a szánakozók balgaságai?

Jaj minden szerető szívnek, kinek nincs magassága, amely részvéte fölött vagyon!

Im-ígyen szóla hozzám a sátán egykoron: „istennek is megvagyon a maga pokla; ez: az emberhez való szeretete".

És a minap ezt a szót hallám tőle: „isten meghalt, az emberrel való együtt-szenvedése ölte meg az istent."

Im-ígyen szóla Zarathustra (II. rész 120. lap.)

A méz-áldozat.

És megint hónapok, évek suhanának el Zarathustra lelke fölött és ő nem vevé ezt észbe; haja azonban megfehéredék. Egy nap barlangja előtt kövön ülvén és hallgatagon pillantván ki maga elé — ott pedig a tengerre pillant ki az ember és el-tova tekervényes mélységektől —, állatai mélázva kerülgeték őt és végre eléje állának.

„Óh Zarathustra“ — mondák — „talán boldogságodat kémleli pillantásod?“ — „Mit nékem a boldogság!“ — felelé —, „már régóta nem törekszem boldogságra; mívemre törekszem.“ — „Óh Zarathustra,“ kezdék ujra az állatok, — „ezt olyaténkép mondod, mint a ki jóllakott a jóval. Avagy nem nyugszol-e a boldogság égszinkék tengerében?“ — „Óh, ti csélcsapok,“ — felelé Zarathustra mosolyogva — „mi jól választátok meg a hasonlatot! De azt is tudjátok, hogy boldogságom sulyos és nem folyékony hullám: nyom engem s nem akar tőlem távozni és hozzám ragad, mint a megolvadt szurok.“

Ekkor az állatok ujra mélázva kerülgeték és ujra eléje állának. „Óh Zarathustra“ — mondák — hát *ezért* sárgulsz és barnulsz, egyre jobban, jóllehet hajad fehérül és fakúl? Lám, szurokba akadtál!“ — „Mit mondtok, állataim,“ — viszonzá Zarathustra nevetve, — „valóban

káromlás volt, hogy szurokról beszélék. Sorsomra jut minden érő gyümölcs. *Méz* az a mi ereim vérét sűríti és lelkem is csillapítja.“ — „Ez lehet, Zarathustra,“ — felelék az állatok és hozzá szorulának — „de nem akarsz ma magas hegyre mászni? A levegő tiszta és ma többet látni a világból, mint valaha.“ — „Igen, állataim“ — válaszolá ő — „tanácsotok kitünő és szívem szerint való: ma magas hegyre kívánok mászni! De gondoskodjatok, hogy ott méz várjon reám, sárga, fehér, jó, jéghideg aranyos lépesméz. Mert tudjátok meg, hogy ott fönn méz-áldozatot akarok bemutatni.“

Mikor pedig Zarathustra fölért vala a magaslatra, hazaküldé vezérlő állatait és immár egyedül találá magát: — ekkor szíve mélyéből kacagott, körültekintett és imígyen szólott:

Hogy áldozatról beszélék és méz-áldozatról, csel vala csupán beszédemben és valóban, hasznos bolondság! Itt fenn már szabadabban beszélhetek, mint remete-barlangok és remete-háziállatok előtt.

Mit, áldozni! Tékozlom, a mi nékem adatik, én ezer kézzel tékozló: hogyan nevezhetném én ezt — áldozatnak!

És mikor mézre vágyódám, csak csalogató-ételre, édes mézgára vágyódám, a mire morgó medvéknek és furcsa morgó, gonosz madaraknak is elfolyik a nyáluk:

— a legjobb csalogató-ételre, mi vadásznak, halásznak kell. Mert ha a világ vadaskert és minden vad vadász mulatsága, még inkább és szivesebben látom mélységes dús tengernek,

— tengernek telve tarka halakkal és rákokkal, mik

után istenek is vágyódnának, hogy halászhatnák hálóikkal: úgy dúskál a világ a nagy és kis csodákban.

Különösen az ember-világ, az ember-tenger: — *erre* vetem hát ki aranyos horgom és mondom: nyílj meg, emberi mélység!

Nyílj meg és vesd elém halaid és villogó rákjaid! Legjobb horgommal fogdosom ma a legkülönösebb ember-halakat!

— s magát boldogságomat vetem ki minden messzeségbe, napkelet és dél és napnyugat között, nem ráncigál-e és rángatózik-e sok ember-hal boldogságomon.

Valamig, belélharapva hegyes, rejtett horgomba, föl kell nékik jönniök az *én* magasságomba, ezeknek a tarka fenék-halaknak, föl a leggonoszabb ember-halászhoz.

Mert *ez* vagyok elejétől fogva, vonó, vonzó, fölhuzó, fölnevelő, nőttető, tenyésztő, fegyelmező, a ki nem hiába mondtam valaha: „Légy azzá, a ki vagy!“

Jöjjenek hát *föl* hozzám az emberek: mivelhogy még várom a jelt, hogy órája üssön *le*menetelemnek; addig nem szállok alá az emberek között, a mi a sorsom.

Erre várok itt, csalárdúl és csúfondárosan magas hegyen, nem-türelmetlenkedve, senem türelmesen, hanem mint valaki, a ki a türelmet elfelejté — mivelhogy nem „tűr“ már többé.

Mert végzetem időt hágy nékem: talán bizony elfelejtett engem? Avagy árnyékban nagy kő mögött ül és legyeket fogdos?

Valóban, hálás vagyok örök sorsomnak, hogy nem űz és nem hajt és időt hágy nékem bohóságokra és csinyekre: im-így hogy ma is hal-fogni hágék erre a magas hegyre.

Vajjon fogott-e már egyszer valaki magas hegyen halat? És ha bolondság is, a mire itt fönn készülök és a mit itt űzök, mégis jobb, mintha odalenn ünnepélyesen várnék és belezöldülnék, belesárgulnék a várakozásba —

— a várakozástól merevülten, dühösen fújva, szent, hegyi bömbölő-viharként türelmetlenkedve, aki lebömböl a völgyekbe: „Hallgassatok meg, különben megostorozlak az isten ostorával!“

Nem mintha haragudnám az ekkép dühöngőkre: hisz legalább kacaghatok rajtuk!

Tudom, hogy szükségkép türelmetlenkednek ezek a lármás nagy dobok, a kik vagy ma jutnak szóhoz, vagy sohasem!

De én és végzetem — mi nem beszélünk a „má“-hoz, mi nem beszélünk a „soha“-hoz sem: nekünk van szólani türelmünk és időnk és sok időnk. Mivelhogy egykoron még is meg kell jönnie és nem szabad távoznia . . .

Minek kell egykoron eljönnie és nem szabad eltávoznia? A nagy „hazar“-unknak, nagy messzeséges emberországunknak, az évezredes Zarathustra-országnak.

Mily messze vagyon az ilyen messzeség? Mit törődöm véle! De azért époly szilárd földnek tartom —, két lábon biztosan állok ezen a földön, — örök földön, kemény, ős kövületen, ezen a legmagasabb, legkeményebb őshegységen, melyhez mint vihar-választóhoz jő minden szél kérdvén: hol? honnan? hová?

Kacagj, kacagj, derüs üdvözítő gonoszságom! Magas hegyről vesd le villogó, csúfondáros hahotádat! Keritsd horgomra villogásoddal a legszebb ember-halakat!

És ami minden tengerben az *enyém*, az én tulajdo-

nom minden dolgokon — *azt* halászd ki nékem, *azt* hozd föl hozzám: arra várok én, a leggonoszabb halász.

Ki, ki veled horgom! Be, le veled boldogságom csalogató étke!

Csorgasd legédesebb harmatodat, szívem méze! Horgom, akaszkodj bele minden fekete búbánat hasába!

Ki, ki veled szemem! Óh mennyi tenger körülöttem, milyen pirkadó emberi jövendő! És fölöttem — minő rózsaujjú csönd! Milyen felhőtlen némaság!

* * *

A vészkiáltás.

Másnap Zarathustra ujra barlangja előtt ült a kövön, míg állatjai szertekószáltak a világban, hogy uj eleséget hozzanak, — és uj mézet is: mert Zarathustra mézének utolsó csöppjén is túladott és eltékozolta vala azt. Midőn pedig im-így üldögéle, bottal kezében és utánarajzolá a földön alakjának árnyékát, mélázva —, és nem magán és árnyékán mélázva — egyszerre megijedvén összerezzene: mivelhogy árnyéka tőszomszédságában még egy másik árnyékot pillantott meg. És midőn sebtiben körülnézett és fölállott, íme, a jövendőmondó állott mellette, ugyanaz, a kit egykoron asztalánál etetett, itatott, a nagy fáradság hirdetője, a ki tanítá: „Minden egyre megy, semmi sem éri meg a fáradságot, a világnak nincs értelme, a tudás fojtogat.“ De orcája időközben elváltozék, és mikoron Zarathustra szemébe nézett, szíve megint megrettent: annyi balhír és hamuszürke villám cikázott végig ezen az ábrázaton.

A jós, a ki észbe vette, mi ment végbe Zarathustra lelkében, végig törlé orcáját, mikéntha el akarta volna törülni; s ugyanígy cselekedék Zarathustra. És miután im-így mindketten összeszedték és megerősítették

magukat, kezet fogának annak jeléül, hogy ujra ismerni kivánják egymást.

„Légy üdvöz“ — mondá Zarathustra — „te a nagy fáradság jövendőmondója, ne lettél légyen hiába asztalom vendége egykoron. Egyél, igyál ma is nálam és bocsásd meg, hogy vidám öreg ember ül veled egy asztalnál!“ — „Vidám öreg ember? — mondá viszontag a jós fejét rázva — de bárki légy, vagy akarsz lenni, Zarathustra, nem lész az már többé ide fönn, — csónakod nemsokára nem ül majd szárazon!“ — „Hát szárazon ülök?“ — — kérdé Zarathustra nevetve. — „Hegyed körül a habok dagadnak, dagadnak“ — válaszolá a jós — „nagy szükség és szomoruság hullámai: nem sokára sajkád is fölemelik és elvisznek téged.“ — Zarathustra csodálkozva hallgatott. „Nem hallasz még semmit?“ — folytatá a jövendőmondó — „nem zúg, nem forr-e még föl feléd az ár a mélységből?“ — Zarathustra ujólag hallgatott és hallgatózott: ekkor hosszú, hosszú kiáltást halla, a mit a mélységek egymásnak vetének és továbbadának, mivelhogy egyik sem akará megtartani: oly borzadályosan hangozék.

„Te gonosz híradó“ — mondá végre Zarathustra —, „ez vészkiáltás és oly ember kiáltása, a ki biztosan fekete tengerből jő. De mit törődöm én az ember veszedelmével! Utolsó bűnöm, a mely megőrizteték nékem, tudod-e, hogy hívják azt?“

— „*Részvét!*“ — felelé a jós túláradó szívvel és mindkét kezét fölemelé — „óh Zarathustra, azért jövök, hogy utolsó bűnödre csábítsalak!“

S alig hogy e szavakat mondá, ismét hallatszék a kiáltás és még hosszabban és még kinosabban, mint annak

előtte, és már sokkal közelebbről. „Hallod? Hallod-e, Zarathustra?“ — kérdezé a jós, — „hozzád szól-e kiáltás, téged szólít: jövel, jövel, jövel, itt az ideje, itt a végső ideje!“

Zarathustra erre hallgatott, zavarodottan és megrendűlve; végül habozva kérdezé: „És vajjon ki az, a ki engem ott szólít?“

„De hisz te tudod“ — válaszolá hevesen a jós — „miért tetteted magad? *A fensőbbrendű ember* az, a ki utánad kiált!“

„A fensőbbrendű ember?“ — kiáltá Zarathustra borzadással eltelve — „mit akar *az?* Mit akar *az?* A fensőbbrendű ember! Mit akar az itt?“ — és bőrét elönté a verejték.

A jós azonban nem vetett ügyet Zarathustra szorongására, hanem csak hallgatózék, hallgatózék a mélység felé.

Midőn azonban soká semmi sem hallatszék föl onnan, visszanézett és látá, hogy Zarathustra áll és remeg.

„Óh Zarathustra,“ — kezdé bús hangon — „valóban nem úgy állsz itt, mint a kit kergévé tesz boldogsága: táncolnod kell majd, hogy el ne dőlj!

De ha táncolnál is előttem és jobbra-balra ugrándoznál szokásod szerint: ne mondhassa nekem senki: „Lám, imhol táncol az utolsó vidám ember!“

Hiába jönne valaki erre a magaslatra; a ki *azt* itt keresné: barlangokat találna és barlang-zugokat, bujkálók buvóhelyeit, de nem találna boldogságos tárnákat, kincses kamarákat, uj boldogság aranyos ereit.

Boldogság — hogy találhatna az ember boldogságot ilyen eltemetkezett remetéknél! S vajjon az utolsó boldog-

ságot a boldogságos szigeteken kell-e keresnem és távol elfeledett tengerek között?

De minden egyre megy, semmi sem éri meg a fáradságot, s boldogságos szigetek sincsenek már sehol!"

Im-így sóhajtozék a jós; utolsó sóhaja után azonban Zarathustra megint fölvidula és visszanyeré biztosságát, miként az, a ki mély szorosból jön föl a napvilágra. „Nem! Nem! Háromszor nem!" — kiáltá fennhangon és végigsimítá szakállát — „*ezt* jobban tudom én! Vannak még boldogságos szigetek! Hallgass *erről*, te sopánkodó, szomorú flótás!

Szünj meg erről cseperegni, te délelőtti esőfelhő! Avagy nem ázám-e már át szomorúságodtól, mint az eb, kit vízzel végig öntének?

Ime megrázkódom és elfutok előled, hogy megint megszáradjak: ne csodálkozz ezen! Avagy udvariatlannak tartasz? De hisz ez itt az *én* udvarom!

És fennsőbbrendű embered? Nosza, mindjárt kiszállok, hogy abban az erdőben megkeressem: *onnan* jött vala kiáltása. Talán vadállat szorongatja.

Az *én* területemen vagyon: itt ne történjék bántódása! S bizony, van elég vadállat nálam."

Igy szólván, Zarathustra útnak indula. Ekkor a jövendőmondó: „Óh Zarathustra, nagy kópé vagy!

Tudom már: meg akarsz tőlem szabadúlni! Még inkább futsz az erdőbe és űzöl vad állatot!

De mihaszna? Este megint vendéged leszek; tulajdon barlangodban ülök majd itt, tűrelmesen, tuskómódra és várlak téged!"

„Legyen!" — viszonzá Zarathustra távozóban — „és a mi az enyém barlangomban, az a tiéd is, vendégem!

Ha pedig találsz még mézet, csak nyald föl bátran, te morgó medve, és édesítsd meg véle lelkedet! Mert este mindketten vigan leszünk,

— vigan és vigadván, hogy ennek a napnak vége! És te magad, mint táncosmedvém fogsz nótámra táncolni.

Nem hiszed? Rázod a fejed? Ám jó! Vén medve! De én — én is igazmondó jós vagyok.“

Im-ígyen szóla Zarathustra.

* * *

Beszélgetés a királyokkal.

1.

Zarathustra még alig vala egy órát úton hegyeiben és erdőiben, a mikor egyszerre különös fölvonulást pillanta meg. Éppen azon az uton, a melyen le akart szállani két király jöve vele szembe, koronával és biboros övekkel ékesítve és tarkán-barkán mint valami flamingó madarak; s teherhordó szamarat hajtának maguk előtt: „Mit akarnak ezek a királyok országomban?“ mondá Zarathustra csodálkozva szívéhez és hirtelen elrejtőzék egy bokor mögé. Midőn pedig a királyok egészen közelébe érének, félig hangosan, mikéntha magában beszélne, mormogá: „Furcsa! Furcsa! Hogy illik ez egybe! *Két* királyt látok — és csak *egy* szamarat!“

Ekkor mind a két király megállott, mosolygott oda pillantván, a honnan a hang jött vala és azután egymás szemébe nézett. „Ilyesmit gondolnak alattvalóink is,“ — mondá a jobb felől levő király, — „de nem mondják ki.“

A király pedig, a ki balfelől vala, vállát vonván válaszolá: „Bizonyosan kecskepásztor. Vagy remete, a ki túlsoká élt sziklák és fák alatt. Mert a semilyen társaság is megrontja a jó erkölcsöket.“

„A jó erkölcsöket“ — felelé ádáz rossz kedvvel a másik király — „hát mi elől menekülünk mi, ha nem a „jó erkölcsök“ elől? A mi „jó társaság“-unk elől!

Bizony, bizony, jobb remeték és kecskepásztorok közt élni, mint aranyfüstbe göngyölt, hamis, kendőzött csőcselékünkkel, — jóllehet a „jó társaság“-nak hívja magát,

— jóllehet „nemesség“-nek hívja magát. De ott minden hamis és rohadt, elsőben is a vér, hála vén rossz betegségeknek és a még rosszabb gyógyító-művészeknek.

Legjobbnak tartom, legjobban szeretem ma még az egészséges parasztot, a ki goromba, ravasz, nyakas, kitartó: ő ma a legelőkelőbb faj.

A paraszt ma az ember java; és a paraszt-fajtának kellene uralkodnia! De ma a csőcselék birodalmát éljük, — engem ugyan nem csalnak meg többet. S csőcselék annyi mint zagyvalék.

Csőcselék-zagyvalék: benne minden összevissza vagyon zavarva, szent és gaz, nemes úr és zsidó és valahány barma Noé bárkájának.

Jó erkölcsök! Nálunk minden hazug és rohadt. Már senki sem tud tisztelni: *éppen ez* elől futunk. Mézes száju tolakodó ebek ők, pálmaleveleket aranyoznak.

Az az utálat fojtogat, hogy mi királyok magunk is hamisakká levénk, teleaggatva öregapáink ócska elsárgúlt cicomás maskarájával, mutatványos érmekké levénk a legostobábbak és legcsalafurdibbak s mindazok számára, a kik ma a hatalommal kereskednek.

Mi nem *vagyunk* az elsők — és mégis kell, hogy az elsőket *jelentsük:* jól laktunk végre ezzel a csalással és megcsömörlöttünk tőle.

A csőcselék utjából térénk ki, kitérénk mindezeknek a teliszájuaknak és firkász-kullancsoknak, a kalmár-szagnak, nagyravágyás fickándozásainak, a bűzös lehelletnek —: fuj, mily utálatos a csőcselék közt élni,

fuj, mily utálatos a csőcselék közt elsőt jelenteni! Óh, undok! undok! undok! Királyok, mik vagyunk mi még!“

„Régi betegséged jön rád“ — mondá erre a balfelől levő király — „az utálat jön rád, szegény testvérem. De tudod-e, valaki hallgat minket!“

Tüstént fölegyenesedék erre buvóhelyéről Zarathustra, a ki erre a beszélgetésre szemet-szát tátott, odalépett a királyokhoz és ily szavakra fakada:

„A ki titeket hallgat, a ki titeket szívesen hallgat, királyok, Zarathustrának hivatik.

Én vagyok Zarathustra, a ki egykoron mondá: „királyok, mik vagyunk mi még!“

Ez pedig az *én* birodalmam és urodalmam: vajjon mi keresni valótok lehet az én birodalmamban? De talán *megtalálátok* útközben, a mit én *keresek:* tudniillik a fensőbbrendű embert.

A királyok ennek hallatára mellökre verének és egy szájjal mondák: „Megismerteténk!“

E szó szablyájával széllyelvágod szívünk legvastagabb sötétségeit. Fölfedezéd szükségünket, mert, íme, azért vagyunk úton, hogy megtalálnók a fensőbbrendű embert,

az embert, a ki magasabb rendű, mint mi, jóllehet mi királyok vagyunk. Néki visszük ezt a szamarat. Mivelhogy a fensőbbrendű embernek egyszersmind a legfelsőbb úrnak is kell lennie.

Nincs keservesebb balsors az emberi sorsban, mintha a föld hatalmasai egyuttal nem a legelső emberek is. Mert ilyenkor minden hamissá, ferdévé és szörnyeteggé lészen.

És kivált, ha ők az utolsók és inkább barmok, mint emberek: akkor följebb, egyre följebb száll a csőcselék ára és végezetűl így szól a csőcselék-erény: „Ime, csak én vagyok erény!“

„Mit hallék ebben a pillanatban?“ — mondá Zarathustra viszontag — „Mily bölcs beszéd egy királytól! El vagyok ragadtatva és valóban, már csikland a vágy, hogy rímet faragjak reá; —

— és ha olyan rím is, a mi nem való minden fülnek.

Már rég letettem arról, hogy kiméljem a hosszú füleket. Nosza, rajta!

(Itt pedig megesék, hogy a szamár is szóhoz juta: s érthetően és gonoszúl monda reá igent „i-á“).

„Egyszer — az üdv első évében tán —
Panasz kélt Sibylla mámoros ajkán
— Látni se látott bort szegény —:
„Óh jaj, hogy elhagy minden remény,
Nézvén, hogy itten
Mint gördül és sülyed fenékig minden!
Róma ríma lőn és ríma-fészer
Caesarja barom s az isten is — héber!

2.

És a királyok gyönyörködének Zarathustra rigmusában és a jobb oldali király így szóla: „Óh Zarathustra,

mily okosan cselekedtünk, a mikor kivonultunk, hogy téged látnánk!

Mert ellenségeid képedet az ő tükrükben mutaták nékünk! s onnan rém-képen, sátáni vigyorgással néztél reánk: úgy, hogy félénk tőled.

De mihaszna! Igéid egyre fülünkbe és szivünkbe hatolának. Ekkor végre így szóltunk: ki bánja, milyen az ábrázatja!

Hallanunk kell őt, a ki hirdeti: „szeressétek a békét de csak mint uj háború eszközét és jobban szeressétek a rövid békét, mint a hosszút!“

Senki sem mondott még ilyen harcias szavakat: „Mi jó? Bátornak lenni jó dolog. A jó háború az, a mi mindeneket szentesít.“

Óh Zarathustra, apáink vére pezsdült meg testünkben e szavakra: mikéntha kikelet szól vala öreg boros hordókhoz.

Ha a kardok vöröspettyes kigyókhoz hasonlatosan fonódtak egybe, akkor apáink szépnek találták az életet: minden béke napja lagymatag és bágyasztó volt nékik, és a hosszú béke szégyent keltett bennök.

Hogy sopánkodának apáink, ha villámfényű kardokat kiszáradva látának a falon! S mint ezek, ők is szomjúhozák a háborút. Mert a kard vért akar inni és villog a vágytól.“ — —

— Midőn a királyok ilyeténképen hévvel fecsegének-locsogának apáik boldogságáról, Zarathustrának nagy kedve kerekedék, hogy kigúnyolja hevüket: mert szemlátomást nagyon békés királyokkal állott szemben, vén és finom ábrázatú királyokkal. De erőt vett magán. „Rajta“ — mondá

— „ott megy az út Zarathustra barlangjához; s ennek a napnak legyen hosszú az estéje! De most hamarosan vészkiáltás szólít el tőletek.

Tisztesség a barlangomnak, ha királyok ülnek és várnak benne: de, persze, soká kell majd várnatok!

De, ez nem baj! Az ember manapság hol tanul meg jobban várni, mind az udvarnál? Mi a királyok minden erénye, a mi még megmaradt — nemdenem így hivatik: *várni — tudni?*“

Im-igyen szóla Zarathustra.

* * *

A pióca.

És Zarathustra gondolatokba mélyedve ment tovább és mélyebbre, erdőkön át, ingoványok mellett; de — a mint az már mindenkivel megesik, a ki nehéz dolgokon gondolkozik — közben váratlanúl egy emberre lépett. És íme, egyszerre egy jajkiáltás és két káromkodás és húsz ronda szó fröcscsent arcába: úgyhogy ijedtében botot emelt és még végig is vert azon, a kit megtaposott. De rögtön észretért és szive nevetett balgaságán, a mit éppen elkövetett.

„Bocsáss meg“ — mondá a megtaposotthoz, a ki közben zordonan fölült vala — „bocsáss meg és hallj mindenekelőtt egy hasonlatot.

Mint a vándor, a ki távoli dolgokról ábrándozik, váratlanúl, magános úton alvó kutyába botlik, napon heverő kutyába:

— mint pattan föl erre mindkettő, mint támad egymásnak, halálos ellenség módjára ez a két halálra rémült: azonképen jártunk mi is.

És mégis! És mégis — mily kevés hijja volt, hogy kedveskedtek volna egymásnak ez a kutya és ez a magános vándor! Hisz mind a ketten — magánosak!“

— „Bárki légy“ — mondá még mindig zordonan a megtaposott — „te hasonlatoddal is bántasz, nemcsak lábaddal!

„Tán kutya vagyok?“ — Ezzel fölkelvén kihúzá meztelen karját a mocsárból. Előbb ugyanis hason fekve lapúlt a földön, elrejtőzve és fölismerhetetlenül, mint a ki mocsári vadra les.

„Ugyan mit mívelsz!“ — kiálta Zarathustra ijedten, mert látá, hogy a meztelen karon sok vér csorgott végig — „mi baj ért? Talán vad állat mart meg, szerencsétlen?“

A vérző ember nevetett, de még mindig haragosan. „Mi közöd hozzá!“ — mondá és tovább akart menni. „Én itt itthon vagyok és a magam területén. Kérdezzen, a ki akar, de fajankónak aligha felelek.“

„Csalódol“ — mondá Zarathustra résztvevően és megfogá őt — „csalódol: itt nem vagy otthon, hanem az én birodalmamban és itt senkinek se essék bántódása.

Nevezhetsz annak, a minek akarsz, — én az vagyok, a kinek lennem kell. Zarathustrának hívom magam.

Nosza! Ott megy az út Zarathustra barlangjához, nincs az messze —, nem akarod-e nálam sebeid gyógyítani?

Pórúl jártál, boldogtalan, ebben az életben: először megmart az élet, azután — megtaposott az ember!“

Mikoron azonban a megtaposott Zarathustra nevét hallá, elváltozék. „Mi történik vélem!“ — kiáltá — „*kivel* törődöm még világéletemben, hanemha egyetlen emberrel: Zarathustrával és azzal az egyetlen állattal, a mely vérből él, a vérszopó piócával?

A pióca kedvéért fekűvém itt a mocsár szélén, halászmódra és kinyujtott karom már tízszer harapta a pióca és íme, még szebb pióca kap vérem után, maga Zarathustra!

Óh boldogság! Óh csoda! Áldott légyen a nap, a mely ebbe a mocsárba csalogatott! Áldott a legjobb, legelevenebb köpűlyöző, a ki ma él, áldott légyen a lelkiösmeret nagy piócája: Zarathustra!"

Im-igyen szólott a megtaposott; és Zarathustra megörült beszédének és finom, tisztességes módjának. „Ki vagy?" — kérdezé és kezét nyujtá neki — „Közöttünk sok a fölvilágosítani, földeríteni való: ámde, úgy látom, már tiszta, világos nap derűl."

„Én vagyok a *leglelkiismeretesebb lélek*" — válaszolá a kérdezett — „és alig akad, a ki lélek dolgaiban szigorúbb, keményebb volna mint én, kivévén azt, a kitől én tanulám el, magát Zarathustrát.

Jobb, ha az ember semmit sem tud, mintha sokat tud, de csak félig-meddig! Jobb, ha az ember bolond, de a maga feje szerint, mint bölcs, de a más esze szerint! Én — a föld mélyére szállok:

— akár nagy, akár kicsiny, ki bánja! Akár mocsár, akár ég a neve? Egy tenyérnyi föld elég nékem: csak ha igazán föld és talaj!

— egy tenyérnyi föld: azon már lehet állani. Ha az ember a megismerést igazán lelkiösmeretesen veszi: ott nincs semmi nagy és nincs semmi kicsiny."

„Akkor talán a pióca megismerője vagy?" — kérdezé Zarathustra — „és kutatod a piócát fenékig, te lelkiismeretes?"

„Óh, Zarathustra" — felelé a megtaposott — „az óriás dolog volna; hogy fognék ilyenbe!

A minek azonban mestere és ismerője vagyok, az a pióca *agyaveleje*: — az az *én* világom!

És az is világ! De bocsáss meg, hogy erre büszke vagyok, mert itt nem akad párom. Azért mondám, hogy itt „itthon vagyok“.

Milyen régóta kutatom már ezt az egyet, a pióca agyavelejét, hogy a csuszamlós igazság ne csúszék ki kezemből! Itt az *én* birodalmam van!

— ezért veték el minden mást magamtól, ezért lévék közömbös minden más iránt; és tudásom tőszomszédságában tanyászik sötét tudatlanságom.

A lélek-ösmeretem kívánja tőlem, hogy ezt az egyet ismerjem, és semmi egyebet ne ismerjek; utálok minden felemás-lelket, minden ködös, imbolygó, rajongó lelket.

Valahol becsületességem megszűnik, vak vagyok és az is akarok lenni. Valahol azonban tudni akarok, ott becsületes is akarok lenni, tudniillik kemény, szigorú, kegyetlen, kérlelhetetlen.

Hogy *te* mondád egyszer, óh Zarathustra: „Lélek az élet, a mely maga vág az életbe“ — ez vezetett és vonzott engem tanításodhoz. És valóban, envéremmel öregbítém tudásomat!“

— „Ahogy a szemlátomás is tanítja“ — veté közbe Zarathustra: mert még mindig csorgott a vér a Lelkiismeretes meztelen karjából. Mivelhogy tiz pióca szopdosá azt.

„Óh, furcsa fickó, mennyire tanít engem ez a szemlátomás, azaz te magad! És talán nem is volna szabad mindent szigorú füledbe öntenem!

Jó hát! Váljunk el! De szeretnék veled ujra talál-

kozni. Ott megy az út barlangomhoz: ma éjjelre légy ott kedves vendégem:

szeretném testeden is jóvá tenni azt, hogy Zarathustra megtaposodott: ezen tünődöm. Most azonban egy vészkiáltás hamarosan elszólít tőled."

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A varázsló.

1.

Midőn pedig Zarathustra sziklák közé került, nem messze, ugyanazon az úton egy embert pillantott meg, aki úgy őrült módjára hadonászott és végre hasra esett.

„Megállj“ — szóla Zarathustra szívéhez — „annak kell a fensőbbrendü embernek lennie; tőle jött ez a jajkiáltás — hadd lám, lehet-e rajta segíteni.“ Midőn pedig odafutott, ahol az ember a földön feküdt, reszkető öreg embert pillanta meg, merev nézésüt: és bárhogyan erőlködék Zarathustra, hogy fölemelje és lábra állítsa, hiába volt az erőlködése. S úgy látszik, a szerencsétlen észre sem vevé, hogy valaki mellette van, sőt inkább egyre, meghatóan, kérlelően hadonászva tekintgetett maga köré, mint a ki mindenkitől elhagyatott, magára hagyatott. Végezetre mégis, sok reszketés, rángatózás és gubbaszkodás után ily panaszra jajdúla:

„Jaj, ki melenget, ki szeret engem?
Forró kezeket!
Szív parazsát nékem!
Földreterítve, borzadva-fázva,
Halálraválva, kinek lábát melegítik —

Rázatva idegen láztól,
Reszketve hegyes, jeges dér-nyílaktól,
Üzetve tőled, Gondolat!
Te mondhatatlan, beburkolt, szörnyűséges!
Te felhők mögé bújt vadász!
Lesujtatva villámidtól,
Gúnyosan kacagó, sötétből rámmeredö szem:
— im-így en feküszöm én,
Csavarózom, tekerőzöm, gyötretvén
Minden örök gyötrelmektől,
Megsebezve
Tőled, kőszivű vadász,
Te ismeretlen — isten!

Mélyebbre döfj!
Döfj még egyszer!
Törd-zúzd e szívet!
Mi haszna tompafogú
Nyilakkal kínzásnak?
Mit nézel rám ismét,
— Bé nem telve emberi kínnal,
Kárörvendő isteni villámszemeddel?
Nem ölni akarsz,
Csak gyötörni, gyötörni?
Gyötörni *engem?*
Minek, te kárörvendő ismeretlen isten? —
Hah! Hozzám lopózol?
Ilyen éjszaka!

Szólj, mit akarsz!
Hajtasz, űzöl —
Jaj! már sarkomon vagy!
El! El veled!
Hallod lélekzetem,
Kihallgatod szívem,
Te féltő-írigy —
Mire vagy féltő-írigy?
El! El!
Minek a létra?
Belé akarsz mászni
Szivembe,
Legtitkosabb gondolatimba?
Orcátlan! Ismeretlen — tolvaj!
Mit akarsz kihallgatni?
Mit akarsz kigyötörni belőlem,
Bakó!
Te hóhér-isten!
Avagy eb-módon
Fetrengjek előtted a porban?
Odaadva, lelkendezve
Fejemet vesztve
Csóváljak szeretetet feléd?

Hiába!
Csak döfj tovább,
Kegyetlen tövis!
Nem, nem vagyok ebed — csak vadad

Kőszivű vadász!
Legbüszkébb foglyod,
Felhő mögötti rabló!
Szólj végre!
Mit akarsz, utonálló, *tőlem?*
Te rejtett villám! Ismeretlen, mondd,
Mit *akarsz*, ismeretlen — isten? — —

Mit? Váltságot?
Mennyit követelesz?
Sokat — büszkeségem tanácsa ez!
És röviden — ez másik büszkeségemé!

Haha!
Engem — akarsz te? Engem?
Engem — egészen?

Haha!
És kínzol engem, bolond aki vagy,
Halálra kinzod büszkeségem?
Szeretetet nékem! — ki melenget engem?
Ki szeret engem? — Forró kezet,
Adj szív-parazsat,
Adj nékem a legmagánosabbnak,
Kit jég, óh jaj, jég hétszeres kérge

Megtanított még ellenséget is
Epedve — várni!
Add, igen, add meg
Kegyetlen ellenség,
Add meg *magad* — nékem! — —

El-tovament!
Elmenekült
Utolsó, egyetlen társam,
Esküdt ellenségem,
Ismeretlen
Hóhér-istenem! —

— Nem! Jövel vissza,
Minden gyötrelmeddel!
Az árvák árvájához,
Jövel vissza!
Minden könnypatakom
Feléd folyik!
Szívem utolsó lángja —
Reád lobog!
Jövel vissza,
Ismeretlen istenem! Jajjom! Utolsó — boldogságom!

* * *

2.

— Ekkor azonban Zarathustra nem tudta magát tovább tartóztatni, fölemelte botját és teljes erejéből ütni kezdé a jajgatót. „Hallgass el! — kiálta rá bőszült kacagással:

— „hallgass el, komédiás! Te pénzhamisító! Te hazug májú, hamis zúzájú! Jól átlátlak már!

Majd megmelengetem lábadat, gonosz bűbájos, jól tudok hozzá, mint kell az ilyen szerzetnek — befűteni!“

— „Hagyd abba“, — mondá az öreg ember és fölugrott — „ne üss többet, Zarathustra! Csak játékot űzök ezzel!

Ez mesterségemhez tartozik; próbára akartalak tenni, a midőn ezt a próbát mutatám néked! És, csakugyan, jól átláttál a szitán!

De te, — te is nagy próbát adtál magadról: *kemény* vagy, bölcs Zarathustra! Keményen dorongolsz „igazságaiddal“, furkósbotod kikényszeríti belőlem — *ezt* az igazságot.

— „Ne hizelegj“ — felelé Zarathustra, még mindig izgatottan és sötét nézéssel, — „te tetőtől-talpig komédiás! Hamis vagy: mit beszélsz te — igazságról!

Te pávák pávája, hiuság tengere, *mit* játszol előttem, gonosz bűbájos, *kit* higygyek magam előtt, midőn ilyen alakban jajgatál?“

„A *szellem vezeklőjét*“ — felelé az öreg ember, *azt* — játszám: magad találád ki egykoron ezt a szót —

— a költőt és varázslót, a ki végre maga ellen fordítja szellemét: az átvedlettet, a kit rossz lelkiismerete megfagyaszt.

És valld meg Zarathustra: ugy-e soká tartott, míg átláttál mesterkedésemen és hazugságomon! Te *hittél vala* szükségemben, a midőn két kézre fogád fejemet:

— hallálak jajgatni „nagyon is kevéssé szerették, nagyon is kevéssé szerették őt!“ Hogy ennyire sikerült vala megcsalnom téged, ezen ujongott benső gonoszságom“.

„Lehet, hogy csalafintábbakat is megcsalál“ — mondá Zarathustra keményen. — „Én nem vagyok résen a csalafurdiak ellen; *kell*, hogy vigyázatlan legyek: így akarja a sorsom.

Neked viszont — *kell* csalnod: úgy ismerlek! Neked mindig két-három, négy- és öt értelműnek kell lenned! S a mit most megvallál, azt sem tartom távolról sem elég igaznak, sem elég hamisnak!

Te gonosz pénzhamisitó, miképen cselekedhetnél mást! Még betegséged is kendőznéd, ha orvosodnak mez nélkül mutatkoznál.

Épúgy kendőzéd előttem hazugságodat, mondván: „*csak* játékot űzék ezzel!“ Mert valami *komoly* valóság is volt ebben, benned *van* valami a szellem vezeklőjéből!

Jól átlátok rajtad: varázsolója lettél mindeneknek, de magad ellenében már nem maradt hazugságod és cseleiden megtört a bűbáj!

Utálatot aratál, egyetlen igazságodúl. Egy íz sincs rajtad már valódi, hanemha a szád: vagyis az utálat, a mely szádon tapad.“ —

— „De ki vagy te!“ — kiáltá ekkor az öreg varázsló dacosan, — „kinek szabad *velem* im-így beszélnie, velem, a legnagyobbal az élők között?“ — és

zöld villám lövellt szeméből Zarathustra felé. De mindjárt elváltozék és búsan mondá:

„Óh Zarathustra! Megunám, utálom praktikáimat, én nem vagyok elég *nagy*, minek alakoskodom! De te jól tudod, — én *keresém* a nagyot.

Nagy embert akarék ábrázolni és sokakkal elhitetém: ámde ez a hazugság meghaladta erőmet. Összetör engem.

Óh Zarathustra, rajtam minden hazugság; de hogy összetörök — ez az összetörésem *igaz!*“ —

„Becsületedre válik“ — mondá Zarathustra, komoran félrepillantva — „becsületedre válik, hogy nagyságra törekedél, de ez el is árul téged. Nem *vagy* nagy.

Gonosz, vén varázsló, *az* rajtad a legjobb és legbecsületesebb, a mit tisztelek benned, hogy megunád magad és kimondád: „nem vagyok nagy!“

Ezt becsülöm benned, a szellem vezeklőjében: és ha csak egyetlen röpke szempillantásra is — igaz valál.

De mondd, mit keresel itt az *én* erdőmben és szikláim között? És ha az én utamat állád, milyen próbát kivánál tőlem? —

— mit kisértél meg *bennem?* —

Im-így szóla Zarathustra és szemei szikráztak. Az öreg varázsló hallgatott egy ideig, ezután mondá: „Kísértélek? Én csak — keresek.

Óh Zarathustra, keresek egy igaz, derék, egyszerű, egyértelmű embert, a minden becsületesség emberét, a bölcseség edényét, a megismerés szentjét, keresek egy nagy embert!

Hát nem tudod? Óh Zarathustra? *Zarathustrát keresem*“.

— És erre hosszú hallgatás támadt közöttük; Zarathustra pedig mélyen összegubbaszkodott azonképen, hogy szemét is behunyá. Utóbb azonban ujra eszmélve beszélgető társára, megragadá a varázsló kezét és így szóla, illemmel teljesen és ármányosan:

„Rajta! Ott fönn vezet az út Zarathustra barlangjához. Benne szabad keresned, a kit szeretnél megtalálni.

És kérj tanácsot sasomtól és kigyómtól: hadd segítsenek néked keresni. Mert barlangom nagy.

Én magam persze — én még nem láték nagy embert. A mi nagy, azt fölfedezni még a legfinomabbak szeme is durva manapság. A csőcselék birodalmát éljük.

Már nem egyet találék, a ki terpeszkedett és fuvalkodott és a nép kiáltá: „Ime, nagy ember!“ De mit használ minden fujtató! Végezetre is kiillan belőle a szél.

Végezetre szétpukkad a béka, a mely nagyon fölfútta magát: a szél kiillan belőle. Puffadt hasút hasba szúrni derék mulatság! Halljátok azt, fiúk!

A „ma“ a csőcseléké: avagy ki *tudja* még, mi a nagy, mi a kicsi! Ki keresett — és talált itt nagyságot. Csak a bolond: bolondnak bolond a szerencséje.

Nagy embert keresel, fura bolond? Ki *tanított vala* erre? Ma volna ennek az ideje? Óh gonosz kereső-kisértő, miért — kisértesz engem? —

Im-így szóla Zarathustra megvigasztalódott szívvel és nevetve folytatá útját.

* * *

Szolgálaton kivűl.

Nemsokára azután, hogy Zarathustra megszabadúlt vala a bűbájostól, ismét meglátott valakit útján: sovány, álmos arcú, fekete, hórihorgas embert: *ez* nagyon megbosszantá. „Óh jaj, — mondá szivének, — álarcos keserűség gubbaszt ott, — úgy látom — csuhásokhoz hasonló, mit keresnek *ezek* az én birodalmomban?

Hogyan! Alig menekülék attól a varázslótól: s íme ismét más szemfényvesztő akad az utamba, —

— valami kézföltevéssel hókusz-pókuszozó, valami isten kegyelméből való, sötét, csodatevő, kenetes világócsárló, a kit hadd vinne el az ördög!

De az ördög soha sincs helyén, a hol helyén való volna: mindig későn jő ez az átkozott törpe és lőcslábú!“ —

Im-így yen káromkodék Zarathustra indulatos szívvel és azon törte a fejét, hogy félrefordított tekintettel elsuhan a fekete ember mellett: de, lám másként történt a dolog. Mert ugyanabban a percben már észrevette őt az ülő: és, mint a kit váratlan szerencse ér, felugrott és Zarathustrának indult.

„Bárki vagy is, vándor“ — mondá — „segíts egy eltévedten, egy keresőn, egy aggastyánon, a kit könnyen érhet baleset!

Ez a világ itt vad idegen nékem; vadállatok ordítását is hallám; és az a ki megoltalmazhatott volna, már nem él.

Keresém az utolsó jámbor embert, a szentet és remetét; csak ő nem hallott még itt, erdejében arról, a mit ma már az egész világ tud."

„*Mit* tud ma már az egész világ?" — kérdezé Zarathustra. — „Talán azt, hogy az öreg isten már nem él, kiben egykor az egész világ hitt vala?"

„Te mondod" — felelé búsan az aggastyán. —

„És én szolgálám ezt az öreg istent utolsó órájáig. Most azonban már „szolgálaton kivül" vagyok, gazda nélkül és mégsem szabad, s egy órára sem vidulok föl többé, hanemha emlékezem.

Azért vonulék föl ezekbe a hegyekbe, hogy végre megint ünnepet üljek, a minő egy öreg pápát és egyházatyát megillet — mert tudd meg, én vagyok az utolsó pápa! — hogy a kegyes emlékek és istenitiszteletek ünnepét üljem.

Immár azonban ő is meghalt, a legjámborabb ember, az az erdei szent, a ki istenét szüntelenül énekelve-dörmölészve dicséré.

Nem találám őt magát, bár kunyhóját megtalálám — de rábukkanék két farkasra, a melyek halálán vonítának — mivelhogy minden állat szereté őt. Ekkor elfuték.

Hát hiába jövék ezekbe az erdőkbe és hegyekbe?

Ekkor elhatározá a szivem, hogy más valakit keressek, a legjámborabbat azok közül, a kik nem hisznek istent — hogy Zarathustrát keressem!"

Im-igyen szóla az agg és élesen ránézett arra, a ki

előtte állott. Zarathustra pedig megragadá az öreg pápa kezét és soká szemlélé csodálattal.

„Lám, tisztelendő“, — mondá aztán — „milyen szép, hosszú kéz! Olyannak a keze, a ki mindig áldást osztott. Ime azonban azt tartja, a kit keressz, engem, Zarathustrát.

Én vagyok, az istentelen Zarathustra, a ki mondja: „Hol van az, a ki istentelenebb nálam, hadd élvezzem tanítását!“

Im-így szóla Zarathustra és tekintetével keresztül fúrá az öreg pápa gondolatait és hátsógondolatait. Végezetre emez így kezdett beszélni:

„A ki legjobban szerette és bírta őt, íme az veszté el legjobban:

— íme, kettőnk közül bizonyosan én vagyok az istentelenebb? de vajjon ki örvendhetne ennek!“

— „Végsőkig szolgáltál néki — kérdezé Zarathustra mély hallgatás után, — te tudod, *mi módon* halt meg? Igaz-e, a mit mondanak, hogy a részvét fojtá meg, — hogy látá, mint függ az *ember* a kereszten és nem viselé el, hogy az emberhez való szeretete pokla és utoljára halála lőn?“ —

Az öreg pápa nem felelt, hanem vad, és fájdalmas komor arccal félrenézett.

„Hadd el!“ — mondá Zarathustra hosszas gondolkozás után, még mindig egyenesen szemébe nézvén az öreg embernek.

„Hadd el, neki vége! És bár becsületedre válik, hogy jót mondasz erről a halottról, époly jól tudod, mint én, *ki* volt ő és hogy különösek voltak az ő útjai“.

„Három szem közt mondva“ — viszonzá a pápa

felderülve (mert félszemére vak vala), — a mi az istent illeti, fölvilágosodottabb vagyok mint maga Zarathustra és — szabad is annak lennem.

Szeretetem évek hosszú során szolgálá őt, akaratom mindenben követé az ő akaratát. A jó szolga pedig tud mindent és még sokat, a mit ura még önmaga előtt is rejteget.

Bujkáló isten vala, titokzatossággal teljes. Bizony, bizony még fiához is csak titkos utakon jutott. Hitvallása küszöbén a házasságtörés áll.

A ki őt a szeretet istenének magasztalja, nem gondolkozik elég fennkölten magáról a szeretetről. Nem akart-e ez az isten biró is lenni? Ámde a szerető szeretete túl van jutalmon és megtorláson.

Midőn ifjú volt, ez a napkeleti isten, akkor még kemény volt és bosszúálló és poklot épített kedvencei gyönyörűségére.

Végezetre elvénhedett és megpuhult és porhanyó és résztvevő szivű lőn, hasonlatosabb egy nagyapához, mint egy apához, de leghasonlatosabb egy roskatag öreg nagyanyához.

Ott üle — bánkódván lába gyengeségén — a suton, fonnyadtan, életunottan, kimerült akarattal, s egy szép napon megfojtá őt túlságos szánalma.“

„Te vén pápa“ — veté közbe Zarathustra — „s *ezt* tulajdon szemeddel láttad volna? Lehet, hogy így történt: így *és* másképp. Ha az istenek meghalnak, mindig sokfajta halállal halnak.

De mindegy! Akár így, akár úgy, — neki vége! Nem tetszett se fülemnek, se szememnek, egyéb rosszat nem szeretnék róla mondani.

Szeretek mindent, ami nyílt szemű és becsületes beszédű. De ő — hisz te tudod, öreg pap, — volt benne valami a fajtádból, a papfajtából — sokértelmű vala.

És nem is vala érthető. Mennyire dühöngött reánk, ez a dűhtől fúvó, hogy rosszúl értjük őt! De miért nem beszélt tisztábban?

És ha fülünkben volt a hiba, miért adott nékünk füleket, a melyek rosszúl hallák őt? S ha iszap vala fülünkben, vajjon ki tette belé?

Sokat elfuserált ez a kontár fazekas! Hogy azonban fazekain és teremtményein áll bosszút, azért hogy nem sikerűltek, — ezzel a *jó ízlés* ellen vétett.

A kegyességben is van jó ízlés: s *ez* utoljára így szólt: „el az *ilyen* istennel! Inkább ne legyen isten, inkább legyünk a sorsunknak magunk a kovácsai, inkább legyünk bolondok, inkább legyünk magunk az isten!“

„Mit hallok!“ — mondá az öreg pápa fülét hegyezve — „óh Zarathustra, jámborabb vagy, mint hiszed, ezzel a hitetlenségeddel! Valami bensődben lakozó térített istentelenségedre.

Avagy nem maga jámborságod az, a mi nem engedi többé, hogy istent higyj! És nagyon is nagy becsületességed egyszer még túlvezet jón és gonoszon!

Ime, mi várakozik még reád? Van szemed, kezed, szád; öröktől fogva áldásra teremtvék. Nemcsak kézzel áld az ember.

Közeledben, jóllehet a legistentelenebbnek mondod magad, hosszú áldás titkos tömjén-illatát szimatolom: édesbús érzés száll meg tőle.

Hadd legyek vendéged, Zarathustra, egyetlen éjsza-

kára! Most sehol a földön nem érezném magam jobban, mint nálad!“

„Ámen! Úgy legyen!“ — mondá Zarathustra elbámulva, — „oda föl vezet az út Zarathustra barlangjához.

Valóban nagyon szeretnélek magam oda kisérni, tisztelendő atyám, mivelhogy szeretek minden jámbor embert. De most vészkiáltás szólít el tőled hamarosan.

Területemen ne essék bántódása senkinek; barlangom jó rév. És legjobban szeretnék minden szomorú embert ujra szilárd földre s szilárd lábra állítani.

De ki venné le a *te* búbánatodat válladról? Erre én nagyon is gyönge vagyok: Valóban soká kellene várnunk, míg valaki megint felköltené istenedet.

Mivelhogy ez az öreg isten már nem él: az halott, mint annak a rendje!“

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A legrútabb ember.

És Zarathustrát sietős lába megint tovább vivé hegyen-erdőn és szeme keresett és egyre keresett, de sehol sem látta azt, a kit szeretett volna látni, a nagy veszedelemben forgót és vészkiáltót. S egész utján ujongott a szíve és hálával telt el. „Mily jókat ajándékozott nékem ez a nap“ — úgymond — kárpótlásúl azért, hogy oly balúl kezdődék! Milyen furcsa beszélgető-társaim akadtak!

Szavaikon még soká rágódom majd, mint jó magokon; fogaim hadd morzsolják és őröljék, valamig tejként folynak lelkembe!“

Midőn azonban az út ismét szikla köré kanyarodott, egyszerre megváltozott a vidék és Zarathustra a halál birodalmába lépett. Itt fekete és vörös szirtek meredeztek: se fű, se fa, se madárhang. Ezt a völgyet minden állat kerülé, még a ragadozók is; csak egy fajta undok, vastag, zöld kigyó jött ide, ha elvénhedett, meghalni. Ennek okáért a pásztorok ezt a völgyet „kigyó-halál“-nak hívák.

Zarathustra pedig sötét emlékekbe merült, mert úgy érzé, hogy már egyszer volt ebben a völgyben. És sok minden nehezedék lelkére: úgy, hogy lassan ballagott és egyre lassabban, míg végezetre megállott. S ekkor, fölpillantva, meglátott valamit, a mi az úton ült, emberformájút,

de alig embert, valami kimondhatatlant. És egyszerre elfogta Zarathustrát a nagy szégyen, hogy ilyesmit lát: elpirulva egészen ezüstös hajáig, elfordítá tekintetét és ezt a gonosz helyet már elhagyni készült. Ekkor azonban hangos lőn a holt pusztaság: a földből valami fölbugygyant bugyborékolva, hörögve, mint a hogy éjjente a víz bedugult csöveken át bugyborékol és hörög; és végtére emberi hang és emberi beszéd lőn belőle, s ez így hangozék:

„Zarathustra! Zarathustra! Találd ki talányom! Szólj, szólj! *Milyen bosszú vétetik a tanún?*

Visszacsallak, itt tükörsima a jég! Vigyázz, vigyázz, hogy büszkeséged itt ne törje lábát!

Bölcsnek állítod magad, büszke Zarathustra! Hát találd ki a talányt, kemény diótörő — a talányt, a ki vagyok! Szólj hát: ki vagyok *én!*“

— Midőn azonban Zarathustra e szavakat hallotta vala, — mit gondoltok, mi ment végbe lelkében? *Szánalom szállá meg*, s egyszerre lebukék, valamiképen a tölgyfa lebukik, a mely soká állott vala ellen a sok fejszésnek, lebukik tompa zuhanással, nagy hirtelen, megijesztvén még azokat is, a kik ledönteni akarták. De íme megint felugrék és ábrázata kemény lőn.

„Megismerlek“ — mondá érces hangon — „*te az isten gyilkosa vagy!* Hagyj utamra mennem.

Nem *viseléd* el, a ki téged látott, — a ki át meg át látott rajtad, te undokok undoka! Bosszút állottál ezen a tanun!

Im-így szóla Zarathustra és elindult; ám a kimondhatatlan megragadá köntöse csücskét és elkezde ujból bugyborékolni és szavakat keresni: „Maradj!“ mondá végre —

— maradj! Ne menj el mellettem! Eltaláltam, milyen fejsze döntött le: Légy üdvöz, hogy ujra állasz!

Jól tudom, eltaláltad, mi nyomja annak a lelkét, a ki őt megölé, az isten gyilkosának lelkét. Maradj! Ülj mellém, nem kérem hiába.

Kihez törekedhettem, ha nem hozzád? Maradj, ülj le! De ne nézz reám! Becsüld meg im-így en — rútságomat!

Üldöznek: íme, *te* vagy utolsó menedékem. *Nem* gyülöletükkel, *nem* „fogdmeg"-eikkel; — óh, az ilyen nyomon-követést kígúnyolnám, büszke és vidám lennék!

Avagy nem diadalmaskodott — eleddig mindig az, a kit nyomomon üldöztek? És a ki jól követ nyomon, az könnyen megtanúl *követni:* — hisz már a dolognak nyomában van! De *részvétük* az —

részvétük az, a mi elől menekülök és hozzád menekülök. Óh Zarathustra, védj meg te, utolsó menedékem, te egyetlen, a ki kitaláltál engem:

— kitaláltad, mi nyomja a lelkét, annak, a ki *őt* megölte. Maradj! És ha már menni akarsz, türelmetlen: ne menj azon az úton, a melyen én jövék. *Az* az út rossz.

Haragszol reám, hogy már nagyon is soká töröm a szót? Hogy tanácsot adok néked? De tudd meg, én adom, én a legrútabb ember, a kinek lába is a legnagyobb, legnehezebb. Minden utat agyontaposok, pocsékká taposok.

Hogy azonban te elhaladtál mellettem, s némán, hogy elpirultál — jól látám —: arról rád ismerék, Zarathustra.

Bárki más alamizsnáját dobja vala nékem, részvétét szemmel, szóval. De erre nem vagyok eléggé kedves, ezt kitaláltad —

— erre tulságosan *gazdag* vagyok, gazdag nagy

borzasztó, rút és kimondhatatlan dolgokban! Szégyenkezésed, Zarathustra, *megtisztelt* engem!

Csak ügygyel-bajjal kerülék ki a szánakozók tolongásából — hogy megtaláljam az egyetlent, a ki ma hirdeti „szánakozni tolakodás“, — hogy megtaláljalak téged, óh Zarathustra!

— akár isteni, akár emberi részvét: a részvét a szemérmet sérti. És segíteni nem akarni, úgy lehet, előkelőbb dolog, mint az az erény, a mi segítségre siet.

Ma azonban minden legkisebb ember is erénynek hivja a részvétet: — ezek nem tisztelik a nagy szerencsétlenséget, a nagy rútságot, a nagy nem-sikerülést.

Mindezeket semmibe sem véve tekintek tova, miként a kutya tovatekint a nyüzsgő juhnyáj háta fölött. Apró, jó gyapjas, jó akaratú szürke emberkék ők.

Miképen a kócsag megvetve néz el, tova, sekély tavak fölött, hátravetett fejjel: azonképen nézek én el, tova kis hullámok, kis hajlamok, kis akaratok és lelkek fölött.

Nagyon is soká adának igazat nékik, ezeknek a kis embereknek: *így* végre a hatalmat is megadák nékik s ők most azt tanítják: „csak az a jó, a mit kis emberek hagynak jóvá“.

És „igazság“ ma az, a mit a prédikátor is mondott a ki maga is közülök eredt vala, az a különös szent és a kis emberek szószólója, a ki magáról ezt a bizonyságot tette: „én — vagyok az igazság“.

Ez a szerénytelen ember már régóta duzzasztja a kis embereket, — ő, a ki nem csekély tévedést tanított, tanitván: „én vagyok az igazság“.

S kapott-e a szerénytelen valaha udvariasabb fele-

letet? — Te pedig, Zarathustra, elmenél mellette és mondád: „Nem! Nem! Háromszor nem!“

Óva-intél tévedésétől, óva-intél s mint első, a szánalomtól — nem mindenkit, nem senkit, hanem téged és a magadfajtáját.

Szégyelled a nagyon szenvedő szégyenét; és valóban, ha így szólsz: „a szánalomtól nagy felhő borúl reánk, vigyázzatok, emberek!“ — ha azt tanítod „minden teremtő kemény, minden nagy szeretet fölülemelkedik szánalmán“: óh, Zarathustra, mennyire betanulád a vihar-jeleket!

De te magad — magad is intsed-óvjad *tulajdon* szánalmadtól is! Mert sokan készűlnek feléd; sok szenvedő, kétkedő, kétségbeeső, fuldokló, fázó-didergő.

Magam elől is óva intelek. Kitaláltad legjobb, legrosszabb talányomat, enmagamat és azt, hogy mit tevék. Ismerem a fejszét, a mely megejt téged.

De ő neki — meg *kellett* vala halnia: *mindent* látó szemével látá az emberlélek mélységeit és fenekét, minden rejtett gyalázatot és rútságot.

Szánalma nem ismert szégyent: belebujt legrondább zugolyaimba is. Ennek a fölötte-kíváncsinak, fölötte-tolakodónak, fölötte-szánakozónak meg kellett halnia.

Mindig *engem* látott: az ilyen tanún bosszút akarék állani — vagy inkább magam sem élek.

Az istennek, aki mindent látott, *még* az *embert is*, ennek az istennek meg kellett halnia! Az ember nem *viseli* el, hogy ilyen tanu éljen.“

Im-így szóla a legrútabb ember. De Zarathustra fölállt és útnak indúlt: mivelhogy velőkig vacogott.

„Te kimondhatatlan“ — úgymond — „óva-intél utad-

tól. Hálából dicsérem néked az enyémet. Lásd, ott fönn fekszik Zarathustra barlangja.

Barlangom nagy és mély, és sokzugolyú; az is, a ki nagyon szeret bujkálni, elbujhat ott. És tőszomszédságában száz búvólyuk és üreg van csúszó-mászó, repeső, ugró állatok számára.

Te kiközösített, te, a ki *magadat* kiközösítetted, nem akarsz emberek és emberi szánalom közt lakni? Nosza hát, tégy úgy, mint én! Igy tőlem is tanulsz; csak a tettes tanúl.

És mindenek előtt beszélj állataimmal! A legbüszkébb állat és a legbölcsebb állat — ők bizonyára mindkettőnk igazi tanácsadói lehetnek!"

Im-így szóla Zarathustra és utjára ment, még jobban elmerülve és lassabban ballagva, mint annak előtte: mivelhogy sokon tanakodék és nem talált egykönnyen feleletet.

„Mily szegény az ember!" — gondolá szívében — „mily rút, mily hörgő, mennyire eltelve titkos szégyennel!

Azt hallom, hogy az ember szereti önmagát: óh, mily nagynak kell ennek a maga-szeretetnek lennie! Mennyi megvetés az ellenese!

Ez is szereté magát, a hogyan megveté magát — nagy szeretőnek és nagy megvetőnek tartom.

Nem találék még senkit, a ki magát mélyebben megvetette volna: *ez* is magasság. Óh, jaj, avagy talán *ez* vala a fensőbbrendű ember, a kinek kiáltását hallám?

Szeretem a nagy megvetőket. Az ember olyas valami, a minek fölébe kell kerülni." — —

* * *

Az önkénytes koldús.

Midőn Zarathustra elhagyta volt a legrútabb embert, didergett és elhagyatva érezé magát: mivelhogy sok hidegség és magánosság ment át a lelkén, úgyhogy tagjai is áthülének tőle. Miközben azonban tovább ment és ismét tovább, föl, le, majd zöld legelők mellett el, majd vad, köves ösvényeken át, a hol valaha bizonyosan nyugtalan patak feküdt vala ágyába: ekkor hirtelen megint melegebb lőn és megnyílék a szíve:

„Mi történék vélem?“ — Kérdé enmagától, valami meleg és eleven üdít föl, minek közelemben kell lennie. Már kevésbbé vagyok magános; tudattalan bajtársak és testvérek keringenek körülöttem; meleg lehelletük megindítja a lelkem.“

Mikoron pedig szeme szertekémlelt és vigasztalást keresett a magánosságban: íme, tehenek állának egymás mellett egy magaslaton; ezek közelsége és szaga melegítette föl szivét. S úgy látszék, ezek a tehenek buzgón hallgatják valaki beszédét és nem ügyelnek arra, a ki közeledik. Midőn pedig Zarathustra egészen közelükbe ért, világosan hallá, hogy emberszó beszélt a tehenek köréből; és ők valahányan szemlátomást a beszélő felé fordíták fejüket.

Ekkor Zarathustra nekik rohant és széllyelkergeté az állatokat, félvén, hogy itt valakinek baja esett, a kin tehenek részvéte aligha segíthet. De ebben csalatkozott; mert, íme, agg ember ült a földön és rábeszélni látszék a teheneket, hogy ne féljenek tőle; békés ember és hegyi prédikátor vala, a kinek szeméből maga a jóság prédikált. „Mit keressz itt?“ — kérdezé Zarathustra megütközve.

„Hogy mit keresek itt?“ — felelé az — „Ugyanazt, a mit te keresel, te békebontó! Tudniillik a földi boldogságot.

S e részt ezektől a tehenektől szeretnék tanulni. Mert, tudd meg, már fél délelőtt beszélek nékik és éppen most akartak felelni. De miért zavarod őket?

És ha nem fordulunk meg és nem leszünk olyanok, mint a tehenek, nem jutunk a mennyeknek országába. Mert egyet kellene tőlük tanulnunk: a kérődzést.

És bizony, bizony, ha az ember az egész világot elnyerné és nem tanulná meg az egyet: a kérődzést: mi haszna! Nem szabadúlna meg búbánatától —

— nagy búbánatától: ezt pedig ma úgy hivják, hogy undor; kinek szíve, szeme, szája, ne volna ma undorral telve? Te néked is! Te néked is! De nézd csak ezeket a teheneket!“

Im-ígyen szóla a hegyi prédikátor és azután Zarathustra felé fordítá tekintetét — mert az eddig szeretettel csüngött a teheneken —: ekkor azonban elváltozék. „Ki az, a kivel beszélek?“ — kiáltá megriadva és felugrék a földről.

Ez az utálat nélkül való ember, ez maga Zarathustra, a nagy utálat legyőzője, ez a szeme, ez a szája, ez a szíve magának Zarathustrának.“

És im-így szólván könnye-árja közben megcsókolá annak a kezét, a kihez beszélt és egészen úgy viselkedék, mint a kinek váratlanul értékes ajándék és klenódium esett ölébe. A tehenek pedig mindennek tanui valának és bámulának. „Ne beszélj rólam, te csodálatos! Te kedves!“ — mondá Zarathustra és szabadkozott gyöngédsége elől, — „beszélj előbb magadról! Vajjon nem te vagy-e az önkénytes koldus, a ki egykoron nagy gazdagságot vetett el magától. —

— a ki gazdagságát és a gazdagokat szégyellé és a legszegényebbekhez menekült, hogy nékik ajándékozza bőséges szivét? De ők nem fogadák el.“

„De nem fogadának el engem“ — mondá az önkénytes koldus — „hisz te tudod. Igy hát végtére a barmokhoz és ezekhez a tehenekhez jövék.“

„Ekkor megtanulád“ — szakítá félbe beszédét Zarathustra — „mennyire nehezebb igazat adni, mint igazat venni és hogy jól ajándékozni *művészet* és a jóság végső, legfinomabb remekelése.“

„Különösen manapság“ — felelé az önkénytes koldus: „manapság, a midőn minden alacsony föllázadt és neki vadúlt és a maga módjára úrhatnám lőn: tudniillik csőcselék-módra.

Mert itt az ideje, hisz te tudod, a nagy, gonosz, hosszú, lassú csőcselék- és rabszolga-lázadásnak: nőttönnő az!

S íme az alacsonyrendüeket föllázít minden jótevés és kis ajándok; és a dúsgazdagok legyenek résen!

A ki ma hasas üveg módjára túlszűk nyakból csöpög: — az ilyen üvegnek ma szeretik nyakát törni.

Kéjvágyó mohóság; epés irígység, megkeseredett bosszúvágy, csőcselék-dölyf: ez mind orcámba frecscsent. Ma már nem igaz, hogy boldogok a szegények. A menynyeknek országa pedig a teheneknél vagyon."

„És miért nincs a gazdagoknál?" — tapogatózott Zarathustra, miközben elkergeté a teheneket, amelyek bizalmasan rászuszogtak a béke barátjára.

„Mit kísértesz engem?" — válaszolá ez. — „Hisz magad jobban tudod, mint én. Mi hajtott engem a legszegényebbekhez, Zarathustra? Nemdenem a leggazdagabbjaink iránt való utálat?

— az utálat a gazdagság fegyencei iránt, a kik hasznukat minden szemétből fölszedegetik, hideg szemmel, sóvár agygyal, — az utálat ez iránt a csőcselék iránt, a melynek bűze égbekiált, — ez iránt az aranyfüstbe göngyölt, meghamisított csőcselék iránt, a kinek apái enyves újjuak vagy dögre szálló keselyük vagy rongyszedők valának, ezek az asszonyi állatok módjára engedékenyek, kéjvágyók, feledékenyek: mert egyikök sem esett messze a rimától. —

— Csőcselék fenn, csőcselék lenn! Mi ma még ez: „szegény", „gazdag!" Letevék erről a különbségről — és ekkor el-tovafutottam, egyre messzebb, valamig ezekhez a tehenekhez értem."

Im-így szóla a béke-barátja és maga is szuszogott és izzadt e szavaknál: úgy, hogy a tehenek ujra bámulának. Zarathustra azonban folyton mosolyogva nézett arcára, a midőn ilyen keményen beszélt és közben némán rázá a fejét.

„Erőszakot tész magadon, te hegyi prédikátor, ha

ilyen kemény beszédekkel élsz. Az ilyen keménységre nem termett rá sem szád, sem szemed.

Sőt, úgy látom, gyomrod sem: *az* föllázad az ilyen harag, gyűlölet túláradása ellen. Gyomrod szelidebb dolgokra vágyódik: nem vagy mészáros.

Sőt inkább növény- és gyökérevőnek tartalak. Talán magot őrölsz. De bizonyos, hogy nem vagy a hús gyönyöreinek barátja és szereted a mézet."

„Jól eltaláltad mivoltom" — felelé az önkénytes koldus könnyült szívvel. — „Szeretem a mézet, magot is őrölök, mert azt kerestem, a mi kellemesen izlik és tisztítja a lehelletet:

– s a minek hosszú idő kell, napi és szájmunka szelid semmittevőknek és naplopóknak.

Persze a legtöbbre vitték ezek a tehenek: kitalálták maguknak a kérődzést és a napon heverést. S minden nehéz gondolattól is tartózkodnak, amelyek a szívet fölfújják."

— „Nosza!" mondá Zarathustra — „látnod kellene az *én* állataimat is, sasomat és kigyómat, — nincsen párjuk manapság a föld kerekségén.

Ime, ott vezet az út barlangomhoz: légy ma éjjel vendégem. S találsz nálam uj mézet is, jéghideg aranyos, lépes mézet: azt egyed!

De most szaporán végy búcsút teheneidtől, te furcsa! Mert ők legmelegebb barátaid és tanítóid!"

„— Kivéve egyet, a kit még jobban szeretek" — felelé az önkénytes koldus. „Te magad jó vagy és még tehénnél is jobb, óh Zarathustra!"

„El, el veled! Te hizelgők hizelgője!" — kiáltá

Zarathustra dühösen — „mit rontasz meg ilyen mézes-mázos dicsérettel?

El, el tőlem!“ kiáltá még egyszer és a kedveskedő koldús felé suhintott botjával: ez pedig szaporán elillant.

* * *

Az árnyék.

Alig illant el az önkénytes koldús és maradt magára Zarathustra, uj hangot hallott háta mögött, a mely így kiáltott: „Állj meg Zarathustra! Várj hát! Hisz én vagyok, Zarathustra, az árnyékod!“ De Zarathustra nem várt, mert hirtelen bosszúság szállotta meg, hogy annyian tolúltak és tolakodtak hozzá hegyeiben. „Hová lőn magánosságom?“ — monda.

Valóban sokallom; ez a hegység nyüzsög, az én országom már nem erről a világról való, uj hegyek kellenek nékem. Árnyékom szólít? Mit bánom árnyékomat! Hadd fusson utánam! én — elfutok előle.“

Im-így szóla Zarathustra szivéhez és elfutott. De az, a ki háta mögött vala, követé; úgy hogy nem sokára három futó kergette egymást: elől az önkénytes koldus, utána Zarathustra, és harmadikúl, leghátúl árnyéka. Nem soká futottak így, a mikor Zarathustra ráeszmélt botorságára és egyet rázkódván, lerázott magáról minden bosszúságot, csömört.

„Hogyan!“ — mondá — „nem történének-e a legnevetségesebb dolgok mindenkoron nálunk, öreg remetéknél és szenteknél?

Valóban, botorságom nagyra nőtt a hegyekben! Ime hat vén bolond-lábat hallok egymás után zörögni!

De szabad-e Zarathustrának egy árnyéktól félnie? Azután azt hiszem, a lába hosszabb is, mint az enyém."

Im-így szóla Zarathustra, szívből nevetve, megállott, hirtelen megfordult — és lám, ezzel majd földhöz vágta utódját és árnyékát: annyira sarkában vala már az és annyira elgyöngült.

Midőn ugyanis tekintete megvizsgálta, megijedt tőle, mint valami hirtelen kisértettől: oly vékony, feketéllő, üres és kiélt volt utódja színe.

„Ki vagy te?" — kérdezé Zarathustra hevesen, — „mit űzöl imitten? És miért hívod magad árnyékomnak? Nem tetszel nékem."

„Bocsáss meg" — felelé az árnyék — „hogy én vagyok; és ha nem tetszem néked, lásd Zarathustra, ezért dicsérlek téged és dicsérem jó gusztusodat.

Vándor vagyok, a ki már sokat jártam sarkodban; mindig úton lévő, de céltalan, hontalan: azonképen, hogy kevés híjja, örök, bolygó zsidó vagyok, kivévén, hogy nem vagyok örök és nem vagyok zsidó.

Hogyan? Mindenha úton kell lennem? Minden széltől forgattatott, állhatatlan, tovaűzött legyek? Óh föld, nagyon is kerek lől nékem!

Minden felületen űlék már, fáradt porhoz hasonlatosan alvám tükrökön és ablaktáblákon: minden csak vesz tőlem, semmi sem ad nékem, elfogyok — majdnem árnyékhoz hasonlítok.

De te utánad röpültem és húztam legtovább, óh

Zarathustra, és ha elrejtőzém előled, mégis legjobb árnyékod valék: s valahol csak ülél, ott ülék én is.

Veled vándoroltam a legtávolibb, leghidegebb földrészeken is, kisértethez hasonlatosan, a ki jó szántából téli havas tetőkön futkos. Veled törekedtem minden tilosra, veszélyesre, legtávolibbra: és ha van mi rajtam erény, az: hogy nem ijedék meg semmiféle tilalomtól.

Veled vesztém hitem a szavakban és tevék le az értékekről és nagy nevekről, Ha az ördög vedlik, nem hull-e róla neve is? Mert az is bőr. Talán az ördög maga is — bőr.

„Semmi sem igaz; Minden szabad!“ — így állítám magam előtt. A leghidegebb vízekbe ugrám fejjel, szívvel. Óh, meztelenül hányszor pirulék ezért rákmódra!

Óh, hová lőn minden jóságom és minden szemérmem és minden hitem a jókban! Óh, hová lőn az a hazug ártatlanság, a mely egykor megvolt bennem, a jók és nemes hazugságaik ártatlansága!

Bizony, bizony, nagyon is gyakorta valék egészen sarkában az igazságnak: ekkor fejemre hágott. Sokszor azt hivém, hazudom, s íme, éppen csak ekkor bukkantam — igazságra.

Nagyon is sok világosodott föl előttem: s most már nincs közöm hozzá. Nem él már semmi, a mit szeretnék: — hogy szeretném még magamat?

„Élni kedvemre, vagy nem élni“ — úgy akarom, így akarja a legszentebb is. De, óh jaj! van-e még *nékem* — kedvem?

Van-e még *nékem* — célom? Révem, a mely felé fut az *én* vitorlám?

Jó széllel? Óh, csak aki azt tudja, *hová* hajózik, az tudja azt is, melyik szél jó néki, melyik az ő szele.

Mi vár még reám? Fáradt és vakmerő szív; állhatatlan akarat; repeső szárnyak; szegett hátgerinc.

Ez a keresés az *én* otthonom után: óh Zarathustra, tudd meg, ez a keresés volt az *én* kísértésem, ez fölfal engem.

„Hol van — az *én* otthonom?“ Ezt tudakoltam, keresem és keresem; ezt nem találám. Óh, örök „mindenütt,“ óh örök „sehol“ — óh örök, „hiába való.“

Im-így szóla az árnyék és Zarathustra ábrázata megnyúlt szavaira. „Árnyékom vagy!“ — mondá végre szomorúan.

Veszedelmed nem csekély, te szabad szellem és vándor! Rossz napod volt: vigyázz, hogy ne légyen még rosszabb estéd!

Az ilyen tefajtád állhatatlannak utoljára a börtön is boldogság. Láttad-e valaha, mint alszanak bebörtönzött gonosztévők? Nyugodtan alszanak, élvezik uj biztonságukat.

Vigyázz, hogy végtére ne ejtsen foglyúl valami szűk falú hit, valami kemény, szigorú hóbort! Mert téged csábít és kisért már minden, a mi szűk és szoros. Elvesztéd a célod: óh jaj, miként hevered ki ezt a veszteségedet? Ezzel — az utat is elvesztéd!

Te szegény kóborló, rajongó, te fáradt pillangó! Akarsz-e ma estére nyugalmat és otthont? Menj hát föl barlangomba.

Ott vezet az út barlangomhoz. És most megint gyorsan elfutok tőled. Már-már árnyék borúl reám.

Egyedül akarok futni, hogy ujra minden világos légyen köröttem. Hozzá még soká fürge lábon kell lennem. Mert este nálam táncolnak!“

Im-ígyen szóla Zarathustra.

* * *

Délben.

— És Zarathustra futott, egyre futott. Nem talált már senkit, hanem folyton csak magát találá meg és élvezé és szürcsölé magánosságát és órákhosszat jó dolgokra gondola. Dél tájban, hogy a nap épen feje fölött állott, Zarathustra vén, görbe, görcsös fa mellett haladt el, a mely egy szőllőtőke gazdag szerelmétől ölelve önmaga előtt is elrejtőzék: róla sürű sárga fürtök csüngének és kinálkozának a vándornak.

Ekkor kedve támadt, hogy kicsit oltsa a szomjuságát és szakasszon egy fürtöt, midőn azonban már már utána nyúlt, más valamire még nagyobb kedve támadt: hogy tudniillik a fa alá feküdjék, midőn most a nap épen delelőn áll és aludjék egyet.

Ezt meg is cselekedé Zarathustra; és mihelyt a földön feküdt, a tarka-barka, csöndes és otthonos pázsiton, már el is feledte vala kis szomjuságát és elaluvék. Mert mint Zarathustra igéje mondja: Egy szükségesebb, mint a másik. Csakhogy szeme nyitva maradt: — mert nem telék be a fa és a szőllőtő szerelmének látásával és dicséretivel. Elszunnyadozva im-igyen szóla Zarathustra a szivéhez:

„Hallga! Hallga! Nem teljesedék-e be éppen most a világ? Mi történik vélem?

Miként lenge szellő, láthatatlanúl könnyedén, pehelykönnyűen táncol a tenger tükrén: úgy táncol az álom én rajtam.

Nem hunyat velem szemet, lelkem ébren hagyja. Valóban könnyű, pehelykönnyű.

Rábeszél engem, nem tudom, miként? — bensőm hizelgő kézzel érintgeti, kényszerít engem. Igen, kényszerit engem, hogy lelkem kinyújtózzék: — óh, hogy nyúlik és fárad, az én csudálatos lelkem! A hetedik nap estéje épen délben jöve rá? Talán már nagyon is soká időzött boldogan jó és érett dolgok között?

Kinyujtózik hosszan, hosszan — még hosszabban!

Csöndesen fekszik, az én csudálatos lelkem. Már nagyon is sok jót ízlelt, ez az aranyos szomorúság nyomja, félrehúzza az ajkát.

— Mint a hajó, a mely legcsöndesebb öblébe futott: — íme a szárazföldhöz támaszkodik, belefáradva a hosszú utakba és a bizonytalan tengerekbe. Vajjon nem hűbb-e a tenger?

A midőn egy ilyen hajó a szárazföldhöz támaszkodik, hozzá símúl: — elég, ha a szárazföld egy pókja hozzáfonja fonalát. Nem kell erősebb kötél.

Miképen az ilyen fáradt hajó a legcsöndesebb öbölben: íme azonképen nyugszom én is a földhöz közel, hűen, benne bízva, várva, a leghalkabb fonalakkal hozzákötve.

Óh boldogság! Óh boldogság! Bizonyosan énekelni szeretnél lelkem? A fűben fekszel. De ez most a titkos, ünnepélyes óra, a mikor nem fújja pásztor a sípját.

Vigyázz! Forró dél alszik a mezőkön. Ne énekelj! Csönd! A világ beteljesedett!

Ne énekelj, fűvi szárnyas lelkem! S ne is susogj; Lám — csönd! az öreg dél alszik, mozgatja a száját: nemdenem éppen egy csöpp boldogságot iszik. —

— az aranyos boldogság, aranyos bor egy vén, barna csöppjét? Elsuhan fölötte, boldogsága mosolyog, csak — egy isten nevet. Csönd! —

— „A boldogságra, — mily kevés elég boldogságra!“ Így szólék egykoron és bölcsnek alítám magam. De káromlás volt: *ezt* tanulám meg most. Bölcs bolondok beszéde jobb.

Éppen a legkevesebb, a leghalkabb, legkönnyebb, gyík neszelése, lehellet, suhanás, szempillantás — a *kevés:* a *legnagyobb* boldogság java. Csönd!

— Mi történék vélem: Hallga! Talán elröpült az idő? Nem esem-e? Nem esém-e — hallga! — az örökkévalóság kútjába?

— Mi történik vélem? Csönd! Óh jaj, szívembe szúr? Szivembe! Óh szakadj meg, szakadj meg szív, az ilyen boldogság után, az ilyen szúrás után!

— Hogyan? Nem teljesedék-e be éppen most a világ? Nem lőn-e kerek és betelt karika? Óh, hová röpül az aranyos kerek karika? Utána futok! Huss!

Csönd — —“ (és ekkor kinyújtózott Zarathustra és érezé, hogy alszik.)

„Föl!“ — így szóla magához — „föl, te álomszúszék! Nosza lábra, vén láb! Itt az ideje, nagyon is itt az ideje; még jó darab út vár reád.

Most kialudád magad; ugyan meddig? fél örökkévalóságig! Nosza föl, öreg szívem! Ugyan meddig szabad az ilyen álom után — virrasztanod?“

(Ekkor azonban mindjárt megint elaludt és lelke ellenkezett véle és védekezvén megint eldőlt.) — Hagyj hát! Csönd! Nem lőn-e a világ éppen most tökéletes? Óh, aranyos kerek labda!“ —

„Kelj föl“ — mondá Zarathustra — „te kis tolvaj, te kis naplopó! Hogyan? Még mindíg nyujtózkodol, ásítsz, sóhajtsz, mély kútba zuhansz?

Hát ki vagy! Óh lelkem!“ (Ekkor megijedt, mert a nap egy sugara az égről arcára esett.)

„Óh ég, fölöttem“ — mondá sóhajtva és fölült — „engem nézel? Csudálatos lelkem hallgatod?

Mikor iszod azt a csöpp harmatot, a mi minden földiekre lehullott, — mikor iszod ezt a csudálatos lelket —

— mikor, örökkévalóság kútja, te verőfényes, borzadályos, déli mélység! mikor iszod vissza lelkem magadba?“

Im-így szóla Zarathustra és fölkelt heverő helyéről a fa mellől, mikéntha idegen mámorból ocsúdnék: és íme, a nap még mindig éppen feje fölött állott. Ebből valaki joggal azt következtethetné, hogy Zarathustra akkoron nem soká aludt vala.

* * *

Az üdvözlés.

Zarathustra csak késő délután, hosszas, hiábavaló keresgélés-kószálás után tért haza barlangjába. Midőn pedig bejáratánál állott, alig húsz lépésre attól, megesék, a mit most a legkevésbbé várt volna: ujból meghallá a nagy *vészkiáltást*. És, csuda! az egyszer tulajdon barlangjából jöve. De hosszú, sokszerű, különös kiáltás vala és Zarathustra világosan megkülönbözteté, hogy sok hangból tevődik össze: bárha távolból egy szájból való kiáltásnak hangzék.

Ekkor Zarathustra barlangjába rohant és íme, milyen színjáték várakozék reá ez után a hangjáték után! Mert ott űlének egymás mellett valahányan, a kik mellett nap közben elment: a jobb oldali király és a baloldali király, a vén bűbájos, a pápa, az önkénytes koldus, az árnyék, a lelkiösmeretes, a szomorú jövendőmondó és a szamár; s a legrútabb ember koronát tett vala fejére és két bíbor-övvel övezte magát, — mert minden rút módjára szereté magát álarcba burkolni és pingyózni. S a neki búsúlt társaság közepette borzas tollal, nyugtalanúl állott Zarathustra sasa, mert sok mindenre kellet válaszolnia, mire büszkeségének nem vala szava; s a bölcs kígyó nyakán csüngött.

Mindezt Zarathustra álmélkodva nézte; azután mindegyik vendégét nyájas kíváncsisággal fürkészé, leolvasá lelküket és ujból csodálkozék. Ezenközben az összegyültek fölálltak vala és áhítattal várák Zarathustra beszédét. Zarathustra pedig szóla im-így en:

„Kishitüek! Csudálatosak! Hát a *ti* vészkiáltástokat hallám? Most már azt is tudom, hol kell azt keresni, a kit ma hasztalan keresék: a *fennsőbbrendü embert* —:

— tulajdon barlangomban ül ő, a fennsőbbrendü ember! De mit csudálkozom! Vajjon nem csaltam-e magam ide, mézáldozattal és boldogságom cselvető, csalogató szavával?

De, úgy látom rosszúl illetek egy társaságba, egymás szivét ádázzá teszitek, ti vészkiáltók, ha így együtt ültök. Még csak ezután kell eljőnie egynek,

— egynek, a ki ujra megnevettet, egy jó, vidám Paprika Jancsi, táncos, szél- és ördögmotola, valami vén bolond: — mit mondtok hozzá?

Bocsássatok meg, kétségbeesők, hogy ilyen hitvány szókat ejtek, mik valóban méltatlanok az ilyen vendégekhez. De ti nem találjátok ki, *mi* teszi pajzánná szívemet; —

— ti magatok teszitek azzá és a ti látványtok, — bocsássatok meg! Mert mindenki bátorságra gerjed, a ki kétségbeesőt néz.

Hogy egy kétségbeesőt bátorságra intsen, erre mindenki elég erősnek alítja magát.

— Nékem is megadátok ezt az erőt — jó adomány, magas vendégeim! Derék vendégajándék! Nossza, ne haragudjatok, hogy a magaméból is megkinállak.

Imhol az én birodalmam és az én uradalmam! de a

mí az enyim ez este, az éjjel legyen a tiétek. Állataim legyenek szolgálatotokra: barlangom legyen pihenő helyetek!

Otthonomban ne essék kétségbe senki, területemen megvédek mindenkit a vad állatok elől. És az első, a mivel megkinállak: biztonság!

S a második: kis ujjam. És ha már bírjátok *azt*, vegyétek egész kezem, s nossza, ráadásúl még a szívem is! Legyetek üdvöz, üdvöz, vendégbarátaim!"

Im-így szóla Zarathustra és szeretettel incselkedve nevetett. Ez után az üdvözlet után a vendégek viszontag meghajlának és tisztelettel telve hallgatának; felele pedig nevökben a jobb oldali király:

„Arról, a hogyan nékünk kezet, üdvözletet nyujtál, óh Zarathustra, rád ismerénk, hogy Zarathustra vagy. Megalázkodál előttünk; kis híjja, hogy tiszteletünket nem sértéd —:

— és ki tudná magát olyan büszkén megalázni, mint te megalázod magadat? *Ez* minket is fölemel, gyönyörüség szemünknek, szivünknek.

És csak, hogy ezt lássuk, szívesen hágnánk ennél magasabb hegyre is. Mint a látásban gyönyörködők jövénk, látni akarók, ami homályos szemet földerít.

És íme, minden vészkiáltásunk elmúlott. Szemünk, szivünk íme megnyílott és el vagyon ragadtatva. Kevés híja és merészségünk vakmerő lészen.

Óh Zarathustra, nem nő a földön örvendetesebb valami a nagy, erős akaratnál: az a föld legszebb növénye. Egész vidék fölüdül az ilyen fától.

A piniához hasonlítom azt, a ki hozzád hasonlatosan nő föl: hosszan, némán, keményen, egyedül, javahajlékony fából, pompásan —

— végezetre azonban erős, zöld ágait kinyújtva az ő uralma után, kemény kérdéseket kérdezve széltől, vihartól s valami a magasságban otthonos, — keményebben felelve, mint parancsoló, győzedelmes: óh, ki ne hágna, ilyen növényt nézendő, magas hegyre?

Fád, óh Zarathustra, üdíti a komort, pályavesztettet is, látásod az állhatatlant is biztossá teszi és meggyógyítja szívét.

És valóban hegyedre, fádra ma sok szem tekint; nagy vágyódás kélt vala szárnyra és sokan tanulák kérdezni: „Ki az a Zarathustra?“

És a kinek valaha dalod és mézed fülébe csöpögtetéd: mindazok az elbúvottak, maguknak-lakók, kétlakiak egyszerre így szólának szívükhöz:

„Hát él még Zarathustra?

Hisz már nem érdemes élni, minden egyre megy, minden hiábavaló: vagy — mi nekünk Zarathustrával kell élnünk!“

„Miért nem jön ő, a ki oly soká hirdeté magát?“ — im-így kérdeznek sokan — „avagy elnyelé őt a magánosság? Vagy talán mi jöjjünk hozzá?“

S most megesik, hogy a magánosság maga is megkorhad és összetörik, valamiképen a koporsó összetörik és nem tudja már halottait tartani. Szerteszélylyel föltámadottakat lát a szem.

Ime, a hullámok emelkednek hegyed körül, óh Zarathustra. És bármily magas is a magasságod, sokaknak kell hozzád föl menniök; sajkád ne üljön már soká szárazon.

És hogy mi, kishitűek, most barlangodba jövénk és

már nem vagyunk kishitűek: ez csak intő- és előjele annak, hogy jobbak is úton vannak már feléd jövendők —

— mert már ő maga is úton van feléd, isten utolsó maradványa az emberek között: a nagy sóvárgás, a nagy utálat, a nagy csömör emberei, — mindazok, a kik nem akarnak élni, hanemha ismét *remélni* nem tanulnak — avagy tőled nem tanulják meg, óh Zarathustra, a *nagy* reménységet!"

Im-így szóla a jobboldali király és megragadá Zarathustra kezét, hogy megcsókolja; ámde Zarathustra elhárítá magától ezt a tiszteletet és megijedve visszahőköle némán és mintegy messze távolba menekülve. Kis vártatva azonban ismét vendégeinél vala, rájok nézett derűs, vizsga szemmel és mondá:

„Vendégeim, fensőbbrendü emberek, magyarúl és magyarán akarok veletek beszélni. Nem *reátok* várék én e hegyekben.

Lehet, hogy valahányan magasabbrendüek vagytok: de nékem — nem vagytok sem elég magasak, sem elég erősek.

Nékem: vagyis a kérlelhetetlennek, a mi bennem hallgat, de nem fog mindig hallgatni. És ha hozzám tartoztok is, nem úgy, miként jobb karom.

Mert a ki maga is beteg és gyönge lábon áll, mint ti, az mindenekelőtt — akár tudja, akár nem — *kiméletet* akar.

Én azonban nem kimélem karom, lábam, *én nem kimélem harcosaimat:* hát hogyan volnátok az *én* harcomra valók?

Hisz veletek minden diadalomat elrontanám: És sokan közületek eldőlnének harsonáim puszta hangos szavára.

S elég szépek sem vagytok nékem, sem jó születésüek. Tiszta, síma tükröket kiván a tanítás; a ti fölszineteken tulajdon képem is eltorzúl.

Vállatokat sok teher, sok emlék nyomja; redőitekben nem egy manó kuksol. S van rejtett csőcselék is bennetek.

És bárha magas növésűek és magasabb fajtából valók vagytok is: sok a görbe és ferde rajtatok. S nincs olyan kovács a világon, a ki titeket nékem kedvemre és egyenesre ütne.

Csak hidak vagytok: ám hadd keljenek át rajtatok magasabb fajtájuak! Lépcsőfokok vagytok: ne haragudjatok hát arra, a ki rajtatok el, az *ő* magasságába hág!

Magvatokból! egykoron talán kikél szerelmes fiam és tökéletes örökösöm is: de ez távol vagyon. S titeket nem illet jószágom és nevem jussa.

Nem reátok várok itt a hegyekben, nem veletek szállok le utoljára. Előjelekül jövétek hozzám, hogy már magasabbak is úton vannak felém —

— *nem* a nagy vágyódás, a nagy utálat, a nagy csömör emberei s nem az, a mit isten maradványának hivátok, — nem! Nem! Háromszor is nem!

Másokra várok itt e hegyekben és nem akarok nélkülök odébb mozdúlni,

— magasabbakra, erősebbekre, diadalmasabbakra, jobb kedvüekre, olyanokra, a kik testben-lélekben egyenes szögűek, termetűek: *kacagó oroszlánoknak* kell jönniök!

Óh, vendégbarátaim, ti csodálatosak, — még nem hallátok semmit gyermekeimről? És hogy úton vannak felém?

Beszéljetek hát nékem kerteimről, boldogságos szigeteimről, uj szép fajtámról, — hogy nem beszéltek erről?

Azt a vendégajándékot kérem szeretetektől, hogy gyermekeimről beszéljetek nékem. Ezért vagyok bús, ezért levék szegény: mit nem adék oda, — mit nem adnék oda, hogy egyet bírnék: bírnám, *ezeket* a gyermekeimet, ezt az ültetvényt, akaratomnak és legmagasabb reményemnek *ezeket* az életfáit!“

Im-így szóla Zarathustra és hirtelen elfúlt a szava: mert meglepé a vágyódása és ő becsuká szemét, száját, szive indulatja elől. És vendégei is valamennyien hallgatának és némán, megdöbbenve állongának: s csak az öreg jövendőmondó adott jeleket kezével és taglejtésével.

* * *

A vacsora.

Ekkor ugyanis a jövendőmondó félbeszakítá Zarathustra és vendégei üdvözlését: előre tolakodék, mint a kinek nincs veszteni való ideje, megragadá Zarathustra kezét és kiáltá: „De Zarathustra!

Egy dolog szükségesebb, mint a másik, ezt mondod magad is: nossza, *nékem* is egy szükségesebb most, mint minden más.

Egy szó a kellő időben: nem híttál-e engemet *lakomára?* És itt sokan vannak, a kik hosszú utat tettek vala. Csak nem akarsz beszéddel jól lakatni?

És, úgy tartom, már is sokat emlegettétek a megfagyást, vizbefúlást, megfúlást és egyéb testi bajt: de senki sem emlegette még az *én* bajomat. Tudniillik az éhenhalást.“

(Im-igyen szóla a jövendőmondó; mikor azonban Zarathustra állatai ezeket a szavakat meghallák, ijedtükben elfutának. Mert láták, hogy bármennyit is hordoztak haza napközben, nem lesz elegendő, hogy csak ezt az *egy* jövendőmondót is megtömje.)

„Hozzászámítva a szomjanhalást is“ — folytatta a jövendőmondó. — „És bárha vizet hallok csobogni, mint a bölcseség beszédét, azaz bőven és szüntelenül; én nekem — *bor* kell!

Nem mindenki született vízivó, mint Zarathustra. S víz nem jó fáradtaknak, fonnyadtaknak: *minket* bor illet — csak *ez* ád hirtelen gyógyulást és szapora egészséget.“

Most, hogy a jós bort kivánt, megesék, hogy a baloldali király, a hallgatag, is szóhoz juta. „Borról“ — mondá — „*mi* gondoskodánk, én, testvéremmel a jobb oldali királylyal: nekünk van elég borunk, — egy egész szamárra való. Igy hát csak kenyerünk hiányzik.“

„Kenyerünk?“ válaszolá nevetve Zarathustra. „Hisz a remetéknek éppen kenyerük nincsen. Ámde az ember nemcsak kenyérből él, hanem jó bárányok husából is és nékem van két darabom:

— *Ezeket* hadd öljék le hamar és fűszeresen, iratosan készítsék el: úgy szeretem. S a gyökereknek és gyümölcsöknek sem vagyunk hijjával, van itt olyan, a mi jó még nyalánkoknak, falánkoknak is, s van diónk és más föltörni való rejtélyünk is.

Im-igyen hát rövidesen jó lakomát csapunk. De a ki velünk akar enni, annak magának is neki kell látnia; a királyoknak is. Mert Zarathustránál a király is lehet szakács.“

Ez a javaslat mindnyájuk szíve szerint vala s csak az önkénytes koldus szabódott a hús, bor és fűszer ellen.

„Lám, lám, milyen dobzódó ez a Zarathustra“ — mondá tréfálva — „hát azért vonulunk barlangokba és magas hegységbe, hogy ilyen lakomát csapjunk?

Most már értem, a mit egykoron nékünk tanított vala: „Áldott légyen a kis szegénység!“ És hogy miért akarja a koldusok szerzetét megszüntetni.“

„Légy békével“ — válaszolá néki Zarathustra — „a mint én békével vagyok. Maradj csak szokásodnál, te

derék, morzsold magvaidat, idd vized, dícsérd a magad konyháját: csak ha vidámmá tészen!

Csak az enyéimnek vagyok törvény, nem vagyok törvény mindenki számára. De a ki hozzám tartozik, attól megkivántatik, hogy erős-csontú legyen, s könnyü lábu is, harcra, ünnepségre kész legyen, nem pedig gubbaszkodó, ábrándozó; kell, hogy kész legyen a legnehezebbre is, — mintha ünnep volna, — s ép, egészséges.

A legjobb az enyéimé és az enyém; és ha nem adják ide, elvesszük: — a legjobb táplálékot, a legtisztább eget, a legerősebb gondolatokat, a legszebb asszonyt!“ —

Im-igyen szóla Zarathustra. S a jobb oldali király felelé viszontag: „Furcsa! Hallottatok már valaha ilyen dolgokat egy bölcs szájából?

És valóban, az a legfurcsább a bölcsön, ha ezenfelül még okos is és nem szamár.“

Im-igyen szóla a jobb oldali király és elcsudálkozék. A szamár pedig beszédére gonoszan iáz-ott. S ez vala kezdete annak a hosszú lakomának, a mit a krónikák „vacsorának“ hívnak. S ez alatt semmi egyébről sem vala szó, mint a *fensőbbrendü emberről.*

* * *

A fennsőbbrendü emberről.

1.

Midőn első izben jövék az emberek közé, elkövetém a remete-balgaságát, a nagy balgaságot: a piacra állék.

És midőn mindenkihez szólék, nem szólék senkihez. Estenden pedig kötéltáncosok és holttestek valának társaim; és magam is majdnem holttest valék.

A másik regellel azonban uj igazság jöve hozzám; ekkor tanulám a beszédet: „Mi közöm a piachoz, piaci csőcselékhez, csőcselék lármájához és hosszú füleihez!“

Fensőbbrendű emberek, tanuljátok meg ezt tőlem: a piacon senki sem hisz magasabb emberfajtában! És ha ott beszélni akartok, ám legyen! De a csőcselék hunyorgat: „mi mindnyájan egyenlők vagyunk!“

„Ti fensőbbrendű emberek“ — így hunyorgat a csőcselék — „nincsenek fennsőbbrendű emberek, mi mindnyájan egyenlők vagyunk. Ember ember; isten előtt — mindnyájan egyenlők vagyunk!“

Isten előtt! — Ime azonban ez az isten halott. S a csőcselék előtt nem akarunk egyenlők lenni. Fensőbbrendü emberek, távozzatok a piacról!

* * *

2.

Isten előtt! — Ime azonban ez az isten halott! Fensőbbrendű emberek, ez az isten vala legnagyobb veszedelmetek.

Mióta sírban nyugszik, csak azóta támadtatok föl ujra. Csak most jő a Nagy Dél, csak most lesz a fennsőbbrendű ember — úr!

Megértétek ezt a szót, én véreim? Megriadtatok, szívetek szédül? Itt háborog előttetek a szakadék? Itt halljátok a pokol ebének ugatását?

Nosza! Rajta! Fennsőbbrendű emberek! Csak most vajudott az emberiség jövőjének hegye. Isten halott: íme azt akarjuk *mi*, — hogy az emberfölötti ember éljen.

* * *

3.

A legjobban szorgoskodók azt kérdezik ma: „hogy marad fön az ember?“ Zarathustra azonban egyetlenül, elsőül ezt kérdezi: „hogyan lehet az *embernek föléje kerülni!*

Az emberfölötti embert hordozom szívemen, *az* az én elsőm és egyetlenem, — és *nem* az ember: nem a felebarát, nem a legszegényebb, nem a legszenvedőbb, nem a legjobb.

Óh, én véreim, ha mit szeretni tudok az emberen, az, hogy ő *át*menet és *le*menet. És rajtatok is sok van, a mi szeretetre és reményre indít.

Hogy megvetni tudtatok, ti fensőbbrendű emberek, az

reményre indít engem. Mert a nagy megvetők a nagy tisztelők.

Hogy kétségbe estetek, az nagyon tiszteletreméltó. Mert nem tanulátok meg, miképen kell magatokat megadnotok; nem tanulátok meg az eszélyesség apró fogásait.

A mi asszonyfajta, a mi szolgarendből származik és különösen a csőcselék-zagyvalék: íme *az* akar uralkodni minden emberi sorson — óh undok! undok, undok!

Az kérdezi, egyre kérdezi és nem fárad belé: „miképen tartja meg magát az ember a legjobban, legtovább, legkellemesebben?“ S ezzel — válnak ők a ma uraivá.

A ma ez urait győzzétek le, én véreim, — ezek a kis emberek: *ők* az emberfölötti ember legnagyobb veszedelme!

Győzzétek le, fensőbbrendű emberek, kis erényeiket, kis bölcseségeiket, a homokszem-kiméletet, a hangyabolyt, a nyomorú kedvtelést, a „legtöbb ember boldogságát“ —!

És inkább essetek kétségbe, semhogy megadjátok magatokat! És bizony, bizony, én szeretlek benneteket azért, hogy ma *nem* tudtok élni, fennsőbbrendű emberek! Mivelhogy így éltek *ti* — a legjobban!

* * *

4.

Vagyon bennetek bátorság, én véreim? Erős a szivetek? *Nem* tanúk előtti bátorság, hanem a remete és a sas bátorsága, a mit már isten sem lát?

Hideg lelkeket, öszvéreket, vakokat, részegeket nem tartok bátraknak. Bátor szívű az, a ki ismer félelmet, de

kényszeríti a félelmet; a ki lát mélységes szakadékot, de *büszkén.*

A ki a szakadékot látja, de sas-szemmel, a ki sas-karommal *megragadja* a mélységet: annak vagyon bátorsága.

* * *

5.

„Az ember gonosz" — mondá vigaszomra minden bölcs. Óh, ha csak ez még manapság is igaz volna! Mivelhogy a gonoszság az ember java ereje. „Az embernek jobbnak is kell lennie, de gonoszabbnak is" — ezt tanítom *én.* A leggonoszabb szükséges az emberfölötti ember legnagyobb javára.

Lehet, hogy az jó volt a kis emberek ama prédikátorának, hogy szenvedve hordozá az emberi bűn terhét. Én azonban mint nagy *vígasztalásomban* gyönyörködöm a nagy bűnben.

Ez azonban nem hosszú füleket illet. S nem mindegyik szó való minden szájba. Ezek fínom, távoli dolgok: ne nyúlkáljanak utánok juhkörmök!

* * *

6.

Azt vélitek, fennsőbbrendű emberek, azért vagyok itt, hogy jóvá tegyem, a mit ti rosszúl tettetek?

Avagy, hogy ezentúl kényelmesebb heverő helyet vessek néktek, szenvedőknek? Avagy, hogy néktek, állha-

tatlanok, eltévedtek, rossz helyre mászottak, új, könnyebb ösvényt mutassak?

Nem! Nem! Háromszor is nem! Hadd menjenek tönkre egyre többen, egyre jobbak a fajtátokból. — mert sorsotoknak mind rosszabbnak és keményebbnek kell lenníe. Csak úgy —

— csak úgy nő az ember *abba* a magasságba, a hol villám éri és töri össze: mikor elég magas a villámnak!

Kevésre, hosszúra, távolira irányzom gondolatom és vágyódásom: mi közöm lehetne apró, sok, rövid nyomorúságotokhoz!

Ugy tartom, még nem szenvedtek eleget! Mivelhogy magatok miatt szenvedtek, s nem szenvedtetek még *az ember* miatt. Hazudtok, ha mást mondotok! Egyiktek sem szenved a miatt, a mi miatt *én* szenvedék.

* * *

7.

Nem érem be azzal, hogy a villám már nem árt. Nem elhárítani akarom én: meg kell tanulnia, hogy *érettem* — dolgozzék.

Bölcseségem már régóta gyűlik, mint a felhő; csöndesedik, sötétedik. Igy cselekszik minden bölcseség, mi egykoron *villámot* lészen szülendő.

Nem akarok ezeknek a mai embereknek *világosság* lenni, nem akarok tőlük világosságnak hivatni. *Őket* — vakítani akarom: bölcseségem villáma! szúrd ki a szemöket!

* * *

8.

Ne akarjatok erőtökön felül: gonosz hamisság vagyon olyanokban, a kik erejükön fölülvalót akarnak.

Kivált, ha nagy dolgokat akarnak! Mert bizalmatlanságot keltenek a nagy dolgok iránt, ezek a finom pénzhamisitók és alakoskodók; —

— valamig végre magukkal szemben is hamisak, kancsalok, szú cifrára mázolt zsákmányai, nagy szavak, cégérerények, ragyogó hamis dolgok leplében.

Jól vigyázzatok ilyenkor, fennsőbbrendü emberek! Mert ma mi sem értékesebb és ritkább nékem, mint a becsületesség.

Vajjon nem a csőcselék birodalma-e ez a „ma? S a csőcselék nem tudja, mi nagy, mi kicsiny, mi egyenes, mi becsületes: az ártatlanúl ferde, az mindig hazudik.

* * *

9.

Legyetek ma bizalmatlansággal eltelve, fensőbbrendű emberek, ti bátor szivüek! Ti nyílt szívüek. És tartsátok titokban okaitokat! Mert ez a „ma“ a csőcselék birodalma.

A mit a csőcselék valaha *okok* nélkül megtanúlt hinni, vajjon ki dönthetné meg azt néki okokkal?

És a piacon hadonászással győz meg az ember. De az érvek bizalmatlanná teszik a csőcseléket.

És ha egyszer győzött az igazság, kérdezzétek gyanuval eltelve: „minő erős tévedés harcolt érette?

A tudósoktól is óvakodjatok! Gyűlölnek titeket:

mivelhogy ők meddők! Szemök hideg és kiszáradt, nekik minden madár megkoppasztott.

Az ilyenek hivalkodnak, hogy nem hazudnak: de a hazudni-képtelenség még távolról sem jelenti az igazság szeretetét. Óvakodjatok!

Láztól való mentesség még távolról sem megismerés! Kihült lelkeknek nem hiszek. A ki nem tud hazudni, nem tudja, mi az igazság.

* * *

10.

Ha magasra törtök, járjatok a magatok lábán! Ne *vitessétek* magatokat föl, ne üljetek idegen vállakra és fejekre!

Lóra szálltál? Rajta barátom! De béna lábad is rajt ül a lovon!

Ha célhoz érél, ha leszállasz a lóról: te magasabb rendű, éppen a te *magasságodon* fogsz megbotlani!

* * *

11.

Teremtők, fensőbbrendű emberek! Csak a magunk gyermekéért vagyunk viselősek.

Ne hagyjátok, hogy megcsaljanak beszédeikkel! Ki a *ti* felebarátotok? És ha felebarátotokért cselekedtek is — még sem érette teremtetek!

Tegyetek le már egyszer erről az „ért"-ről, ti teremtők: éppen erényetek akarja, hogy ne tegyetek semmit,

valami*ért*, valami *végett*, valami *miatt*. E hamis szócskák ellen dugjátok be a fületeket.

Csak a kis emberek erénye „a felebarátért“, az ő mondásuk „ma nékem, holnap néked“ és „egyik kéz mossa a másikat“: — se jussuk, se erejük a *ti* önzéstekre!

A ti önzéstekben, óh teremtők, a viselős vigyázata és előrelátása vagyon. Mit még nem látott emberfia, a méh gyümölcsét: azt védi, óvja és táplálja minden erénytek! A ti mívetek, a ti akaratotok: ez a ti „felebarátotok“; ne adjatok hitelt hamis értékek hirdetőinek.

* * *

12.

Teremtők, fensőbbrendű emberek! A ki szülni akar, beteg az; a ki pedig szült, tisztátalan az.

Kérdezzétek meg az asszonyokat: nem szülnek kedvtelésből. A fájdalom kotkodácsoltatja a tyúkokat és költőket.

Teremtők! Bennetek sok a tisztátalan. Ez onnét vagyon, hogy anyáknak kellett lennetek!

Uj gyermek! Óh mennyi uj szenny is jöve vele a világra! Vonuljatok félre! S ha ki szült, mossa tisztára lelkét!

* * *

13.

Ne legyetek erényesek erőtökön fölül! S mit se kívánjatok magatoktól a valószinűségen felül!

Járjatok a nyomon, a melyen már apáitok erénye is járt vala! Miképen akartok magasra hágni, ha nem hág veletek apáitok akarata is?

S a ki első akar lenni, vigyázzon, hogy ne légyen utolsó is! És miben apáitok bűnösök valának, ne akarjátok, hogy abban titeket szenteknek tartsanak!

Ha kinek apái asszonyokkal, erős borokkal, vaddisznókkal töltötte a kedvét: mi volna, ha az ilyen szűzességet kivánna?

Botorság volna! S bizony, bizony nagyra veszem az ilyentől, ha egy, két, vagy három asszony férje.

És ha megannyi kolostort alapítana és kapuira irná: „a szentek útja“ — mégis azt mondanám: minek az! hisz ez csak uj botorság!

Önmaga számára alapított fegyházat, menházat: váljék egészségére! De nem hiszek neki.

A magánosságban megnő, a mit kiki magával visz belé, megnő a belső állat is. Ilyeténkép sok embernek nem tanácsos a magánosság.

Volt-e valaha piszkosabb valami a földön, mint a pusztaság remetéi? *Körülöttük* nemcsak az ördög garázdálkodott — hanem a disznó is.

* * *

14.

Sokszor láttam, fensőbbrendű emberek, hogy vadúl, megszégyenülten, ügyetlenül, tigrismódra, a melynek nem sikerült az ugrása, sompolyogtok félre. Egy *dobástok* nem sikerült.

De baj is ez, kockavetők! Még nem tanultatok játszani és gúnyolódni, a hogy játszani és gúnyolódni kell! Avagy nem ülünk-e mindig egy nagy játékasztalnál, a hol csufolózás is járja?

És ha valami nagy dolgotok célt vétett, célt vétettetek-e ezzel ti is? És ha magatok célt vétettetek — célt vétett-e ezzel — az ember is? És ha az ember célt vétett: ám legyen! rajta!

* * *

15.

Mennél magasabb fajtájú valami, annál ritkábban sikerül. Ti fennsőbbrendű emberek, nem vagytok-e valahányan „nem sikerültek"?

Ne bánkódjatok, baj is ez! Mennyi maradt még lehetséges! Tanuljatok meg magatokon nevetni, a hogy nevetni kell!

S csoda-e, hogy balúl sikerültetek s csak félig sikerültetek, ti félig-meddig összetörtek! Avagy nem tolong és törődik bennetek — az ember *jövője?*

Mindaz, a mi az emberben legtávolibb, legmélyebb, a mi legmagasabb reménységének csillaga, az ő roppant ereje: nem habzik-e mindaz egymásra a fazékban?

Csuda-e hát, ha olyik fazék szétreped? Tanuljatok meg magatokon nevetni, ahogy nevetni kell! Fennsőbbrendű emberek, óh, mennyi lehetséges még!

És valóban, mennyi sikerült már! Mily dús ez a föld apró, jó, tökéletes dolgokban, jól sikerült dolgokban!

Vegyétek magatokat körűl jó, tökéletes dolgokkal, fennsőbbrendű emberek! Ezek aranyos érettsége meggyógyítja a szívet. A tökéletes megtanít remélni.

* * *

16.

Mi volt eleddig itt e földön a legnagyobb bűn? Nemdenem annak a szava, a ki mondá: „Jaj azoknak, a kik imhol nevetnek!“

Hát ő maga nem talált okot a nevetésre a földön? Úgy rosszul keresett; még a gyermek is talál itt arra okot.

Ám ő — nem szeretett eléggé: más különben szeret vala minket is, minket, nevetőket! De ő gyülölt és csúfolt minket, s sírás-rívást és fogak csikorgatását igéré nékünk.

Avagy mindjárt káromkodni kell-e, ha nem szeretünk? Úgy tartom, ez rossz gusztusra vall. S ő ezt cselekedte ő, a Föltétlen. A csőcselékből való volt.

De ő nem szeretett eleget: máskülönben nem haragszik vala annyira, hogy nem szeretik őt. A nagy szeretet *nem akar* szeretet: — az többet akar.

Térjetek ki minden ilyen föltétlennek! Szegény, beteg szeretet az, csőcselék-fajzat: sandán nézi ezt az életet, tekintetével *veri* ezt a földet.

Térjetek ki minden ilyen föltétlennek! Lábuk ólmos, szivük fülledt: — nem tudnak táncolni: Hogyan lehetne az ilyeneknek a föld könnyű!

* * *

17.

Minden jó dolog tekeregve közelíti meg célját. Macskamódra domborítja a hátát, magában dorombol közeli boldogságát sejtő érzetében, — minden jó dolog nevet.

A lépés árulja el, vajjon valaki már a *maga* utján lépked-e már, lássátok, úgy jártam én! Mi pedig céljához közel ér, az táncol.

És, bizony, bizony, nem váltam szoborrá, nem állok még merevülten, némán, megkövülve, mint az oszlop: én szeretem a gyors futást.

És ha a földön van ingovány és mély búbánat is: a kinek könnyü a lába, az még az iszap fölött is elfut és eltáncol akár simára söprött jégen.

Föl a szivekkel! Véreim! Föl! Följebb! És ne feledjétek lábatokat sem! Emeljétek a lábatokat is, jó táncosok és még jobb ha — fejetekre álltok!

* * *

18.

A nevetőnek ezt a koronáját, ezt a rózsakoszorú-koronát: magam tevém fejemre, magam nyilvánítám szentnek nevetésemet. Ma még senki mást nem találék erre elég erősnek.

Zarathustra a táncos, Zarathustra a könnyű, a ki szárnyaival int, a röpülésre kész, minden madárnak intő, röpülésre hajlandó és könnyű, a boldogan könnyelmű:

Zarathustra az igazmondó, Zarathustra az igaz nevető, a nem-türelmetlen, a nem-okvetetlen, valaki, a ki

szereti az ugrást és félreugrást: magam tevém föl fejemre ezt a koronát!“

* * *

19.

Föl a szívetekkel, véreim! Föl, följebb! És ne feledjétek lábatokat sem! Emeljétek lábatokat is, jó táncosok, és még jobb, ha — fejetekre álltok!

Van, a ki boldogságában is medve, olyik eredettől fogva esetlen lábú. Furcsa módon erőlködik, miképen az elefánt, a mely tótágast állni igyekszik.

De még jobb, ha boldogságtól vagytok mámorosok, semmint a boldogtalanságtól: jobb esetlenül táncolni, mint bénán járni. Tanuljatok hát tőlem bölcseséget: még a legrosszabb dolognak is két jó oldala van:

— a legrosszabb dolognak is jó táncos lába van; tanuljátok meg hát, emberebb emberek, a jó lábra állást!

Tegyetek hát le a sopánkodásról és minden csőcselék-búsongásról! Óh, mennyire szomorúnak látom ma még a csőcselék bohócait is! Ámde ez a „ma“ a csőcseléké.

* * *

20.

Legyetek hasonlatosak a hegyi barlangból kirohanó szélhez: az a maga fütytyére akar táncolni, a tengerek megremegnek és ugrándoznak léptei nyomán.

Üdvöz légyen az a jó, féktelen szellem, ami szamárnak szárnyat ád, nőstény-oroszlánt megfej, s a mi minden

„má“-ra és minden csőcselékre „viharos szélként jő“, — a mely ellensége a bogáncs- és bogaras fejűeknek és minden fonnyadt levélnek és dudvának: üdvöz légyen ez a vad, jó, szabad viharszellem, amely ingoványokon és búbánatokon úgy táncol, mintha rét volnának!

A mely gyülöl csikasz kutya-csőcseléket és minden nyomorék komor szerzetet: űdvöz légyen minden szabad szellemnek ez a szelleme, a kacagó vihar, amely minden feketén látónak, minden poklosnak port fú a szemébe!

Emberebb emberek, az a legnagyobb hibátok: egyiktek sem tanult úgy táncolni, ahogy táncolni kell — *el*táncolni magatok fölött! Baj is az, hogy nem sikerültetek!

Mennyi lehetséges még! *Tanuljatok* hát magatok fölött eltáncolni! Föl a szívetekkel, jó táncosok, föl, följebb! És ne feledjétek a jóizű nevetést sem!

A nevetőnek ezt a koronáját, ezt a rózsakoszorúkoronát: néktek vetem ezt a koronát, én véreim. Szentnek nyilvánitám a nevetést; fensőbb emberek, *tanuljatok* meg hát — nevetni!

* * *

A búskomorság dala.

1.

Mikoron Zarathustra ezeket mondá, a barlang bejáratánál állt, azonban alig fejezé be szavait, máris elillant vendégei elől és kis időre a szabadba futott.

„Óh tiszta illatok körülöttem — kiálta — „óh üdvözítő csönd körülöttem! De hol vannak állataim! Jertek, sasom és kigyóm!

Mondjátok, állataim: vajjon ezek az emberebb emberek talán valamennyien — nem jó *illatúak?* Óh, tiszta állatok körülöttem! Csak most tudom és érzem, mennyire szeretlek titeket, állataim.“

— És Zarathustra még egyszer ismétlé: „szeretlek titeket, állataim!“ S a sas és a kigyó hozzá simulának, midőn ezeket mondá és fölpillantának reá. Ilyeténkép csöndesen valának hármasban és együtt szimatolák és szürcsölék a jó levegőt. Mivelhogy a levegő ide künn jobb vala, mint a fennsőbbrendü emberek közelében.

* * *

2.

Alig hagyta el azonban Zarathustra barlangját, fölkelt a vén bűbájos és ravaszul körülnézvén így szóla:

„Kiment!

És fensőbbrendű emberek — hogy ezzel a dicsérő és hízelgő névvel csiklandozzalak titeket, miképen ő — már is megszáll gonosz szemfényvesztő és bűbájos szellemem, az én búskomor ördögöm,

— a ki Zarathustrának esküdt ellensége: bocsássátok meg néki! Ime varázsolni *akar* szemetek láttára, ép most van az *ő* órája; hiába harcolok ezzel a gonosz szellemmel.

De titeket mindnyájatokat, — bármily névvel tisztelitek meg magatokat, akár „szabad szellemek"-nek, akár „igazak"-nak, akár a „szellem vezeklőinek", akár a „fölszabadultak"-nak, akár a „nagy vágyokozók"-nak hívjátok is magatokat — titeket mind, a kik a *nagy utálatban* szenvedtek, miképen én szenvedek, a kiknek régi istene meghalt és még nem fekszik számotokra bölcsőben, pólyában új isten — titeket mindnyájatokat kedvel az én gonosz szellemem és bűbájos manóm.

Ismerlek titeket, fensőbbrendü emberek s ismerem őt, akit akaratom ellenére szeretek, ezt a Zarathustrát: őt sokszor hasonlatosnak látom egy szép szent-álarchoz — hasonlatosnak egy uj, furcsa maskarához, a melynek színében gonosz szellemem, a búskomor ördög tetszeleg: Zarathustrát, — úgy érzem gyakorta — gonosz szellemem kedvéért szeretem.

De már is megszáll engem *az* és kényszerít a búskomorságnak ez a szelleme, ez az esti szürkület ördöge: és, valóban, fennsőbb emberek — kedve kerekedik

— nyissátok tágra szemeteket — kedve kerekedik, hogy *mez nélkül* jöjjön. Hímként? nősténykent? még nem tudom: de jő, kényszerít, óh jaj! figyeljetek!

A nap elhangzik, minden dologra rászáll az est, rászáll a legjobb dolgokra is; halljátok, lássátok ím, fennsőbbrendű emberek, micsoda ördög, hím-e? nőstény-e? az esti szürkület komorságának ez a szelleme!“

Im-így szóla az öreg bűbájos, ravaszul körülnézett és azután hárfájához nyúlt.

* * *

3.

Fénytelenedő ég alatt,
Hahogy a harmat vígasza
Hull már a földre,
Láttatlanúl — hallatlanúl —
Mert fínom
Czipellőt hord a harmat,
Mint a szelíd vigasztalók szokása —:
Gondolsz ilyenkor, hő kebel,
Gondolsz-e arra,
Hogy szomjazál te egykor
Mennybéli könnyeket és harmat-
Csöppeket!
Hogy szomjazál, elégve, elalélva,
Miközben a sötét
Fák lombján át,
Leáldozó nap-pillantások
Incselkedének véled sárga pázsiton
Körülötted kergetőzve,
Vakító izzó nap-tekintetek, a
Kárörvendők?

„Te lennél az *igazság*
Kérője? Ha! Igy kaczagának ők —
Nem! Nem! Csak költő!
Ravasz, sompolygó fenevad
Minek
Hazudni kell,
Tudván-akarván kell hazudni:
Zsákmány-sováran,
Iromba álczában.
Magának is álcza,
Magának is zsákmány —
Ez lenne az igazság
Kérője. Nem!
Csupán bolond! Csak költő!
Csak tarkát fecsegő,
Bolond-álarcból tarkán bőgő,
Hazug szók hídjain csavargó,
Iromba szivárványhídon
Hamis menny és hamis föld
Között tekergve, ide- s tova lengve
Csupán bolond! Csak költő!

Mit? Ez igazság vőlegénye?
Ki nem nyugodt, sima, merev
Hideg szobor,
Istennek oszlopa,
Nem áll az isten háza előtt,
Istennek ajtónállója:
Nem! Ellensége ily igazság-oszlopoknak,

Ki otthonosb bármely vadonban,
Macskakölyök kedvével
Ugrik ki minden ablakon —
Huss! Minden véletlenben,
Ez őserdőkben szímatolva
Éh-vágygyal szímatolva,
Az őserdőkben
A pettyes ragadozók közt
Bűnösen épen, irombán szépen.
Futál a vágytól lelkendezve,
Boldog kaczajjal, boldog sátánként, boldog vérszomjjal
Rabolva, sompolyogva futkosál: —

Avagy valál hasonló
A sashoz, mely soká, soká
Kémli merev szemmel a
Mélységet, a *maga* mélységét: — —
Óh mint tekerődznek
Imhol le, le, most be
Egyre csak mélyebb mélységekbe! —
Majd,
Nagy hirtelen, egyenesen,
Nyílként röpülve,
Bárányra csapnak
Vad éhesen, bárányt éhezve,
Bárány-lelkek haragosai
Mord haragosai
Mindennek mi juh-fajta,
Bárányszemű, minek fodros

A gyapja, — a mi szürke, juh jó indulatú! —
Im-így en
Sasos, párduczos
A költő vágya
És a *te* vágyad ezernyi álcza közt,
Te bolond, te költő!

Te ki az embert
Majd istennek tekintéd,
Majd juhnak: —
Az istent szélylyel tépni
Emberkebelben miként a juhot is
És tépve *kacagni* —

Ez, az a boldogságod!
Párduc, sas boldogsága!
Költő,-bolond-boldogság!“ — —

Fénytelenedő ég alatt
Ha már a hold sarlója
Irígyen-zölden sompolyog:
— a napnak ellensége, —
Minden léptével titkon
Szeldesve rózsák láncait,
Mignem lehullnak
Holt-halaványan lehullnak éj ölébe: —

Im-igyen estem én is egykoron
Igazság-lázálmomból,
Nappali vágyaimból,
Naptól fáradtan, fénytől betegen
— estem le alkonyat-felé,
est-árnyék irányában:
Egyetlen igazságtól
Elégve, szomjasan:
— emlékszel még, emlékszel hő kebel,
Hogy szomjazál te akkoron? —
Hogy minden igazságtól
Száműzve látom magamat,
Csupán bolond!
Csak költő!

* * *

A tudományról.

Im-így daloit a varázsló; és valahányan együtt valának, madarak módjára észrevétlenül ravasz és búskomor kéjének hálójába kerültek. Csak a „lelkiismeretes szellemű“ nem fogódott be: röptében elkapta a varázsló hárfáját és így kiáltott: „Levegőt! Ereszszetek be jó levegőt! Ereszszétek be Zarathustrát. Fülledté teszed, megmérgezed ezt a barlangot, gonosz vén varázsló!

Te hamis, ravasz, ismeretlen vágyakra és vadságokra csábitasz. És jaj, a magad-fajta *igazságról* beszél és nagyképűsködik!

Jaj minden szabad szellemnek, aki nincs réven az *ilyen* varázsló ellen! Oda szabadságuknak: igéddel visszigézed őket a fogságba —

— te vén, buskomor ördög, panaszodból csalogató síp hangzik, olyan vagy, mint a kik a szűzesség dicséretivel titkon kéjre hivogatnak!“

Im-így szóla a lelkiismeretes; a vén bűbájos pedig körülnézvén, élvezé győzedelmét és ezért lenyelé a boszszúságot, amelyre a lelkiismeretes gerjesztette. „Hallgass el!“ mondá szerényen, „jó dalnak jó visszhang kell; jó dal után soká kell hallgatni.

Lásd, a fennsőbbrendű emberek mind ezt teszik:

De te — ugy-e — keveset értettél dalomból? Benned kevés bűbájos szellem lakozik".

„Te, dicsérsz" — felelé a lelkiismeretes viszontag — „amidőn elválasztasz magadtól. Ám jó! De, mit látok, ti többiek? Még valahányan kéjsóvár szemekkel ültök itt:

Ti szabad lelkek, hová lőn szabadságtok? Majdnem azt hinném, azokhoz vagytok hasonlatosak, akik soká nézének csintalan, táncoló, meztelen leányokat: lelketek is táncol:

Bennetek, fennsőbbrendü emberek, kell, hogy több legyen abból, a mit a varázsoló az ő gonosz, igéző szellemének neve:

— mi bizonyosan különbözünk egymástól.

És valóban, eleget beszélénk és gondolkozánk egymással, — mielőtt Zarathustra hazatért barlangjába — hogy tudjam: mi *csakugyan* különbözünk egymástól.

Ti is, én is mást és mást *keresünk* itt fönn. Mert én több *biztonságot* keresek, ezért jövék Zarathustrához. Mert ő még a legerősebb torony és akarat —

— ma, midőn minden inog, midőn minden föld reng. De ha a ti tekinteteket nézem, majdnem azt hinném, hogy ti *több bizonytalanságot* kerestek,

— több borzadást, több veszedelmet, több földrengést. Majdnem azt hinném, — bocsássátok meg tévhitemet — fensőbbrendű emberek, hogy ti — hogy ti a legrosszabb, legveszélyesebb életre vágytok, a mitől *én* a legjobban félek, a vadállatok életére, erdőkre, barlangokra, meredek hegyekre és útvesztő szorosokra.

S nem azok a kalauzok tetszenek néktek legjobban, akik a veszélyből *el-ki*vezetnek titeket, hanem azok, akik

minden útról *le*vezetnek, a félrevezetők. Ámde, bárha *csakugyan vagyon* ilyetén vágyakozás bennetek, mégis *lehetetlennek* állítom.

Mert félelem az ember eredendő és gyökeres érzelme; félelem a magyarázatja mindennek: eredendő bűnnek és eredendő erénynek. A félelemből nőtt ki az *én* erényem is, minek neve: tudomány.

A vad állattól való félelmet tenyésztették legtovább az emberben, beleértve azt az állatot is, mit a maga bensejében rejt és fél: Zarathustra a „belső marhának" hívja.

Az ilyen hosszas félelem, végre átfinomúlva, lelkivé[1], szellemivé válva — ma, úgy vélem, *tudománynak* hivatik". —

Im-így szóla a lelkiismeretes; Zarathustra pedig, aki éppen visszatért barlangjába és hallotta és eltalálta az utolsó beszédet, egy marék rózsát vetett a lelkiismeretesnek és nevetett „igazságain". „Hogyan!" — kiáltá — „mit hallék éppen? Valóban azt hiszem, bolond vagy, vagy pedig én magam vagyok az: és „igazságod"-dal menten és röptiben tótágast állatok.

Mert a *félelem* — a mi kivételünk. Ellenben a bátorság és kaland és a bizonytalan a még-meg-nem-merészelt gyönyöre, *bátorság*, ebből áll szerintem az ember egész ősi története.

A legvadabb, legbátrabb állatoktól leste és rabolta el minden virtusokat: csak ezzel lőn azután — ember.

Ez a bátorság, végre átfinomúlva lelkivé, szellemivé

[1] Lelki = „geistlich", „ecclesiasticus" értelmében; „elpaposodva". L. *Nyelvtörténeti szótár.*

válva, ez a sasszárnyú, kigyó-bölcseségü emberi bátorság: úgy vélem *ennek* a neve *ma* —

„*Zarathustra!*“ kiálták mindnyájan, a kik együtt ülének, szinte egy szájból és nagy hahotával. De tőlük valami, nehéz felhőhöz hasonlatos szálla föl. A bűbájos is kacagott és bölcsen mondá: „Nosza! Eltávozott gonosz lelkem!

És nem intélek-e titeket magam is tőle, mondván, hogy csaló ő, hazug és szemfényvesztő szellem?

Különösen, ha mez nélkül mutatkozik. De mit tehetek én az ő alattomos cselekedeteiért! Avagy *én* teremtettem-e őt és a világot?

Nosza! Béküljünk meg és vigadjunk megint! És bárha Zarathustrának horgas a tekintete — nézzétek csak — haragszik reám —;

— mielőtt az éjszaka beköszöntene, megint megszeret és magasztal engem, mert nem tud soká élni, anélkül, hogy ilyen botorságokat ne cselekednék.

Ő — szereti ellenségeit: ezt a művészetet ő érti legjobban mindazok között, akiket valaha láttam. De bosszút vesz érette — barátaim!“

Im-igyen szóla az öreg bűvös-bájos, és a fennsőbbrendü emberek helyeslék beszédét: úgyhogy Zarathustra körüljárkálván, hamissággal és szeretettel rázá meg barátai kezét, — valamiképen az, akinek mindenkinél vagyon valami jóvátenni és kérlelni valója.

Midőn pedig eközben barlangja ajtajához ért, íme, megint megkivánta a jó levegőt oda künn, vágyakozék állatai után — és kiakart osonni.

A sivatag leányainál.

1.

„Ne menj el!“ — mondá ekkor a vándor, a ki Zarathustra árnyékának hívá magát, — „maradj nálunk — különben megint reánk jöhet a régi nyomasztó szomorkodás.

Már az a vén bűbájos ugy is elénk tálalta legroszszabb étkét és íme, a jó, jámbor pápa is könyezik és megint egészen a búskomorság tengerén hajóz.

Igaz, hogy ezek a szemközt lévő királyok talán még jó arcot vágnak: *ők* ezt legjobban értik mindnyájunk között! De ha nem volnának tanuik, fogadom, ő náluk is ujra kezdődnék a gonosz játék —

— a vándorfelhők, a nyirkos búskomorság, a beborult egek, a lopott napsugarak, a vonító őszi szelek gonosz játéka,

— vonításunk és vészkiáltásunk gonosz játéka: maradj nálunk Zarathustra! Itt sok a rejtett nyomorúság, mi meg akar szólalni, sok az esti homály, sok a felhő, sok a dohos levegő!

Erős férfi-koszttal és erősítő igékkel táplálsz minket! ne engedd, hogy ebédvégi csemegéül ismét lágy, asszonyos szellemek vegyenek rajtunk erőt!

Csak te tészed a levegőt körülötted erőssé, üdévé! Találtam-e valaha olyan jó levegőt, mint nálad, barlangodban?

Sok fajta országot láték, sok fajta levegő illatát tanulám vizsgálni és becsülni: ámde nálad találja szimatom legnagyobb gyönyörüségét!

-- Ha csak nem — ha csak nem — bocsáss meg nékem egy régi emléket! Bocsáss meg nékem egy régi ebédvégi éneket, mit egykor a sivatag leányai között költék:

nálunk szintoly jó, derűs, napkeleti levegő vala; s ott legtávolabb valék a felhős, nyirkos, búskomor öreg Európától!

Akkoron kedvelém az ilyen napkeleti leányokat és egyéb kék menyországot, amely fölött nem boronganak felhők és gondolatok,

Nem is hiszitek, milyen kedvesen, ha nem táncolnak, elmélyedve, de gondolatok nélkül, mint apró titkok, mint szalaggal ékesített talányok, mint csemegedíók —

valóban tarkán és idegenül, de felhők nélkül: talányok, melyek engedik, hogy kitalálják őket; az ilyen leányok kedvére gondolék ki akkor egy ebédvégi — zsoltárt."

Im-így szóla a vándor és árnyék: és mielőtt még valaki felelt volna, máris megragadta az öreg bűbájos hárfáját, keresztbe tevé lábát és nyugodtan, bölcsen maga köré tekintett; — orrcimpáival pedig lassan és kérdezve szívá be a levegőt, mint aki uj országokban uj, idegen levegőt ízlel.

Azután ordításhoz hasonlatosan kezde énekelni:

* * *

A puszta nő: jaj annak,
Ki pusztaságot rejteget!

— Ha! Ünnepélyes!
Valóban ünnepélyes!
Kezdetnek méltó!
Afrikai módra ünnepélyes!
Méltó oroszlánokhoz
Avagy morális bőgő
Majmokhoz — óh de nem
Hozzátok gyöngyeim,
Akiknek apró lába mellett
Pálmák alatt ülhetni
Európa fiai közül
Először nékem van szerencsém.
Sela![1]

Valóban ez merés!
Im-itt ülök,
A pusztaság határán és megint
Oly messzeségben tőle,
Miben sem elpusztulva még:
Mivelhogy elnyele
Ez a picinyke pirinyó oázis —:
— ásítva tárta ki éppen
Kedves kis száját,
Minél nincs illatosb' száj:

[1] Zenei jel a Zsoltárok Könyvében, valószinüleg a strófa végét jelölte énekben, zenében.

És ím' belé esém,
Le, rajta át — közétek
Kedves kis gyöngyeím!
Sela!

Üdv néked, üdv te cethal!
Ha ily jól tartád egykoron te is
Vendégedet! — hisz értitek
Mire célzok nagy tudósan! —
Üdv, üdv, gyomrának,
Ha ilyen kedves
Oáz-gyomor vala, miként
Ez itt, ámbátor
Tamás vagyok benne
— Im nem hiába jöttem én
Európából, a mi
Tamásabb minden
Vénecske feleségnél.
Fordítsa jobbra isten!
Amen.

Im itt ülök,
A legpirinyóbb oázis
Ölén, miként megbarnúlt
Cukros, dagadt, arany
Datolya, sóvárogván
Kerekded, lányajk bársonya
Vagy inkább még leányok
Fagyos, friss hófehér metsző

Fogát, mivelhogy ezután eped
Minden forró datolya-szív.
Sela!

Im itten fekszem
Hasonlón a fenttisztelt
Déli gyümölcshöz, túlontúl-hasonlón;
Körülszimatolnak
Keringve apró
Bogárkák és még
Apróbb bohóbb
Bűnös vágyak megöltetek, —
Körültem őrködtök ti
Sejtelmes néma macskaszemek:
Zulejka és Dudu —
— imitten fekszem
Körül*szfinkszelve*, — ho
Egy szóba sok-sok érzést tömjek:
(Bocsássa isten
Nyelv-bűnömet!) —
Szürcsölve a legtisztább levegőt,
Valóban paradicsomit,
Arany-verőfény súgarast,
Nem hulla mennyből jobb soha —
Véletlen ez eset vagy inkább
Pajkosság, a miként
Öreg költők regélik.
De én kételkedő Tamás
Vagyok benne megint

— Hisz nem hiába jöttem
Európából, ami
Tamásabb minden
Vénecske feleségnél
Fordítsa jobbra isten!
Amen!

Szürcsölvén ezt a szép levegőt
Serleggé duzzadt orrcimpával
Jövő nekül, emlék nekül
Ülök ím itten
Drágáim, gyöngyeim,
És nézem a pálmát,
Ahogy táncosnő-módra
Hajtong, símul, csipőjén ringatózik
Soká ha nézed, véle tészed! —
Táncosnő-módra, aki — úgy hiszem —
Már túlsoká, mindig csak, egyre csak
Fél-lábon álldogála vala?
— Mennek miattá aztán — úgy hiszem —
Felejté másik lábát?
Legalább hiába
Kerestem a hiányzó
Iker-klenódiumot
— tudniillik másik lábát —
Legaranyosabb, legtorkosabb
Libegő, legyező-légi
Rokolyája szent közelében.
Sőt, ha Egészen hinni

Hajlandók vagytok a szavamnak:
Csakugyan elveszíté!
Odavan
Örökre odavan,
A másik félláb!
Mi kár ezért a másik kedvesért!
Hol-hol lehet, hol búsul egyedül?
Ez a magános félláb?
Talán remegvén
Mord, sárgasörényes oroszlán
Bőgését hallva; vagy talán
Már szétharapva és lerágva —
Nyomorultúl, irgalom, lerágva!
Sela.

Ne sírjatok
Lágy szívek!
Ne sírjatok ti
Datolya szívüek! Tej-kebelüek
Édesgyökér-szívzacskók!
Ne sírj többet
Te sápadt Dudu!
Zulejka légy férfi, merész, bátor!
— Avagy szükség van imhol egy kis
Erősítőre, szíverősítőre
Kenetes igére?
Ünnepélyes biztatásra? —

Hah! Rajta, méltóság!
Erény-méltóság! Európai!
Fújd újra, fújd megint
Erények fujtatóját!
Hah!
Ordíts megint,
Ordíts morálisan,
Morális-oroszlánként
Ordíts a puszta leányai előtt!
— Mivelhogy édes gyöngyeim,
Erény-bőgés az, amit
Mindennél inkább
Buzgón sóvárog és szomjuhoz
Európa népe!
S ím itten állok máris
Mint európai,
S isten segíts! nem birok
Mást tenni!
Amen.

A puszta nő, jaj annak
Ki pusztaságot rejteget!

* * *

A fölébredés.

1.

A vándor és árnyék dala után a barlang egyszerre lármával és hahotával telt be és mivel az összegyült vendégek mindnyájan egyszerre beszélének s ezen fölbátorodva a szamár sem maradt nyugton, Zarathustrát gyönge undor és csúfondáros kedv szállá meg vendégei ellen: jóllehet megint örvende ujonti vidámságukon. Mivelhogy azt gyógyulásuk jelének vevé. Igy hát ki osont a szabadba és mondá állatainak:

„Ime, hová lőn szükségük?“ — és már maga is kifúvá kis bosszuságát — „nálam, úgy alítom, letettek a vészkiáltásról!

— bár, sajna, a kiáltozásról még nem“. Zarathustra befogta fülét, mert éppen akkor a szamár iá-zása furán vegyült az emberebb emberek ujongó lármájába.

„Vigadnak!“ — kezdé ujra — „és ki tudja, talán a gazda számlájára! és jóllehet tőlem tanultak nevetni, még sem az *én* nevetésem, amit eltanultak.

De baj is ez! Ők öreg emberek: a maguk módjára gyógyulnak meg, a maguk módjára nevetnek; fülem már tűrt rosszabbat is és még sem bőszült föl.

Ez a nap győzelem: már enged, már menekül ő, a

nehézség szelleme, öreg ősi ellenségem! Mily jól fog ez a nap végződni, amely oly rosszul és nehezen kezdődött vala! És *akarja*, hogy végződjék. Ime már közeleg az est: a tengeren át *üget* a jó lovas! Hogy himbálódzik a boldog, hazatérvén, biboros nyergében!

A menny derülten nézi; a világ mélyen fekszik: óh ti csodálatosak, valahányan hozzám jövétek, bizony érdemes nálam élni!"

Im-így szóla Zarathustra. És ujra kihallszék a barlangból a fensőbbrendü emberek kiabálása és hahotája: akkor ujra megszólala:

„Belélharapnak, csalogató étkem használ, tőlük is enged már a nehézség szelleme. Már megtanulják, hogy magukon is nevessenek: csak jól hallom?

Férfias kosztom használ, az én zamatos, erősítő igém: és valóban, nem tápláltam őket fölfuvó főzelékkel! Hanem harcos-koszttal, hódító-koszttal: uj vágyakat ébresztek bennök.

Uj remények lakoznak karjukban, lábukban: szivük kinyujtózik. Uj szókat találnak bennök: lelkük nemsokára pajkos kedvet lehell.

Persze, az ilyen koszt, úgy lehet, nem gyermekeknek való, sem sóvárgó öreg es fiatal asszonyi állatoknak. Ezek belsejét más szerrel beszélhetni rá; nem vagyok az ő orvosuk és tanítójuk.

Az *utálat* távozik ezekből a fensőbbrendű emberekből: nosza! ez az én győzedelmem. Birodalmamban bátorságosan lesznek, minden esztelen szemérem elfut, s ők kiöntik magukat.

Kiöntik szivüket, jó óráik visszatérnek, ünnepet ülnek és kérődznek, — *hálásakká* válnak.

Ezt veszem a legjobb jelnek: hálásakká válnak. Nemsokára ünnepségeket találnak ki és emlékszobrokat emelnek öreg barátaiknak.

Lábbadoznak! Im-így szóla Zarathustra vidám szivéhez és kitekinte; állatai pedig hozzá tolongának és tisztelék boldogságát és némaságát.

* * *

2.

Egyszerre azonban megijedt Zarathustra füle: mert a barlangban, amelyet eleddig lárma és hahota töltött el, ízíben halálos csönd állott be; — orra pedig jó illatú füstgomolyt és tömjént, mintha égő pínia-toboztól eredőt szagolt.

„Mi történik? Mit mívelnek? kérdezé önmagától s a bejárathoz sompolygott, hogy vendégeit észrevétlenül nézhesse. De csudák csudája! mit kelle ekkor tulajdon szemével látnia!

„Mindnyájan megint *jámborok* levének, *imádkoznak*, megkergültek!“ — mondá és szerfölött elcsudálkozék. És, csakugyan, mindezek a fensőbbrendü emberek: a két király, a kiszolgált pápa, a gonosz bűbájos, az önkéntes koldus, a vándor és árnyék, az öreg jövendőmondó, a lelkiismeretes szellemű és a legrútabb ember: mindnyájan gyermekek és öreg anyókák módjára térdelének és imádák a szamarat. És a legrútabb ember éppen elkezde bugyborékolni és fújni, mikéntha valami mondhatatlan készült volna ki belőle; midőn azonban csakugyan eljutott a szóig, íme, jámbor, különös litánia vala az imádott és

körülfüstölt szamár magasztalására. Ez a lítánia pedig szóla im-ígyen:

Ámen: És adassék dicsőség, tisztesség, hála, erősség istenünknek, örökkön-örökké.

— S a szamár i-á-val igen-t ordíta rá.[1]

Hordozza a terhünk, szolga képébe öltözék, tűrő-szívű és sohasem mond nem-et; és aki istenét szereti, az megvesszőzi őt.

— S a szamár i-á-val igen-t ordíta rá.

Nem beszél, hanemha igen-t mond a világra, melyet teremte: im-ígyen dicséri világát. Az ő ravaszsága, hogy nem beszél: így ritkán ellenkeznek vele.

— S a szamár i-á-val igen-t ordita rá.

Szerényen megy át a világon. Szürke az ő szíve, a melybe erényét burkolja. Ha esze van, elrejti; s mindenki azt hiszi, hogy hosszú fülű.

— S a szamár i-á-val igen-t ordíta rá.

Mily rejtett bölcseség az tőle, hogy hosszú fület hord és csak igen-t mond és sohasem mond nem-et? Avagy nem teremté-e a világot a maga képére, azaz oly ostobának, amint csak lehet?

— S a szamár i-á-val igen-t ordíta rá.

Egyenes és görbe utakon jársz, kevés ügyet vetsz rá, mit tartunk mi emberek egyenesnek, görbének. Túl a jón és túl a gonoszon van a te birodalmad. Az az ártatlanságod, hogy nem tudod, mi az ártatlanság.

— S a szamár i-á-val igen-t ordíta rá.

Ime senkit sem taszítsz el magadtól, se koldust, se

[1] Az eredetiben szójáték a német ja-val („igen") és a szamár hangjával.

királyt. Magadhoz engeded a kisdedeket és ha gonosz fickók csalogatnak, együgyűen mondasz rá i-á-val igent.

— S a szamár i-á-val igen-t ordíta rá.

Szereted a nőstény-szamarakat és a friss fügéket, nem vagy finnyás.

Egy bogáncs is megcsiklandozza szivedet, ha éppen éhes vagy. Ebben isteni bölcseség vagyon.

— S a szamár i-á-val igen-t ordíta rá.

* * *

A szamár-ünnep.

1.

Azonban a litánia e helyénél Zarathustra nem tűrtőztetheté többé magát s maga is i-á-t ordítván megbolondúlt vendégei közé ugrék. „De hát mit műveltek ti itt, ember fiai? — kiáltá, míközben fölráncigálá az imádkozókat a földről. „Jaj volna néktek, ha más valaki látna titeket, s nem Zarathustra:

Mindenki így itélné, hogy új hitetekkel a legnagyobb istenkáromlók vagytok, vagy a vén anyókák legesleghóbortosabbjai!

És te is, öreg pápa, hogy illik ez hozzád, hogy ilyeténkép szamarat imádsz istennek?“

„Óh, Zarathustra“ — felelé a pápa viszontag, „bocsáss meg nékem, de isten dolgában fölvilágosodottabb vagyok náladnál. És ez jól van így.

Jobb, ha im-így imádják az istent, mint sehogyan! Gondolkozz ezen a mondáson, nagytekintetű barátom: mihamar kitalálod, hogy ebben a mondásban bölcseség vagyon.

Az, a ki mondá: „Isten szellem“ — az lépett és ugrott eddig legnagyobbat a földön a hitetlenség felé: az ilyen igét azután többé már alig lehet jóvá tenni a földön!

Öreg szívem ugrándozik, hogy van még a földön valami imádni való. Bocsásd meg ezt, Zarathustra, egy öreg, jámbor pápa-szívnek!“ —

— „És te, — mondá Zarathustra a vándornak és árnyéknak — „szabad szellemnek mondod és állítod magad? És ilyen bálványimádást és papi szolgálatot mívelsz?

Valóban, még rosszabbakat mívelsz itt, mint rossz, barna leányaidnál, te rossz új hívő!“

„Elég rossz“ — viszonzá a vándor és árnyék — igazad vagyon: de mit tehetek én róla! Az öreg isten ujra él, Zarathustra; beszélhetsz amit akarsz.

A legrútabb ember az oka: az támasztotta föl újra. És ha azt mondja, hogy egyszer megölte őt: a *halál* az istenekre értve mindég csak elhamarkodott itélet, előitélet.“

— „És te“ — mondá Zarathustra — „te gonosz öreg bűbájos, mit tevél te! Ebben a szabad korban ki hinne benned, ha *te magad* ilyen isteni szamárságokban hiszel?

Ostobaságot cselekedél; miképen cselekedhetél te, bölcs, ekkora ostobaságot!“

„Óh Zarathustra“ — válaszolá a bölcs varázsló, — „igazad van, ostobaság vala, — eléggé rám is nehezedett.“

— „No, és te!“ szóla Zarathustra a lelkiismeretes szelleműhöz — „fontold csak meg és tedd ujjad az orrodra! Hát ebben semmi sem sérti a lelkiismereted? Vajjon lelked nem tulságosan tiszta-e imádkozó társaidnak prézsmitálására és gőzölgésére.“

„Van valami“ — felelé a lelkiismeretes és ujját orrára tevé, — „van valami ezen a színjátékon, a mi lelkiismeretemnek még jót is teszen.

Lehet, az, hogy nem szabad istenben hinnem: de bizonyos, hogy az isten ilyenképen még legérdemesebb a hitelre.

A legjámborabbak bizonykodnak: az ísten örökkévaló, akinek olyan sok az ideje, az nem siet. Olyan lassan, olyan kábán, ahogyan csak lehet: *ezzel* az ilyen csakugyan nagyon messze érhet.

És akinek nagyon is sok az esze, az könnyen bolondul belé még az ostobaságba és őrültségbe is. Gondolkozz csak magadon, Zarathustra!

Te magad — bizony, bizony, belőled is könnyen válhatnék szamár a bölcseség fölöslegéből.

Avagy a tökéletes bölcs nem jár-e szívesen a leggörbébb utakon? Szemed látja ezt nyilvánvalónak, Zarathustra — a *te* szemed!“

— „És végtére te magad“ — mondá Zarathustra a legrútabb ember felé fordulva, aki még mindig a földön hevert, karját a szamár felé emelve (mert boritalt nyújta néki) — „szólj, mondhatatlan, mit cselekedtél te!

Úgy tetszik nékem, elváltozol színedben, szemed ég, magasztosság köpönyege fedi rút voltodat: *mit* cselekedél?

Csakugyan igaz-e, amit amazok mondanak, hogy te ismét föltámasztottad? És mi végre? Nem volt-e ő alaposan agyonütve és eltávolítva?

S úgy tetszik nékem, hogy te magad is ébren vagy: mit cselekedél? Mit téritél *te* visszájára? Mit térítéd meg *te* önmagadat? Mondd, te mondhatatlan?

„Óh Zarathustra“ — felelé a rútak rúta“, — nagy kópé vagy!

Hogy él-e *az* és ujra éledt-e, avagy szörnyet halt-e — kettőnk közül ki tudja azt jobban? Én kérdezlek.

De egyet tudok — éppen te tőled tanulám egykoron, Zarathustra: aki igazán alaposan akar agyonütni, az *nevet.*

„Nem haraggal, hanem nevetéssel ütünk agyon“ — igy szóltál egykoron. Óh, Zarathustra, te titokzatos, te harag nélkül megsemmisitő, te veszedelmes szent — nagy kópé vagy!“

* * *

2.

S ekkor történt, hogy Zarathustra, elámúlva, csupa kópé-feleleteiken, visszaugrék barlangja ajtajához és vendégeinek gyülekezete felé fordulva, erős hangon kiáltá:

„Óh, ti bohócok, valahányan vagytok, csepűrágók! Mit alakoskodtok és mit búvtok előlem:

Hogy ugrándozék mindegyiktek szíve az örömtől és gonoszságtól, hogy végre megint olyanok levétek, mint a gyermekek, az az jámborak —

— hogy végre azt tevétek, a mit a gyermekek tesznek, vagyis imádkoztatok, kézösszetéve és „jó isten“-t mondtatok!

De most hagyjátok nékem *ezt* a gyermekszobát, tulajdon barlangomat, ahol ma minden gyermekség otthonos. Hűtsétek le itt künn gyermeki heves pajkosságtokat és lármázó szíveteket!

Persze! ha nem lésztek, mint a kisdedek, nem juttok *abba* a menyországba. (És Zarathustra fölfelé mutatott.) De mi nem is akarunk a mennyeknek országába jutni: férfiak lettünk — *így hát a földet akarjuk.*"

* * *

3.

És még egyszer rákezdé Zarathustra a beszédet. „Óh, uj barátaim", — úgymond — „ti csudálatosak, ti fennsőbbrendü emberek, most mennyire kedvemre vagytok, —

— mióta megint fölvidultatok! Valóban mindannyian fölnyíltatok: úgy hiszem, magatokfajta virágnak új *ünnepek* kellenek,

— egy kis, bátor esztelenség, valamelyes isteni tisztelet és szamár-ünnepség, valami vén, vidor Zarathustra-fajta, bolond fergeteg, amely lelketeket derűsre fújja.

Ne feledjétek ezt az éjszakát, sem ezt a szamárünnepet, fennsőbbrendü emberek! *Ezt* nálam találtátok ki, ezt jó jelnek veszem, — ilyesmit csak lábbadozok találnak ki!

És ha megismétlitek ezt a szamárünnepet, tegyétek kedvetekre, tegyétek az én kedvemre is! És az *én* emlékezetemre!

Im-így szóla Zarathustra.

* * *

A mámoros dal.

1.

Ezenközben egyik a másik után kilépett vala a szabadba és a hűvös, andalgó éjszakába; Zarathustra pedig kézenfogta a rútak rútját, hogy megmutassa néki éjszakai világát, a nagy kerek holdat és a barlangja mellett lévő ezüstös vízeséseket. Végre egymás mellett állának, csupa vén ember ugyan, de vigasztalódott, bátor szivű, azon csodálkozván, hogy ilyen jól érzik magukat a földön; s az éjszaka titokzatossága egyre jobban közeledék szívükhöz. És Zarathustra ujból elgondolá: „óh, mennyire tetszenek nékem ezek az emberebb emberek!“ — De nem mondá ki, mert tisztelé boldogságukat és néma ajkukat.

S ekkor esék meg az, ami azon a csudálatos hosszú napon a legcsudálatosabb vala: a rútak rútja elkezdett még egyszer és utóljára bugyborékolni és fújni, s mikor szóhoz jutott, kerek és tiszta kérdés ugrék ki szájából, jó, mély, világos kérdés, a mely megindítá mindazok szivét, akik hallgaták:

„Barátim! valahányan vagytok, hogyan vélekedtek? Ezért az egyetlen napért — *én* első ízben vagyok megelégedve, hogy egész életemet éltem.

És nem elégszem meg, hogy ennyiről tegyek tanubizonyságot. Érdemes a földön élni: egyetlen nap, egyetlen ünnep Zarathustrával, megtanított engem, hogy a földet szeressem.

„Hát *ez* — ez volt az?“ — ezt mondom majd a halálnak — „nosza akkor! Még egyszer!“

Barátim, mint vélekedtek? Nem akarjátok-e ti is a halálnak mondani: „Hát *ez* volt — az élet? Zarathustra kedvéért, nosza! Még egyszer!“

Im-így szóla a rútak rútja; s akkoron közeljárt az idő az éjfélhez. És mit gondoltok, mi történék akkor? Mihelyest a fensőbbrendű emberek meghallák kérdését, iziben tudatára jutának átváltozásuknak és gyógyulásuknak és, hogy kinek köszönhetik azt: Zarathustra felé iramodának hálálkodva, őt tisztelve, neki kedveskedve, kezét csókolva, már kinek-kinek természete szerint: úgy, hogy olyik nevetett, olyik sírt. Az öreg jövendőmondó pedig gyönyörűségében táncra perdült; és ha csakugyan mámoros is volt az édes bortól, mint némelyek mesélik, még mámorosabb volt az élet édességétől és letett minden fáradtságot. Sőt vannak olyanok, akik azt beszélik, hogy akkoron a szamár is táncolt: mert nem hiába adott vala innia a rútak rútja. Lehet, hogy úgy volt, lehet, hogy másképp volt; és ha nem is igaz, hogy *az* este a szamár táncolt, akkoron még nagyobb és különb csudadolgok esének, mint a szamártánc volna. Szóval, a mint Zarathustra szokta mondani: „baj is az!“

* * *

2.

Midőn pedig ez történék a rútak rútjával, Zarathustra úgy állott ott, mintha ittas volna: szeme fénye megtörék, nyelve dadoga, lába meginga. S ugyan ki találná ki, közben minő gondolatok futának át Zarathustra lelkén? De szelleme szemlátomást távozék és előrefuta és messze-távol vala, amint írva vagyon s mintegy magas nyergen két tenger között,

— „múlt és jövendő között nehéz felhőként vándorolván". Azonban, miközben az emberebb emberek karjukban tartották, lassan-lassan magához tért és elhárítá magától a tisztelők és szorgoskodók seregét, de nem szóla semmit. De egyszerre hirtelen fejét fordítá, mert hallani látszott valamit: akkor szájára tevé ujját és mondá: *„Jertek!"*

És tüstént mély csönd lőn; s a mélységből lassú harangszó hallék föl. Zarathustra hallgatá, szintúgy az emberebb emberek; azután másodízben is rátevé ujját a szájára és megint mondá: *„Jertek! Jertek! Éjfélre jár az idő!"* — és hangja elváltozék. De még mindig nem mozdula helyéről: ekkor még mélyebb lőn a csönd és minden fülele, a szamár is és Zarathustra díszállatai: a sas és kigyó is, szintúgy Zarathustra barlangja és a nagy, hideg hold és maga az éjszaka is. Zarathustra pedig harmadízben is rátevé kezét a szájára és mondá:

Jertek! Jertek! Jertek! Menjünk!
Ütött az órája! Barangoljunk az éjszakába!

* * *

3.

Fensőbbrendű emberek, éjfélre jár az idő: fületekbe súgok valamit, amint az a vén harang fülembe zúgja, —

— oly titokzatosan, oly borzalmasan, oly bensően, amint hozzám szól, az az éjféli harang, amely már többet élt át, mint egy ember:

— amely már apáitok szív-verését, sors-verését is számolá — óh! óh! Hogy sóhajtozik! Hogy kacag álmában! Az öreg, mélységesen mély éjszaka!

Hallga! Hallga! Hallik itt sok, a minek nappal nem szabad hangoznia; de most, hűs levegőn, amikor szíveitek minden lármája is elült —

— most beszél, most hallik, most belopózik éjszakai, virrasztva-virradó lelkekbe: óh! óh! Hogy sóhajtozik! Hogy kacag álmában!

— nem hallod-e, mily titokzatosan, borzadalmasan, bensően szól *te* hozzád, az öreg, mélységesen mély éjszaka?

Ember! Figyelj a szóra!

* * *

4.

Jaj nékem! Hová lőn az ídő? Avagy nem esém-e mély kútba? A világ alszik —

Óh! Óh! Az eb ugat, a hold süt. Inkább meghalok, meghalok, semhogy megmondjam, mit gondol épp most éjszakai szívem.

Ime, meghalék. Vége! — Pók, mit szősz körülöttem? Vérem kellene? Óh! Óh! A harmat húll, az óra üt —

— az óra, midőn fázom, didergek; kérdi egyre kérdi, kérdi: „kinek elég erős hozzá a szíve?

— ki légyen a föld ura? ki mondja: *így* rohanjatok, nagy és kis folyamok!“

— az óra közelg: óh ember, fennsőbbrendű ember, halliga! Ez a szózat finom füleknek való, a te fülednek —

Mit mond az éjji óra?

* * *

5.

Elragad. Lelkem táncol. Napi munka! Napi munka! ki légyen a föld ura?

A hold hűvös, a szél néma. Óh! Óh! Elég magasra röpültetek már? Táncoltatok: de a láb még nem szárny.

Jó táncosok, ime minden kedv elmúlt: a bor seprővé lőn, minden pohár elkorhadott, a sírok dadognak.

Nem repülétek elég magasra s íme a sírok dadognak: „Váltsátok meg hát a halottakat! Miért oly hosszú az éjszaka? Nem részegít-e minket a hold?“

Fensőbbrendű emberek, váltsátok meg hát a sirokat, ébresszétek föl a holtakat! Óh, miért áskál még a féreg? Közelg, közelg az óra —

— a harang bong, a szú még perceg, a szú még áskál, a szú-szúja. Óh! Óh!

Létünk mi mély!

* * *

6.

Édes lant! Édes lant! Szeretem hangodat, ittas

varangy-hangodat! — mily régtől, mily messziről jön hozzám hangod, messziről, a szeretet tavairól! Öreg harang, édes lant! Minden fájdalom szívembe dőlött: apai fájdalom, nagyapai fájdalom, ősi fájdalom; szavad megérett, —

— megérett, mint az aranyos ősz és délután, mint az én remete-szívem — íme megszólalsz: a világ maga is megérett, a szőlő barnúl, —

— íme meg akar halni, csupa boldogságtól meghalni. Magasabb emberek, nem érzitek? Titkos illat száll föl,

— édes illata az örökkévalóságnak, rózsás barna, aranyos bor-illata a régi boldogságnak,

— a mámoros éjszakai, halálos boldogságnak, a mely dalolja:

Létünk mi mély! Nap nem gondolta volna!

* * *

7.

Hagyj békében! Hagyj békében! Túlságosan tiszta vagyok számodra. Ne érints! Avagy nem éppen most teljesedék-e be e világom?

Bőröm nagyon is tiszta kezednek. Hagyj békében, ostoba, kába, nyomasztó nap! Avagy nem derültebb-e az éjszaka?

A legtisztábbak legyenek a föld urai, a kiket legkevésbbé ismertek meg, a legerősebbek, az éjféli lelkek, mik derültebbek és mélyebbek, mint bármely nappal.

Nappal, utánam tapogatózol? Boldogságom után? Dús vagyok néked és magános, kincsesbánya, aranykamara?

Világ, *engem* akarsz! Világi vagyok néked? Lelki[1] vagyok néked? Isteni vagyok néked? De nappal és világ, ti nagyon is otrombák vagytok, —

— legyen kezetek okosabb, nyúljatok mélyebb boldogság után, mélyebb boldogtalanság után, nyúljatok valamely isten után, de ne nyúljatok utánam:

— boldogtalanságom, boldogságom mély, te csuda-nappal, de mégsem vagyok isten, nem vagyok isteni pokol, melynek *fájdalma mélyre nyúl.*

* * *

8.

Isten jajja mély, te csuda-világ! Nyúlj isten jajja után, ne én utánnam! Mi vagyok én! Mámoros édes lant

— éjféli lant, harang-varangy, akit senki sem ért, de akinek beszélnie *kell* süketek előtt, emberebb emberek! Mert ti sem értetek!

Vége! Vége! Óh ifjuság! Óh dél! Óh délután! Ime eljöve az est és az éjjel és az éjfél — az eb vonít, a szél:

— avagy nem eb-e a szél? Nyöszörög, csattog, vonít. Óh! Óh! Hogy sóhajtozik, hogy nevet, hogy hörög és köhög az éjfél!

Mily józanul beszél éppen ez a a mámoros költő! Talán ittasságán is túl ivott? Nagyon is éhes lőn? Kérődzik?

— kérődzik jajján, álmában, a vén, mély éjfél, és még inkább örömén! Mert bárha létünk *fájdalma mélyre nyúl,* a jövő is mély:

Mélyebbre az öröm vágy!

[1] A már emlitett „geistlich" (ecclesiesticus) értelmében.

9.

Szöllőtőke! Mit magasztalsz engem? Hisz megvágtalak! Kegyetlen vagyok, vészes —: mit akarsz, hogy ittas kegyetlenségemet magasztalod?

„Ami beteljesedett, minden érett meg akar halni!“ — így beszélsz. Áldott legyen, legyen áldott a vincellér kése! De minden éretlen élni akar: óh jaj!

A jaj úgymond: „Múlj el! El veled, te jaj!“ De minden, ami szenved, élni akar, hogy megérjen, s vidám és vágyódó legyen,

— vágyódó távolabbi magasabb, derültebb dolgokra. „Örökösöket akarok, — mondja minden szenvedő, — gyermekeket akarok, nem *magamat.*“ —

De az örömnek nem kellenek örökösök, nem gyermekek, — az öröm önmagát akarja, örökkévalóságot akar, visszatérést akar, azt akarja, hogy minden örökké egyforma legyen.

A bú így szól: „Szakadj meg, vérezz, szív! Láb, lépj el! Szárny, röpülj! Rajta! Föl! Fájdalom!“ Nosza hát! Rajta! Óh, öreg szívem: *Bú mondja: “Mulj.“*

* * *

10.

Fensobbrendű emberek, mint vélekedtek? Jövendőmondó vagyok? Álmodozó vagyok? Mámoros vagyok? Álomfejtő vagyok? Éjféli harang vagyok?

Egy csöpp harmat? Az örökkévalóság köde és illata? Nem halljátok? Nem érzitek? Világom épp most teljesedék be; az éjfél is dél, —

a fájdalom is gyönyör, az átok is áldás, az éjjel is nap, — távozzatok vagy tanuljátok meg: a bölcs is bolond.

Mondátok-e valaha „igen"-t egy örömre? Óh, barátim, úgy „igen"-t mondátok *minden* jajra is. Minden dolog össze van láncolva, egybe van bogozva, egymásba szerelmesen —

— akarátok-e valaha az egyszert kétszer, mondátok-e valaha: „tetszel nekem, boldogság! Kergetlek! Pillanat!" — így *mindent* visszakivánátok!

— Mindent ujból, mindent örökre, mindent összeláncolva, egybebogozva, egymásba szerelmesen, óh, így *szeretétek* a világot, —

— ti örökkévalók, szeressétek hát örökkön-örökké: és a jajhoz is így szóljatok: „múlj el, de térj vissza!" Mert: —

A kéj örökkön élni vágy.

* * *

11.

Minden öröm mindenek örökkévalóságát akarja, mézet akar, bor-söprűt akar, ittas éjfélt akar, sírokat akar, síri könnyek vigaszát akarja, aranyos alkonyati bíbort akar —

— mit nem akar az öröm! Hisz szomjasabb, kívánóbb, éhesebb, borzasztóbb, titkosabb, mint minden jaj, *önmagát* akarja, *önmagába* harap, a gyűrű akarata küzd benne, —

— szerelmet akar, gyülöletet akar, dúsgazdag, ajándékoz, hány-vet, koldúl, hogy valaki elfogadja adományát, hálálkodik az elfogadónak, szeretné, ha gyülölnék, —

— olyan gazdag az öröm, hogy jajra szomjuhozik,

pokolra, gyülöletre, gyalázatra, a nyomorékra, a *világra*, mert ez a világ! Hisz ösméritek!

Fensőbbrendű emberek, utánatok vágyódik az öröm, a féktelen, a boldog — a ti jajotokra, ti nem-sikerültek! Nem-sikerültre vágyódik minden örök gyönyör.

Mert minden gyönyör önmagát akarja, azért akar szívfájdalmat! Óh boldogság, óh fájdalom! Szakadj meg, szív! Fensőbbrendű emberek, tanuljátok meg, hogy a *kéj mindenek* örökkévalóságát akarja.

Örökké élni vágy!

12.

Megtanultátok-e hát dalom? Kitaláltátok, mit akar? Nosza! Rajta! Fensőbbrendű emberek, énekeljétek hát nékem körénekemet!

Énekeljétek magatok a dalt, minek neve „még egyszer“, minek értelme „örökkön-örökké!“ — énekeljétek, fensőbbrendű emberek, Zarathustra körénekét!

Ember! Figyelj a szóra!
Mit mond az éji óra?
Mélységes álmom
Váltotta virradóra:
Létünk mi mély!
Nap nem gondolta volna.
Fájdalma mélyre nyúl —
Mélyebbre az örömvágy:
Bú mondja: „Múlj!“
A kéj örökkön élni vágy —
Örökké élni vágy!

A jel.

Ez éjszakára virradó reggelen Zarathustra fölugrék nyoszolyájáról, körülövezé ágyékát és kilépe barlangjából, ragyogó erőben, mint a reggeli nap, amely sötét hegyekből lép elő.

„Te nagy csillagzat“ — mondá, mint egykoron mondotta vala — „te mély szeme a boldogságnak, mi volna minden boldogságod, ha nem volnának *azok*, akiknek világítsz!

És ha ők kamaráikban maradnának, mig te már ébren vagy és jősz, ajándékozol, s kiosztasz: mint haragudna ezért büszke szemérmed!

Nosza! ők alszanak, ezek a fensőbbrendű emberek, mig *én* már ébren vagyok: *nem ezek* az én igazi bajtársaim! Nem ő reájuk várok én imhol hegyeimen.

Művemre törekszem, naponta: de ők nem értik, mik az én reggelem jelei; az én léptem — nem ébresztő szó nékik.

Még alszanak barlangomban, álmuk még mámoros dalomat szürcsöli.

De a fül, amely az *én* szavam fogadná, — a *szófogadó* fül hiányzik tagjaik közül.

— Ezeket mondá Zarathustra szivének, mikoron a

nap fölkelt: ekkor kérdőleg a magasba pillantott, mivelhogy sasa éles vijjogását hallotta feje fölött. „Rajta“ — kiáltá föl, — „így tetszik nékem, ez illet meg engem. Állataim ébren vannak, mert én is ébren vagyok.

Sasom éhes és velem együtt tisztelí a napot. Saskörmökkel nyúl az uj világosság után. Ti vagytok az én igazi állataim; szeretlek titeket.

De igazi embereim még hiányzanak! —

Im-így szóla Zarathustra: s ekkor történt, hogy hirtelen mintha számtalan madár rajongta, röpködte volna körül — s a sok szárny berregése és a tolongás feje körül oly nagy vala, hogy behunyá szemét. És valóban felhőként zúdúlt reá, nyilzáporfelhőként, amely uj ellenség fejére ömlik. Ime azonban, ez itt a szeretet felhője vala, mely uj barát fejére ömlék.

„Mi történik vélem?“ Kérdezé Zarathustra elámult szivében és lassan leereszkedék a nagy kőre, amely barlangja kijárata mellett feküvék. Ámde, miközben kezével maga körűl, feje fölé és lefelé hadonászott és a gyöngéd madarakat elhárítá magától, még különösebb dolog esék meg véle: ugyanis eközben sűrű, meleg sörénybe nyúlt, s akkor bőgés hallék előtte — szelíd, hosszas oroszlánbőgés.

„*Jön a jel*“ — szóla Zarathustra és szíve elváltozék. És valóban, midőn világos lőn előtte, íme, sárga, hatalmas állat feküvék lábánál és térdéhez simula fejével és nem szüne meg kedveskedni és úgy tőn, mint az eb, amelyik régi gazdájára talál. S a galambok szeretete sem vala lanyhább és valahányszor egy-egy galamb az oroszlán orra fölött átsuhant, az megrázá a fejét, csudálkozék és kacaga rá.

Zarathustrának mindezekre csak egyetlen szava volt: „*Gyermekeim vannak körülöttem, az én gyermekeim*“ — azután végképen elnémula. Szíve pedig fölordíta, szeméből könnyek csöpögének és kezére hullának. És már nem ügyele semmire és mozdulatlanúl üle, és már nem hessegeté állatait. Ekkor a galambok ide s tova röpködének és vállára ülének és csókolgaták fehér haját és nem ernyedének gyöngédségükben és ujongásukban.

Az erős oroszlán pedig folyvást a könnycseppeket nyaldosta, amelyek Zarathustra kezére esének, közben félénken bőgve és mormogva. Im-így cselekedének ezek az állatok.

Mindezek soká tartának, vagy rövid ideig: mert, igazat szólva, az ilyeneknek itt a földön *nincs* időmértékük. — Közben pedig a fennsőbbrendű emberek is fölserkenének Zarathustra barlangjában és szép sorba sorakozának, hogy Zarathustra elé mennének és üdvözölnék őt reggeli üdvözlettel: mivelhogy fölébredvén megláták, hogy nincs már köröttük. Midőn azonban a barlang ajtajához értek és lépteik zaja megelőzte őket, az oroszlán nagyon fülelt, egyszerre elfordult Zarathustrától és vadul ordítva rohana a barlangnak; s a fennsőbbrendü emberek, ordításának hallatára, egy szájból elordíták magukat, vissza futának és íziben eltűnének.

Zarathustra maga, elkábulva és idegenül, fölemelkedék, körültekinte és ámulva álla, szivét kérdezgeté, eszméle és egyedül vala. „Mit is hallék“ — mondá végre lassan — „mi is történt velem e percben?“

És máris föleszmélt és egy pillantással észbe veve mindeneket, mik tegnap és ma közt történtek vala. „Hisz

itt a kő“ — mondá, szakállát megsimogatván — „*ezen* ültem tegnap reggel; és itt lépett hozzám a jövendőmondó és amott hallottam először a kiáltást, mit az imént hallék, a nagy vészkiáltást.

Óh, fensőbbrendű emberek, hisz a *ti* veszedelmetekről jövendölt nékem tegnap az az öreg jövendőmondó —

— a ti szükségtekre akart engem elcsábítani és kísérteni: óh Zarathustra, mondá, azért jövök, hogy utolsó bűnödre csábítsalak.

Utolsó bűnömre? — kiáltá Zarathustra és indulatosan kacagott tulajdon szaván: *mi* tartatik még fönn számomra utolsó bűnömül?“

— És Zarathustra még egyszer elmélyede magába és megint ráüle a nagy kőre és tünődék. Egyszerre fölugrék: —

„*Részvét! A fennsőbbrendű ember iránt való részvét!*“ — kiáltá és orcája érccé változék. No hát! *Annak* — ütött az órája!

Szenvedésem és részvétem — ki bánja? Avagy *boldogságra* törekszem? *Művemre* törekszem!

Rajta! Az oroszlán eljöve, gyermekeim közel vannak. Zarathustra megérett, imhol az órám: —

Ez az *én* reggelem, az *én* napom hasad: *föl hát, föl, te nagy Dél!*“

Im-így szóla Zarathustra és odahagyá barlangját, izzó erőben, miként a reggeli nap, amely sötét hegyekből tűnik elő.

— Vége. —